ŽENA između

šerijatskog i svjetovnog

PRAVA

DR. MUSTAFA ES-SIBAI

Naslov originala:

EL-MER`A BEJNE
EL-FIQH WE EL-QÀNÙN

Autor:
Dr. Mustafa es-Sibâ`i

Prijevod djela:
Senad Ćeman
Hfz. Sabahudin Skejić
Ismet Purdić
Ahmed Purdić
Rasim Brković

Recenzija:
Zuhdija Hasanović
Selvedin Haskić

Predgovor:
Doc. dr. Šukrija Ramić

Lektor:
Ismail Palić

Redaktor:
Midhat Kasap

DTP:
Muamer Duvnjak

Design korice:
Adis Bajramović

Izdavač:
Kuća mudrosti

Štampa:
AMOS–GRAF, *Sarajevo*

Za štampariju:
Fahrudin Korjenić

Tiraž: *2000*

CIP – Katalogizacia u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

28-747:347] :396.2

as-SIBÂ`Ì, Mustafà
Žena između šerijatskog i svjetovnog prava /
Mustafa es-Sibai ; [prijevod Senad Ćeman... [et al.].- Zenica : Kuća mudrosti, 2004.- 286 str. ; 24 cm

Prijevod djela: Al-mar`a bayna al-fiqh wa al-qànùn. – Predgovor / Šukrija Ramić: str. [7]-14. – Bibliografske i druge bilješke uz tekst

ISBN 9958-9244-1-2

COBISS. BH-ID 12966150

Na osnovu mišljenja Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke br. 05-15-1352/04 od 01.04.2004. godine, ovaj proizvod je oslobođen plaćanja poreza na promet.

DR. MUSTAFA ES-SIBÂ`I

ŽENA IZMEĐU ŠERIJATSKOG I SVJETOVNOG PRAVA

Izdavač:

Bejtul Hikme

Kuća mudrosti
Pro-Media d.o.o.

Zenica, 2004. god.

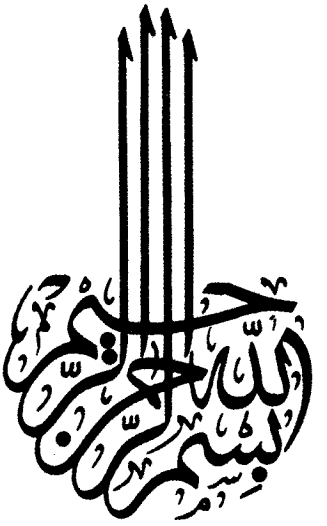
بسم الله الرحمن الرحيم

NAPOMENA IZDAVAČA

U ovoj knjizi nastojali smo da se pridržavamo sljedećih pravila: Ubacivali smo ajete na arapskom jeziku i njihov prevod na bosanski jezik.

Korištene su slijedeće oznake:

Subhanehu ve teala - ﷻ - Ove riječi spominju se uz Allahovo, ﷻ, ime, a znače: *Neka je Slavljen i Uzvišen.*

Sallallahu alejhi ve sellem - ﷺ -Spominje se uz Poslanikovo, ﷺ, ime, a znači: *Neka je Allahov salavat i selam na njega.* Allahov salavat na Poslanika, ﷺ, znači njegov spomen i pohvala u uzvišenom društvu.

Alejhi-s-selam - ﷺ -Spominje se uz ime nekog drugog poslanika, a znači: *Neka je selam na njega.*

Alejhima-s-selam - ﷺ -Spominje se uz imena dvojice poslanika, a znači: *Neka je selam na njih dvojicu.*

Radijallahu anhu - ﷺ -Spominje se uz ime nekog od ashaba, a znači: *Neka je Allah zadovoljan s njim.*

Radijallahu anha - ﷺ -Spominje se uz ime sahabijke, a znači: *Neka je Allah zadovoljan s njom.*

Rahimehullah - ﷺ -Spominje se uz imena umrlih, a znači: Allah mu se smilovao.

Primj. Z. H. - Odnosi se na primjedbe mr. Zuhdije Hasanovića.

Primj. rec.- Odnosi se na primjedbe recenzenta, Selvedina Haskića.

Primj. izd.- Odnosi se na odsjek za verifikaciju i naučna istraživanja *Kuće Mudrosti*

Pitanje žene tiče se svakog oca i svakog sina ponaosob, i sve dok na dunjaluku bude očeva i sinova, bit će i dubokog poštovanja prema ugledu žena, a oni koji ne razlikuju dostojanstvo od poniženja – oni su davljenici u iluzijama i blatu.

Iz Es-Sibâ`ijevog djela
Hakeza allemetni-l-hajat

Svakoj djevojci koju je odgojio islam,
pa je postala najbolja supruga i najbolja majka.
Svakoj djevojci vjernici koja se opire
izazovima i iskušenjima civilizacije.
Mojoj majci, koja me je lijepo odgajala
i koja je neizmjerno brižna bila.
Mojoj majci, koja je slična mnogim majkama
stare generacije, ispravnoj, čednoj i iskrenoj
prema mužu, koja je život podredila kući
odgajajući nas i usmjeravajući, usađujući
u duše nas djece najplemenitije osjećaje i bodreći
nas da nastavimo hodati kako nas je
učila i da budemo čestiti ljudi.
Svima njima posvećujem ovu knjigu.

Mustafa es-Sibâ`i

PREDGOVOR

Govoreći o ženi, njenom nastojanju da ostvari svoja prirodna prava, položaju žene muslimanke u svijetu i kod nas u Bosni i Hercegovini, u jednom intervjuu sam, između ostalog, rekao da, ovisno od društva u kojem je živjela, njegovih običaja, tradicije, vjere itd. žena je kroz dugu historiju ljudskog roda imala različite uloge i njen položaj se ponekad dijametralno razlikovao. Nekad je bila glava porodice i kraljica svoga naroda, a nekad je bila žrtva koja je prinošena bogovima ili biće koje se smatralo izvorom svakog zla. Mada se smatra da je žena u našoj suvremenoj historiji ostvarila emancipaciju i postala ravnopravna u društvu, posebno u tzv. demokratskim evropskim društvima (dakle u Evropi u kojoj se, ne tako davno, raspravljalo o tome da li žena uopće ima dušu ili ne, tj. da li je ona uopće ljudsko biće), čini mi se da je žena još uvijek daleko od prirodnih prava koja joj je odredio Stvoritelj nebesa i Zemlje kada je u suri *El-Bekara* rekao:

﴿...وَلَهُنَّ مِثْلُ ٱلَّذِى عَلَيْهِنَّ بِٱلْمَعْرُوفِ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ...﴾

...One imaju isto toliko prava koliko i dužnosti, po onom što je poznato. A muškarci su nad njima za jedan stepen!... [1]

Naime, i u ovom našem prostoru i vremenu ženu je muškarac ponovo prevario, jer je navedena na ideju izjednačavanja sa njim. Jeste da ta ideja zvuči lijepo, da asocira na pravdu, jednakost, međutim, kada čovjek vidi žene dok izlaze iz rudničke jame, garave i umorne, kad ih vidi kako voze kamione, kako danonoćno trče za svojim poslom nemajući vremena da pomisle na svoju prirodu, koju su mnoge davno izgubile, a uz to sve, još uvijek uglavnom moraju biti domaćice i brinuti se o kućnim poslovima, onda svakom postaje jasno da su žene ponovo postupile naivno i da su ih muškarci prevarili. Žena treba da se bori za svoje pravo koje joj je Allah, ﷻ, dao, a ne za ravnopravnost sa

[1] Sura *El-Bekara*, ajet 228.

muškarcem, jer ravnopravnost podrazumijeva i iste obaveze i dužnosti, što žena, vrlo često nije u stanju izvršavati zbog svojih psihofizičkih osobina.

Žena treba da se bori za povratak svojoj prirodnoj ulozi, da bude žena, a ne muškarac. Imajući u vidu da na prošlost ne možemo djelovati, današnje i buduće generacije muslimana dužne su da isprave historijsku nepravdu prema ženi, koja je često činjena i u muslimanskim sredinama, i da budućnost učine takvom da žena ostvari svoja prirodna prava kao kćerka, djevojka, snaha, supruga, majka...

Zadnja objava, Kur'an časni, vraća ženi njena prirodna prava koja su bila zaboravljena i uzurpirana i obavezuje muškarca da ta prava ispoštuje. U 228. ajetu sure *El-Bekare* govori se da i žene imaju prava kao i muškarci. Kolika je odgovornost muškarca prema ženi, bilo kao svojoj majci, kćerci, supruzi itd., vidi se u brojnim hadisima u kojima se govori da su najbolji muslimani oni koji su najbolji prema svojim ženama, da je Džennet nagrada za one koji lijepo odgoje svoju žensku djecu, da je Džennet pod majčinim nogama itd.

Važno je napomenuti da islam realno gleda na pojavni svijet, jer, po islamskom učenju, ništa nije bez razloga stvoreno. Po islamu, fizičke i psihičke razlike između muškarca i žene imaju svoju ulogu i zadatak. Zbog toga, kada određuje ulogu žene i muškarca islam daje svakom od njih onu ulogu koju može izvršavati u skladu sa psihofizičkim sposobnostima koje posjeduje. Svijet je danas sve više svjestan potrebe da se očuva ravnoteža u prirodi. Vrlo je važno ostvariti prirodnu ravnotežu i u tom pogledu dati ženi ulogu koja joj je prirodno (tj. Allahovim, ﷻ, zakonima) namijenjena. Ukoliko žena i muškarac izvršavaju svoje uloge, oni će nadopunjavati jedno drugo i tako uspostavljati harmoniju. Činjenica je da kompletno ljudsko biće nije samo muškarac ili samo žena. Kompletno ljudsko biće čine muškarac i žena zajedno. Ako se poremeti taj prirodni zakon, pa se žena odgoji muškim odgojem, i da joj se uloga koja po prirodnim zakonima pripada muškarcu i koja, kao takva, ne odgovara ženskoj prirodi, dolazi do poremećaja u svim segmentima ljudskog života. Naprimjer, ukoliko žena putem odgoja svoju prirodnu nježnost zamijeni grubošću njen muž neće nikada osjetiti nježnost, kao ni njena djeca, a oni imaju prirodnu potrebu i pravo na to. Takvo stanje uzrokuje dalje devijacije i

poremećaj prirodnih Allahovih, ﷻ, zakona. Kada imate u kući jednu osobu koja je grublja i jednu koja je nježnija, u normalnim odnosima između te dvije osobine ostvaruje se harmonija i ravnoteža kao među suprotnim polovima. Međutim, ako imate dva grubijana (dva ista pola) tu ne može biti harmonije, jer se isti polovi, po prirodnom zakonu, odbijaju. Uviđajući potrebu da se žena vrati svojoj prirodi na Zapadu su osnovane mnoge asocijacije koje se bore da se ženska djeca odgajaju *ženskim*, a muška *muškim* odgojem, dakle, da se djevojčice igraju bebama, a ne pištoljima i kamionima.

Društvo bi imalo daleko više koristi od školstva i obrazovanja kada bi nastavni planovi i programi bili izrađeni posebno za žensku, a posebno za mušku populaciju, jer bi se tako mogle uzeti u obzir specifičnosti svake grupacije. To bi normalno vodilo tome da u određenim fazama školovanja muškarci i žene budu odvojeni. Svi pedagozi slažu se da u procesu obrazovanja treba voditi računa o specifičnostima svakoga pojedinca, a da ne govorimo o potrebi da se vodi računa o specifičnosti svake grupacije ljudi. Ta svijest i takvo razmišljanje sve više jača i dobiva sve više pobornika u svijetu. Mislim da nije daleko vrijeme kada će odvojene škole za muškarce i žene, sa prilagođenim programima, postati normalna pojava i kod nas kao što je postala u Sjedinjenim Američkim Državama, Velikoj Britaniji i mnogim drugim zemljama.

Iako su šerijatske odrednice jasne, stanje muslimanke u svijetu nije zadovoljavajuće. Posebno je loše stanje u ekonomsko zaostalim zemljama gdje vlada neznanje, a većina muslimanskih zemalja može se svrstati u tu kategoriju. Međutim, budućnost bi mogla biti bolja od sadašnjosti. Islamsko buđenje uveliko je prodrmalo to pitanje i čini mi se da se stanje popravlja i da ima značajnih pomaka u islamizaciji odnosa muškarca prema ženi. Ovdje treba istaći potrebu da muslimanke aktivnije učestvuju u borbi za svoja islamska prava i da islamizacija mora ići u oba pravca, tj. da žena islamizira svoj odnos prema muškarcu, a i on svoj odnos prema njoj.

Stanje i položaj muslimanke u Bosni i Hercegovini, također, nisu zadovoljavajući. Koliko je meni poznato, čini se da ne bih mogao naći sredinu u kojoj žena ostvaruje sva svoja prava koja joj pripadaju po islamu. Činjenica je da je zbog nepoznavanja islama i nekih neislamskih običaja i tradicije, koji imaju duboke korijene na našim

prostorima, žena još uvijek potlačena, negdje više, a negdje manje. Potlačenost je ponegdje čak i alarmantna. Raduje što postoje snage koje nastoje da islamiziraju svoj život. Nadamo se da će nove generacije uspjeti da islamiziraju i svoj odnos prema ženi i da će same žene dati potrebni doprinos u tome. Poces islamizacije, koji je u toku, nailazi na poteškoće različitih vrsta, od osporavanja do pretjerivanja. Preporučujem braći i sestrama da se, u nastojanju da islamiziraju svoj život, uvijek vraćaju primjeru Poslanika, ﷺ, i njegovih ashaba i da tumačenje šerijatskih propisa uzimaju od onih koji islam tumače na osnovu dokaza iz Kur´ana i sunneta i koriste naučnu metodologiju ehli-sunneta. Primjenom izvornog islama položaj žene u našoj zemlji bi se sigurno poboljšao, jer ne treba zaboraviti da je u islamu najbolji onaj ko je najbolji prema svojoj supruzi, da će onaj ko lijepo odgoji svoju žensku djecu Džennet zaraditi, te da ko želi zaraditi Džennet mora lijepo postupati prema svojoj majci, jer Džennet je pod majčinim nogama.

Treba naglasiti da nisu sve naše žene potlačene, a ondje gdje ima potlačenosti, ni ona nije uvijek istog nivoa. Potlačenost žene se ogleda u različitim vidovima:

a) Prije svega, ogleda se u prekomjernom radu i obavljanju napornih poslova koji ne odgovaraju psihofizičkoj sposobnosti žene.

b) Zatim, ogleda se u torturi muževa koji prema suprugama čine različite vidove nepravde i zuluma.

c) Tu je i intelektualna tortura koju društvo čini u medijima i školstvu. Navest ću samo jedan primjer te torture. Žene se predstavljaju, uglavnom, samo kao seksualni objekt koji mora stalno da se dokazuje u tom smislu. Kao rezultat te torture, žena je postala umno i psihički degenerisana. Dokaz te degenerisanosti se ogleda, naprimjer, u otkrivanju žene, javnom izlaganju svoga tijela i odavanju prostituciji. Zar je normalno da žena otkriva svoje tijelo, da ga prodaje muškarcima, da dozvoljava da se oni s njom besplatno ili za pare iživljavaju!? Izbor *raznih misica* samo je jedan vid ponižavanja i iživljavanja nad ženom. Muškarci na tome uglavnom ubiru pare, a jadne žene su, za nekoliko grešnih poljubaca pred publikom, buket cvijeća i neki skromni poklon, dopustile da se s njima postupa kao s kravama kad ih dovedu na izložbu *najbolje krave muzare.*

d) Potlačenost se ogleda i u prisilnom izjednačavanju muškarca i žene, tako da žena, da bi nešto postigla, vrlo često mora od sebe davati napor koji objektivno nije u stanju. To prenaprezanje uništava njeno psihofizičko zdravlje.

e) Ženi nisu osigurani uslovi da može normalno izvršavati svoje obaveze prema društvu. Ne može žena raditi isto radno vrijeme kao i muškarac, a uz to izvršavati uloge supruge, majke i odgajateljice svoje djece.

f) Ženi nije omogućeno da se odgaja, obrazuje i radi kao žensko, nego se prema njoj odnosi kao prema muškarcu, što je vrlo često dovodi u podređen položaj u odnosu na muškarca.

U mnogim sredinama žene vrlo često ne dobivaju ni elementarna islamska ljudska prava. Nadamo se da će se stanje u budućnosti popraviti.

Muslimani treba da se vrate na nepomućene izvore islama: Kur'an i sunnet, da slijede praksu zadnjeg poslanika Muhammeda, ﷺ, da vide kako se on odnosio prema svojoj kćerci Fatimi, رضي الله عنها, kako se odnosio prema svojim suprugama, kako je savjetovao muslimane da se odnose prema svojim roditeljima. Ukratko, muslimani treba da slijede upute koje nam je on u tom pogledu ostavio. Slijeđenjem njegovog primjera i odgovarajući suvremenim izazovima u skladu sa duhom islama, muslimani mogu postaviti i izgraditi odnose između muškarca i žene na najprirodniji način, na način koji neće biti u koliziji s općim zakonima koje je Allah, ﷻ, uspostavio. Odnosi uspostavljeni na tim osnovama donosit će ljudskom rodu sreću, mir, i svako dobro...

O pitanjima koja se tiču žene, a kojih sam se dotakao u ovom intervjuu, kao i mnogim drugim pitanjima dr. Mustafa es-Sibâ`i, univerzitetski profesor, istaknuti naučni radnik, aktivni daija, praktični mudžahid i dokazani političar svoga vremena, govorio je nešto više od dva sahata na predavanju održanom na Univerzitetu Damask 1961. god. Kasnije je to predavanje proširio i doradio tako da je, u vrijeme kada se kao knjiga pojavilo, 1962. godine, u muslimanskim krugovima prihvaćeno kao izuzetno vrijedno štivo napisano na tu temu. U njemu autor stručno i analitički govori o većini pitanja relevantnih za ženu i njen status u društvu, posmatrajući to s aspekta šerijata i zakonodavstva nekih zemalja. On uočava i prezentira realno stanje, njegove vrijednosti i manjkavosti te nudi šerijatska rješenja. Knjiga je, sa aspekta

utemeljenosti na šerijatski validnim dokazima protumačenim naučnom metodologijom, izuzetna. Otuda je preporučujem kao štivo iz kog se mogu naučiti šerijatski stavovi o pitanjima koja ona tretira i kao odgovor onima koji islam napadaju govoreći da je pravo žene u okviru šerijata ugroženo.

Jedina manjkavost ove knjige ogleda se u činjenici da je napisana prije četrdeset i dvije godine tako da su statistički podaci zastarjeli, a vjerovatno bi i sam autor, da ju je pisao u naše vrijeme, imao drugačije poglede i preporuke u pogledu rješavanja pitanja koja su podložna idžtihadu i po tom osnovu osjetljiva na vrijeme i okolnosti. Te činjenice treba imati na umu kada se danas čita ova knjiga.

Molim Allaha, ﷻ, da autora knjige i one koji su uzročnici da se štampa i na našem jeziku nagradi džennetskom nagradom.

Amin!

U Zenici, 25. 1. 2004. god. doc. dr. Šukrija Ramić

بسم الله الرحمن الرحيم

Autorov predgovor

Hvala Allahu ﷻ, Gospodaru svjetova, neka je salavat i selam na našeg prvaka Muhammeda, ﷺ, na njegovu porodicu, ashabe i sve koji slijede njegovu uputu do Sudnjeg dana.

U osnovi, ova knjiga je predavanje koje sam održao u amfiteatru univerziteta u Damasku u toku kulturnih manifestacija 1961-1962. godine. Predavanje je trajalo dva sata, ili malo više od toga, i u njemu sam zbog ograničenog vremena bio vrlo sažet, pa kad je Univerzitet htio izdati svoj godišnjak, kako običavaju takve institucije, smatrao sam nužnim pojasniti ono što sam samo usputno spomenuo i sve segmente izlaganja potkrijepiti odgovarajućim šerijatskim dokazom. Govoreći o stvarnosti u kojoj živi žena na Zapadu, a o čemu svjedoče njihovi naučnici koji su realni i koji se suprostavljaju beskrupoloznim napadima orijentalista, njihovih ideologa i kolonizatora na islam i muslimane, ja, zapravo, govorim o pokušajima da se opravda kolonijalizam u muslimanskim zemaljama. Takvim naporima ide u prilog površno, možemo slobodno reći nerazumno, poimanje zapadnjaka koji misle da je zapadni neokolonijalizam, ustvari, blagodat i pomoć u iskorjenjivanju nakaradnog zakonodavnog sistema koji važi u tim državama.

U ovom, posebnom izdanju, dodao sam određene segmente kojima sam želio argumentirati veći broj tema o kojima sam na predavanju govorio. Jedini moj cilj zašto sam se za to opredjelio bio je u podastiranju čitaocu brojnih dokaza i svjedočanstava koji će ga uvjeriti u istinitost stavova koje sam iznio. Moja je uloga u tome bila kao uloga advokata koji traži pravo ili ga brani pa mnoštvom dokaza i svjedočanstava podiže uvjerenost suda i porote u ispravnost onoga za šta se zalaže.

Problem žene je preeksponirano prikazan i, uz to, jednostavno, a ja, u ovoj knjizi, želim ponuditi dokaze i svjedočanstva druge strane kojoj pozivam i u čiju sam ispravnost uvjeren. U dodacima nisam spomenuo sve dokaze koje posjedujem, jer to je more bez dna. Uvrstio sam samo one najzanimljivije, precizno navodeći njihove izvore, kako bih otklonio sve sumnje kod čitalaca. Ponavljam ono što sam već rekao: nije u pitanju neprijateljstvo ili prijateljstvo prema ženi kako to, zbog neskrivenih ambicija, žele neki predstaviti, u pitanju je stvarno mjesto koje ženi pripada u stabilnom i moralnom muslimanskom društvu.

Mi svojim stavom želimo još više naglasiti potrebu odbrane dostojanstva žene i njenih, šerijatom zagarantovanih, prava, pokušavajući je udaljiti od iskorištavanja njene ženstvenosti koja je guši i čini nesretnom, nadajući se kako neće posrnuti kao njena sestra koja živi u zapadnoj civilizaciji čiji su slobodoumnici jako uznemireni zbog njenog tamošnjeg položaja.

Molim Svemogućeg da nam podari uspjeh i ispravnost u pokušajima da uspostavimo društvo na islamskim principima te da naša iskustva učini još jačim i ispravnijim.

Damask, 28. džumade-l-uhra 1382. godine po H.

25. april 1962. godine.

Mustafa es-Sibâ`i

UVOD U PREDAVANJE

Pitanjem položaja žene bavila su se sva društva, kako ona ranije tako i savremena. Ženska populacija čini polovinu društva, ako posmatramo brojčanu zastupljenost; ona je ljepša polovina tog društva, kad su emocije u pitanju; ona je i najsloženije pitanje društva. Otuda je obaveza svih mislilaca bila da osmisle to najvažnije pitanje društva, pogotovo zbog toga što većina muškaraca pitanje žene doživljava kao pitanje seksualnosti, zadovoljstva i užitka.

U ovom izlaganju neću govoriti o svim aspektima u vezi s položajem žene. To stoga što se još ne osjećam spremnim da zaronim u tu tematiku zbog neizvjesnosti puta, mnoštva prepreka, preovladavanja emocija, te malog broja slušalaca ili čitalaca koji su realni i nisu opterećeni ovim pitanjima.

Vrijeme u kojem živimo odlikuje se svojim posebnostima a jedna od njih jeste da je naše vrijeme – vrijeme propagande i reklame. Ogroman je utjecaj propagande na naše razmišljanje, pravce, usmjeravanje ka nečemu ili izbjegavanje toga. Propaganda je odigrala ključnu ulogu u formiranju javnog mnijenja, širenju prohtjeva i prekrivanju svijetlog lica istine. Ona je podijelila istraživače u dva tabora: na prijatelje i simpatizere žene, te na neprijatelje i ženomrsce. Naravno da je takva podjela daleko od istine i stvarnosti. Ne mogu da zamislim kako čovjek može da mrzi ženu, a žena je i njegova majka, supruga, kćerka ili sestra. Kako je moguće zamisliti čovjeka koji je neprijatelj svojoj majci, supruzi, kćerki ili sestri, naprimjer? Pa i ako joj nešto zabranjuje, on to čini prvenstveno radi njene koristi, pa tek onda radi dobrobiti čitavog društva. Prijateljstvo i neprijateljstvo ne proizlaze iz dopuštanja ili zabrane nego iz osiguravanja dobra ili guranja u zlo.

Isto se može reći i onima koje razvratna propaganda naziva prijateljima žene. Znači li to prijateljstvo da ženu treba dovesti u poziciju koja šteti njenom ugledu ili interesu, ili joj uzrokuje duševni i društveni nemir? Prijatelj koji sa svojim prijateljem želi tako postupati ustvari je njegov ljuti neprijatelj, pa ma kako blag, uglađen i

slatkorječiv bio. Davno su mudri ljudi kazali: *Prijatelj ti je onaj ko je iskren prema tebi, a ne onaj ko te povlađuje.* Zbog svega toga, današnja podjela onih koji su protiv poboljšanja položaja žene na njene prijatelje i neprijatelje u sebi sadrži elemente namjerne podvale koja će se otkriti tokom argumentovane razmjene mišljenja i iznošenja činjenica.

U ovoj ću se studiji baviti samo nekim aspektima pitanja iz domena spoznaje i iskustava osobe koja je značajan dio svog života posvetila rješavanju općih pitanja društva. Ja sam, prije svega, građanin zadužen da, shodno svojim mogućnostima, uloži trud i doprinese izgradnji bolje društvene zajednice. I ja, prije svega, čvrsto vjerujem da je ljudsko dostojanstvo neodvojivo od slobode mišljenja i iskazivanja onoga što se misli. Aplauz publike ili njeno negodovanje i neprihvatanje nisu mi toliko bitni koliko mi je stalo do preciznog, temeljitog i iskrenog usmjerenja razmišljanja pripadnika islamskog ummeta. Bojim se šutnje o istini, ustrajavanja u griješenju i usnulosti u stihiji okruženja u kojem živim.

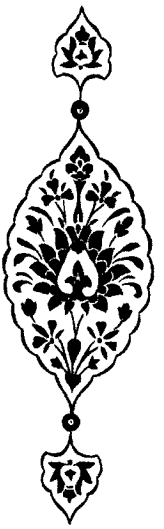

HISTORIJSKI UVOD

Razvoj prava žene tokom historije

Prije nego započnem govor na temu *Žena između šerijatskog i svjetovnog prava*, moram se osvrnuti na društvenu i zakonodavnu poziciju žene u starim društvenim zajednicama poznatim prije pojave islama kao i na srednjovjekovnu i savremenu Evropu. Svakom objektivnom istraživaču ovog pitanja jasno je kako žena, uprkos različitosti naroda i civilizacija u vezi s pitanjem grubosti ili samilosti prema ženi, nije sve do pojave islama stekla društveni status i pravnu zaštitu koju zaslužuje svojom veličanstvenom misijom predodređenom njenim prirodnim načinom života i pozicijom u društvu koju joj moramo priznati. Spomenut ću samo nešto od toga.

Odnos prema ženi u grčkoj civilizaciji

U prvom razdoblju grčke civilizacije žena je bila zaštićena i čedna. Kuću nije napuštala i svi njeni poslovi bili su vezani za kuću. Bilo joj je zabranjeno obrazovati se tako da uopće nije bila prisutna u javnom životu. Bila je prezrena i smatrana nečistom i djelom đavolskim. Žene uglednika nosile su obavezno mahrame na glavi. Zakonski gledano, žena je bila poput predmeta, kupovali su je i prodavali po pijacama, bez slobode i bez bilo kakvih građanskih prava. Bez prava na nasljeđe, cijelog života osuđena na bespogovornu poslušnost muškarcu koji ju je mogao udati za koga on hoće i koji je raspolagao njenim imetkom. Pravo razvoda braka bilo je isključivo u rukama muškarca, a ženi nije bilo dopušteno ni da zatraži razvod, osim u iznimnim prilikama do kojih je bilo vrlo teško doći zbog silnih ograničenja. Ženu koja bi pokušala stići do suda muž bi zarobio na putu do sudije i primoravao da se vrati kući.

Ženama u Sparti bila su data određena građanska prava. Priznato im je pravo nasljedstva i raspolaganja imovinom. Ni to žena nije dobila kao posljedicu priznanja svoje ženstvenosti, već kao splet okolnosti u vezi s vojnim uređenjem grada, pošto su muškarci stalno bili u ratnim pohodima pa je bilo nužno da se žene staraju o domaćinstvima. Zbog toga je žena u Sparti bila više na ulici i spretnija od svoje sestre u Atini ili bilo kojem drugom grčkom gradu. Pored toga, Aristotel je žestoko

kritikovao stanovnike Sparte zbog sloboda i prava koja su dali ženama, nagovještavajući skoru propast Sparte zbog toga.

U kasnijem periodu grčke civilizacije položaj žene se promijenio, počela se miješati s muškarcima po klubovima i na skupovima, nemoral se proširio, a blud je postao nešto što čak nije ni osuđivano. Javne kuće postale su sjedišta politike i književnosti, a potom su i nagi kipovi proglašeni umjetnošću i kulturom. Njihova vjera ozvaničila je grešnu vezu između muškarca i žene. Njihova boginja Afrodita, udata za jednog od njihovih božanstava prevari svoga muža s trojicom od kojih je jedan bio obični čovjek i iz takve veze rođen je Kupido – bog ljubavi, po njihovom vjerovanju. Čak ni to ne bi dovoljno da zadovolje svoje strasti te se proširi nastrani odnos muškarca s muškarcem, napraviše kip Harmodosa i Aristogtona, koji su bili u grešnoj vezi. To je ujedno bio i kraj njihove civilizacije koja nesta u zaboravu.

Odnos prema ženi u Rimu

Stari Rimljani nisu obavezivali oca da se prihvati i brine o svom muškom ili ženskom djetetu, ili da ga priključi svojoj porodici. Običaj je bio da se novorođenče stavi ocu ispred nogu. Ako ga uzme i podigne, to je bio znak da ga priznaje i želi u svoju porodicu, u suprotnom, znači da ga odbija priznati za svoga potomka. Takvu bi djecu ostavljali na javnim mjestima ili unutar hramova. Oni koji su željeli mogli su sebi uzeti mušku djecu, a ostala novorođenčad umirala bi napuštena od žestine sunca ili studeni zime.

Staratelj porodice imao je pravo prihvatiti u porodicu koga on hoće ili istjerati iz nje koga želi. Članom porodice prestajali bi biti sinovi koje bi otac prodao. Zatim je donesen zakon od dvanaest paragrafa o pravu trostruke prodaje, po kojem ako otac proda sina tri puta uzastopno, takav sin više nije pod vlašću staratelja, dok kćerka ostaje pod upravom staratelja do kraja njegova života.

Sve dok je živ, otac je imao vlast nad sinovima i kćerima, bez obzira na njihovu životnu dob, kao i nad svojim suprugama i suprugama sinova i unuka. Ta je vlast podrazumijevala prodaju, progon, fizičku kaznu i ubistvo, tako da su to bile ovlasti posjedovanja, a ne zaštite. One nisu ukinute sve do usvajanja Justinijanovog zakona (565. godine) po kojem ovlasti oca ne prelaze kazneno-odgojne mjere.

Staratelj porodice bio je apsolutni vlasnik svega što je porodica posjedovala, nijedan drugi član nije imao pravo materijalnog raspolaganja nego su oni bili samo oruđe i sredstvo u rukama staratelja porodice putem kojih se povećavala materijalna dobit porodice. On je ženio i udavao sinove i kćeri bez njihove volje.

Što se tiče materijalnog raspolaganja, ono ženi nije bilo dopušteno. Tako, ako bi žena stekla određeni imetak, on bi se dodavao imetku staratelja porodice, i na to ne bi utjecalo ni punoljetstvo niti brak. U kasnijem periodu, u doba Konstantina dopušteno je da se imetak naslijeđen od majke razlikuje od imetka naslijeđenog od oca, s tim da otac potpuno raspolaže imetkom do kćerkine udaje, a nakon udaje za sebe zadržava jednu trećinu, a dvije trećine vraća kćerki.

U Justinijanovom periodu odlučeno je da sve što žena stekne direktnim radom ili putem neke druge osobe, mimo staratelja porodice, smatra se njenim vlasništvom. Imetak, pak, koji joj pokloni otac porodice ostaje i dalje njegov, na način da iako joj je dato pravo vlasništva, nije joj dato i pravo raspolaganja za šta je obavezno potreban pristanak staratelja porodice.

Nakon smrti staratelja porodice sin postaje slobodan, ukoliko je punoljetan, dok kćerka ostaje pod vlašću staratelja, sve dok je živa. U kasnijem se periodu žena, putem određenih pravnih doskočica, uspjela osloboditi zakonskih stega staratelja na način da proda samu sebe staratelju kojeg ona izabere. Ta je prodaja podrazumijevala dogovor dvije strane po kojem novi staratelj oslobađa ženu stega ranijeg staratelja i ne opire se nijednom njenom budućem postupku.

Na svečanosti vjenčanja supruga je potpisivala ugovor poznat kao *Ugovor vlasti*, po kojem vlast nad suprugom od tada ima njen muž na jedan od sljedeća tri načina:

- na vjerskoj svečanosti, pred svećnikom,
- simboličnom kupovinom supruge i
- zajedničkim brakom u trajanju najmanje godinu dana nakon zaključivanja braka.

Na taj način je vlast oca nad kćerkom zamijenjena vlašću supruga nad suprugom. U suštini, vlast nad ženom se, u periodu procvata

rimskog prava, promijenila iz prava posjedovanja u pravo zaštite, mada je žena i dalje ostala u podređenom položaju.

Zakon od dvanaest paragrafa je sljedeća tri razloga smatrao ključnim u ograničavanju njene sposobnosti, a to su: životna dob, mentalna sposobnost i spol. Pravnici u starom Rimu su ograničavanje žene u građanskim pravima pravdali riječima: *Zbog prevrtljivosti njihove pameti.* Justinijanov zakon potom uvjetuje, pri sklapanju ugovora, pravnu i stvarnu poslovnu sposobnost.

Pravno nesposobnim smatrani su:

- rob
- stranci u domaćim ugovorima, usmenim obećanjima ili pismenim dogovorima
- kćerke i supruge koje su pod vlašću staratelja porodice.

Poslovno nesposobnim smatrani su:

- maloljetna djeca i senilne osobe
- prezaduženi maloumnici
- punoljetne kćerke i gospođe koje su pod vlašću staratelja (oca ili supruga). Na njih se to odnosilo samo onda kada bi se, bez dozvole staratelja, prezadužile
- slobodne punoljetne žene, i to samo u slučaju da postanu prezadužene bez dozvole onog koji je zadužen da se brine o njima.

Posljednja spomenuta kategorija smatrana je ponovo imovinski sposobnom nakon prestanka starateljstva nad njima u nižim razinama Imperije, ali te slobodne i punoljetne žene trajno gube imovinsku sposobnost upravljanja ako preuzmu materijalne obaveze drugih, bez toga da same imaju koristi od njih, tako da one nisu mogle preuzeti dug muža niti bilo koga drugog.[1]

[1] Vidi: *El-Medhal ila tarihi-l-hukuki-r-rumanijje* dr. M`arufa ed-Devalibija i *El-mer`etu inde-l-Junan ve el-mer`etu inde-r-Ruman*, dr. Mahmud Selam Zenati

Žena u Hamurabijevom zakonodavstvu

Žena je ubrajana u stoku koju su posjedovali, ako bi neko ubio nečiju kćerku, kazna je bila da ocu ubijene dâ svoju kćerku da je ubije ili zadrži u vlasništvu.

Žena u Indijaca

Stari indijski mudraci smatrali su kako čovjek ne može usvojiti znanja i spoznaje dok potpuno ne prekine sve porodične veze.

Manovo zakonodavstvo nije davalo ženi pravo na samostalnost u odnosu na oca, supruga ili sina. Ako bi svi oni pomrli, ona bi bila dužna da pripada nekom muškarcu iz suprugove rodbine. Dakle, žena je cijelog života bila manje vrijedna. Ona nije imala pravo čak ni na život nakon smrti svoga muža. Bila je dužna umrijeti na dan muževe smrti, da bude s njim živa spaljena na istoj lomači. Taj je običaj postojao u Indijaca sve do početka XVII stoljeća kada je, uz veliko opiranje indijskog svećenstva, i dokinut.

Oni su žene žrtvovali svojim božanstvima kako bi njihova božanstva bila zadovoljna, naredila kišu ili podarila opskrbu.

U pojedinim djelovima drevne Indije postojalo je drvo kojem bi godišnje žrtvovali po jednu djevojku.

U zakonu Hindusa piše: *Strpljenje na teškoj sudbini, vjetar, smrt, pakao, otrov, zmije i vatra nisu ništa gori od žene.*

Poslovice prijašnjih naroda

Kineska poslovica kaže: *Ženu ušutkaj i nikad joj ne vjeruj.*

Ruska: *U deset žena nećeš naći više od jedne duše.*

Španska poslovica veli: *Čuvaj se pokvarene žene, a ne daj se ni čestitoj.*

Italijanska kaže: *Mamuza je i za dobrog i za lošeg konja, a štap je za dobru i za lošu ženu.*

Žena u židova

Pojedine židovske grupacije kćerku doživljavaju kao sluškinju. Otac ima pravo prodati je, kćerka ga je mogla naslijediti samo u slučaju da nema muških potomaka, u protivnom, otac joj cijelog života ne bi baš ništa poklonio.

U četrdeset drugom paragrafu Jobove-Ejjubove knjige stoji: *Na čitavoj zemlji ne bi lijepih žena poput Ejjubovih i otac ih podjeli sinovima u nasljedstvo.*

Ukoliko bi kćerka bila uskraćena u nasljedstvu zbog brata, onda bi on bio dužan materijalno se brinuti o njoj, u svakodnevnom životu i prilikom udaje. To se odnosilo samo na slučaj da je nasljedstvo bilo u nekretninama, a ako bi naslijeđeni imetak bio pokretni, onda žena ne bi dobila ništa za izdržavanje i udaju, makar se radilo o tovarima zlata.

Ako bi nasljedstvo prešlo u vlasništvo kćerke zbog nepostojanja muškog potomstva, njoj ne bi bilo dopušteno udati se za pripadnika druge familije, niti imetak prenijeti na tu familiju.

Židovi ženu smatraju prokletom zato što je zavela Adema. U Tevratu piše: *Gorčina žene veća je od gorčine smrti; dobar čovjek pred Allahom, ﷻ, nađe spas od nje, jednog čovjeka među hiljadu sam našao, ali među svima njima ne nađoh ženu.*

Odnos kršćana prema ženi

Prvi kršćani bili su pod jakim dojmom nemorala i razvrata koji su vidjeli kod Rimljana i svega onoga što je dovelo do prave moralne erozije, smatrajući ženu glavnim krivcem za takvo stanje. Razlog za to bio je izlazak žene i njeno odavanje prohtjevima i slobodnim kontaktima s muškarcima. Oni su onda ustvrdili da je brak pošast koje se treba kloniti te da je neženja Bogu draži od oženjenog. Obznanili su da su žene šejtanova kapija, da se ona treba stidjeti svoje ljepote zbog toga što je ta ljepota oružje šejtanovo u izazivanju spletki i kušnji.

Svećenik Tertulijan smatra kako je žena šejtanov prolaz ka ljudskoj duši, suprotnost melekima i krivo predstavlja Božiji lik.

Svećenik Sostam kaže: *Ona je nužno zlo, željena bolest, opasnost za porodicu i kuću, ljubav koja razdire i prerušena nedaća.*

U petom stoljeću zasijedalo je vijeće *Makom*, koje je razmatralo sljedeće pitanje: *Da li je žena tijelo bez duše? Ili ona ima dušu?*

Na kraju su zaključili da nijedna žena, osim Mesihove majke, nema u sebi plemenitu dušu (koja će je spasiti Pakla).

Kada su zapadni narodi prigrlili kršćanstvo, njihovo svećenstvo bilo je pod jakim utjecajem takvog poimanja žene. Tako su Francuzi, 586. godine (u vrijeme Poslanikove, ﷺ, mladosti), problematizirali pitanje: *Da li je žena ljudsko biće ili je nešto drugo?* Na kraju su odlučili da je ona ljudsko biće stvoreno samo da služi muškarcu.

Prezir Zapada prema ženi i nepriznavanje njenih prava trajao je i tokom čitavog srednjeg vijeka. Čak je i u vremenu vitezova, (smatra se da je položaj žene tada bio bolji, koji su iskazivali naklonost prema ženama i hvalili njenu ulogu), društveni status žene ostao nepromijenjen. I dalje je smatrana manje vrijednom i bez prava raspolaganja svojim imetkom bez dopuštenja muža.

Zgodno je spomenuti da je zakon Engleske, sve do 1805. godine, dozvoljavao mužu da proda svoju suprugu, precizirajući cijenu žene: *Šest funti (pola šilinga = četvrt sirijske lire)*[1]. Desilo se da je jedan Englez, 1931. godine, prodao svoju suprugu za pet stotina funti. Njegov advokat, braneći ga, rekao je: *Zakon Engleske od prije sto godina dopuštao je mužu prodaju supruge. Zakon iz 1801. godine, odredio je da je cijena žene šest funti, pod uvjetom da je žena saglasna s takvom prodajom.* Sud je odgovorio kako je taj zakon dokinut 1805. godine, zakonom koji zabranjuje muževima prodaju ili odricanje od supruga, te je, nakon prepiske, sud osudio čovjeka koji je prodao svoju suprugu na zatvorsku kaznu u trajanju od deset mjeseci.

Prošle godine[2] dogodilo se da je jedan Italijan prodao drugom svoju suprugu na rate, pa kad je kupac odbio platiti dogovoreni iznos, prodavac ga je ubio. (Časopis *Hadaretu-l-islam*, druga godina, 1078. stranica).

Francuskom revolucijom (koja se desila krajem XII st. po H.) ukinuto je ropstvo i objavljena sloboda čovjeka kojom se nije mislilo i na ženu. Francuski je zakon precizirao kako žena ne može sklapati ugovore bez pristanka staratelja, ukoliko se radi o neudatoj ženi.

[1] Spomenuta vrijednost u našoj valuti iznosila bi 0,71068 KM (primj. Z. H.).
[2] 1961. god. (primj. izd.)

U tekstu tog zakona kaže se da su osobe s nepotpunim ovlastima: *maloljetnik, maloumnik i žena*. Tako je bilo sve do 1938. godine, kada je zakon izmijenjen u korist žena, iako su ostala određena ograničenja za udatu ženu, o čemu ćemo nešto kasnije govoriti.

Predislamski Arapi i žena

Ako se vratimo u predislamski period Arapa, vidjet ćemo obespravljenu ženu koja nije mogla ništa naslijediti niti je muž prema njoj imao ikakvih obaveza. Nije bio određen broj brakorazvoda niti je bilo limitirano višeženstvo. Nije postojao zakon kojim bi se spriječilo zlostavljanje žene, niti joj je bio dopušten izbor bračnog druga. Samo su arapski prvaci i uglednici svoje kćerke pitali za mišljenje prije udaje, kako se da zaključiti iz određenih historijskih kazivanja.

Kada bi čovjek umro a poslije njega ostala djeca koju je imao s drugom ženom, najstariji sin imao je prednost oženiti se ženom svoga oca smatrajući je nasljedstvom poput ostale očeve imovine. Kada bi želio iskazati svoju želju za takvim brakom, bacio bi svoju odjeću na nju. U protivnom, ona bi imala pravo udati se za koga želi.

Bili su jako sujevjerni kada su u pitanju ženska djeca, čak su ih neka plemena živu zakopavala, plašeći se sramote, dok su druga plemena zajedno sa ženskom zakopavala i živu mušku djecu, plašeći se siromaštva. Ta pojava nije bila masovna među Arapima. Činila su to samo određena plemena, među kojima nije bilo pripadnika plemena Kurejš.

Jedino čime se arapska žena tog vremena može pohvaliti svojim sestrama u svijetu jeste briga muža prema njoj, odbrana njene časti i osveta zbog narušavanja njenog dostojanstva.

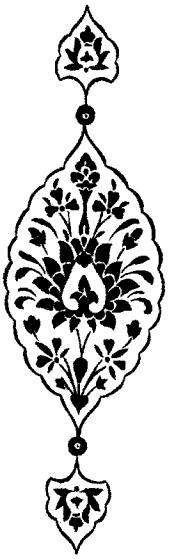

STAV ISLAMA

Krajem šestog stoljeća po rođenju Isaa, ﷺ, usred mračnjaštva u odnosu spram žene u tadašnjim urbanim i ruralnim dijelovima zemlje Arapskog poluotoka, iznad prašine teške, iz dolina prostranih, s crvenih pješčanih dina, iz Mekke se začu nebeski glas kazan jezikom Poslanika, ﷺ, koji ženi dade prava shodno njenom dostojanstvu. Ta prava bila su bez manjkavosti, njima su dokinuti nepravda i poniženje kojima je žena bila izložena tokom cijele ranije historije čovječanstva, jer nisu nastala na osnovu prohtjeva naroda i gledanja na ženu kroz prizmu životinjskog nagona za produženje vrste. Islam je učinio ženu aktivnim sudionikom u u društvenom razvoju homogenosti i sigurnosti.

Islamska načela o ženi

Sažetak reformskih načela koja se tiču žene koja je islam obznanio preko Poslanika, ﷺ, mogao bi ovako iskazati:

Prvo: žena je po svojoj ljudskoj prirodi potpuno jednaka muškarcu.

Uzvišeni kaže:

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُواْ رَبَّكُمُ ٱلَّذِى خَلَقَكُم مِّن نَّفْسٍ وَٰحِدَةٍ ...﴾

O ljudi, bojte se Gospodara svoga, Koji vas od jednog čovjeka stvara...[1]

Poslanik, ﷺ, rekao je: *Žene su prave sestre muškarcima.*[2]

Drugo: Osporio je prokletstva koja su joj bili prilijepili svećenici ranijih vjera. Ademova, ﷺ, kazna, izgnanstvo iz Dženneta, više nije bila isključivo njena, nego njihova zajednička krivica.

Allah, ﷻ, u kazivanju o Ademu, ﷺ, kaže:

﴿ فَأَزَلَّهُمَا ٱلشَّيْطَٰنُ عَنْهَا فَأَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيهِ ...﴾

I šejtan ih navede da zbog drveta posrnu i izvede ih iz onoga u čemu su bili...[3]

---

[1] Sura *En-Nisa*, ajet 1.
[2] Ahmed, Ebu-Davud, Tirmizi i drugi
[3] Sura *El-Bekara*, ajet 36.

O Ademu, ﷺ, i Havi kaže:

﴿ فَوَسْوَسَ لَهُمَا ٱلشَّيْطَٰنُ لِيُبْدِيَ لَهُمَا مَا وُۥرِيَ عَنْهُمَا مِن سَوْءَٰتِهِمَا ...﴾

I šejtan im poče bajati da bi im otkrio stidna mjesta njihova, koja su im skrivena bila...[1]

A o njihovom pokajanju veli:

﴿ قَالَا رَبَّنَا ظَلَمْنَآ أَنفُسَنَا وَإِن لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ ٱلْخَٰسِرِينَ ﴾

Gospodaru naš, rekoše oni, sami smo sebi krivi, i ako nam Ti ne oprostiš i ne smiluješ nam se, sigurno ćemo biti izgubljeni.[2]

Kur'an čak ponekad taj grijeh pripisuje samo Ademu, pa kaže:

﴿ ... وَعَصَىٰٓ ءَادَمُ رَبَّهُۥ فَغَوَىٰ ﴾

...Tako Adem nije Gospodara svoga poslušao i s Puta je skrenuo.[3]

Potom je ustanovio još jedno načelo kojim ženu oslobađa grijeha njene majke Have i koje se, ustvari, podjednako odnosi i na muškarca i na ženu:

﴿ تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُم مَّا كَسَبْتُمْ وَلَا تُسْـَٔلُونَ عَمَّا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴾

Taj narod je bio i nestao; njega čeka ono što je zaslužio, i vas će čekati ono što ćete zaslužiti, i vi nećete biti pitani za ono što su oni radili.[4]

Treće: žena svojom pobožnošću i ibadetom može biti nagrađena Dženetom ili kažnjena Džehennemom, potpuno isto kao i muškarac.

[1] Sura *El- A'raf*, ajet 20.
[2] Sura *El-A'raf*, ajet 23.
[3] Sura *Ta-Ha*, ajet 121.
[4] Sura *El-Bekara*, ajet 134.

O tome Uzvišeni Allah ﷻ, kaže:

﴿ مَنْ عَمِلَ صَٰلِحًا مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُۥ حَيَوٰةً طَيِّبَةً ۖ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴾

Onome ko čini dobro, bio muškarac ili žena, a vjernik je, Mi ćemo dati da proživi lijep život i doista ćemo ih nagraditi boljom nagradom nego što su zaslužili.[1]

I kaže:

﴿ فَٱسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّى لَآ أُضِيعُ عَمَلَ عَٰمِلٍ مِّنكُم مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ ۖ بَعْضُكُم مِّنۢ بَعْضٍ ... ﴾

I Gospodar njihov im se odazva: Nijednom trudbeniku između vas trud njegov neću poništiti, ni muškarcu ni ženi - vi ste jedni od drugih... [2]

Pogledaj kako Kur'an potvrđuje to načelo sljedećim riječima plemenitim:

﴿ إِنَّ ٱلْمُسْلِمِينَ وَٱلْمُسْلِمَٰتِ وَٱلْمُؤْمِنِينَ وَٱلْمُؤْمِنَٰتِ وَٱلْقَٰنِتِينَ وَٱلْقَٰنِتَٰتِ وَٱلصَّٰدِقِينَ وَٱلصَّٰدِقَٰتِ وَٱلصَّٰبِرِينَ وَٱلصَّٰبِرَٰتِ وَٱلْخَٰشِعِينَ وَٱلْخَٰشِعَٰتِ وَٱلْمُتَصَدِّقِينَ وَٱلْمُتَصَدِّقَٰتِ وَٱلصَّٰٓئِمِينَ وَٱلصَّٰٓئِمَٰتِ وَٱلْحَٰفِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَٱلْحَٰفِظَٰتِ وَٱلذَّٰكِرِينَ ٱللَّهَ كَثِيرًا وَٱلذَّٰكِرَٰتِ أَعَدَّ ٱللَّهُ لَهُم مَّغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا ﴾

Muslimanima i muslimankama, i vjernicima i vjernicama, i poslušnim muškarcima i poslušnim ženama, i iskrenim muškarcima i iskrenim ženama, i strpljivim muškarcima i strpljivim ženama, i poniznim muškarcima i poniznim ženama, i muškarcima koji dijele zekat, i ženama koje dijele zekat i muškarcima koji poste i ženama koje poste, i muškarcima koji o svojim stidnim mjestima vode brigu i ženama koje o svojim stidnim mjestima vode brigu, i muškarcima koji

[1] Sura *En-Nahl*, ajet 97.
[2] Sura *Ali Imran*, ajet 195.

često spominju Allaha i ženama koje često spominju Allaha - Allah je, doista, za sve njih oprost i veliku nagradu pripremio[1]

Četvrto: islam se bori protiv zloslutnje i tuge uzrokovane rođenjem ženskog djeteta, kao što je bio slučaj s predislamskim Arapima i mnogim današnjim narodima, pa i zapadnim u šta sam se imao priliku i lično uvjeriti. Allah, ﷻ, kritikujući taj ružni običaj, kaže:

﴿ وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُم بِٱلْأُنثَىٰ ظَلَّ وَجْهُهُۥ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ ۝٥٨ يَتَوَٰرَىٰ مِنَ ٱلْقَوْمِ مِن سُوٓءِ مَا بُشِّرَ بِهِۦٓ أَيُمْسِكُهُۥ عَلَىٰ هُونٍ أَمْ يَدُسُّهُۥ فِى ٱلتُّرَابِ ۗ أَلَا سَآءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴾

I kad se nekome od njih javi da mu se rodila kći, lice mu potamni i postaje potišten, krije se od ljudi zbog nesreće koja mu je dojavljena; da li ovako prezren da je zadrži ili da je u zemlju zakopa? Kako ružno oni prosuđuju![2]

Peto: zabranio je zakopavanje djevojčica, žestoko osuđujući takav postupak riječima:

﴿ وَإِذَا ٱلْمَوْءُۥدَةُ سُئِلَتْ ۝٨ بِأَىِّ ذَنۢبٍ قُتِلَتْ ﴾

I kada živa sahranjena djevojčica bude upitana zbog kakve je krivice umorena.[3]

I riječima:

﴿ قَدْ خَسِرَ ٱلَّذِينَ قَتَلُوٓا۟ أَوْلَٰدَهُمْ سَفَهًۢا بِغَيْرِ عِلْمٍ ... ﴾

Propali su oni koji iz lahkoumnosti i ne znajući šta rade djecu svoju ubijaju...[4]

---

[1] Sura *El-Ahzab*, ajet 35.
[2] Sura *En-Nahl*, ajeti 58 i 59.
[3] Sura *Et-Takvir*, ajeti 8 i 9.
[4] Sura *El-En'am*, ajet 140.

Šesto: naredio je njeno poštivanje, kao kćerke, supruge i majke.

Kada je riječ o poštivanju žene kao kćerke, brojni su hadisi koji na to upućuju:

U Jednom od njih Poslanik, ﷺ, kaže: *Ko odgoji dvije kćeri i o njima brine sve dok ne odrastu, i udaju se, doći će na Sudnji dan, pa ćemo ja i on biti kao ova dva prsta, i sastavio je prste.*[1]

O poštivanju žene kao supruge govore brojni ajeti i hadisi. Spomenut ćemo samo neke:

Uzvišeni Allah, ﷻ, kaže:

﴿ وَمِنْ ءَايَـٰتِهِۦٓ أَنْ خَلَقَ لَكُم مِّنْ أَنفُسِكُمْ أَزْوَٰجًا لِّتَسْكُنُوٓا۟ إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُم مَّوَدَّةً وَرَحْمَةً ...﴾

I jedan od dokaza Njegovih jeste to što za vas, od vrste vaše, stvara žene da se uz njih smirite, i što između vas uspostavlja ljubav i samilost...[2]

Poslanikove, ﷺ, riječi: *Najbolja blagodat na dunjaluku jeste dobra supruga koja te obveseli kad je pogledaš i čuva te kad si odsutan.*[3]

O poštivanju žene kao majke, ima zaista mnogo ajeta i hadisa.

Allah, ﷻ, kaže:

﴿ وَوَصَّيْنَا ٱلْإِنسَـٰنَ بِوَٰلِدَيْهِ إِحْسَـٰنًا ۖ حَمَلَتْهُ أُمُّهُۥ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا ...﴾

Čovjeka smo zadužili da roditeljima svojim čini dobro; majka njegova s mukom ga nosi i u mukama ga rađa...[4]

Došao je jedan čovjek Poslaniku, ﷺ, i pitao ga: *Ko je najpreči da se s njim lijepo ophodim? Majka, reče Poslanik. Pa onda? Majka. Pa onda? Majka. Pa onda? Otac, reče mu Poslanik.*[5]

---

[1] Muslim
[2] Sura *Er-Rum*, ajet 21.
[3] Hadis sa sličnim riječima bilježe Muslim i Ibn-Madže.
[4] Sura *El-Ahkaf*, ajet 15.
[5] Hadis bilježe Buharija i Muslim.

Došao je drugi čovjek Poslaniku, ﷺ, i rekao mu: *Želim se boriti na Allahovom putu. Poslanik ga upita: Da li ti je majka živa? Jeste, odgovori. On mu reče: Budi pored nje, zaradit ćeš Džennet*[1];

Sedmo: podsticao je na ravnopravnost žene u obrazovanju. Već smo spomenuli Poslanikove, ﷺ, riječi: *Ko odgoji dvije kćeri i o njima brine sve dok ne odrastu, i udaju se, doći će na Sudnji dan, pa ćemo ja i on biti kao ova dva prsta, i sastavio je prste.*

Zabilježene su i Poslanikove, ﷺ, riječi: *Traženje znanja stroga je obaveza svakog muslimana.*[2]

Ovaj hadis poznat je među muslimanskim masama s dodatkom: *i muslimanke* čija predaja nije vjerodostojna, ali jeste značenje. Naime islamski učenjaci jednoglasni su u ocjeni da sve što se traži od muškarca u sticanju znanja, traži se i od žene.

Hafiz hadisa Es-Sehavi u djelu *El-Mekasidul-hasene*, na 277. stranici kaže: *Pojedini autori su na kraju ovog hadisa dodali '...i muslimanki', što ne stoji niti u jednoj predaji ovog hadisa, iako je samo značenje tog dodatka tačno*;

Osmo: dao joj je pravo nasljedstva kao majki, supruzi ili kćerki, svejedno, bila odrasla ili malodobna osoba, pa čak i ako je postojala kao beba u majčinoj utrobi;

Deveto: uredio je bračno pravo, dajući ženi prava kao i muškarcu, s tim da je muškarcu povjerio brigu nad porodicom što samo po sebi ne podrazumijeva potčinjavanje niti nepravdu.

Uzvišeni Allah, ﷻ, kaže:

﴿... وَلَهُنَّ مِثْلُ ٱلَّذِى عَلَيْهِنَّ بِٱلْمَعْرُوفِ ۚ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ ...﴾

...One imaju isto toliko prava koliko i dužnosti, prema zakonu, samo muškarci imaju prednost pred njima za jedan stepen...[3]

---

[1] Hadis bilježi Taberani.
[2] Hadis bilježi Bejheki.
[3] Sura *El-Bekara*, ajet 228.

Deseto: regulisao je pitanje razvoda braka čime je spriječena samovolja muškarca kojem je postavljena granica koju ne smije prekoračiti, a to je tri puta. Kod predislamskih Arapa nije bilo ograničavanja broja niti vremena trajanja razvoda braka. Sam period postrazvodnog pričeka davao je priliku supružnicima da se vrate čistoti i zajedničkom životu, o čemu ćemo govoriti u ovoj studiji;

Jedanaesto: ograničavanje višeženstva na četiri žene, koja je kod Arapa i drugih naroda koji su dopuštali višeženstvo bila, sve do tada, neograničena;

Dvanaesto: staratelji su preuzimali odgovornost nad maloljetnim djevojčicama, što je podrazumijevalo zaštitu, odgoj i brigu o ženi i unapređenje njenog imetka. To nipošto nije moglo biti starateljstvo koje bi značilo posjedovanje i porobljavanje.

S punoljetstvom žena stiče sva prava materijalnog raspolaganja, potpuno isto kao i muškarac.

Onaj ko pomno proučava šerijatsko pravo neće naći nikakve razlike između muškarca i žene u vezi s pitanjem materijalnog raspolaganja, kao u slučaju kupoprodaje, opoziva kupoprodaje, izbora, plaćanja unaprijed, zamjene novca, prava preče kupovine, zakupa i iznajmljivanja, zaloga, podjele, opunomoćenja, udruživanja u poslu, zastupništva, nagodbe, dioničarstva, ostavljanja na čuvanje, poklona, uvakufljenja, oslobađanja ropstva i slično.

Zaključak

Iz dvanaest spomenutih načela uviđamo da je islam ženi dao odgovarajuće mjesto u tri osnovna segmenta društva, a to su:

Humani: islam je priznao njenu ljudsku prirodu i učinio je potpuno ravnopravnom muškarcima u vezi s tim pitanjem, a upravo to je bilo sporno i osporavano u većini ranijih civiliziranih društava.

Društveni: njen plemeniti društveni položaj dao joj je mogućnost obrazovanja shodno životnoj dobi, od ranog djetinjstva pa sve do kraja života. Respekt prema ženi povećavao se shodno njenoj starosnoj dobi: od djetinjstva, preko braka i materinstva pa sve do starosti, kada se zahtijeva iskazivanje još više ljubavi, nježnosti i poštovanja spram žene.

Pravni: Nastupanjem punoljetstva i zrelosti data joj je potpuna poslovna samostalnost. Nikome nije dato ekskluzivno pravo nadziranja žena u vezi s tim pitanjima: ni ocu, ni mužu, niti porodičnom starješini.

Neke razlike

I pored svega navedenog, islam, u vezi s pojedinim pitanjima, ipak razlikuje muškarca od žene. Sigurno je da to razlikovanje nema nikakve veze s jednakošću u ljudskosti, časti i sposobnostima – islam joj je priznao potpunu jednakost s muškarcima po tom pitanju. Te razlike nalažu društvene, ekonomske i psihičke nužnosti, a evo i pojašnjenja:

1. U svjedočenju

Islam je u svjedočenju kojim se utvrđuju prava odredio da to bude svjedočenje dvojice pravednih muškaraca ili jednog muškarca i dvije žene, i to u riječima Uzvišenog, u ajetu koji govori o dugu:

﴿... وَٱسۡتَشۡهِدُواْ شَهِيدَيۡنِ مِن رِّجَالِكُمۡ فَإِن لَّمۡ يَكُونَا رَجُلَيۡنِ فَرَجُلٞ وَٱمۡرَأَتَانِ مِمَّن تَرۡضَوۡنَ مِنَ ٱلشُّهَدَآءِ أَن تَضِلَّ إِحۡدَىٰهُمَا فَتُذَكِّرَ إِحۡدَىٰهُمَا ٱلۡأُخۡرَىٰ ...﴾

...I navedite dva svjedoka, dva muškarca vaša, a ako nema dvojice muškaraca, onda jednog muškarca i dvije žene, koje prihvaćate kao svjedoke; ako jedna od njih dvije zaboravi, neka je druga podsjeti...[1]

Jasno je da se spomenuto davanje prednosti ne odnosi na ljudskost, čast, niti sposobnost. Žena je jednaka muškarcu u ljudskosti i časti: može, jednako kaoi on, voditi sva finansijska poslovanja pa je uvjetovanje svjedočenja - dvije žene i jedan muškarac - došlo u vezi s pitanjima koja izlaze iz okvira dostojanstva, priznavanja i poštivanja žene. Ako posmatramo kako je islam, pored dopuštanja finansijskog poslovanja, odredio ženi kao primarnu zadaću brigu o porodici, a ta njena zaokupljenost porodicom čini je da većinu svoga vremena provodi u kući, naročito onog u kojem se obično obavlja kupoprodaja, uočit ćemo da je svjedočenje žene u parnicama o finansijskom poslovanju ljudi veoma rijetko. Ona tim poimanjima ne pridaje veliki značaj, pa je moguće da, svjedočeći pred sudijom, zaboravi, pogriješi ili načini previd, pa ako to svjedočenje potvrdi još jedna žena, onda

[1] Sura *El-Bekara*, ajet 282.

prestaje mogućnost zaborava ili greške. U pravima se mora biti siguran, a na sudiji je obaveza ulaganja krajnjih napora u dokazivanju tačnosti i osporavanju netačnosti.

To je sve u vezi s ovim pitanjem. Tekst ajeta je jasan, u njemu Uzvišeni daje pojašnjenje razloga uvjetovanja svjedočenja dviju žena s jednim muškarcem:

﴿أَن تَضِلَّ إِحْدَىٰهُمَا فَتُذَكِّرَ إِحْدَىٰهُمَا ٱلْأُخْرَىٰ ...﴾

...Ako jedna od njih dvije zaboravi, neka je druga podsjeti...

Znači da ako jedna zaboravi ili pogriješi, neka je druga podsjeti kako je stvarno bilo.

Zbog takve mogućnosti, mnogi šerijatski pravnici ne prihvataju svjedočenje žene u krvnim deliktima. To je samo zbog ranije spomenute brige o kući, žena se rijetko nađe u konfliktnim situacijama koje završe ubistvom, pa i kada se nađe, rijetko ostaje do kraja koji rezultira ubistvom. Zbog njene prirode takvi događaji je izbezume, često se dešava da, ukoliko nije uspjela pobjeći s tog mjesta, zatvori oči ili zatraži pomoć, često ostane i bez svijesti. I kako je onda moguće da takva osoba svjedoči i opiše zločin, zločince, sredstvo kojim je počinjen zločin, kao i način kako se dogodio? Poznato je da se precizno određene kazne ne izriču u slučaju postojanja sumnje, a ženino svjedočenje o ubistvu i sličnom zločinu u sebi sadrži sumnju nemogućnosti davanja tačnog opisa zločina zbog psihičkog stanja u kojem se tada nalazila.

Takvu opreznost u prihvatanju svjedočenja o onome čemu žena rijetko prisustvuje, potvrđuje šerijatski stav o prihvatanju svjedočanstva samo jedne žene o pitanjima koja zna samo žena ili o pitanjima koja muškarci uglavnom ne znaju. Tako je dovoljno svjedočanstvo samo jedne žene da bi se dokazalo pravo materinstva, kao i da li je žena djevica ili nije, pa i svjedočanstvo o većini tjelesnih mahana. To se posebno odnosilo na raniji period u kojem su porod i liječenje žena obavljale isključivo žene.

Dakle, nije u pitanju priznanje ili potcjenjivanje, sposobnost ili nesposobnost, u pitanju je sigurnost u presudama i predostrožnost prilikom donošenja presude, čemu teži svako pravično zakonodavstvo.

Navedeno, sve optužbe i napade na islam, a u vezi s ovim pitanjem koje služi kao oružje u promicanju teze da je islam oskrnavio ženina prava tretirajući je mimo muškarca, i po časti i po položaju čini te napade besmislenim. Pored toga islam ističe njen dignitet i jednakost sa muškarcem u navedenom, potkrepljujući to jasnim i nedvosmislenim argumentima koji ne sadrže ni atom nejasnoće, a neke smo predhodno spomenuli;

2. U nasljedstvu

Islam je učvrtio ženin autoritet i zaštitio njena prava dajući joj pravo nasljedstva, što nije bio slučaj sa predislamskim Arapima, mnogim starim i pojedinim savremenim narodima, kada je u pitanju supruga

Nasljednim pravom određeno je da je njen dio, zavisno od situacije različit, tako da:

1. Žena može naslijediti koliko i muškarac, kao u slučaju sestara po majci, koje, ako je jedna sestra po majci sama nasljeđuje šestinu, isto toliko nasljeđuje i brat po majci ako je sam. Ako ih bude više od dvoje i budu muškarci i žene, tada zajednički učestvuju u trećini, tako da muškarac naslijedi od te trećine koliko dvije žene;

2. Žena može naslijediti koliko i muškarac ili manje od njega, kao u slučaju da među nasljednicima budu majka ili otac zajedno s djecom umrlog. Ako bi s njima bili samo muški potomci, ili muški i ženski potomci, tada bi i otac i majka dobili po šestinu nasljedstva. Ako bi s njima ostali samo ženski potomci, tada bi i ocu i majci pripala po šestina, s tim što bi ocu pripalo i sve ono što prelazi preko utvrđenog dijela nasljedstva. Ako bi iza umrlog ostali kćerka, supruga, majka i otac kćerka bi naslijedila polovinu (što je dvanaest dvadesetčetvrtina, 12/24), supruga osminu (što je tri dvadesetčetvrtine, 3/24), majka šestinu (što je četiri dvadesetčetvrtine, 4/24), a otac šestinu (što je četiri dvadesetčetvrtine, 4/24) i ostalo (što je jedna dvadesetčetvrtina 1/24);

3. Žena može naslijediti duplo manje od muškarca, i to je najčešći slučaj, odnosno to je pravilo, osim u dva ranije spomenuta slučaja. Postavlja se pitanje: da li je islam time umanjio značaj i položaj žene ili njenu čast?

Nije, jer nemoguće je da islam sam ruši ono što je izgradio, postavljajući načelo a zatim propise koji se kose s tim načelom. Takva je raspodjela u vezi s raspodjelom i težinom obaveza prema pravilu: *Koliko znoja toliko i para.*

Muškarac je u islamu obavezan materijalnim izdacima kojim nije obavezana žena. On plaća mehr, izdvaja za kućne potrepštine, izdržava ženu i djecu.

Žena uzima mehr i materijalno ne učestvuje u izdržavanju , kako domaćinstva, tako ni sebe i djece, pa makar ona bila i izuzetno bogata osoba. Otuda je bilo pravedno da ona ne naslijedi koliko i muškarac. Islam je prema njoj bio samilostan, oslobađajući je svih tih teškoća, stavljajući je na izdržavanje muškarcu i uz to joj dajući nasljedstvo u odnosu na muškarca.

Pretpostavimo da muškarac umre ostavljajući nasljedstvo sinu i kćerki, kakva će biti, u većini slučajeva, sudbina tog imetka nakon kratkog vremena?

Kćerkin imetak neće se smanjiti, nego će se povećati! Povećat će se mehrom koji će joj dati muž. Povećat će se i trgovačkim ili bilo kojim drugim oblikom investiranja.

Što se tiče njenog brata, njegov će se imetak umanjiti za mehr koji on mora dati mladi, za troškove svadbe i namještaja, u šta će biti potrošeno, možda, cijelo nasljedstvo, a na njemu ostaje obaveza izdržavanja sebe, supruge i djece.

Zar ne vidite da ono što uzme kćerka ostaje za ne daj Bože, za slučaj da se muž, otac, brat ili rođak ne mognu o njoj pobrinuti, dok je ono što uzme sin podložno trošenju i za podmirenje osnovnih materijalnih izdataka, bez kojih se ne može.

Jednom sam ovo pitanje postavio studentima prava, mladićima i djevojkama, pitajući ih još i ovo: *Smatrate li, nakon svega toga, da je islam učinio nepravdu ženi u vezi s pitanjem nasljedstva, obespravio je ili je učinio manje važnom?*

Studenti su, u jedan glas, odgovorili: *Islam je dao prednost ženi nad nama muškarcima!* Studentice su šutjele, neke su kasnije priznale kako je islam pravedno postupio dajući ženi, u odnosu na muškarca, upola manje nasljedstva.

Zakonodavstva koja ženi daju jednako nasljedstvo kao i muškarcu materijalno su ženu obavezala kao i muškarca. U tom je kontekstu i logično izjednačiti nasljedstvo, ali ženi, koja je oslobođena materijalnih izdvajanja za sebe i djecu, dati koliko i muškarcu čija je dužnost materijalno zbrinuti porodicu, to bi bila nelogičnost, nešto što je neprimjereno pravednom zakonodavstvu!

Moguće je pitanje: *Zbog čega islam nije ženu obavezao radom i teškoćama kao i muškarca?* Odgovor na to pitanje ponudit ćemo na kraju ove studije, kada budemo govorili o tome da li je u interesu porodice i društva da ženu obavežemo poslom kako bi ona mogla izdržavati ili bar djelomično učestvovati u izdržavanju sebe i djece, ili je u interesu da se stara o domaćinstvu i djeci.

Ovdje nam je dovoljno reći da je neopravdano tražiti izjednačavanje nasljedstva muškarca i žene sve dok ih ne izjednačimo u obavezama. To je cijela filozofija, nju možemo potpuno prihvatiti ili je potpuno odbaciti. Što se nas, kao muslimana, tiče, mi smatramo islamsku filozofiju jasnom i logičnom, koja je naklonjena porodici, društvu i samoj ženi. U savremenom civilizacijskom poimanju, koje ćemo kasnije spomenuti, ima elemenata koji podupiru islamska gledišta koja zadovoljavaju svakoga koga zanima istina čista od prohtjeva, želja i emocija.

Prije nego što pređem na drugu temu, smatram uputnim spomenuti dvije historijske koristi:

Prva: kršćani libanonske pokrajine Džebel su u doba osmanske vlasti bili ogorčeni nastojanjem Osmanlija da ženi priznaju pravo nasljedstva. Naljutilo ih je to što je šerijat odredio dio nasljedstva koji je upola manji od bratovog dijela. Njihov običaj bio je da žena ne dobiva ništa od nasljedstva, jer bi imovina koju bi dobila išla njenom mužu. To spominje svećenik Pols Sead u predgovoru svog djela *Muhtesaru-š-šeri'a*, El-Metran Abdullah Kura` Ali na 25. stranici sljedećim riječima: *U pismu koje je 29. jula 1840. godine uputio Odboru za širenje svete vjere, patrijarh Jusuf Hubejš kaže:*

'Kao posljedica sudstva koje sudi u Džebelu po šerijatu, mnogo je radnika osuđeno na zatvor i druge kazne, posebno u vezi s nasljedstvom kćerki, jer šerijat nalaže da dvije sestre nasljeđuju koliko jedan brat. Odatle nastaju sukobi i teški sporovi. Običaj je bio, i bogatih i siromašnih

stanovnika Džebele da kćerka ne nasljeđuje ništa više od uobičajene otpremnine prilikom udaje, osim kad roditelji to posebno oporuče.

Sadašnje presude sudija dovode u tešku situaciju roditelje koji nastoje obuzdati napade na živote i tijela. Roditelji su nezadovoljni da ih kćeri, po šerijatskom učenju, nasljeđuju; pribojavaju se gubljenja svojih imetaka i propasti svojih domaćinstava. Stoga, oni nastoje za svoga života, putem raznih darivanja i oporuka, spriječiti kćerke da ih zajedno sa svojom braćom naslijede nakon njihove smrti.[1]

Spomenuti patrijarh, zatim je, pojašnjavajući štetu nastalu takvim oporukama, rekao: *S obzirom da su nastale štete takvim zakonom jače izražene od ostalih, kako smo već ukratko naveli, čini nam se nužnim vraćanje nasljeđivanja kćeri i žena općenito u okvire ranijeg običajnog prava, mislim da one ne nasljeđuju zajedno s muškarcima, nego da im se dâ uobičajena otpremnina. Time bi se vratio mir a zaustavilo zlo...*;

Druga: u pojedinim zemljama Skandinavije još uvijek je na snazi zakon po kojem žena nasljeđuje manje od muškarca, uprkos njihovoj ravnopravnosti u obavezama i materijalnom izdvajanju;[1]

3. Krvarina za ženu:

Šerijat je, u slučaju nenamjernog ubistva žene, ubistva koje ne ispunjava uvjete da se nad ubicom ispuni kazna odmazde, odredio da je visina krvarine upola manja od krvarine za muškarca.

To se može učiniti čudnim ako znamo da je islam zagarantovao potpunu ravnopravnost muškarca i žene u humanosti, sposobnosti i jednakosti u društvu.

Suštinski posmatrano, to nema nikakve veze s tim načelima, nego je povezano sa štetom proizašlom po porodicu u kojoj je ubijen muškarac ili žena.

U slučaju namjernog ubistva pribjegava se odmazdi, bez obzira da li je ubijeni muškarac ili žena i bez obzira da li je ubica muškarac ili žena. To stoga što odmazdom želimo kazniti na isti način čovjeka zbog ubistva drugog, a u tome su i muškarac i žena jednaki.

[1] Ovo je bilo u vremenu kada je živio autor (primj. izd.)

U nenamjernom ubistvu ili ubistvu iz nehata, na raspolaganju su mogućnosti materijalne odštete, zatvora i sličnog. Ta materijalna odšteta mora biti usklađena s ranije utvrđenim načelima veličine nanesene materijalne štete. Pa da li je gubitak muškarca u porodici jednak gubitku žene?

Djeca čiji je otac ubijen greškom i supruga kojoj su muža ubili greškom izgubili su onoga ko se brinuo o njima i materijalno ih zbrinjavao.

Djeca čija je majka ubijena greškom i suprug kojem je supruga greškom ubijena su na gubitku u moralnom smislu i taj gubitak nije moguće materijalno nadoknaditi.

Krvarina nije izraz stvarne vrijednosti čovjeka, nego je izraz stvarne materijalne štete nanesene porodici gubitkom njenog člana, i to je osnov kojem niko ne može prigovoriti.

Potvrda navedenog jesu i naši današnji zakoni koji su za krvarinu odredili najniži i najviši iznos, ostavljajući sudiji procjenu krvarine koja neće biti manja od najmanje niti će prelaziti najveću. To nije ništa drugo nego ostavljanje mogućnosti procjene štete nanesene porodici gubitkom jednog od njenih članova. Ona se razlikuje u slučaju mnogih ljudi koji se trude i rade, pa kako da se ne razlikuje između onog ko radi i izdržava porodicu i onog ko ne radi i ne izdržava nikog, već je, naprotiv, sama bila izdržavana.

Vratit ću se i još jednom ponoviti kako je to u vezi s islamskom filozofijom življenja po kojoj žena nije obavezna privređivati niti izdržavati sebe i djecu, a sve u cilju očuvanja interesa porodice i društva. Što se tiče društava zasnovanih na filozofiji po kojoj žena nije sačuvana rada kojim bi osigurala svoju egzistenciju i učestvovala u uzdržavanju porodice, pravedeno je, da je krvarina za ubijenu ženu jednaka krvarini za ubijenog muškarca.

4. Žene i vođenje države:

Islam je izričito odredio da vrhovno upravljanje državom pripada muškarcu. O tome Poslanik, ﷺ, kaže: *Neće uspjeti narod koji ženu sebi za vođu izabere.* Ovaj tekst odnosi se samo na glavnu upravu nad zemljom u vidu vladara (predsjednika) zemlje, jer je izrečen kada je saznao da su Perzijanci, poslije smrti svog vladara, izabrali za vladara

jednu od njegovih kćeri. Konsenzusom žena nije u potpunosti lišena mogućnosti upravljanja. Šerijatski su pravnici jednoglasno dopustili ženi starateljstvo nad maloljetnicima i osobama s nepotpunom sposobnošću, dopustili su ženi da zastupa skupinu ljudi u materijalnom poslovanju, vođenju firmi, svjedočenju. Ebu Hanife dopustio je ženi da u određenim okolnostima preuzme sudstvo, a sudstvo je upravljanje.

Dakle, tekst hadisa jasno zabranjuje ženi upravljanje vrhovnom vlašću države, kao i to da se bavi svim poslovima čija odgovornost je toliko velika (opasna).

Što se tiče ostalih službi, o njima ćemo govoriti na kraju studije.

Ni ova razlika nije u vezi s odnosom islama prema ljudskosti, časti i sposobnosti jedne žene, nego je čvrsto u vezi s interesom ummeta, psihičkim stanjem žene i njenom društvenom misijom.

Predsjednik države, po, islamskom učenju, nije formalna slika za dekoraciju i potpisivanje, on je vođa društva, umni predvoditelj, istaknuta ličnost, elokventni govornik, njemu su date široke ovlasti koje mogu imati značajne rezultate i posljedice.

On objavljuje rat neprijatelju, vodi vojsku ummeta u odbranu, određuje mir i primirje, ako je u tome korist države, ili nastavak rata, ukoliko je u tome interes. Normalno je da sve te odluke budu donesene tek nakon uvažavanja vladinog savjeta i uleme, postupajući po riječima:

﴿...وَشَاوِرْهُمْ فِي ٱلْأَمْرِ ...﴾

...I dogovaraj se s njima...[1]

Vladar obznanjuje odluke i presuđuje u onome u čemu se oni raziđu, postupajući nakon toga po riječima Uzvišenog, ﷻ:

﴿...فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى ٱللَّهِ ...﴾

...Kada čvrsto odlučiš, osloni se na Allaha...[2]

Predsjednik države, po islamskom učenju, drži hutbu petkom u džamiji, kao imam klanja ljudima, presuđuje u sporovima ljudi, ukoliko mu vrijeme to dopušta.

---

[1] Sura *Ali Imran*, 159. ajet.
[2] Sura *Ali Imran*, 159. ajet.

Neosporno je da su te teške zadaće u suprotnosti s mentalnom i emocionalnom građom žene. Posebno onaj dio koji se odnosi na ratove i komandovanje vojskom jer to zahtijeva jake nerve, superiornost razuma nad emocijama i veliku hrabrost da se uđe u boj. Ne ostaje nam ništa nego da zahvalimo Allahu, ﷻ, što žena nije takva, jer da jeste, život bi izgubio ono najljepše: milost, blagost i ljubav.

Svaki drugačiji pristup jeste samo zanemarivanje očitog. Čak i kad u historiji nađeš žene koje su komandovale vojskom i vodile bitke, to je toliko minorno u odnosu na muškarce i ne može potisnuti u zaborav prirodu velike većine žena kroz sva stoljeća historije i u svim narodima. Mi u vezi s tim pitanjem, sve do danas, nismo vidjeli progres u većini država koje ne uspijevaju pronaći odgovarajuću ženu za ministra odbrane, glavnokomandujućeg vojske, zapovjednika divizije ili niže vojne formacije.

U tome nema nikakve manjkavosti za ženu, pa ne počiva sav život na namrgođenosti, sili, žestini i srdžbi. Kad bi život bio samo takav, onda bi on definitivno bio Džehennem nepodnošljivi. Allahova, ﷻ, je milost snagu muškarca pomiješala s blagošću žene, njegovu žestinu s njenom milošću, oštrinu s blagošću. U njenoj samilosti i ženstvenosti leži tajna njenog opstanka, njene i naše sreće.

Što se tiče hutbe na džumi i predvođenja džemata u namazu, neosporno je da obredoslovlje, a posebno u islamu, počiva na predanosti i oslobađanju razuma od svega što ga, osim ibadeta, zaokuplja, te se ne slaže s tim da žena vazi muškarcu ili mu bude imam u namazu.

Nije osnovni razlog ove razlike, po našem mišljenju, pitanje imameta, hutbe ni rješavanja složenih problema, nego je to pitanje odlučnosti i davanja prednosti interesu nad emocijom u toku vođenja države, kao i potpuna predanost i posvećenost liječenju problema države, što je u suprotnosti s prirodom žene i njenom misijom.

Rezime

Ukratko, islam je, nakon obznane svog jasnog stava o pitanju ljudskosti, sposobnosti i položaju žene, posmatrajući prirodu žene i poslove koji su u njenom interesu, udaljio ženu od svega što je suprotno njenoj prirodi ili bar djelimično sprečava njenu misiju u društvu. Zbog toga se pojedini propisi, manje ili više, odnose samo na ženu. Isti razlog je da je žena oslobođena određenih vjerskih i društvenih obaveza, kao što su: džuma, obavezno nošenje ihrama na hadždžu, džihad, osim u vremenu opće mobilizacije. U tome nema oprečnosti s načelom jednakosti žene i muškarca u vezi s pitanjem ljudskosti, sposobnosti i društvenog položaja. Uvijek su zakoni svakog vremena i naroda obavezivali određenu skupinu ljudi posebnim propisima koji su podrazumjevali određenu dobit i u tome nije bilo ničega čime bi se dovelo u pitanje načelo jednakosti građana u sposobnosti i časti.

Činjenice koje je lijepo spomenuti

Nakon ovog općenitog stava islama o ženi i općih načela o njenim pravima i časti, to možemo sažeti na sljedeći način:

Prva: islamski stav o ženi bio je revolucionaran za vladajuća uvjerenja i shvatanja svoga vremena i onoga koje je njemu prethodilo, a u kojem se sumnjalo u ljudsko porijeklo žene;

Druga: on je bio revolucionaran, za razliku od starih uvjerenja koja i danas žive kod pojedinih sljedbenika određenih istočnjačkih vjerskih grupacija po kojima žena nije bila dostojna prihvatanja vjere i ulaska u Džennet u društvu odabranih vjernika;

Treća: bio je revolucionaran u odnosu na uvjerenja i baštinu koja nije istinski poštivala ženu, niti onako kako dolikuje njenoj ljudskoj prirodi;

Četvrta: on je intelektualan pomak čovječanstva koji je učinjen najmanje dvanaest stoljeća prije savremene zapadne civilizacije. Njime je priznata potpuna sposobnost žene.

Dovoljno je znati kako su razlozi suspenzije upravljanjem materijalnim sredstvima u vezi s islamskim poimanjem maloljetnost i maloumnost, dok je tih razloga u rimskom i francuskom pravu, sve do 1938. godine, bilo tri: *maloljetnost, maloumnost i ženski spol.*

Nakon ispravki u francuskom zakonu 1938. godine, kojima se željelo ukloniti ograničavanje pravne sposobnosti žena, ostale su zakonske smetnje i smetnje nastale kao posljedica sistema zajedničkog vlasništva supružnika.

Zakonske smetnje sastojale su se u nedopuštanju francuskoj ženi da se bez ranije saglasnosti svoga muža bavi bilo kakvim poslom.

Smetnje nastale kao posljedica sistema zajedničkog vlasništva nisu dopuštale udatoj Francuskinji da slobodno raspolaže svojom privatnom imovinom. Morala je voditi računa o materijalnim interesima supruga i sama saglasnost suda nije joj bila dovoljna bez pristanka muža.[1]

Kad bismo uporedili reducirane ovlasti Francuskinje s potpunim ovlastima koje su muslimanki date prije više od četrnaest stoljeća, u kojima nije bilo smetnji koje sputavaju savremenu francusku ženu, shvatili bismo koliku je prednost ostvario islam na polju zakonodavstva u odnosu na prava i mogućnosti žene. Time možemo dokučiti tegobu koju osjećaju francuski zakonodavci prouzrokovanu reduciranju pravima Francuskinje. Jedan bivši francuski ministar pravde izjavio je: *San i nada Francuskinje nikada se još nisu ostvarili*; [2]

Peta: islamsko je zakonodavstvo humano i pravedno: odredilo je prava žene i za to nije bila potrebna revolucija niti zakulisne radnje žena. Francuskinja se, tek nakon dugih i teških revolucija i borbi, izborila za svoja prava. Do svojih prava došla je postepeno, malo po pomalo, dok je islam muslimanki ta prava dao odjednom, dobrovoljno i po svom izboru;

Šesta: islamsko zakonodavstvo je iz najplemenitijih namjera priznalo ženi njena prava, ne ulagujući joj se zato što je žena. Grčka, rimska i savremena zapadna civilizacija dopustile su ženi aktivno kretanje u društvu, prvenstveno da bi uživale u njenoj ženstvenosti, a

[1] Zuhdi Jeken, *Ez-Zevadž* , str. 224.
[2] Isti izvor, str. 226.

ne zato što priznaju njena prava i čast. Dokaz tome je i stvarni stav tih civilizacija prema njenim pravima.

Islam je došao kao potpuna suprotnost tome, prihvatio je sve što putem pravne i poslovne sposobnosti afirmira istinsko dostojanstvo žene, odredio joj je norme miješanja s muškarcima i kretanja u društvu, a sve s ciljem davanja prednosti interesu porodice i društva, očuvanju njenog dostojanstva i sprečavanju iskorištavanja njene ženstvenosti;

Sedma: islamsko je zakonodavstvo, pored datih prava ženi i obznanjivanja njena digniteta, vodilo računa da svaki posao ili postupak na koji je podstiče bude u skladu s njenom prirodom i da je ničim ne opterećuje.

Tako, naprimjer, dopustilo joj je kupoprodaju i druge međuljudske odnose smatrajući ih validnim i ističući njenu potpunu kvalifikaciju za njene poslove, ali preporučuje da ona sve te poslove obavlja samo u prijekoj potrebi i da shvati kako je dobro za nju samu, za njenu porodicu i društvo u cjelini da se posveti nečemu što nije nimalo lakše od javnih poslova, nečemu uzvišenijem i časnijem, priličnijem njenoj ljudskosti i dostojanstvu od pukog rada za osiguranje svoje egzistencije. Islam je u vezi s tim bio veoma mudar i umjeren, ne zabranjujući joj rad izvan kuće, kao što je to bila praksa ranijih i doskorašnjih naroda, niti je podstičući na rad van kuće na račun porodice uljepšavajući joj mješanje s muškarcima, kao što je slučaj u savremenoj civilizaciji. Nema sumnje u Božije porijeklo ovog mudrog i pravednog zakonodavstva;

Osma: i kao posljedica svega ovoga, muslimanka općenito, a Arapkinja posebno, može se ponositi pred ženama cijelog svijeta da je prije svih zakona i civilizacija stekla svoja prava koja joj i pripadaju, da je priznata njena ljudskost i dostojanstvo, te da sve to nije bio plod prolaznih ciljeva i prohtjeva niti prisile i nužde.

POLOŽAJ MUSLIMANKE KROZ HISTORIJU

U vrijeme prosperiteta muslimana

U svjetlu korjenitih poboljšanja koja je najavio islam u svijetu je, po prvi put, nastalo društvo koje je poštovalo ženu kao istinsko ljudsko biće koje uživa dužni respekt okruženja u kojem živi, kao suprugu, majku koja podiže junake i velikane. Njen je ugled bio zaštićen od ružnih riječi o njoj tako što nije bilo sumnjivog miješanja s muškarcima, osim na mjestima određenim za ibadet, proces obrazovanja i borbu za slobodu. Na tim mjestima bilo je posebno mjesto za nju, pristojno odjevenu, vjerom nadahnutu, tako da nije bila izložena pogledu bestidnika. Pred njom bi se, od stida, pogled obarao, kad bi sjedila, pogled bi se od nje, iz poštovanja, okretao, a kada bi se borila, srca muškaraca bila bi otvorena prema njoj, veličajući i cjeneći tu borbu.

Islamsko je pravo, bez obzira na različitosti unutar njega, utemeljilo načela koja nijednog trenutka nisu dovedena u pitanje, bez obzira na mjesto i vrijeme življenja. To stoga što su ta načela otvorena i jasna u Allahovoj, ﷻ, knjizi, Poslanikovom, ﷺ, sunnetu i djelima Poslanika, ashaba i svih onih koji ih sve do danas u tome slijede.

U vrijeme dekadence muslimana

Potom nastupiše vremena u kojima se prema ženi nekada iskazivala pažnja, a nekada nebriga, kao rezultat razvoja islamske civilizacije i raznolikosti običaja islamskih zemalja, da bi, na kraju, doba dekadence muslimana bilo karakteristično i po potpunoj nebrizi o ženi, kao i po brojnim kršenjima datih joj prava. Sve je to muslimanku sputavalo u ispunjenju primarne društvene zadaće koju joj je islam odredio. Ipak, mora se uočiti kako u ovim nepravednim vremenima čvrsto egzistiraju dvije činjenice:

Prva: prava koja je islam zagarantovao ženi stoje zapisana u svim knjigama islamskih pravnika ovog dekadentnog vremena. Razlog tome

jesu stečena prava muslimanke koja nisu bila rezultat trenutnih društvenih okolnosti, nego su to trajna prava Božijeg zakona, koja niko, bez obzira kakva njegova moć bila u društvu, ne može dovesti u pitanje, osporiti ili promijeniti;

Druga: čednost, predanost, lijepo mišljenje o muslimanki te njeno izvršavanje porodičnih obaveza ostali su prisutni gotovo čitavo to vrijeme, uprkos svim teškoćama i posrtajima koji su zadesili islamsko društvo ovog vremena. Upravo to je muslimanku učinilo predmetom jake žudnje i interesovanja brojnih zapadnih autora koji od početka zapadnog kolonijalizma pomno istražuju istinu o muslimanima.

Realno je posvjedočiti kako su nemuslimani koji žive u muslimanskom društvu iskoristili islamsko naslijeđe u vezi s pitanjem očuvanja ugleda i časti svojih žena te se razlikuju u odnosu na nemuslimane koji žive na Zapadu, uprkos činjenici da slijede upute iste vjere. To je ono što mi jasno uočavamo kod starih kršćanskih porodica, mada je i njih kao i nas zapljusnula epidemija zapadnog nasljeđa, morala i običaja.

POTREBA ZA REFORMOM

Početak aktivnih kontakata sa zapadnom civilizacijom desio se početkom dvadesetog stoljeća i tada počinju nastojanja reformatora društva za poboljšanjem stanja u kojem se našla žena našeg dekadentnog perioda u kojem su potisnuta mnoga njena prava i gotovo da je potpuno nestalo njeno aktivno učešće u kreiranju i unapređenju društva.

Dva puta do reforme

Oni koji su pozivali reformama podijeljeni su u dva idejno jako udaljena tabora:

1. Oni koji su učili i spoznali o islamu i onome što on misli o ženi, to su oni koji vjeruju u obavezu očuvanja svega što je specifikum arapske žene muslimanke. Oni pozivaju da se iskoriste islamsko nasljeđe i iskustvo naroda koji su unaprijedili položaj i pitanje žene.

2. One koji su opčinjeni svjetlom zapadne civilizacije i životom žene Zapada. Oni pozivaju obaveznosti slijeđenja Zapada u odnosu prema ženi i to smatraju jedinim mogućim putem njenog buđenja iz duboke usnulosti.

To su dva osnovna pravca koja slijede oni koji pozivaju reformama pitanja u vezi sa ženom. Naravno, ja sam protiv onih koji su zadivljeni stanjem u kojem se nalazi današnja žena i koji ne vide bilo kakvu potrebu za poboljšanjem ili promjenama njihovog načina života... O takvim ne želim da govorim, jer oni nisu praktičari niti su svjesni opasnosti života žene sa svim tim silnim nasljeđem zaostalosti minulog vremena.

Stoga je bilo nužno da se različiti stavovi ta dva reformatorska bloka reflektuju na naše zakone renesansnog doba u kojem živimo. Tako u tim zakonima imamo propise koji se naslanjaju na islamsko pravo i propise koji su u suprotnosti s njim. Ja ću spomenuti samo neke najvažnije propise.

Polja reformskog djelovanja

Reforme ili propise koji sačinjavaju naš zakon kojim se nastoji poboljšati položaj žene možemo podjeliti na tri glavna dijela:

- u domenu personalnog statusa,
- u pogledu političkih prava i
- u okvirima socijalno-društvenog statusa.

PERSONALNI STATUS

Poznato je da je porodično pravo stotinama godina kod nas[1] crpljeno iz hanefijskog islamskog prava, isti je slučaj i s Libanom, Jordanom, Egiptom i Irakom. U Libiji, Tunisu, Alžiru i Maroku to se pravo naslanjalo na malikijsku pravnu školu, u Hidžazu na šafijsku, a u Saudijskoj Arabiji, Kuvajtu, Emiratima i drugim zaljevskim zemljama na hanbelijskom.

U slučaju međusobnih neslaganja ljudi su se obraćali za presudu šerijatskim pravnicima koji su presuđivali na osnovu mišljenja jedne od pravnih škola koju je dotični pravnik preferirao.

Nema sumnje kako svaki od tih mezheba sadrži određene propise koji su suprotni interesima porodice, posebno nakon razvoja civilizacija, običaja i tradicija. Tako je osmanska država u svom kasnom periodu postojanja smatrala nužnim doraditi određene regulative porodičnog zakona, pa je 1336. hidžretske godine usvojila porodični zakon koji je bio sačinjen dijelom iz hanefijskog, a dijelom iz ostalih mezheba. Egipat je isto tako neka pitanja personalnog zakona temeljio na nehanefijskom mišljenju, pa je 1920. godine usvojen zakon pod rednim brojem 25, a 1929. godine zakon broj 15, kao što je 1934. godine usvojen zakon broj 77, koji uređuje propise nasljednog prava, a 1946. godine zakon broj 71 kojim se reguliše testamentalno pravo.

U Siriji je 1951. godine usvojen Zakon o personalnom statusu, koji je u potpunosti regulisao pitanje sklapanja braka i rastave, pravne sposobnosti, testamenta i nasljedstva. Pojedini propisi tog zakona preuzeti su iz drugih, a ne isključivo iz hanefijske pravne škole, a na kraju 308. člana kaže se kako će se, u slučaju nepostojanja zakonskog akta u vezi s određenim pitanjem, postupiti shodno praksi hanefijskog mezheba.

---

[1] Autor ovdje govori o Siriji, a kod nas u Bosni i Hercegovini, općenito na Balkanu, kao i u Turskoj, Azerbejdžanu, Jermeniji, Kuzistanu, Tabrizu, Afganistanu, Pakistanu, muslimanskim dijelovima Indije, Kine i dr. dijelovima svijeta dominantan je također hanefijski mezheb, uglavnom u obredoslovlju, dok se u Pakistanu i Afganistanu primjenjuje i u drugim oblastima života. U Bosni i Hercegovini porodični, nasljedni i vakufski odnosi regulisani su na osnovu šerijatskog, uglavnom hanefijskog, prava sve do ukidanja šerijatskih sudova 1946. god. (primj. Z. H.).

Isto tako je u Jordanu, Tunisu, Maroku i Iraku nastao novi porodični zakon sastavljen od svih priznatih mezheba. Pojedini od tih novonastalih zakona sadržavali su određene propise koji su bili jasno suprotstavljeni šerijatskim propisima.

Odlika savremenih zakona o porodičnom pravu arapskih zemalja jeste njihovo uspješno otklanjanje brojnih pritužbi ljudi zbog ograničenosti suda unutar jednog mezheba, iako ti propisi, sami po sebi, često nisu imali osnove u šerijatu ili općoj koristi.

U ovoj studiji ograničit ću se samo na najvažnija poboljšanja, odnosno reforme zakona o porodičnom pravu Sirije i Egipta. Nadam se da slične korekcije postoje i u ostalim zakonima arapskih država.

O BRAKU

1. Zabrana maloljetnim osobama da zasnivaju brak prije punoljetstva

Pravnici četiri mezheba i drugi smatraju ispravnim brak maloljetnih osoba prije punoljetstva. Svoje mišljenje temelje na razumijevanju kur'anskog teksta i na događajima koji su se dogodili za života Poslanika, ﷺ, ashaba i tabi'ina.

Vrlo mali broj islamskih pravnika ne slaže se sa takvim mišljenjem. Među njima su Šubruma i El-Betti, koji ni u kom slučaju ne dopuštaju brak maloljetnih osoba, a ugovor koji umjesto njih postignu njihovi staratelji smatra se nevažećim i neobavezujućim.[1]

Nema sumnje da svrha propisivanja braka ide u prilog ovom mišljenju. U takvim brakovima nije interes maloljetnih osoba, on često može imati vrlo štetne posljedice po njih jer se djevojka i mladić mogu nakon punoljetsva osjećati prisiljenim da ostanu u braku s osobom koju ne žele, osobom različitog karaktera, morala, temperamenta i slično, što se često i događa.

Ono što ljude, posebno na selima, navodi na takve postupke jeste želja dva staratelja, koji su nekada braća, da ostvare tazbinsku vezu među porodicama i time ostvare porodični, materijalni ili lični interes. Takvim interesima šerijat ne pridaje nikakav značaj i u savremenom dobu se ne smatra nikakvim preduvjetom za porodičnu

[1] Imami koji su to dozvolili što je ispravno, uradili su to na osnovu dokaza, koje je spomenuo pisac, kao njihove argumente. Jedan od tih dokaza je, postupak Ebu Bekra,ؓ, koji je svoju kćerku Aišu,ؓ, udao za Poslanika, ﷺ. Uz napomenu da stupanje u bračni odnos ne može biti prije punoljetstva, i da nakon punoljetstva djevojka ima pravo izbora.
Spriječiti treba pogrešan odnos prema istini, a ne prikrivati samu istinu. Odgovoran staratelj djevojke treba da se trudi i zna šta je dobro za nju, svejedno bila maloljetna ili punoljetna, nije joj dozvoljeno udati se bez njegovog pristanka i zadovoljstva. (primj. izd).

sreću. Naša je obaveza da budemo rezervisani prema svemu što vodi slabljenju i podjelama.

Ranije je praksa u našem društvu bila da djevojku ne treba pitati za mišljenje o udaji, otac ili majka bi je udali za koga su oni htjeli. S obzirom da je bilo tako, bilo im je lahko udati je prije punoljetstva pa kad bi postala punoljetna, djevojka ne bi mogla izraziti svoje nezadovoljstvo njihovim izborom. Živjela bi sa grižnjom savjesti i poniženja, a ako bi se nastavila protiviti i odbijati to bi se znalo okončati i ubistvom

Takve postupke šerijat ne odobrava niti je dopušteno to tretirati kao porodični interes. To je otvoreno kršenje prava mladića i djevojaka da izaberu onoga koga oni žele za budući bračni život. Praksa je potvrdila pogubnost takvih postupaka; takvi brakovi uglavnom propadaju, a njihov epilog je, nerijetko, moralni ili fizički zločin.

Zbog toga sirijsko personalno pravo ne smatra validnim brak maloljetnih osoba. Po slovu tog zakona ni staratelj ni oporučilac nemaju pravo udati ili oženiti maloljetnu osobu, a ukoliko do toga ipak dođe, takav brak je neobavezujući i bez ikakvih pravnih posljedica. To je naš zakon preuzeo iz osmanskog porodičnog prava.

Što se tiče egipatskog zakonodavstva, ono ne priznaje takvu bračnu zajednicu, što znači da je brak ispravan, ali se ne može registrovati u šerijatskim sudovima. Moguće opravdanje za takav postupak jeste veliki broj brakova maloljetnih osoba, posebno u egipatskim selima i respekt zakonodavstva spram postojećeg društvenog stanja. Vjerovatno su takvu odluku smatrali prvim korakom u zaustavljanju takvih brakova. Mi smatramo da je stav našeg sudstva ispravniji i djelotvorniji.

2. Ograničavanje starosne dobi za brak

U islamskom pravu ne nalazimo na ograničavanje starosne dobi za valjanost braka nego njegova opća pravila nalažu sposobnost pravilnog rasuđivanja prilikom dostizanja stvarne spolne zrelosti za brak ili granice od petnaest godina. Personalno pravo je potpunu sposobnost za brak uvjetovalo starosnom dobi od osamnaest godina za mladiće, odnosno sedamnaest za djevojke. Zakon dopušta petnaestogodišnjem mladiću i trinaestogodišnjoj djevojci da zatraže od suda dozvolu za prijevremeni brak, a sudija može, ukoliko se uvjeri u

njihovu tjelesnu sposobnost za brak i ukoliko, isključivo otac ili djed daju svoj pristanak, verifikovati takav brak. U protivnom, brak se ne može sklopiti među maloljetnicima.

Takav stav nema uporišta u mišljenju šerijatskih pravnika, on je preuzet iz zapadnog zakonodavstva, a Zapad ima svoje specifično okruženje i uvjete. Ja smatram da to ograničenje nije usklađeno sa spolnom zrelošću djevojaka i mladića u našim državama niti je u skladu s općim moralnim interesima. Brak se mora dopustiti nakon postizanja spolne zrelosti jer mladić, djevojka i njihovi staratelji bolje znaju kad je interes braka s nastupanjem spolne zrelosti bitniji od čekanja određene starosne dobi nakon toga. Čini se da uplitanje zakona u ovu tematiku i nema smisla nakon što je ostavio mogućnost prijevremenog braka na osnovu spolne zrelosti uz uvjerenje sudije kako tijelo mladića i djevojke može podnijeti brak! Kao da je sudiji više stalo do mladića i djevojke od njih samih ili od njihovih roditelja, odnosno staratelja.

Ne mogu pronaći koristi od uplitanja sudije u ta pitanja jer se očevi koji žele udati kćerke prije pravnog punoljetstva koriste mnogim varkama kako bi zakonski verifikovali takav brak. Jedna od najčešćih jeste ona kad pred sudiju ili njegovog zamjenika dovedu, umjesto maloljetnice, njenu stariju sestru, amidžičnu, rodicu ili komšinicu pa sudija na osnovu toga odobri taj brak. Koja je korist uplitanja sudije u takve probleme?

Naše vrijeme jeste vrijeme potpune svijesti o svojim problemima, djevojka je svjesna bračnih problema i teškoća, njeni staratelji neće pristati na njenu udaju ako u tome nije veći interes za nju. Isto tako, starateljima su poznate teškoće ranog braka i oni mogu, ako žele i ako je to u interesu njihove kćerke, taj brak odgoditi za nekoliko godina.

Neko može reći da pojedini očevi podstiču kćerke na rani brak kako bi na taj način postigli očekivanu materijalnu dobit.

Odgovor na to je da hanefijski mezheb, a i po njemu je uređeno personalno pravo, ne dopušta prisilu zrele djevojke od oca ili staratelja, na brak. Naprotiv ona mora dati dobrovoljni pristanak za to. Upravo to je garant zabrane očevog požurivanja kćerkine udaje radi želje za određenom materijalnom dobiti.

3. Rano sklapanje braka

Ja sam umjereni zagovornik ranog braka jer on čuva moral omladine i jača osjećaj odgovornosti, on je bolji za zdravlje supružnika, a posebno za zdravlje supruge.

Naučno je dokazano, a to potvrđuje dr. Viktor Bogomolić u svom djelu *Mine-l-džildi ila ez-zihni*, koje je kod nas prevedeno kao *I'š šaben tule hajatik*, da je porođaj jako bitan u životu svake žene i da nijedan specijalista nije dokazao da mnogo porođaja slabi organizam žene. Na stranici 68. stoji: *Sigurno je da trudnoća i porođaj vrlo pozitivno djeluju na organizam žene, nisam s onima koji smatraju da pretjerano rađanje skraćuje ženi život, pa svima su nam poznate žene koje su mnogo puta rodile i opet dugo živjele.*

Ako bismo navodili primjere za koje znamo, možda bismo zaključili kako je snaga razmnožavanja dokaz neprirodne vitalnosti, možda je najbolji primjer za to ruski seljak po imenu Fjodor Fasilijan. Taj sedamdesetpetogodišnjak imao je osamdeset troje djece od dvije žene. S prvom je imao četiri puta uzastopno četvorke, četiri puta uzastopno trojke, šesnaest puta dvojke, a s drugom ženom dva puta trojke, šest puta dvojke i još petero djece koja su rođena sama.

Potom ovaj doktor kaže: *Ovakvi primjeri ne uzimaju se kao dovoljno ubjedljiv dokaz u nauci, ali je definitivno to da je porođaj koristan za ženu. Ekspert Eliks Karl uočio je da se dojke žena potpuno ne razviju sve dok žena ne rodi jednom ili dva puta. Trudnoćom žene postižu vitalnu ravnotežu, a problemi i teškoće za vrijeme trudnoće su nešto prolazno. Zbog toga medicina tu tjelesnu aktivnost i reprodukciju smatra jednim od najvažnijih aspekata u životu žene i stoga podstiču takve zakonske tjelesne aktivnosti za poboljšanje njenih organa, što dužu mladost i dug život.*

Ovom prilikom želim nešto reći o odgađanju braka u slučaju mladića i djevojaka, posebno studenata i studentica, do okončanja studija i osiguravanja sigurne budućnosti. To je opasna pojava koja je već dovela do nesagledivo loših posljedica po društvo.

Zaista je brak, ako se olakšaju sredstva i ukine ružna praksa, nešto sasvim normalno. Tako student kojeg izdržava roditelj može u istoj sobi živjeti sa suprugom, a da to ne preoptereti njegovog oca.

Moramo napraviti razliku između braka i potomstva, danas je medicinski moguće odgoditi rađanje do vremena kad supružnici budu u stanju izdržavati svoju djecu.

Važno je da rani brak naše mladiće i djevojke sačuva od moralnog posrtanja, da ih smiri i zaštiti od psihičke rastrojenosti štetne po njihov studij i način ponašanja u životu.

Do nas su stigle vijesti da je brak američkih studenata sa studenticama posto opća moda, tako da je broj takvih studenata na vodećim američkim univerzitetima, dostigao čak 40 posto. Slične vijesti kažu kako je ta moda zahvatila i Englesku. Mnogi univerzitetski profesori u Americi i Evropi podržavaju taj novi trend među studentima i studenticama. Tako jedan predavač psihologije na Harvardskom univerzitetu kaže kako rani brak nije štetan, kao što neki misle, posebno ne brak studenata sa studenticama. Pojava koju ljudi uočavaju na univerzitetima posve je prirodna i korisna jer oženjeni student zna vrijednost svoje budućnosti.[1]

Ja kao univerzitetski profesor i suprug podstičem i pozivam studente na brak sa studenticama garantujući im miran i sretan život. To zahtijeva od mladića i djevojaka da započnu revoluciju protiv loše tradicije koja je od vjenčanja napravila veliki materijalni teret. Djevojci je dovoljno da kaže ocu i majci kako je ona zadovoljna da živi u sobi s mladićem koji stanuje kod roditelja, sve dok ne budu imali svoj stan, a i mladiću da učini isto. Dovoljno je da određen broj studenata tako postupi kako bi ostali to prihvatili kao nešto sasvim normalno.

Nužnim smatram pozvati i ženska udruženja da među ženskom populacijom ponesu bajrak odbacivanja tradicije od koje svi patimo, da se protiv nje svim žarom bore na svojim sastancima i seminarima. To je najbolji čin koji se može predati našoj i generacijama koje će doći poslije nas.

Zaista, naša obrazovana generacija ima pravo da naruši prvi temelj tih štetnih običaja.

[1] Časopis *El-Vahda*, Damask, 11.05.1961. godine

4. Sprečavanje prevelike razlike u godinama među supružnicima

U svjesnim društvima, koja cijene moralnost i plemenite društvene vrijednosti, zakonodavstvo ostavlja članovima tog društva da sami odrede okolnosti i prilike u kojima nešto jeste ili nije dopušteno, shodno različitosti potreba i razloga, koji to dopuštaju.

Otuda se šerijat zadovoljio pojašnjenjem svrhe braka i plemenitog društvenog cilja koji se njime želi postići: da bude razlogom ljudskog smiraja i da se obaveze moraju ispunjavati i da se njime gradi zdrava ćelija koja kroz dobro potomstvo jača društvo.

Nije odredio granicu razlike u životnoj dobi među supružnicima jer zdrav razum i čestite namjere tako nalažu, s obzirom da se ljudi u vezi s ovim pitanjem razlikuju. Koliko li je samo osoba u poodmaklim godinama koje su sposobnije od mladića u obavljanju bračnih obaveza i spremnijih da usreće svoje supruge i kuću ispune užicima i smirajem.

Ipak, pojedinci kojima trenutna korist više znači od štete koja ih očekuje i kojima je lični interes ispred interesa kćerke ili sina, u bogatstvu i ugledu vide puteve ka sreći, ne gledajući na mladost i snagu, dajući svoje kćerke za starce koji nisu u mogućnosti ispuniti bračne obaveze. Nemoguće je da život njihovih kćerki s takvim muževima bude život jednog srca i duše, naprotiv to je život utvara i otvorenih kabura koji su spremni prihvatiti novog stanovnika.

Takvi debelo griješe prema svojoj djeci, a šerijat, iako nije jasno zabranio takav postupak, svojim duhom i obznanjenim ciljevima žestoko se protivi i odbacuje takve postupke.

Pojedini islamski pravnici zabranjuju takve postupke, poput El-Kalijubija, koji u svom djelu *Hašije ale-l-minhadž* kaže: *Ispravno je da maloljetnu kćer uda za takve* (starog i slijepog), *iako mu je to zabranjeno, to je mišljenje većine učenjaka.*[1]

Ti vidiš da su oni razlikovali ispravnost ugovora od njegove zabranjenosti, pa iako je ugovor ispravan, on u sebi sadrži zabranu, jednoglasna je ocjena učenjaka. Islamski pravnici to definišu još i kao: *Pravno je dozvoljeno, ali ne i moralno!*

[1] Vidi: 3/30

Mnoge ljude od njihovih postupaka ne mogu odvratiti riječi kako je nešto haram, ukoliko oni u tom postupku vide ličnu korist. Zbog toga je sada u porastu udaja djevojaka u cvijetu mladosti iz pohlepe za bogatstvom, ugledom i nasljedstvom muža. Posebno je žalosno da i same djevojke, iz istih pobuda, žele takav brak. Takve pobude nisu omiljene među ljudima niti je šerijat njima zadovoljan. Takav brak ne može zaštititi mladu suprugu niti joj može dati smiraj i stabilnost. Upravo zbog toga je obaveza to zakonski zabraniti, postupajući po krajnjim namjerama šerijata. Vladar ima pravo zabraniti nešto što je u osnovi dopušteno ukoliko to proizvodi štetu, a šta je tek s onim što proizvodi haram?

Zbog toga naše zakonodavstvo smatra obaveznim približnu starosnu dob i jasno kaže kako sudija ne smije dopustiti brak ukoliko se radi o velikoj razlici u životnoj dobi supružnika. I divno je kako su postupili!

Zakon nije precizirao određenu životnu dob, ali naši šerijatski sudovi odobravaju brak u kojem ta razlika ne prelazi dvadeset godina, a u slučaju da prelazi, ne priznaju takav brak. Takav je stav, općenito posmatrano, prihvatljiv.

5. Zabrana staratelju da određuje s kim će djevojka stupiti u brak

Još uvijek je tradicija našeg društva, posebno u ruralnim djelovima, da djevojka gotovo i nema pravo izbora muža. U većini slučajeva muž joj je onaj koga otac ili majka žele. Ona se, zbog svoje čednosti, stidi reći svoje mišljenje, a i društveno je okruženje takvo da je gotovo nemoguće suprotstaviti se zahtjevu oca i staratelja. Mnogo je brakova uništeno u sličnim situacijama, a iza njih su ostale brojne patnje.

Takav postupak nema uporišta u šerijatu. Istina, pojedini mezhebi smatraju dopuštenim da otac prisili neudavanu kćerku na brak, ali ne i onu koja je bila u braku, bez njenog pristanka, ali je lijepo da i nju pita za mišljenje.

Tome se protive Ebu Hanife i njegovi istomišljenici, koji, u vezi s tim kažu da nema pravo ni otac niti bilo ko od staratelja prisiliti punoljetnu djevojku na udaju i oni su dužni pitati je za mišljenje, pa

ako ona pristane, onda je taj ugovor valjan, u protivnom smatra se nevažećim.[1]

Praksa je bila, a i sad je, da se u šerijatskim sudovima postupa po mišljenju Ebu Hanife, tako da očevi ili staratelji nisu imali načina prisiliti djevojku na brak koji ona nije željela.

Samo što Ebu Hanife i njegovi istomišljenici smatraju kako staratelji mogu uložiti prigovor na želju djevojke da se uda za onoga koga voli iz dva razloga:

Prvi: u slučaju da muž nije dostojan djevojci. Ta dostojnost se po Ebu Hanifi, ogleda u porijeklu, zanimanju, društvenom položaju oca i predaka, bogatstvu i tome slično, što, samo po sebi, otvara široke mogućnosti neukim starateljima koji sprečavaju brakove s onima čije su porodice smatrali nedoraslim po bogatstvu i sl.

Drugi: u slučaju manjeg mehra nego što je uobičajeno. Ako bi se djevojka udala uz manji mehr od uobičajenog, otac ili staratelj imaju pravo raskinuti takav ugovor zbog nanesene im štete.

Nesumnjivo je da društveni progres zahtijeva nove poglede na ova pitanja i zbog toga ih naše personalno pravo pravilno tretira.

Što se tiče ravnopravnosti, zakon je priznaje među supružnicima i smatra garantom sreće i razumijevanja, ali ona zakonom nije precizirana, nego je prepuštena običajnom pravu svakog mjesta, na osnovu čega se verifikuju brakovi. Ovakvi su stavovi mudri i prilagodljivi, moguće ih je primijeniti u svakom vremenu i njima postići porodičnu harmoniju.

Zakon dopušta ocu kćerke, koja se, bez njegove dozvole udala u godinama propisanim po zakonu, da se usprotivi sudu samo zbog nejednakopravnosti, a sudija je dužan, na osnovu toga, raskinuti ili odobriti ugovor.

---

[1] Davanje dozvole ženi, da sebi izabere muža, ne znači i da se može udati bez staratelja-*velija*. Ona je vezana za njega i on nadgleda njen izbor, daje joj savjete tokom tog procesa. On je odgovoran za njen bračni ugovor i ona ga ne može sklopiti sama. Ukoliko ga sklopi sama, po mišljenju većine pravnika bračni ugovor neće biti validan. Dokaz za to je hadis koji prenosi Aiša, ra, u kojem Poslanik, s, kaže: *Svaka žena koja se uda bez staratelja, njen brak je neispravan, njen brak je neispravan, njen brak je neispravan.*

Na taj način je zakon onemogućio zloupotrebu očeva i staratelja u vezi s pitanjem udaje djevojaka.

Ostaje problem neusklađenosti zakona s mezhebom Ebu Hanife u slučaju ako šesnaestogodišnja djevojka sklopi brak s dostojnim mladićem, a otac ne da svoj pristanak na takav brak. Takav brak sudija, shodno zakonu, ne može odobriti, iako je on po jednoglasnom mišljenju hanefija, ispravan.

Što se tiče visine uobičajenog mehra, zakon ga uopće ne priznaje i u tom slučaju ne dopušta ocu pravo prigovora. Ovdje je zakon jako dobro postupio jer je mehr izraz počasti prema ženi i želje za povezivanje s njom, a izrugivanje da je mehr nizak posljedica džahilijetskog okruženja koje ne zanima svrha braka i razlog mehra u tome. Takvim shvatanjima islam ne pridaje nikakav značaj i to je mišljenje svih mudžtehida, osim Ebu Hanife.

6. Uvjeti prilikom bračnog ugovora

Ponekad je u interesu supruge da postavi određene uvjete prilikom bračnog ugovora, pa se postavlja pitanje: Kakav je šerijatski stav o tome?

Šerijat vodi računa o interesima ljudi i u to nema nikakve sumnje; nastoji odobriti sve što se ne kosi s općim intencijama šerijata i općim načelima sistema i zajednice.

Islamski pravnici slijede poznatu praksu kad je u pitanju uvjetovanje bračnog ugovora, a time i braka. Među njima ima i strogih koji ga dopuštaju samo u iznimnim slučajevima, kao i onih koji dopuštaju svaki uvjet ukoliko nije u suprotnosti sa šerijatom, kao što su hanbelije. Svaki mezheb ima svoje dokaze zbog kojih prihvata ili ne prihvata određeni uvjet u bračnom ugovoru.

Kada govorimo o braku, treba znati za konsenzus o tome da se svaki uvjet koji je u suprotnosti s prirodom braka smatra ništavnim i neispravnim, kao npr. da supruga ne bude mužu poslušna, ili da se on materijalno ne brine o njoj.

Ono o čemu se spore islamski pravnici jeste mišljenje hanefijske pravne škole, po kojem se sudilo u našim šerijatskim sudovima prije donošenja Zakona o personalnom statusu iz 1951. godine, a to je: *Svaki uvjet koji ne podrazumijeva, ili koji ne priliči bračnom ugovoru, a za koji ne*

postoji jasan tekst o njegovoj dopuštenosti i po kojem se ne postupa u običajnom pravu smatra se neispravnim, odnosno bračni ugovor je valjan, a uvjet se briše i nema nikakvog značaja, bez obzira na obostrano zadovoljstvo njime prilikom potpisivanja ugovora.

Tako u slučaju da žena uvjetuje prilikom ugovora da je budući muž ne vodi izvan njene zemlje ili da se ne oženi drugom ženom na nju ugovor je ispravan, a uvjet ništavan, njemu je dopušteno da je nakon toga odvede ili da se na nju oženi još jednom ženom, mada bi bilo preče da ispuni obećanje dato prilikom vjenčanja, jer Allah, ﷻ, podstiče na ispunjavanje preuzetih obaveza i ugovora.

Takav je princip nanio velike štete ženi jer je ona njime izigrana. Ne bi pristala na brak bez tih uvjeta koji su u njenom interesu. Neuvažavanje uvjeta na koji je muž pristao bilo je kršenje datog obećanja i muževljeva prevara.

Zbog toga je Zakon o personalnom statusu nastojao sačuvati prava supruge i spriječiti muža da je vara, prihvatajući stav hanbelija, koji u osnovi prihvataju svaki uvjet, podijelivši te uvjete tako da podjednako štite interes i supruga i supruge.

Zakon te uvjete razvrstava u tri kategorije:

1. Neispravne uvjete, koji se ne smiju ispuniti, a s kojima će brak biti valjan. Tako npr. ukoliko bi uvjet narušavao šerijatsku valjanost braka, kao kad bi se uvjetovao brak bez mehra ili da je žena dužna izdržavati muža, ili ukoliko bi bio u suprotnosti s krajnjim namjerama šerijata, kao kad bi jedan supružnik zabranio tjelesno uživanje drugom supružniku, ili kad bi se uvjetovalo nešto što šerijat zabranjuje, kao npr. da žena putuje sama - takvi su uvjeti neispravni, a ugovor je ispravan. Nije dopušteno ispuniti nijedan od takvih uvjeta. Već smo spomenuli kako je to jednoglasno mišljenje svih islamskih učenjaka i ne znamo da u vezi s tim ima drugo mišljenje;

2. Ispravni uvjeti koje muž mora ispuniti, odnosno sudstvo ga je dužno na to prisiliti. To je uvjet kojim se postiže interes supruge i ne zadire u interese drugih, niti se sputava sloboda muža u njegovim ličnim legalnim poslovima. Kao npr. u slučaju kad žena uvjetuje da ne putuje s njom ili da je ne vodi iz kuće njenog oca ili iz zemlje u kojoj živi. Takav je uvjet ispravan i muž ne može putovati s njom, i ukoliko bi bio uporan u tome, sudija bi ga spriječio u njegovoj namjeri.

To je preuzeto iz mezheba imama Ahmeda, ﷺ;

3. Ispravni uvjeti, ali koji nisu obavezujući za muža u smislu da ga sudstvo ne može prisiliti da ih ispuni, takvi su sljedeći uvjeti:

a) Da supruga u bračnom ugovoru uvjetuje nešto čime ograničava slobodu muža u njegovim legalnim poslovima, da uvjetuje da ne putuje ili da se ne zaposli, da se ne bavi politikom ili da se ne oženi još jednom ženom;

b) Da uvjetuje nešto čime ugrožava prava drugih, kao npr. uvjet razvoda braka s drugom ženom.

Uvjeti u spomenuta dva slučaja su ispravni, ali sudstvo ne može prisiliti muža da ih ispuni, dok žena ima pravo na osnovu njih tražiti prekid ugovora.

I to je u skladu s mezhebom imama Ahmeda, osim uvjetovanja razvoda braka s inočom o čemu postoje dva mišljenja hanbelija. Jedno kaže kako je to ispravan šart, a drugo da nije.

Na osnovu spomenutog, jasno nam je kako je zakon dao ženi pravo da uvjetuje šta god poželi, a što nije u suprotnosti sa samom institucijom braka. Na ispunjenje tih uvjeta sudstvo može prisiliti muža, a na osnovu nekih od njih supruga može tražiti raskid ugovora, u slučaju da ih muž ne ispuni.

Na taj je način podignut veliki teret kojem je bila izložena žena jer se sve do donošenja zakona sudilo isključivo po ograničenim propisima u hanefijskom mezhebu.

Dopuštenost uvjetovanja je, opet, dala veliku mogućnost nanošenja štete mužu. Tako npr. supruga je uvjetovala da muž ne putuje, a on bude primoran otputovati jer je službenik, recimo, i firma ga šalje u drugu državu. Ako žena bude odlučno odbijala otputovati s njim, on nema drugog izbora nego da je ostavi i da žive odvojeno. Ovo je jako štetno po porodicu i njenu stabilnost, muž će biti prisiljen na razvod braka, a to je rušenje njegovog doma i kraj bračnog života što, samo po sebi, donosi snažne potrese koje je teško izdržati.

Smatram nužnim ponovno razmatranje takvog uvjetovanja na način da ni suprug ni supruga ne mogu pretjerivati u njima, jer bračni život nije profitabilna firma u kojoj će svako nastojati dobiti veći dio,

nego je brak moralna zajednica u kojoj jedni drugima daju dio svoga prava. Jedino tako mogu se postići harmonija, zajedništvo i stabilnost.

Ovdje ostaju još dva momenta na koje moram ukazati:

Prvi: hanefijski pravnici dopuštaju da žena uvjetuje da pravo davanja rastave braka bude njeno pravo i da se ona može razvesti kad god to poželi. Ovakav je uvjet, po njima, valjan i žena ima pravo razvesti se od svoga muža kad god poželi. Oni to ne smatraju uvjetom jer bi to, po njihovim pravilima, bilo ništavno, nego to smatraju darivanjem supruge nečim čime muž apsolutno raspolaže odmah nakon bračnog ugovora pa ne smeta da joj on to pravo pokloni prilikom potpisivanja bračnog ugovora. Ni u ovome nema ništa suprotno općim šerijatskim pravilima;

Drugi: porodični zakon precizira da ukoliko supruga uvjetuje da se muž ne ženi drugom ženom, pa se oženi, ona će dobiti pravo na rastavu braka, jer je ugovor ispravan, a uvjet valjan. Takav uvjet nije ništavan, on je vezivanje razvoda za određeni šart, kao kad bi joj muž rekao: *Ako odeš na to i to mjesto, više mi nisi supruga*, pa ako ode, razvod se već desio, prema jednoglasnom mišljenju uleme.

VIŠEŽENSTVO

Ideja višeženstva

Ortodoksni zapadnjaci iz reda klera, orijentalista i kolonijalizatora poveli su oštru kampanju protiv islama i muslimana zbog višeženstva i za njih je to dokaz islamskog ugnjetavanja žene i njenog iskorištavanja za zadovoljenje strasti i prohtjeva.

Zapadnjaci u svemu tome otkrivaju svoj cilj, razgolićuju svoje namjere bez ikakve logike.

1. Islam nije prvi koji je dopustio višeženstvo, nego je višeženstvo bilo prisutno skoro u slučaju svih starih naroda: Atinjana, starih Kineza, Indijaca, Babilonaca, Sumera i Egipćana. Većina naroda nije čak ni ograničavala višeženstvo. Kineski zakon *Lao Ce* dozvoljavao je da čovjek ima stotinu trideset žena. Jedan kineski car imao je oko trideset hiljada žena!!!

2. Židovska vjera dopuštala je muškarcu da ima neograničeni broj supruga. Svi poslanici spomenuti u Tevratu imali su više supruga. U Tevratu se navodi da je Sulejman, ﷺ, imao sedam stotina supruga, slobodnih žena, i imao je tri stotine drugih, koje su mu bile robinje.

3. U kršćanstvu ne nalazimo nijedan izričit tekst koji zabranjuje višeženstvo, nego samo kao savjet imamo da je Allah, ﷻ, svakom čovjeku stvorio drugu njegovu. Iz toga se može samo razumjeti, kao krajnja mogućnost, podsticanje da se u uobičajenim uvjetima ograničava samo na jednu suprugu. Islam zagovara slično, i mi to ne negiramo, ali gdje možemo naći dokaz da je čovjek koji se oženi drugom ženom, ne razvodeći se od prve, bludnik i da je njegov ugovor nevažeći?

Ni u jednom primjeru u Indžilu ne možemo naći tekst koji o tome govori. Štaviše, u jednoj od Pavlovih poslanica nalazimo da je višeženstvo dopušteno. On kaže: *Biskup ima obavezu da bude mužem*

jednoj supruzi.[1] Obavezivanje biskupa na jednu suprugu daje pravo drugima da ih imaju više.

Historijski je dokazano da su se stari kršćani ženili sa više žena, a neki crkveni velikodostojnici imali su više od jedne supruge. U samim počecima kršćanstva višeženstvo je bilo dopušteno u izuzetnim prilikama i na određenim mjestima.

Vestermark, koji je priznati autoritet o historijatu braka, kaže: *Višeženstvo je, kako i Crkva priznaje, ostalo važeće sve do XVII stoljeća, a mnogo puta ponavljalo se u okolnostima na koje nije računala ni Crkva ni država.* [2]

On još kaže u već spomenutoj knjizi da je Diarmait, kralj Irske imao dvije žene i dvije robinje. Kod Franaka, u srednjem vijeku nekoliko puta je dolazilo do višeženstva. Šarl Luj imao je dvije supruge i podosta robinja. U nekim od njegovih zakona jasno se vidi da višeženstvo nije bilo nepoznato čak ni među svećenicima.

Nedugo poslije toga, Filip i Frederik Vilijam II Pruski sklopili su brak sa po dvije supruge, uz suglasnost svećenika luteranske crkve.

I sam Martin Luter odobrio je taj postupak, kao što ga je potvrdio i Melanjon.

Martin Luter je, u mnogim prilikama, bez ikakvog prigovora, govorio o višeženstvu jer nije zabranjena od Boga, a Ibrahim, ﷺ, koji je pravi primjer kršćanina,[3] nije se ustezao i zabranjivao višeženstvo s obzirom da je imao dvije žene.

Da, Allah, ﷻ, je dopustio višeženstvo ljudima Staroga zavjeta, pod određenim okolnostima, a kršćanin koji ih želi slijediti ima pravo na to ako zasigurno živi u istim okolnostima u kojima su i oni živjeli. U svakom slučaju višeženstvo je bolje od razvoda braka.

Nakon Vestfalskog sporazuma, 1650. godine, kada je primjećena malobrojnost stanovnika zbog tridesetogodišnjeg rata, Franci su u

---

[1] Pogledaj: *Prva Pavlova poslanica Timotiju*!

[2] Akkad, *Hakaiku-l-islam,* 177.

[3] Tako je on smatrao, dok je Allah, ﷻ, u Kur`anu to negirao u suri Ali Imran, 67:

﴿ مَا كَانَ إِبْرَٰهِيمُ يَهُودِيًّا وَلَا نَصْرَانِيًّا وَلَٰكِن كَانَ حَنِيفًا مُّسْلِمًا وَمَا كَانَ مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴾

Ibrahim nije bio ni židov ni kršćanin, već pravi vjernik, musliman. On nije bio idolopoklonik! (primj.izd.)

Nirnbergu izdali proglas kojim dopuštaju muškarcu da zajedno živi s dvije žene.

Neke crkvene sekte otišle su i dalje pa su obavezale svoje sljedbenike na višeženstvo. u Monsteru su 1531. g. protestanti otvoreno pozivali i govorili da istinski kršćanin svakako treba imati više od jedne supruge. Mormoni, kao što je poznato, smatraju da je višeženstvo sveti Božiji sistem.[1]

Akkad kaže: *Poznato je da je posjedovanje robinja u kršćanstvu bilo općenito dopušteno, kao i višeženstvo, kao što je u zapadnim zemljama bilo dopušteno i roblje, i jedino su ga ograničavale, kao i broj supruga, ekonomske prilike u kojima se domaćinstvo nalazilo, kao i teškoća da se dobavi privlačna robinja iz stranih zemalja. Ponekad su, neke kršćanske vođe, savjetovali da se uzmu robinje, ako bi zakonita supruga bila neplodna, a kako bi se izbjegao razvod braka. O tome se govori u petnaestom poglavlju knjige Idealan brak, koju je napisao sveti Augustin. On daje mužu prednost da uzme robinju kako bi izbjegao razvod od svoje neplodne supruge.*

Racionalistička enciklopedija ukazuje na to, a potom se vraća na temu višeženstva i kaže: *Velikan Grotije branio je pretke i njihovo ženjenje s više od jedne žene jer su oni izvršavali dužnost, a nisu tražili uživanje u višeženstvu, zbog čega su ih neki potonji kritičari kritikovali.*

Džerdži Zijdan kaže: *U kršćanstvu nigdje ne postoji decidna zabrana sljedbenicima da se žene s dvije i više žena, i da su htjeli, višeženstvo bi bilo dopušteno kod njih. Međutim, njihove vođe smatrali su da je ograničavanje na jednu suprugu bliže očuvanju porodice i njenoj kompaktnosti. To je bilo naročito rašireno u rimskoj državi. I nije im bilo teško mijenjati biblijske stavke na taj način sve dok ženidba sa više od jedne žene, kao što je poznato, nije postala zabranjenom.*

4. Vidimo da savremeno kršćanstvo priznaje višeženstvo u Africi. Misionari su se tamo suočili s društvenom pojavom višeženstva u idolopokloničkim plemenima i vidjeli su da, kada bi im zabranili višeženstvo, to bi odvratilo Afrikance od primanja kršćanstva. Zbog toga su zagovarali obaveznost dopuštanja afričkim kršćanima da se žene s neograničenim brojem žena. Gospodin Nordžije, koji je napisao knjigu *El-Islam ve en-nasranije fi evasit Afrikijje*, na str. 92-98. navodi tu činjenicu, a zatim kaže: *Ovi su misionari govorili da nije njihova politika*

[1] Akkad je ovo naveo u knjizi *El-mer'e fi-l-Kur'ani-l-kerim,* str. 132, 133.

da se miješaju u društvene običaje plemena koja su ih imala i koje su zatekli. Nije im pametno zabranjivati da uživaju sa svojim suprugama sve dokle god oni ispovijedaju kršćanstvo. Štaviše, nema nikakvih štetnih posljedica sve dokle god Tora, knjiga koju kršćani uzimaju kao osnov svojoj vjeri, dopušta višeženstvo, a naročito što je i Isus to potvrdio svojim riječima: 'Ne pomišljajte da sam došao rušiti, ne, nego upotpunjavati.'

Naposljetku, Crkva je i zvanično proglasila dozvolu afričkim kršćanima da imaju neograničen broj supruga.

5. Zapadnjački kršćanski narodi našli su se pred problemom velikog broja žena u odnosu na muškarce, naročito poslije dva svjetska rata, i to predstavlja opasan društveni problem za čijim sretnim rješenjem još uvijek tragaju.

Jedno od rješenja koje su nudili bilo je i dopustiti višeženstvo.

Svjetski omladinski kongres, održan u Minhenu, u Njemačkoj, 1948. god., na kojem su učestvovali i neki muslimanski pregaoci iz arapskog svijeta, imao je nekoliko tijela od kojih je jedno razmatralo problem žena čiji je broj daleko nadmašivao broj muškaraca, nakon rata. Među rješenjima za taj problem bilo je i ono koje su ponudili muslimani, a to je da se dopusti višeženstvo. U početku je taj prijedlog bio prihvaćen sa čuđenjem i podsmijehom, ali su članovi tijela razmatrali i to, i nakon duge rasprave, došli do zaključka da nema drugog rješenja. Rezultat je bio da je tijelo odlučilo da Kongres izađe s tim prijedlogom i da traži od vlade da se dopusti višeženstvo kako bi se riješio taj problem.

Stanovnici Bona su 1949. god. tražili od organa vlasti da u Ustav Njemačke uđe dopuštenost višeženstva.[1]

Novine su prenijele vijest, 1961. god, kako je Njemačka vlada tražila od uprave *El-Ezhera* pojašnjenje ustrojstva višeženstva u islamu jer razmišlja o tome da se njime okoristi kako bi riješila problem mnoštva žena. Nedugo zatim došli su i njemački stručnjaci i sastali se s ezherskim učenjacima u cilju rješavanja tog problema, kao što su se i neke Njemice muslimanke upisale na Ezher kako bi proučile odnos islama prema ženi, uopće, i njegov odnos spram višeženstva posebno.

[1] Dr. Muhammed Jusuf Musa u *Ahkamu-š-šahsijje,* str. 121. Drugo izdanje.

I prije tog pokušaja u Njemačkoj, još za vrijeme nacističke vladavine, bilo je pokušaja da se ozakoni višeženstvo. Jedan veliki arapsko-islamski vođa govori o tome da mu je Hitler govorio o svojoj želji da se ozakoni višeženstvo, pa ga je molio da mu ponudi sistem koji bi bio zasnovan na islamu. Međutim, početak Drugog svjetskog rata ispriječio se između Hitlera i provedbe tog plana.

Prije Hitlera je i Edvard VII htio dopustiti višeženstvo i za to je već bio pripremio plan, ali ga je otpor crkvenih velikodostojnika omeo u tome.[1]

Potom, mnogi slobodni mislioci Zapada izrazili su se pohvalno o višeženstvu, naročito u slučaju muslimana.

Grotije, poznati pravnik, kada govori o višeženstvu, pohvalno se izražava o zakonu starih Hebreja i njihovih vjerovjesnika.[2]

Njemački filozof Šopenhauer, u svom traktatu *Riječ o ženama* kaže: *Evropski su bračni zakoni krivo postavljeni zbog izjednačavanja žene i muškarca, pa su nas ti zakoni ograničili na jednu ženu i tako nam zanijekali pola našeg prava. Natovarili su nam obaveze. Trebali su, ako su već dali ženi prava koja mi imamo, isto tako dati joj i pamet koju mi imamo...*

On nastavlja, pa kaže: *Žena, u onim narodima koji dopuštaju višeženstvo, nije lišena muža koji će se brinuti o njoj, a kod nas je vrlo malo udatih žena, dok je onih drugih nebrojeno mnogo, koje vidiš kako nemaju skrbnika; imaš djevice iz visokih krugova koje i ostare ozlojeđene i izgubljene, i slabih stvorenja iz nižih staleža koje nailaze na poteškoće i rade teške poslove. Neke pokleknu i život provedu u bijedi i sramoti. U Londonu je 80.000 djevojaka koje se bave prostitucijom* (u vrijeme Šopenhauera) *čija je krv časti prolivena nožem braka, kao žrtva ograničavanja na jednu suprugu i kao rezultat tvrdoglavosti evropske gospođe i bedastoća koje ona sebi daje za pravo.*[3]

Zar nije došlo vrijeme, poslije svega, da višeženstvo ubrojimo kao činjenicu za sve žene? Ako se vratimo osnovi pitanja, nećemo naći nikakvog opravdanja i zapreke muškarcu da se oženi drugom ženom ako je njegova prva supruga oboljela od neke teške i dugotrajne bolesti zbog koje i on osjeća posljedice, ili mu žena bude nerotkinja, ili zbog starosti ne mogne zatrudnjeti.

---

[1] Galajini, *El-Islam ruhu-l-medenijje,* str. 228. Novo izdanje.
[2] Akkad, *Hakaiku-l-islam ve ebatil husumih,* str. 177.
[3] To je bilo u njegovo vrijeme, kako je onda danas!!! (primj izd.)

Mormoni, protestantska sekta koja dopušta višeženstvo, a koja ima crkve u Evropi i Americi, uspjela je u ostvarenju svojih ciljeva jedino obezvređivanjem te strašne metode – metode ograničavanja na jednu suprugu.[1]

Gustav L'Pen u *Hadaretu-l-'areb* govorio je o višeženstvu u slučaju muslimana, a proveo je neko vrijeme živeći u istočnim zemljama među muslimanima, pa kaže: *Ne znam da li postoji ijedan društveni sistem koji su Evropljani više kritikovali od principa višeženstva u islamu, niti znamo da su i u jednom više pogriješili nego u vezi s pitanjem tog sistema.*

Mnogi evropski historičari smatraju da je višeženstvo kamen-temeljac kompletnom islamu, da je to uzrok širenja Kur'ana i da je višeženstvo uzrok pada i propasti istočnjaka. Iz tih čudnih postavki čuo se i glas protivljenja i samilosti za tim poniženim i jadnim ženama koje su u haremima, koje motre evnusi prijeke naravi i koje gube život ako odbiju svoje gospodare!

Taj opis ne odgovara stvarnom stanju i nadam se da će čitalac koji čita ovo poglavlje, nakon što odbaci evropsku zabludu, uvidjeti da je istočnjačko višeženstvo dobar sistem koji podiže moral onih naroda koji ga zagovaraju, koji jača veze u porodici i daruje ženi poštovanje i sreću koju ne može naći u Evropi.

Prije nego što potvrdim svoje riječi, reći ću da višeženstvo nije svojstveno samo islamu. Taj je sistem bio poznat i Židovima, i Perzijancima, i Arapima prije pojave Muhammeda, ﷺ. I narodi koji su primili islam u višeženstvu nisu vidjeli ništa novo. Pored svega, ne vidimo nijednu jaču vjeru koja bi mogla promijeniti urođenu prirodu i iskorijeniti taj princip koji je naslijeđe istočnjaka, plod njihove klime i njihov način života.

Utjecaj okoline i porijekla jasan je pa ga ne treba posebno pojašnjavati, a pošto konstitucija ženskog tijela, njeno majčinstvo i bolesti... itd. vrlo često ženu prisiljavaju da ne bude u bračnoj postelji te pošto povremeno ostajanje bez bračnog druga nije urođeno istočnjačkoj klimi, niti odgovara prirodi istočnjaka, princip višeženstva je apsolutno potreban.

Na Zapadu, gdje su klima i temperament manje utjecajni, ograničavanje na jednu ženu prisutno je samo u zakonima, a ne i u prirodi Evropljana, osim u izuzecima.

[1] Galajini u *El-islamu ruhu-l-medenijje,* str. 224.

Ne vidim nikakva razloga da se zakonsko višeženstvo istočnjaka stavlja na niži nivo nego prikriveno višeženstvo zapadnjaka, mada smatram da je višeženstvo istočnjaka na višem stepenu nego zapadnjačko. Na taj način spoznajemo krajnje čuđenje istočnjaka koji dolaze u naše velike gradove i slušaju upućene im prigovore na koje ljutito gledaju.

Potom Gustav L'Pen prenosi zapažanje vjerskog učenjaka Loblea, iz njegove knjige *Umealau-š-šerk*, o potrebi i nuždi koja muževe, glave poljoprivrednih porodica na Istoku tjera na višeženstvo, i činjenice da žene iz tih porodica, bez ikakva bola, podstiču svoje muževe na ženjenje s više žena. Svoje poglavlje završava riječima: *Mišljenje Evropljana o višeženstvu nastalo je iz njihovog gledanja na to pitanje shodno ličnim osjećajima, bez davanja značenja, i osjećajima drugih. Dovoljno je nekoliko generacija pa da se predrasude unište ili da se posiju.* [1]

Vestermark u djelu *Et-Tarih* kaže: *Višeženstvo i njeno pitanje još nije okončano, i pored toga što je u zapadnjačkom zakonu zabranjeno. Na nju se stalno vraća kada god se, u modernom društvu, pojavi neki problem vezan za porodicu.*

Potom se zapitao: *Da li je ograničavanje na jednu suprugu krajnje rješenje za sistem budućnosti i vremena koja dolaze?*

A onda odgovara na to pitanje: *Na ovo ću pitanje odgovoriti iznoseći različite stavove:*

Spenser smatra da je ograničavanje na jednu ženu konačnica bračnog sistema i svaka će promjena na tom polju, nesumnjivo, uzrokovati njen kraj.

Suprotno njemu, dr. L'Pen smatra da će evropski zakoni dopustiti višeženstvo.

Ehrenbel smatra da je višeženstvo nužda za očuvanje arijevske loze!

Potom Vestermark iznosi svoj stav dajući prednost jednoženstvu ako sve bude u odnosima koji potvrđuju takav sistem.[2]

---

[1] *Hadaretu-l-garb,* 482-486.

[2] Akkad, *El-mer'e fi-l-Kur'ani-l-kerim,* str. 134. u izdanju *Daru-l-hilal.*

Višeženstvo kao nužnost

Ako razmotrimo pitanje višeženstva, objektivno i bez unošenja emocija, vidjet ćemo da ona ima svoje i loše i dobre strane. Dobra strana nije u većem broju žena jer, nesumnjivo, jedna žena preča je i bliža ljudskoj neiskvarenoj prirodi, čvršća za očuvanje porodice i podsticajnija na njenu privrženost i međusobnu ljubav njenih članova. Zbog toga je jednoženstvo prirodni sistem i nijedan normalan čovjek neće razmišljati o tome da ga promijeni, osim u nuždi. Ta je nužda ono što daje pozitivan izgled višeženstva.

Nužda se može podijeliti na društvenu i ličnu.

- Društvena potreba za višeženstvom

Društvenih prilika koje uzrokuju višeženstvo ima mnogo. Spomenut ćemo dva stanja čije postojanje niko ne može zanijekati:

1. kada se poveća broj žena u odnosu na broj muškaraca, u uobičajenim prilikama, kao što je slučaj sa nekim sjevernoevropskim zemljama. Broj žena u tim zemljama, bilo u ratu bilo u miru, mnogostruko premašuje broj muškaraca.

Jedan doktor koji radi na porodiljskoj klinici u Helsinkiju rekao mi je da je od četvero novorođenčadi jedno dječak, a ostalo su djevojčice.

U takvoj situaciji je višeženstvo obaveza, i društvena i moralna. Višeženstvo je mnogo bolje rješenje nego da žene skitaju po ulicama bez porodice i skrbnika koji bi im pružio utočište. Ne postoji čovjek koji poštuje društveni poredak, a da će dati prednost prostituisanju nad višeženstvom, osim ako je sklon zadovoljenju svojih prohtjeva i ako je egoista pa se na putu zadovoljenja svojih seksualnih nagona ne obazire ni na kakva moralna načela niti materijalne obaveza spram onih s kojima je u kontaktu. Takve osobe predstavljaju štetu po zajednicu i neprijatelji su svakoj ženi. Ideji jednoženstva ne služi nimalo na čast da ima takve zagovornike, a njihov način života ruglo je i za njih i za one koji taj način podržavaju.

Od početka ovog stoljeća,[1] zapadnjački intelektualci počeli su razmišljati o negativnim posljedicama zabrane višeženstva: ženskim beskućnicima, prostituciji i vanbračnoj djeci, pa su došli do rezultata da za te pojave nema drugog rješenja nego da se dopusti višeženstvo.

Časopis *Lagos Weekly Record* objavio je u broju od 20. aprila 1901. godine tekst, preuzet iz *London Truth*, a koji je pisala jedna od engleskih žena, sa sljedećim sadržajem: *Mnoge su beskućnice među našim kćerima, mnogi su problemi, a malo je onih koji tragaju za uzrocima takvog stanja. Ako sam žena koja gleda te djevojke i srce mi se cijepa zbog njih, koja je korist od moje tuge i sućuti, makar i mnogi drugi osjećali kao i ja?! Žena je beskorisna ako nema akcije koja bi spriječila takvu nevolju. Bog poživio Tomasa, koji je uočio bolest i predložio lijek za nju, a to je da se dopusti muškarcima da se žene s više nego jednom ženom. Na takav će se način zasigurno riješiti problem, a naše će kćeri postati domaćice. Najveći problem koji se može zamisliti jeste prisiljavanje Evropljanina da se ograniči samo na jednu suprugu.*

To ograničavanje je naše kćeri proizvelo u beskućnice i natjeralo ih da se prihvate muških poslova. Zlo će postati i veće ako se muškarcima ne dopusti da se žene s više nego jednom ženom.

Ko će procijeniti koliki je broj oženjenih muškaraca koji imaju vanbračnu djecu koja su postala teret i sram za čitavu zajednicu. Da je višeženstvo dopušteno, ni ta djeca ni njihove majke ne bi bili izloženi poniženjima, nego bi bili časni i poštovani. Višeženstvo bi od svake žene učinilo domaćicu i zakonitu majku. [2]

Statistički podaci iz Evrope i Amerike ukazuju na to da se povećava broj nezakonite djece na način koji zabrinjava sve sociologe. Sva ta djeca rezultat su ograničavanja muškaraca na jednu suprugu i mnoštva žena koje nemaju zakonitog načina za seksualne odnose;

2. Kada se znatno smanji broj muškaraca u odnosu na žene, bilo kao rezultat razornih ratova ili nekih drugih katastrofa. Evropa je vodila dva svjetska rata u četvrt stoljeća u kojima je izgubila milione mladića. Mnoge djevojke, a i mlade žene, izgubile su skrbnika i nisu imale nikakvog drugog načina, makar i našle posao, osim da se priklone onima koji su bili oženjeni a nisu izgubili život u ratu. Rezultat

[1] 20. stoljeće, (primj. red.)

[2] Časopis *Menar* Rešida Ridaa, Četvrti tom, str. 485, 486.

je bio da su zavodile oženjene muškarce i odvajale ih od njihovih supruga ili ih navodile na preljubu.

Žene su, u takvim situacijama, osjećale veću bol zbog odbacivanja i poniženja nego da im je suprug doveo inoču na zakonit način. U nekim evropskim zemljama, naročito u Njemačkoj, ženska udruženja tražila su od vlada da se dopusti višeženstvo, ili, drugim, blažim, riječima, da se muškarac prisili na brigu i staranje o drugoj ženi koja mu nije supruga.

Ratne štete i manjak muškaraca nisu ostavili nikakvog izlaza osim, kao jedini način da se nadoknadi gubitak muškaraca, dopuštanje višeženstva.

Engleski mislilac Spenser, bez obzira što se protivio ideji višeženstva, smatra da je to nužno u slučaju naroda koji je izgubio mnogo muškaraca u ratovima.

Spenser u knjizi *Usul i'lm el-idžtima'* kaže: *Ako narod dođe u situaciju da izgubi mnoge muškarce u ratu, a preostali muškarci imaju samo po jednu ženu, i mnoge žene ostanu bez muževa, to će nužno dovesti do smanjenja nataliteta. Tada broj rođenih neće biti jednak broju umrlih. Pretpostavimo da se sukobe dva naroda koji imaju iste predispozicije, ali jedan od njih ne može očekivati da će sve njegove žene roditi. Takav narod neće se moći oduprijeti onome koji očekuje od svih svojih žena da rode. Tako dolazimo do rezultata da će onaj narod koji je ograničio broj supruga na jednu, nestati i biti poražen od naroda koji je dopustio višeženstvo.*[1]

Na ovo ćemo dodati da, u slučaju zaraćenih strana, makar i jedna i druga imale zakon o jednoženstvu, ipak, ona strana koja se predala bogatstvu i uživanjima izgubit će od naroda koji je manjeg civilizacijskog stepena i time bliži iskonskom načinu života. Žene koje su naučile na obilje, stalno traže manje potomstvo, kao što je u Francuskoj, nasuprot drugog naroda koji ima brojnije potomstvo, kao što je u Rusiji, pa je u konkretnom slučaju prvi narod primoran pribjeći višeženstvu kako bi nadoknadio gubitak u potomstvu.

[1] Ferid Vedždi, *Dairetu me'arif,* 4/692. (pod pojmom *muž*).

- Lične potrebe za više žena

Mnoge su situacije koje dovode i tjeraju čovjeka na višeženstvo, a mi ćemo, kao primjer, navesti neke od njih.

1. Ako je žena nerotkinja, a muškarac želi potomstvo. To nije nikakva sramota jer je ljubav prema nasljednicima nešto što je ukorijenjeno u čovjeku. Takvom čovjeku preostaje samo jedno od dvoje: ili da se razvede od svoje supruge nerotkinje ili da se oženi još jednom.

Nema sumnje da je dovođenje još jedne žene časnije i bolje za čovjeka nego razvod. Takvo rješenje je bolje i za nerotkinju.

Iz iskustva znamo da u takvim situacijama nerotkinja više voli da ima inoču uz sebe nego da izgubi bračnog druga i život u braku. Potom, nema nikakve nade za nju da se ponovno uda nakon što se sazna da je razvedena zbog toga što je bila neplodna. To je najčešće. Ona je tada u vrlo teškoj situaciji ili pred beskućništvom, ili da se povrati svome ocu, ili da ostane u kući svoga muža i uživa sva prava zakonite supruge i društvene časti. Ona ima ista prava kao i druga supruga. Ne sumnjamo da će razumna i časna žena izabrati brak a ne beskućništvo. Zato ima slučajeva da mnoge nerotkinje traže svojim muževima ženu koja će im roditi djecu.

2. Da se žena razboli od neke dugotrajne bolesti, bolesti nutrine ili neke zarazne bolesti pa čovjek, zbog te bolesti, ne može sa svojom ženom da ima bračni odnos. Čovjek je tada pred dva izbora: ili da se razvede s njom, a u tome nema nikakve odanosti, ljudskosti niti plemenitosti, nego je poniženje i izdaja bolesne žene, ili da se oženi drugom ženom, zadržavajući prvu uz sebe. Tada bi prva žena imala sva prava koja joj pripadaju kao supruzi i on bi je izdržavao kupujući joj sve potrebno i brinući se o njenom liječenju. Nema sumnje da je druga opcija mnogo plemenitija, a zadržala bi se i bračna sreća i muškarca i žene.

3. Da čovjek zamrzi svoju ženu u tolikoj mjeri da ne koristi ni prvi ni drugi opozivi razvod niti pomogne posredovanje ljudi iz njene i njegove porodice, niti bude od koristi postrazvodni priček, vrijeme od tri mjeseca koliko se ne smiju sastajati u bračnoj postelji zbog opozivog razvoda. I ovdje je čovjek pred dva izlaza: ili da se razvede u potpunosti

s njom i dovede drugu, ili da je ostavi kod sebe i oženi se drugom, s tim da prva zadržava sva prava supruge, koja joj pripadaju po zakonu. Svakako da je drugo rješenje bolje i plemenitije za prvu suprugu, i bolje za muža, jer pokazuje koliko joj je on odan i plemenit. To vrijeme je i dobro za ženu jer joj osigurava boravište i izdržavanje, naročito ako je žena zašla u godine i izrodila djecu.

4. Da čovjek, po prirodi svoga posla, često putuje, pa nekad njegovo izbivanje iz kuće bude i po nekoliko mjeseci, a nije u mogućnosti da ženu i djecu vodi sa sobom na svako putovanje niti može da živi sam i usamljen na svom putovanju tokom tih dugih odsustava od kuće. Opet se kao čovjek i muž nalazi pred dva izlaza: ili će sebi naći ženu s kojom će se zadovoljavati na nepropisan način i koja neće imati nikakvih bračnih prava, (ni ona a ni njena djeca, koja bi se mogla izroditi iz te njegove veze s njom, ne bi imala prava koja imaju zakonita djeca) ili da se oženi drugom s kojom bi mogao provoditi vrijeme na zakonit način koji mu ne bi bio osporavan ni po vjeri ni po zakonu, a ne bi bio sporan ni u zajednici. Djeca iz takve veze bila bi priznata u društvu i odrastala bi kao i svi ostali građani.

Smatram da je zdravo razmišljanje, savremeno rješenje problema i sve na strani višeženstva, naspram jednoženstva.

5. Ostala je još jedna situacija u kojoj bih htio biti krajnje otvoren, a to je da čovjek ima seksualni potencijal koji ne može zadovoljiti s jednom ženom, ili zbog njenih godina ili zbog dugog perioda u kojem ona nije sposobna za seksualni odnos, bilo zbog mjesečnice koja dugo traje, bilo zbog trudnoće, bilo zbog bolesti ili nečeg drugog. U takvoj situaciji mislim da je bolje da on ostane strpljiv u tome u čemu se nalazi, ali, ako on nije strpljiv i nije spreman na strpljivost, šta onda da radi? Da li ćemo zatvoriti oči pred stvarnošću i zanijekati je, kao noj koji zarovi glavu u pijesak, ili ćemo to probati riješiti? Kako ćemo riješiti takvu situaciju? Da li mu dopustiti blud? Bilo bi to vrijeđanje te druge žene s kojom bi imao odnos i poništavanje njenih prava i prava njene djece, pored kršenja vjerskih zakona i načela. Ili ćemo mu dopustiti da se oženi drugom i time stupi u zakonski brak kojim bi zaštitio njena prava i čast, a i djeci omogućio da imaju porijeklo koje je priznato? Ovdje su u pitanju moralna načela i prava te se ne dvoumi dati prednost drugoj situaciji nad prvom.

Neophodno je da navedem jedan svoj razgovor s jednim zapadnjakom koji će baciti malo svjetla na navedenu temu.

Kada sam posjetio Evropu, 1956. godine. kao član delegacije Univerziteta *Damask*, među onima s kojim sam se sreo u Londonu bio je i prof. Enderson, voditelj Odsjeka za izučavanje istočnjačkih zakona porodičnog prava na Orijentalnom institutu Londonskog univerziteta. Između ostalog, pričali smo o višeženstvu u islamu.

Enderson me pitao: *Šta ti misliš o višeženstvu?*

Dobra odluka i rješenje za sve društvene zajednice u mnogim situacijama, ako se provodi pod propisanim uvjetima, – rekoh mu.

Znači, ti smatraš, kao i Muhammed Abduhu, da je treba ograničiti?

Ne slažem se u potpunosti s njim, ali smatram da treba uvjetovati višeženstvo mogućnošću muškarca da izdržava više žena, kako bi se mogla zadovoljiti pravednost koju islam nalaže.

Da li čovjek kao ti, u ovom vremenu, brani ideju višeženstva?

I ja ću tebe pitati, pa mi i odgovori bez uvijanja! Ako bi neko imao ženu pa se ona razboljela od teške bolesti i nema nade u njeno ozdravljenje, a čovjek je u punoj snazi i zdravlju, šta će raditi? Pred njim je jedno od troje: ili da se razvede s njom, ili da se oženi na nju, ili da je vara na nezakonit način?

Tu ima i četvrto, a to je da se strpi i ostane čestit i čedan.

A može li svaki čovjek tako da postupi?

Mi kršćani to možemo zbog jakog osjećaja vjere koji imamo.

Ja sam se osmijehnuo i rekao mu: *Zar ti, koji si zapadnjak, tako da kažeš? Razumio bih da to kaže neki musliman ili kršćanin s Istoka, jer se on može suzdržati od onog što je zabranjeno pošto mu sredina u kojoj živi ne omogućava da se sretne i osami sa ženom, kada hoće i gdje hoće, a i zbog činjenice da njegovi običaji i moral još uvijek imaju jak utjecaj na njega i njegovo ponašanje, a i vjera još uvijek ima jak utjecaj u njegovoj zemlji. Ali, vi zapadnjaci, niste ostavili nijedan način za osamljivanje i sastajanje sa ženom niti za njeno zavođenje, a da ga niste i u praksi sproveli, u tolikoj mjeri da ne možete živjeti ni sata, bilo noću bilo danju, a da se ne sretnete s nekom ženom ili ne ostvarite kontakt s njom, od trenutka kad izađete iz kuće pa do povratka u nju. Vaše je društvo ispunjeno noćnim klubovima, kafićima, plesačicama, zabavljačicama, i vaše su ulice preplavljene*

vanbračnom djecom. Zar vi da kažete kako vam vjera zabranjuje da prevarite bolesnu ženu?! Kako, kada vijesti o varanju lijepih mladih i zdravih žena pune novinske stupce, ispunjavaju uši i pune sudnice?

Govorim ti o sebi, ja sam u stanju da se kontrolišem i strpim se.

Dobro, ali koliki je procent zapadnjačkih kršćana koji mogu, tako kao ti, da se kontrolišu u odnosu na one koji to nisu u stanju?

Ne poričem da je takvih vrlo malo.

Smatraš li ti da se zakon donosi na osnovu manjine, koja bi se mogla izbrojati na prste ruku, ili na osnovu većine? I koja je korist od nekog zakona kojeg će se pridržavati određeni broj ljudi?

On je zašutio i time je naš razgovor bio okončan. Ovo sam naveo kako bih ukazao na one koji tvrde da seksualni nagon nije sve u životu čovjeka, nego da postoje i druge vrijednosti, kao odanost i strpljivost o kojima vodi računa svaki džentlmen, i da je opravdanje višeženstva seksualnim nagonom ono što čovjeka spušta na stepen životinje. Takve i slične priče su bajke i one su mogle imati težinu u nekoj drugoj i drugačijoj civilizaciji i s drugim ljudima koji ne pričaju na takav način. Da su takve riječi došle od pobožnjaka koji i svoje jezike i pera i oči štite od onoga što je Allah, ﷻ, zabranio na ženi, koji se ustežu od njenog zavođenja i klone se životnih prohtjeva i strasti, bilo bi u redu, ali da to kažu onakvi, to ne može. Za njih je bolje da poštuju situaciju u kojoj živi čovječanstvo i pokušaju riješiti probleme na mudar i isproban način, a ne vođenjem ispraznih rasprava.

Čudno pitanje

Spomenuo sam društvena i lična opravdanja za višeženstvo, ali bih htio navesti i interesantno pitanje koje mi je postavila jedna učenica, kada sam govorio o višeženstvu. Ona je pitala: *Ako situacije koje ste naveli dopuštaju višeženstvo, zašto te iste situacije ne dopuštaju ženi da ima više muževa?*

Moj odgovor toj djevojci bio je indirektan, ali ga je ona shvatila, što će shvatiti i druge žene, slične njoj, a sadržavao se u tome da je jednakost žene i muškarca u vezi s ovim pitanjem nezamisliva i nemoguća, i po njihovoj naravi, a i po fizičkoj konstituciji. To je zbog toga što žena ne može zatrudnjeti i nositi dijete osim jednom u godini, dok s muškarcem

nije tako. On može imati više djece s više žena. Žena, po svojoj prirodi, može imati samo jednu trudnoću i samo s jednim muškarcem.

Ako ima više muškaraca istovremeno, u životu jedne žene, onda se ne zna čije je dijete koje se rodi i ono se ne može pripisati određenom čovjeku, dok takav slučaj nije s onim koji ima više žena.

Još nešto! Muškarac je glava porodice u svim svjetskim zakonima, pa ako bismo ženi dopustili da ima više muževa, kome bismo onda pripisali vođenje porodice? Da li će se odgovornost za porodicu smjenjivati s jednog na drugog? Ili će pripadati onome koji je najstariji? Kome bi se žena pokoravala? Da li svima njima, što je nemoguće jer imaju različite prohtjeve? Ili će izabrati jednog među njima i zanemariti ostale, a to bi ih sve rasrdilo? Pitanje je više interesantno nego što je ozbiljno.

Loše strane višeženstva

Bilo bi pošteno navesti i loše strane višežanstva, nakon što smo naveli njegove dobre strane:

1. Najveći problem višeženstva jeste to što se među ženama rađaju neprijateljstvo, zavist i nadmetanje, koji dovode do rušenja porodičnog gnijezda i muževljevog nastojanja da pomiri zavađene strane. Sve to mu čini život užasnim i teško podnošljivim, a njihovo podvaljivanje skoro je neprekidno.

Tokom pripreme ovog teksta pročitao sam stihove rahmetli Abdullaha Alemija Gazzija Dimiškija, koje je spjevao u svom tumačenju sure *Jusuf*, a koje je skoro štampano i koje prikazuje svu patnju onoga koji je oženjen dvjema ženama istovremeno:[1]

Oženih se dvjema zbog gluposti svoje,
svi belaji sručiše se na onoga s dvjema.
Mišljah da ću živjet' kao ovan s njima
koji uživa među ovcama dvjema.
Ali se potpuno suprotno pokaza
stalna patnja sa dva iskušenja.
Zadovoljstvo jedne, srdžba je druge,
jedna ljutnja mi je zagarantovana.

[1] Prvi dio, 285.

Često mržnju među suprugama raspali i to što jedna od njih bude draža mužu od druge, ili od ostalih, pa nastalu zavist ne može ništa zatomiti osim muževe mudrosti, a takav je samo onaj koji ima moral poslanika i razum filozofa i mudraca;

2. To neprijateljstvo se, u većini slučajeva, prenosi i na djecu, pa braća odrastaju u međusobnom neprijateljstvu i mržnji, što često dovodi do nevolja u porodici, naročito za oca koji ne može ni pomišljati na sretan bračni i porodični život;

3. Muž nije u stanju podjednako voljeti sve svoje supruge, kao što i Uzvišeni, o tome govori, ma koliko vodio računa da podjednako troši na svaku od njih i jednako se ophodi sa svima. Naklonost muža prema novoj supruzi uzrokuje otuđenost od prve i prijekor prema drugoj jer je osjećala da je njen muž bio samo njen, a sada ga dijeli s nekim drugim: i u kući, i u odjeći, i u jelu, i u ljubavi... Ljubav ne poznaje ortakluk niti se nadmeće, pa kako da prva žena bude sigurna nakon ortaka koji je došao? I ima li veće kazne od ove koja bi se mogla podnijeti?;

4. Kaže se da je višeženstvo jedan od uzroka pojave djece beskućnika, u našim krajevima, kao što je i razvod braka.

Pomno proučavanje beskućništva, njegovih uzroka i mjesta gdje je prošireno odbacuje spomenutu tvrdnju. O tome ćemo reći nešto vrlo jednostavno: Višeženstvo je, kod nas, naročito zastupljeno na selu, a cilj joj je da čovjek ima mnogo djece koja će mu pomagati u obrađivanju zemlje, što se obično dešava kod poljoprivrednika, kako i statistika pokazuje, ali skitnje nema u seoskim sredinama, niti kod djece poljoprivrednika, nego se skitnja javlja u velikim gradovima i među siromašnom djecom, siročadima i djecom prijestupnika i beskućnika. Skitničenje ili beskućništvo ima svoje društvene uzroke posebne naravi, pa ni višeženstvo niti razvod braka nemaju u tome udjela.[1]

Prve tri negativne strane svi priznaju, ali, koji je sistem idealan? Potom, šta se to na ovom svijetu dešava, a da je po volji svakom

[1] O ovoj temi pogledaj šta je napisao Muhammed ebu Zehra u knjigama: *Tenzimu-l-islam li-l-mudžteme'*, i *'Akdu-z-zevadž ve asaruhu,* te pročitaj statistiku koju je dr. Abdurrahman Sabuni naveo u svojoj knjizi *Meda hurijjeti-z-zevdžejni fi-t-talak*, kojom je stekao zvanje doktora prava na Kairskom univerzitetu.

čovjeku? Iskrena vjera i pravilan odgoj umnogome ublažavaju te negativnosti tako da se čini kao da ih i nema.

Sistem višeženstva ne provodi se, u većini slučajeva, osim u nuždi, a svaka nužda ima i svoja pravila. Smatram da je nužda, kao i ratna djelovanja: u njoj ima i bola i žrtvi, ali ako je neophodna, onda je to propisana odbrana i čovjek je spreman podnijeti sve bolove i žrtve na tom putu, a ako nema nužde za to, onda je to sulud posao koji može provesti samo onaj koji nema razuma.[1] To je prava slika koju svaki čovjek i svako društvo ima prema višeženstvu.

Osjećaj bola supruge zbog rivaliteta druge žene nije argument protiv višeženstva jer čovjek gleda i druge žene, pa čime to njegova supruga zadržava njegove emocije i osjećanja prema toj ženi? On je može prevariti i gajiti te osjećaje prema drugoj ženi u potaji, može se i tajno sastajati s njom. Supruga može to i saznati, ali nema načina da bilo šta promijeni, kao što je slučaj sa zapadnjacima i mnogim nemoralnim ljudima u našim krajevima. Zar nije plemenitije i poštenije, i prema njoj i prema toj drugoj ženi, da njihovi susreti budu uz suglasnost supruge i da ona zna za njih, i da budu u skladu s Allahovim ﷻ, zakonom i praksom Poslanika, ﷺ?

Čovjek koji se ograniči na jednu ženu, a ne gaji ljubav prema svojoj supruzi, zar je to neće boljeti? Zar joj neće zagorčati život? Zar joj neće nedostajati bračna sreća i sloga? Ali ona nije u stanju bilo šta uraditi i promijeniti na tom polju. Zar će ga nečim prisiliti? To je nemoguće! Hoće li ga zatvoriti u kući? Hoće li se poslužiti čarolijama i zapisima? Kako god ljubav ne prihvata konkurenciju isto tako ne prihvata ni prisilu. Ako je žena u situaciji živjeti s nekim ko je ne voli, to je već propisana njena sudbina i ona nema načina da riješi svoj duševni bol i patnju zbog toga, pa ili će u potpunosti izgubiti muža ako se razvedu, ili će ga djelomice izgubiti ako se on oženi još jednom. Pa šta je gore za nju i šta je veći gubitak?!

[2] Osnova za višeženstvo je da je dozvoljeno, uz uslov pravednosti, što je i sam autor spomenuo, kod govora o propisanosti višeženstva u Kur`anu. (primj. izd.)

Višeženstvo je moralni poredak

Višeženstvo je, naročito u islamu, ljudski i moralni poredak. Moralni zbog toga jer ne dopušta muškarcu da se sastaje s bilo kojom ženom i u bilo koje vrijeme. Njemu nije dopušteno sastajati se s više od tri žene pored svoje supruge, niti se smije i s jednom od njih tajno sastajati, nego je obavezan na ugovor i sporazum i oglašavanje njihove veze, makar i u ograničenom krugu ljudi. Neophodno je da skrbnici žene znaju za tu vezu i da je odobre, ili da ne pokazuju protivljenje. Neophodno je i da se uknjiži ova veza, shodno zakonu, u sudnicama određenim za sklapanje braka. Pohvalno je da čovjek to proslavi i pozove prijatelje i označi to defom kao znak radosti i poštovanja.

Što se tiče humanosti ovog sistema, to je stoga što muškarac rasterećuje zajednicu time što preuzima brigu o jednoj ženi koja nema muža i uvrštava je u redove žena koje su udate i zaštićene.

I zbog toga što on plaća svoj spolni kontakt s tom ženom tako što joj daje mehr, osigurava kuću i izdržavanje i gradi društvenu ćeliju koja će podariti produktivno potomstvo.

A i zbog toga što on neće ženu, u trudnoći, prepustiti samoj sebi, nego će i on ponijeti teret odgovornosti, trošeći na nju i brinući se o njenim pregledima kod ljekara i ostalim troškovima.

On će priznati dijete koje se rodi iz te veze, i ono će u društvu biti kao i svi ostali rođeni na zakonit način, kao plod ljubavi. On će se ponositi njim, a i zajednica u budućnosti. Višeženstvo ograničava ljudske prohtjeve i strasti, ali mu tovari i odgovornost i teret koji nemaju granice. Nesumnjivo, moralni, jer čuva moral a i humani, jer brani čast čovjeka.

Zapadnjačko višeženstvo nije ni moralno ni humano

Gdje to možemo naći kod zapadnjaka? Jedan njihov pisac uputio je poziv i izazov svima njima pitanjem: *Da li među njima ima ijedan koji na samrtnoj postelji, prilikom zadnjeg ispovijedanja svećeniku, nije priznao da je imao odnos s nekom ženom koja nije njegova supruga, makar jednom u životu!? To zapadnjačko višeženstvo je nezakonito, ali se odvija pred očima*

zakona. Ne vodi se kao 'višeženstvo' nego pod imenom 'ljubavnica i prijateljica'. Ne ograničava se samo na četiri žene, nego na neograničen broj. Ne dešava se javno i na zadovoljstvo porodice, nego tajno, da niko ne zna. Ne obavezuje čovjeka nikakvom odgovornošću spram žena s kojima je bio u kontaktu. Nije dovoljno to što će im ukaljati čast, nego ih ostavlja u poniženju, sramoti i podnošenju trudnoće i poroda koji je nezakonit. Ne prisiljava čovjeka da prizna očinstvo nad onim što se rodi iz takve veze, nego se ta djeca smatraju vanbračnom i ona će čitav život nositi obilježje koje će ih sprečavati da uzdignute glave hodaju po svijetu.

To je zakonito višeženstvo, iako se tako ne zove, lišeno bilo kakvog morala, budnosti ili humanizma. To višeženstvo koje je plod udovoljavanja strastima i prohtjevima, plod egoizma i bježi od bilo kakve odgovornosti.

Koji je od dva sistema bliži ćudoređu i zauzdavanju strasti, plemenitiji prema ženi, humaniji i dostojanstveniji?

Negodovanja Evropljana

Nakon svega rečenog, imaš puno pravo da se čudiš zapadnjačkom protestu i kritici islamskog višeženstva i da se zapitaš:

Zar ne osjećaju, u dubini duše, da nemaju pravo kada kritikuju islam?

Zar ne osjećaju, kada govore o rasturanju porodice i porastu nataliteta iz godine u godinu, da u isto vrijeme priznaju da nisu u stanju da se ograniče na samo jednu suprugu?

Zar ne osjećaju i ne znaju da je onaj koji se ograniči na četiri zakonite žene bolji od onoga koji svaku noć ima drugu ženu i da je onaj koji se obaveže na moralne i materijalne obaveze spram tih svojih supruga pošteniji i časniji od onoga koji odbija bilo kakvu odgovornost prema onima s kojima je imao seksualnu vezu?

Zar ne osjećaju da je rađanje pola miliona djece godišnje, na zakonit način i iz zakonite veze, bolje i zdravije za zajednicu nego rađanje istog tolikog broja djece na nezakonit način!?

Smatram da su oni duboko svjesni toga, ali im njihova arogancija i slijepa privrženost ne dopuštaju da to priznaju.

Njihova arogancija jeste njihovo uvjerenje da je dobro samo ono što oni ocijene kao dobro, a sve ono što praktikuju drugi narodi i ljudi, naročito oni koji su slabi, odvratno je i pogano.

Njihova slijepa privrženost prenosi se s koljena na koljeno i usmjerena je protiv Islama, njegovog Poslanika, ﷺ, i Kur'ana.

Kada sam bio u Dablinu, 1956. god. posjetio sam jezuitski samostan i dugo razgovarao s njihovim pročelnikom kojem sam, između ostalog, rekao: *Zašto ste toliko protiv islama i Poslanika islama, naročito u školskim udžbenicima, i zašto iznosite neistine, naročito u ovom vremenu kada su se narodi međusobno upoznali i kada su se izmiješale civilizacije jedna s drugom?*

Mi zapadnjaci ne možemo poštovati čovjeka koji je istovremeno oženjen s devet žena, odgovorio mi je.

A da li poštujete Allahove poslanike Davuda, i Sulejmana, عليهما السلام? upitao sam.

Svakako! Oni su za nas poslanici Tore.

Allahov poslanik Davud, عليه السلام, *imao je devedeset i devet žena i namirio je stotinu ženeći se, kao što je poznato, udovicom svoga vojskovođe Orija. A Sulejman,* عليه السلام, *je imao, kao što je i u Tori spomenuto, sedam stotina žena koje su bile slobodne i tri stotine robinja, a sve su bile probrane ljepotice. Pa čime je zaslužio vaše poštovanje onaj koji je imao hiljadu žena, a ne može ga imati onaj koji je imao devet? Zašto ne može zaslužiti vaše poštovanje onaj koji je oženio devet žena od kojih su osam bile hudovice i majke, a neke od njih su bile i starice, a samo je deveta među njima bila djevojka i to je jedina djevojka kojom se oženio za cijelog svog života?*

Malo je zašutio, a onda reče: *Pogriješio sam prilikom izražavanja, mislio sam reći da mi zapadnjaci ne tolerišemo brak s više od jedne supruge, i smatramo da je onaj koji se oženi s više nego jednom ženom, zastranio ili je podložan svojim strastima.*

A šta onda kažete za Davuda, عليه السلام, *i ostale poslanike koji su bili poslani Israelćanima, jer su svi bili oženjeni sa po više žena, počevši od Ibrahima,* عليه السلام*?* Na to pitanje ostao je nijem.

Propisivanje višeženstva u Kur'anu

U časnom Kur'anu, na početku sure *En-Nisa*, stoji:

﴿ وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا۟ فِى ٱلْيَتَـٰمَىٰ فَٱنكِحُوا۟ مَا طَابَ لَكُم مِّنَ ٱلنِّسَآءِ مَثْنَىٰ وَثُلَـٰثَ وَرُبَـٰعَ ۖ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا۟ فَوَٰحِدَةً أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَـٰنُكُمْ ۚ ذَٰلِكَ أَدْنَىٰٓ أَلَّا تَعُولُوا۟ ﴾

Ako se bojite da prema ženama sirotama nećete biti pravedni, onda se ženite onim ženama koje su vam dopuštene, sa po dvije, sa po tri i sa po četiri. A ako strahujete da nećete pravedni biti, onda samo jednom; ili -eto vam onih koje posjedujete. Tako ćete se najlakše nepravde sačuvati.[1]

U istoj suri stoji:

﴿ وَلَن تَسْتَطِيعُوٓا۟ أَن تَعْدِلُوا۟ بَيْنَ ٱلنِّسَآءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ ۖ فَلَا تَمِيلُوا۟ كُلَّ ٱلْمَيْلِ فَتَذَرُوهَا كَٱلْمُعَلَّقَةِ ۚ وَإِن تُصْلِحُوا۟ وَتَتَّقُوا۟ فَإِنَّ ٱللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴾

Vi ne možete potpuno jednako postupati prema ženama svojim ma koliko to željeli, ali ne dopustite sebi takvu naklonost pa da jednu ostavite u neizvjesnosti. I ako vi budete odnose popravili i nasilja se klonili, pa, Allah će zaista oprostiti i samilostan biti. [2]

Ova dva ajeta sadrže, kako su razumjeli svi učenjaci od vremena Poslanika, ﷺ, preko tabi'ina i svih kasnijih generacija, sljedeće propise:

1. Dopuštena je ženidba sa više žena, sve do četiri. Riječi: فَٱنكِحُوا *Ženite se!* došla kao imperativ, odnosi se na dopuštenost, a ne na naredbu i obavezu. Takav stav zastupaju svi učenjaci i u različitim stoljećima, i meni nije poznato nikakvo suprotno mišljenje. Ne uzima se u obzir stav onih koji su podložni svojim prohtjevima i stav novatora koji smatraju da se u ajetu dopušta ženidba s više od četiri žene. Takav stav je proizvod njihovog nepoznavanja kur'anske rječitosti i arapskog načina izražavanja, te njihovog nepoznavanja Poslanikovog, ﷺ, sunneta kao što kaže Kurtubi;

[1] Sura *En-Nisa*, ajet 3.
[2] Sura *En-Nisa*, ajet 129.

2. Višeženstvo je uvjetovano pravednošću među ženama, pa onaj koji nije siguran u svoju pravednost i u to da će biti pravedan među njima ne smije se ženiti s više od jedne. Ako bi se i oženio, njegov brak bio bi valjan, kao što smatra većina učenjaka, ali bi on bio grešan. Učenjaci su složni u mišljenju, a to potvrđuju i tumačenje Poslanika, ﷺ, i njegova praksa, a to je da se pod pojmom *pravednost* podrazumijeva ona materijalna: u osiguravanju stana, odjeće, hrane i svega onog što podrazumijeva odnos spram supruge gdje se može biti pravedan;

3. Prvi ajet uvjetuje mogućnost muža da uzdržava drugu suprugu i njenu djecu, shodno tumačenju da Allahove, ﷻ, riječi: أَلَّا تَعُولُوا znače ***'da ne biste imali veliku porodicu'***. To je tumačenje imama Šafije, رحمه الله. Bejheki kaže u djelu *Ahkamu-l-Kur'an*, koje je sakupio iz Šafijinih knjiga: *Riječi:* أَلَّا تَعُولُوا *znače da neće biti puno onih koje uzdržavate, ako se ograničite na jednu ženu, mada je dopušteno da imate više od jedne,* (str. 260.). To podrazumijeva uvjetovanje mogućnosti izdržavanja onome koji hoće da ima više od jedne supruge, mada je to moralni, ali ne i zakonski uvjet;

4. Drugi ajet ukazuje da je ljubav ono što ne ulazi pod pojam pravednosti, s tim da čovjek treba da vodi računa o tome da ne bude sklon jednoj ženi u tolikoj mjeri da zanemari drugu pa da ona ne zna da li je razvedena ili je u braku, nego treba s njom postupati s pažnjom i poštovanjem, onoliko koliko je u stanju, kako bi zadobio njenu pažnju i poštovanje.

Poslanik, ﷺ, shvatio je ovaj ajet na način koji smo spomenuli, pa kada bi provodio pravdu među svojim suprugama, govorio bi: *Gospodaru moj, ovako postupam u onome što mogu, a nemoj me kažnjavati za ono što nisam u stanju kontrolisati.* Time je mislio na svoju ljubav prema Aiši, رضي الله عنها, koja je bila veća od njegove ljubavi prema ostalim suprugama.

Ishitreno i pogrešno razumijevanje

Neki ljudi, koji ne poznaju vjeru niti Kur'an i sunnet pokušali su ustvrditi kako dva navedena ajeta zabranjuju višeženstvo jer prvi ajet uvjetuje pravednost među ženama, a drugi ajet izričito negira mogućnost pravednosti među suprugama, pa kao da je višeženstvo uvjetovano nečim što je nemoguće i time zabranjeno.

Nesumnjivo je da će i samo površno razmišljanje i promatranje ajeta odbaciti te tvrdnje, zbog više razloga, od kojih izdvajamo:

Prvo: pravednost koja je uvjetovana u prvom ajetu, nije istovjetna onoj koja je zanijekana u drugom ajetu.

Prva pravednost jeste ona koju suprug može provesti, a to je materijalna, u osiguravanju stana, odjeće, hrane i sl.

Druga pravednost jeste ona koju čovjek ne može provesti niti kontrolisati, apstraktna pravednost ljubavi i mjesta u srcu. Čovjek se ženi drugom tek kada je, zbog bilo čega, nezadovoljan prvom, pa kako da ih izjednači u ljubavi i osjećanjima.

Shodno tome nema nikakve veze između dvije pravednosti, osim da je to pravednost među suprugama. Uvjetovanje materijalne pravednosti među ženama i dalje stoji. Onaj koji zna da ne može biti pravedan, bit će grešnik ako se oženi s više žena, kao i onaj koji se oženi i ne uspije ostati pravedan. Međutim, ako nije pravedan u svojoj ljubavi prema njima, Allah, ﷻ, ga neće kažnjavati zbog toga, osim ako pretjerano bude sklon jednoj, a zapostavi drugu;

Drugo: drugi ajet izričito spominje pravednost koju čovjek ne može provesti, a to je pravednost u ljubavi. Uzvišenom Allahu, ﷻ, je poznata priroda čovjeka i njegova nemoć da bude pravedan i prema jednoj i prema drugoj, pa mu onda nalaže ono što može provesti, a to je da ne pokazuje pretjeranu sklonost prema jednoj i ne zapostavlja drugu. Iz toga se može, opet, razumjeti da je naklonost u razumnoj mjeri dopuštena, štaviše, ona je neizbježna, i Allah, ﷻ, neće zbog toga kažnjavati čovjeka.

Zbog toga Allah, ﷻ, završava ajet riječima:

﴿... وَإِن تُصْلِحُواْ وَتَتَّقُواْ فَإِنَّ ٱللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَّحِيمًا﴾

...I ako vi budete odnose popravili i nasilja se klonili, pa, Allah će zaista oprostiti i samilostan biti.

To je još jedan podsticaj čovjeku da popravi stanje sa svojom prvom suprugom i Allaha, ﷻ, se boji za svoje postupanje prema njoj, da je ne izbjegava, niti da ima loš odnos s njom. Ako bude vodio računa o tome, Allah, ﷻ, će mu oprostiti naklonost prema drugoj

supruzi. Allah, ﷻ, je milostiv prema toj supruzi time što je obavezao njenog muža na pravednost i lijep postupak prema njoj;

Treće: da je ovako kako spomenuti tvrde, Allahove, ﷻ, riječi:

﴿...فَٱنكِحُواْ مَا طَابَ لَكُم مِّنَ ٱلنِّسَآءِ مَثْنَىٰ وَثُلَٰثَ وَرُبَٰعَ...﴾

...onda se ženite onim ženama koje su vam dopuštene, sa po dvije, sa po tri i sa po četiri...[1] ne bi imale nikakvog smisla. Preče bi bilo da se odmah zabrani višeženstvo, jednim propisom, a ne da se dopusti a onda uvjetuje nečim što je nemoguće sprovesti u praksi. Ovo su apsurdne riječi koje su strane svakoj razumnoj osobi, a kako onda da takvo nešto nađemo u govoru Gospodara svih svjetova, koji je nedokučiv po svojoj rječitosti, semantici i značenju?!

Zar njihova tvrdnja nije slična onome koji kaže: *Imaš pravo izbora da ideš ovim ili onim putem, ali možeš ići samo ovim zbog toga i toga?* Kakvo značenje imaju takve riječi? Koja je korist od njih? Može li takvo što biti u zakonu, ustavu ili bilo kojoj naučnoj knjizi, a da ne govorimo o Knjizi Gospodara svjetova?;

Četvrto: općepoznato je da je Poslanik, ﷺ, taj koji tumači Allahovu, ﷻ, knjigu i da on ne čini ono što je zabranjeno niti dopušta da se takvo nešto čini niti ga odobrava. Poznato je da su mnogi Arapi koji su primili islam imali više od četiri žene, neki su imali šest, neki osam, neki su bili oženjeni sa deset, neki osamnaest, i slično, ali im je Poslanik, ﷺ, dao da svaki od njih izabere sebi četiri s kojima će živjeti, a s ostalim da se razvede. Da je višeženstvo bilo zabranjeno ovim ajetima, on bi im naredio da izaberu sebi jednu suprugu, a da se razvedu s ostalima.

Zasigurno se zna da je Poslanik, ﷺ, imao više supruga i da su ashabi imali više supruga, za vrijeme njegova života i da je to znao ali nije osudio. Ako bi neko rekao da je Poslanikovo, ﷺ, višeženstvo bilo samo njemu dopušteno, mada se ta posebnost odnosi na pravo na više od četiri, a ne na više od jedne koncenzusum musliman, kako je onda mogao dopustiti da ashabi imaju više supruga i kako je mogao biti zadovoljan time i to odobriti?

[1] Sura *En-Nisa,* ajet 3.

Smatram da nema nijednog pametnog čovjeka koji će tvrditi da muslimani tokom četrnaest stoljeća nisu bili u stanju ova dva ajeta razumjeti na ispravan način i da je Allah, ﷻ, to razumijevanje o monogamiji ostavio samo za one koji ga potvrđuju. Onaj koji tako smatra sam sebi je odredio stepen razumijevanja.

Smatram da oni koji propagiraju takav stav nisu tolike neznalice, niti maloumni, nego su u procijepu između onoga koji je predan vjeri i koji ima lijepu namjeru, pa kada je vidio kolika je mržnja zapadnjaka prema islamu i žestina njihovih napada, onda je mislio da će takvom tvrdnjom zaštiti svoju vjeru od onoga što joj pripisuju, konkretno višeženstvo, ali takav čovjek ima slabu vjeru i nestabilna je ličnost. On ne vjeruje u ono što posjeduje i boji se onoga što imaju njegovi neprijatelji. On im se predaje na prvi njihov izlažirani napad. Smatram da je doba takvih ljudi prošlo i da su zapadnjaci došli u situaciju kada moraju promijeniti svoje napade jer više nisu u mogućnosti napadati ljude niti ih se boje oni na koje napadaju.

Ili, npr. onaj koji ima lošu namjeru pa želi muslimane odvratiti od njihove vjere, pa im prikazuje kao dobro odricanje od onoga što je radio njihov Poslanik, ﷺ, i ashabi i svi ostali muslimani tokom četrnaest stoljeća, dokazujući da oni nisu razumjeli Kur'an onako kako treba. Takav je toliko proziran da ne može zavarati nikoga, jer su muslimani postali čvrsto uvjereni u ispravnost svoje vjere i svjesni su podvala svojih neprijatelja tako da im se takve tvrdnje ne mogu proturiti niti oni nasjedaju takvim izmišljotinama.

Posljedica islamske reforme višeženstva

Islam je zatekao višeženstvo, ali ono nije imala ni svog ustrojstva ni granice, u svim zakonima naroda s kojim je došao u kontakt.

Prva reforma sistema višeženstva bila je njegovo ograničavanje na četiri žene. Ovo je veliki pomak, s obzirom da su neki ljudi, čak i neki poslanici, imali na stotine žena.

Potom je insistirao na pravednosti među ženama, materijalnoj pravednosti do krajnjih granica. Na osnovu tog principa islamski pravni učenjaci su izradili propise koji su krajnje moralni. Takvim propisima ne možemo naći primjer čak ni u zamislima filozofa i mislilaca.

Ako ne vjeruješ, pogledaj kako je Poslanik, ﷺ, dok je bio teško bolestan, pred samu smrt vodio računa da noći kod supruge čiji je bio red, ovako je noćivao dok je bio zdrav. Zbog teške bolesti nije mogao hodati, ali su ga nosili iz kuće jedne supruge u kuću druge, pa kada mu se bolest pogoršala, zatražio je od svojih supruga da mu dopuste da ostane u Aišinoj, رضي الله عنها, kući pošto ga je ona njegovala. Tek kada su mu one dopustile i kada je uvidio da su zadovoljne, preselio se u kuću Aiše, رضي الله عنها i kod nje je ostao sve do svoje smrti, što se desilo nedugo poslije toga, neka je Allahov, ﷻ, salavat i selam na njega.

Ne vidim da ima išta što može bolje prikazati humanost islama i njegov moral i jedinstvenosti o pitanju višeženstva od ovoga primjera.

Reforma islama na polju višeženstva ogleda se i na primjeru odgajanja čovjeka da se boji Allaha, ﷻ, i da stalno bude svjestan Njegovog nadzora, te želji da, ako se pridržava Njegovih naredbi, zasluži Njegovo zadovoljstvo; i, s druge strane, da se, ako bude činio zabranjeno, pribojava Njegove kazne i srdžbe. Zbog svega toga, muž prema svojim ženama nije bio kao neko ko je iznad njih i ko negira njihova prava, ko se prema njima ponaša kako hoće, nego kao vjernik koji ima kontrolu nad svojom nutrinom, koji vodi računa o sebi kako ne bi zapostavio nijednu obavezu i pravo koje je dužan spram svojih supruga, tj kako nijednu ne bi oštetio.

Ovakav vid postupanja prema ženama, kada to uvjeti i prilike iziskuju, bilo da su lične ili društvene prirode, sadržava malo negativnih stvari i malo štete. Nema nijedne kuće u kojoj nema bar malo nepodnošljivosti, niti kuće u kojoj djeca žive bez imalo svađe. Sve što je tu jeste ljubomora koja je neizbježna i koja jogunastost žene muslimanke kroti na islamski način i pokriva tragove toga na najljepši način pokornošću svome mužu i izvršavanjem obaveza prema njemu.

Islamska kuća, u prvim stoljećima razvijala se ispunjena poštovanjem i ljubavlju. To je pratilo odanost i požrtvovanost i nije bilo razlike između kuće u kojoj je jedna žena, što je bila većina, i između one kuće u kojoj su dvije žene, što je većinom slučaj kada je višeženstvo u pitanju, i između onih kuća u kojima su tri ili četiri žene, što je vrlo rijetko.

Višeženstvo je imalo i svoj utjecaj, naročito u ratnim prilikama. Poznato je da su muslimani vodili bitke još od Poslanikove, ﷺ, hidžre, te

u vremenima države hulefai-r-rašidina, Emevijske države, pa, ne tako kratak, period Abbasijske države. To je period duži od dvije stotine godina. Ratovi su vođeni i na istoku i na zapadu, i na jugu i na sjeveru, a u tim je ratovima bilo i žrtava, šehida, ranjenika, zarobljenika i nestalih. Ali, uprkos svemu tome, nikada nije došla u pitanje brojnost muslimanske vojske. Evropa je povela dva rata četvrt stoljeća i u tim ratovima izgubila milione muškaraca, što joj je bio najveći društveni problem manjak muškaraca i mnoštvo žena. Kako su muslimani uspijevali neprestano voditi ratove više od dvije stotine godina, a i poslije toga voditi ratove s Mongolima, krstašima, a i nakon toga, a da se ne žale na manjak broja vojnika ili manjak muškaraca i mnoštvo žena?

Smatram da je višeženstvo imalo velikog utjecaja na to, a ako neko ima neke druge razloge, neka ih navede.

Današnji muslimani i višeženstvo

Pošto su muslimani dopustili da ih zagluhne zapadnjačka buka, da obuzme njihovu vojsku i vlade, te da Zapad kontroliše njihove potencijale i njihovu upravu, kontrolišući njihove knjige i školski sistem, i otkako su dopustili orijentalistima i misionarima da im udaraju na vjeru i naslijeđe, među njima se javila grupa mislilaca koji su smatrali da je obaveza korigovati muslimansko društvo i očistiti ga od svega onoga što mu ne pripada, probuditi ga iz njegove učmalosti i uspavanosti.

Najviše se raspravljalo o višeženstvu jer je tada bilo najraširenije, ali je malo po pomalo nestajalo iz više razloga. U nekim je oblastima bilo raširenije nego u drugim, pa je u Egiptu, naprimjer, bilo raširenije nego u Siriji, a u Siriji je bilo raširenije nego u Turskoj, i tako dalje.

Tada je višeženstvo kao rezultat neobrazovanosti muslimana i njihove udaljavanosti od islamskih propisa, uzrokovala velike štete i porodici i široj društvenoj zajednici, što nema nikakve veze s ustrojstvom višeženstva u islamu, čak ni sa samim moralnim ponašanjem muslimana.

Kao posljedica tog neznanja i nepoznavanja vjerskih propisa, a i posljedica žestoke zapadnjačke kampanje protiv višeženstva u islamu, neki islamski pregaoci razmišljali su o tome kako da ublaže te negativne posljedice višeženstva.

Najistaknutiji i najutjecajniji na tom polju bio je Muhammed Abduhu.

Mnogo je pisao o negativnim posljedicama višeženstva, onima koje su bile u njegovo doba i koje je lično vidio i doživio. O tome je govorio i u svojim predavanjima iz tefsira koja je držao na univerzitetu *El-Ezher*. Njegova predavanja bilježio je njegov učenik a kasnije i duhovni nasljednik Rešid Rida. On je ta predavanja objavljivao u časopisu *Menar*, a dio toga spomenuo je u svom tefsiru IV/349.

On u Tefsiru kaže: *Ko obrati pažnju na ova dva ajeta, koja smo s prva naveli, iz sure 'En-Nisa', uvidjet će da je višeženstvo u islamu vrlo stiješnjeno, kao da je to nužda koja je dopuštena onom kome je potrebno, ali ako zasigurno ispunjava uvjet pravednosti i ako je siguran da neće nepravedan biti. Ako dobro proučimo ajete, imajući u vidu i spomenuto ograničenje, vidjet ćemo da višeženstvo u ovom vremenu, donosi razne negativnosti te se stiče dojam da je nemoguće odgajati ummet u kojem je višeženstvo raširena pojava. Kuća u kojoj su dvije supruge i jedan muž nije nikako stabilna, niti u njoj postoji sloga, nego muž pomaže svojim suprugama u rušenju kuće. Ponašaju se kao neprijatelji, a potom dolaze i djeca koja su neprijatelji jedni drugima. Tako se kućni nered prenosi s pojedinaca na kuće, a iz kuća na zajednicu.*

I još kaže: *Višeženstvo je, u prvo vrijeme islama, imalo i određene koristi, od kojih su najbitnije očuvanje potomstva i jačanje veza među porodicama, tako što se ženilo ženama onih s kojima veze nisu bile baš najjače. Višeženstvo, u to vrijeme, nije imalo negativnih posljedica kao što ih ima danas, jer vjera je bila čvrsto usađena u prsima i muškaraca i žena. Neprijateljstvo prema inoči bilo je usmjereno samo prema njoj i nije se ticalo i prenosilo ni na koga drugog. Međutim, danas se neprijateljstvo s inoče prenosi i na njenu djecu i na oca djece, pa i na ostale rođake. Mržnja i neprijateljstvo obuzima sve članove tako da djeca zamrze svoju braću po ocu, žena navodi i nagovara muža da zanemari prava i obaveze koje ima prema ostalim suprugama, a muž, u svome neznaju, slijedi želje one koja mu je najdraža, među njegovim suprugama, pa onda stanje u kući postaje nesnošljivo... Da ne govorimo o odgoju supruge koja ne zna koji je značaj muža, niti djeteta, koja ne zna sebe cijeniti, ne zna ni svoju vjeru, a i ono što joj je o tome poznato jesu izmišljotine i zablude koje je naučila od sebi sličnih, a to ne možemo naći ni u jednoj objavljenoj knjizi niti i kod jednog poslanika. Kada bi se žene odgajale na ispravan način, onda bi vjera imala jedini utjecaj na njihova srca*

kontrolisala bi ljubomoru i onda višeženstvo ne bi bilo štetno za zajednicu. Šteta od višeženstva bila bi ograničena, u većini slučajeva, samo na žene. Pošto je stanje takvo kakvo jest, nema nikakvog načina da se ummet popravi ako se proširi višeženstvo. Učenjaci bi trebalo da razmotre ovaj slučaj, naročito hanefijski, jer je uprava u njihovim rukama. Po njihovom mezhebu se i sudi; oni ne negiraju da je vjera za dobrobit čovjeka, a jedna od osnova vjere jeste da nema ni nanošenja ni uzvraćanja štete. Tako, ako se u nečemu pojavi nered i šteta, a prije, u istom slučaju, toga nije bilo, onda se mora promijeniti propis i iznaći rješenje za postojeće stanje, slijedeći pravilo: 'Otklanjanje štete preče je od pribavljanja koristi.

Iz svega spomenutog može se zaključiti da je višeženstvo apsolutno haram, ako postoji bojazan da ko se na to odluči neće biti pravedan.

Rešid Rida, dalje, kaže: *Ovo je govorio profesor na svom prvom predavanju u kojem je tumačio ajete, a na drugom predavanju je rekao: Već smo govorili da je dopuštenost višeženstva uvjetovana nečim što je vrlo teško provesti u praksu, pa kao da je i zabranjeno. Također smo naveli da je zabranjeno da se ženi, više nego jednom ženom, onome koji se boji da neće biti pravedan. Iz toga ne treba razumjeti, kao što su razumjeli neki učenici El-Ezhera, da je brak sklopljen s drugom nevažeći u ovom slučaju, jer se zabrana odnosi na običaj i društvo i ne podrazumijeva poništenje takvog braka, jer se može desiti da se čovjek boji nepravde, ili bude nepravedan, a onda se pokaje i vrati se pravednosti i nastavi živjeti na pristojan način.*

Iz ovoga se može vidjeti:

Prvo: profesor u višeženstvu ne vidi nikakav problem ni štetu ako se provodi onako kako je to bilo u prvim stoljećima islama;

Drugo: on u višeženstvu koje je vidio i o čemu se osvjedočio uočava štetu, koja ne obuhvata samo porodicu nego i širu društvenu zajednicu;

Treće: smatra da je potrebno naći rješenje koje će umanjiti štetne posljedice višeženstva za društvo.

Nije se izjasnio kakvo je to rješenje: da li je rješenje zabraniti višeženstvo ili ga treba ograničiti tako da od njega ima što manje štete?

Ne vidim da je on bio sasvim protiv višeženstva niti da njegove riječi to podrazumijevaju. Zabraniti višeženstvo znači biti protiv Allahove, ﷻ, odredbe, nanijeti štetu zajednici i onemogućiti pojedinca da iskoristi taj propis, naročito kada to nužda zahtjeva.

Smatram da profesor nije to nikada ni pomislio, a i da jeste, to njegovo mišljenje bilo bi odbačeno. Allahov, ﷻ, je zakon preči i Allah, ﷻ, najbolje zna zbog čega je nešto propisao. Pogrešno provođenje nekog propisa ne povlači i njegovo ukidanje, nego ukinuti takvu praksu.

Pokušaji sprečavanja višeženstva ili njegova ograničavanja

Bitno je istaći da su navedeni razlozi imali odjeka kod iskrenih ljudi koji su željeli provedbu vjere, a neki orijentalisti i kolonijalisti pokušali su ih iskoristiti protiv islama i muslimana pa su izlazili sa zahtjevima muslimanskih vlada da izdaju zakon kojim bi zabranili višeženstvo ili ga uvjetovali na način koji bi bio vrlo blizak potpunoj zabrani ili ukidanju.

U Egiptu

Istaknuti učenjak Muhammed ebu Zehra u svojoj knjizi *Muhadarat fi 'akdi-z-zevadž ve asarih* (str. 127) kaže da je dvadesetak godina poslije profesorove smrti stigao prijedlog da se zakonski uvjetuje višeženstvo, pravičnim odnosom prema suprugama i mogućnošću da se izdržava više supruga. To se našlo pred tijelom koje je formirano oktobra 1926. god. i koje je donijelo propis koji je sadržavao ta dva uvjeta. Taj propis došao je nakon obimnog istraživanja i iznošenja različitih stavova učenjaka iz oblasti šerijatskog prava i državnih savjetnika, mada su dušebrižnici bili protiv toga. Tako je u nacrtu Ustava, čl. 25. iz 1925. god., ta stavka bila izbrisana.

Ministarstvo za socijalna pitanja Egipta je 1943. godine imalo namjeru da ponovo pokrene pitanje jer je resorni ministar smatrao da se to može provesti u životu i da je to pozitivno, ali je, ipak odustao od svoje nakane. No, pokušao je.

Njegov nasljednik kao osnovni cilj tokom svog mandata smatrao je upravo ovo pitanje. Stoga je ponovno aktivirao ovo pitanje. Bio je i

pripremio sve da ga iznese pred Parlament, kako bi se uzelo u razmatranje, ali, nakon nekoliko poteza, uvidio je koliko je to opasno za društvo, pa je nakon članaka koje je Ebu Zehre objavio u časopisu *El-Kanun ve el-iktisad,* (prvi i drugi broj, 1915. god.), odustao od svoje namjere.

Nakon izlaska iz štampe Ebu Zehrine knjige, 1961. godine, to pitanje iznova je postalo temom rasprava u časopisima i na stranicama dnevne štampe. Bilo je onih koji su podržavali ideju da se višeženstvo zabrani ili uvjetuje. Toj ideji žestoko su se usprotivili islamski znanstvenici, na čijem čelu se isticao Ebu Zehra.

Potrebno je spomenuti da je odgovorni urednik ugledne novine u Kairu *Ahiru-s-sa'a,* Muhammed Tabi'i, napisao članak, navodeći zvaničnu statistiku iz Turske, da iako je zakon zabranio višeženstvo, to nije spriječilo turski narod da ga provodi u praksi. Svoj članak završava zaključkom da će bilo koji zakon koji zabrani višeženstvo propasti, kao što se desilo sa zakonom u Turskoj. Dnevne novine *Ahbar* su, kao što je spomenuo, u potpunosti prenijele taj članak iz septembra 1961. godine.

U Tunisu

Što se tiče Tunisa, izašao je zakon kojim je u potpunosti zabranjeno višeženstvo i određene zakonske mjere za onoga ko se odluči za višeženstvo. Poznato je da je njihov predsjednik prozapadnjački orijentisan.

Zakonska odluka imala je različite odjeke u društvu pa je u sredinama gdje se ljudi pridržavaju vjere i u naučnim krugovima naišla na ogorčenje kojim se ukazivalo na žal za usmjerenjem kojim je krenuo Tunis nakon svoje samostalnosti, dok je u sredinama gdje je vladalo kolonijalno razmišljanje, i među ženama, to naišlo na odobravanje i smatralo se da je to veliki iskorak u emancipaciji Tunižanki.

U Pakistanu

Posljednje vijesti iz Pakistana kazuju da je njihov predsjednik Ejjub Han, kao vrhovni vojskovođa, izdao zakon kojim ograničava brak sa dvije ili više žena. Višeženstvo je ograničio tako što je obavezao

da se odluka o drugoj ženidbi iznese pred porodično vijeće, te da se plati veliki novčani iznos, a tu su i mnoge druge ograde koje ne možemo nabrojati jer nam taj zakon nije na raspolaganju, nego samo informacije koje dolaze posredstvom medija, koje su uz to vrlo šture.

Taj zakon je među islamskim učenjacima i narodnim masama izazvao ogorčenje i nezadovoljstvo, ali je od obrazovanih žena, koje su obrazovanje stekle na zapadnjačkim fakultetima i njima sličnih intelektualaca, primljen s velikim odobravanjem. Taj zakon su podržali i na sva usta hvalili kolonijalni mediji i kršćanski misionarski krugovi.

U Siriji

Što se tiče Sirije, u Zakonu o porodičnom pravu, poglavlje o podobnosti, koji je usvojen 17. 09. 1953. god., stoji:

Smatramo da višeženstvo treba ograničiti jednim uvjetom, a to je da čovjek bude u stanju da se oženi drugom i da je može materijalno izdržavati. Kadija ima pravo osporiti taj bračni ugovor ako se ustvrdi da taj muškarac nije ekonomski sposoban za brak s drugom.

Iz teksta Zakona jasno se vidi da kadija može samo osporiti pravo na brak, ne i zabraniti ga ili poništiti, što ukazuje da je takav brak punovažan i da povlači sve zakonske posljedice, što se slaže sa općeprihvaćenim vjerskim propisima, ali muškarac koji se na to odluči će biti izvrgnut materijalnim kaznama kao i za svaki bračni ugovor koji nije protokolisan u šerijatskim sudnicama.

Razmatranje zabrane

Prije nego što počnemo razrađivati zabranu i pokušaje zabrane, potrebno je da spomenemo da, sad, u islamskom svijetu nema problema koji bismo mogli nazvati problemom višeženstva. Statistika provedena u arapsko-islamskim zemljama o sklapanju braka i razvodu ukazuje da je procent onih koji su oženjeni s dvije ili više supruga zanemariv, iznosi jedva jedan promil.

Uzrok tome je vrlo jasan, društveni napredak i porast standarda življenja te povećani troškovi dječijeg školovanja i zdravstva.

Tome treba dodati i činjenicu da muškarac više nije u stanju pokloniti punu pažnju porodici kao što je prije bio. I s jednom ženom i njenom djecom nije u stanju da, na pravi način, brine o porodici i rješavanju porodičnih problema, pa kako bi tek bilo da se tome doda novi teret i novi problemi?

Višeženstvo je, uglavnom, bilo rašireno na selu, u bogatim porodicama, iz želje da čovjek ima potomstvo koje će se brinuti o zemlji i koje će se posvetiti poljoprivredi. Djeca su se zadovoljavala da ostanu na selu sa svojim roditeljima potpuno neobrazovana ili uz siromašno obrazovanje.

Danas je obrazovanje rašireno i inteligentan seljak, koji je i ambiciozan, neće se zadovoljiti da ostane na zemlji čitav život, bez obzira na to šta mu zemlja može pružiti, nego će nastojati da se obrazuje, upiše na fakultet i zaposli se, a onda da živi u gradu. Zbog svega toga je veliki odliv stanovništva sela u gradove, tako da i zabrinjava sociologe.

Tome treba dodati i agrarne reforme koje su ograničile pravo posjedništva tako da zemljovlasnici više nisu mogli imati prostranstva koja su ranije posjedovali.

Svi spomenuti razlozi, kao i širenje društvene svijesti, svijesti o očuvanju zdravlja i civilizacije, uzrokovali su pad procenta višeženstva. I dalje će taj procent padati kako nabrojani razlozi budu imali jače uporište u našem društvu. Tako višeženstvo, kod nas, nema toliku važnost koja joj se pridaje i o čemu se diže toliko prašine, osim u slučaju onih koji žude za slavom jer su oni *napredni i teže slobodama*, o tome je dovoljno tek nekoliko riječi u novinama ili redak u zakonu ako se nađu na vlasti.

Stoga, smatramo da je ono što su uradili u Tunisu i Pakistanu i što su pokušale neke druge zemlje, to je samo da bi se udovoljilo Zapadu kako bi se njihovi vladari oslobodili zapadnjačkog utjecaja na vjerovanje i oslobodili naturanja svoje civilizacije. U isto vrijeme je i dokaz labilne ličnosti i poltronstva zapadnjacima kako bi se zadobilo njihovo zadovoljstvo i hvala, a sve na uštrb našeg naroda i naše vjere.

Ne bojim se za širenje višeženstva ili njenog opstanka kakvo je sada, koliko se bojim za njeno potpuno ukidanje u našem islamskom društvu. Jasno se vidi kako mladići izbjegavaju brak i kako oženjeni

teže smanjenju potomaka, što vodi, u skorijoj budućnosti, podređenosti u odnosu na druge narode, naročito u odnosu na susjedne narode, od kojih neki gaje neprijateljstvo prema nama. Te zemlje i ti narodi će nas nadmašivati brojem, kao Izrael, koji se trudi svim silama da poveća broj stanovnika podstičući sve židove da se dosele, a u isto vrijeme se boje prirasta stanovništva u arapskim zemljama s kojim graniče, naročito Egipta, gdje se procjenjuje da će do polovine stoljeća broj stanovnika dostići pedeset miliona. Sve plaši i Izraelce, a i kolonijaliste.

Pa, umjesto da razmišljamo o načinu podsticanja na brak i povećanje nataliteta na bilo koji zakonit način, mi pokušavamo da sami smanjimo naš broj, slijedeći pogrešne postavke koje serviraju zapadnjaci, da li iz dobre ili loše namjere, o koristima ograničenja potomstva te o štetnim posljedicama višeženstva, kao i o opasnosti koja će zadesiti svijet zbog prekomjernog broja stanovnika, a ta opasnost je sveopća glad.

Zapadnjaci to govore shodno oblastima u kojim oni žive i broju stanovnika koji naseljavaju te oblasti, ali mi Arapi muslimani nastanjujemo velika prostranstva od kojih smo iskoristili tek zanemariv dio potencijala koje posjeduju. Kada bi se ta prostranstva i ti potencijali iskoristili na razuman način, mogli bi da zadovolje mnogostruko veći broj ljudi nego što ih sada ima.

Prijetnja glađu zbog velikog broja stanovnika jeste tvrdnja koju ni sam ne znam kako bih opisao jer nisam dovoljno upućen u tu oblast, ali duboko osjećam da je to nešto što ne bi trebalo nama govoriti i da je to propaganda kolonijalista i masona, a mi ne bi trebalo da joj pridajemo pažnju prije nego što iskoristimo sve potencijale naše bogate i plodne zemlje.

Mi u Siriji, naprimjer, patimo od manjka stanovnika, s obzirom na prostranstva koja Sirija pokriva i na predjele koji još nisu iskorišteni i u koje nije ništa ulagano. Da li je onda ispravno razmišljati o zabrani višeženstva, a ono, nam, zasigurno može osigurati mnoge korisne ruke što nam jednoženstvo ne može priskrbiti.

Smatram da je ono što sam rekao o Siriji činjenica koja važi i u mnogim drugim zemljama. Direktor Međunarodne banke objavio je podatak da su prirodni potencijali Iraka dostatni da u njemu živi

70.000.000 stanovnika na onom stepenu koji imaju i stanovnici Amerike, mada je sadašnji broj Iračana tek sedam miliona.

Ishitrenost u donošenju zakona koji vode, u budućnosti, propasti ummeta, bilo vojnoj, demografskoj ili političkoj, u isto vrijeme koristi našim protivnicima koji su ubacili svoje naučne ustanove, čega mnogi vladari nisu ni svjesni. Neka se boje Allaha, ﷻ! Brojne su urote i neprijatelj je stalno aktivan, prevare su na sve strane, a vrlo je malo onih koji su ih svjesni.

Razmatranje uvjetovanja višeženstva

Nema uvjeta kojima bi mogli usloviti višeženstvo jer je ono uzeto iz vjerozakona, osim dva:

Prvi je pravednost prema suprugama. To je, kao što smo vidjeli, jasan uvjet spomenut u Kur'anu da bi višeženstvo uopće bilo dopušteno, a ne da bi bilo valjano, do čega se došlo na osnovu konsenzusa islamskih učenjaka. Vidjeli smo šta o tome kaže profesor Muhammed Abduhu.

Da je to zakonski uvjet koji bi kadija morao da provede s onim koji želi drugu ženu, na koji bi to način kadija mogao utvrditi?

Da li pravednost ima neke svoje predznake? Može li neko posvjedočiti njoj u prilog? Da li je dovoljna zakletva čovjeka, muža, da će biti pravedan? Da li je kadija neko ko može uvidjeti pravednost? Da li se može donijeti presuda na osnovu njegove pronicljivosti? Da li će kadija ispitati rodbinu i prijatelje muža o njegovom osjećaju i provođenju pravde ili njenog nenastojanja u slučaju nužde? Da li kadija može presuditi na osnovu njihovog svjedočenja? Kako onda možemo zabraniti sklapanje braka zbog razloga koji još ni ne postoji, a nema načina da proniknemo da li će se u budućnosti ostvariti ili ne?

Slažemo se sa Ebu Zehrom da je pravednost uvjet moralnog karaktera, i ne može postati zakonski, pa da se na osnovu njega donese propis kojim ćemo dopustiti ili zabraniti višeženstvo.[1]

[1] Pogledaj *Muhadarat fi 'akdi-z-zevadž ve inhilalih,* str. 129.

Drugi jeste ekonomska mogućnost izdržavanja jedne i druge žene i mogućnost izdržavanja njihove djece, ili sve djece, ako ima više od dvije žene.

Već sam rekao da se sve to da razumjeti iz Allahovih, ﷻ, riječi: أَلَّا تَعُولُوا da ne bi bilo mnogo onih o kojima trebamo brinuti i koje trebamo uzdržavati, kao što to smatra Šafija.

Iz ovog ajeta da se razumjeti i uvjetovanost pravednosti, jer onaj ko nije u stanju da izdržava svoje dvije žene i djecu koju ima s njima, mora izdržavati jednu, a zanemariti drugu, a time se zanemaruje pravda koja je vjerom uvjetovana, ili mora zanemariti neko od svoje djece, što je opet nepravda koja se priječi između njega i provedbe pravednosti.

Ovaj nijjet je moguć, a kadija ga može utvrditi raspitujući se o muževljevom materijalnom stanju, koliki su mu prihodi a koliki rashodi, pa ako vidi da je sposoban za izdržavanje dvije supruge i njihove djece, onda ne postoji nikakav razlog da se spriječi provedba ženidbenog akta s drugom.

Ovdje se ne slažemo sa Ebu Zehrom jer on tvrdi da se to ne može provesti kao što se može i provesti pravednost. Jasno je da postoji velika razlika među ovo dvoje jer je pravda nešto što se ne može znati, osim u neposrednom kontaktu, a ekonomska je moć materijalne prirode i može se lahko saznati jer postoje pokazatelji. Ebu Zehrino dokazivanje da se imovinsko stanje ashaba nije provjeravalo u vrijeme Poslanika, ﷺ, odbacit ćemo tako što ćemo reći da je njihov način života i standard bio vrlo jednostavan, a i djecu je bilo lahko hraniti pa se nije imalo čega pribojavati.

U svemu spomenutom možemo vidjeti i zabranu zloupotrebe višeženstva u određenim situacijama, kada se neko hoće oženiti drugom samo da bi podmirio strast, ili da bi najedio odnosno osvetio se svojoj supruzi, a nije u stanju da izdržava dvije kuće. Tako se izgube obje žene, zapostave djeca i rasturi porodica.

To je totalna praznoglavost i država to može riješiti, ako ne sjedi skrštenih ruku, baš kao što se miješa i ograničava djelovanje svakog maloumnog i sprečava ga da našteti i sebi a i drugima.

Nakon ovog razmatranja, smatram da je sirijski zakon najbolje rješenje jer je zauzeo srednji stav između dvije suprotnosti, između neprijateljstva prema Allahovom, ﷻ, zakonu i koristi za zajednicu i

pojedince i između onih koji osporavaju bilo kakvo ograničenje. Tu postoji široko polje za djelovanje neuračunljivih, onih koji žele iskoristiti to pravo kako bi ga zloupotrijebili pa bi time žene i djeca bili izloženi propadanju.

Smatram da ne treba ulaziti dublje u ovu temu. Ako se povede računa o vjerskom odgoju i razvijanju društvene svijesti, to će biti dovoljno da se višeženstvo i pravo na njega iskoriste na najbolji mogući način, kada se ukaže potreba za to, bez nanošenja štete zajednici, porodici i jedinstvu porodice.

Ja lično ne razmišljam da se ženim više nego jednom ženom, a negdje sam napisao:[1] *Najviše problema imaju oni koji se ožene dvjema ženama, najprije će stradati oni koji se ožene trima, a najbliži ludosti oni koji se ožene četirima. Naše viđenje je da nas Allah, ﷻ, kada je to dozvolio, nije želio izložiti patnji i muci bez krajnje nužde.*

Allahov, ﷻ, zakon, kada je dopustio višeženstvo, ostavio je otvorena vrata za nadvladavanje ličnih i društvenih problema, a nije ni podsticao ni odvraćao od višeženstva, jer ljudska priroda ne traži ni podsticaj ni odvraćanje od toga. Priroda svakog čovjeka iziskuje i podnosi nekoga ko je plod slobodnog izbora jednu ženu, i ne može se ni smiriti ni zadovoljiti osim na taj način. Međutim, vječni vjerozakon ostavio je mogućnost da svi ljudi u njemu nađu rješenje za sebe, a i da različiti narodi nađu rješenje za svoje probleme kao i izlaze iz situacija u koje zapadnu.

Ako ostavimo da je višeženstvo dopušteno, to ne znači da mi ljude podstičemo na to, i to je stvarno stanje, ali u njenom uvjetovanju ili zabranjivanju postoji samo varka kojom ne rješavamo izuzetne probleme koji se inače rješavaju višeženstvom. Narod može zapasti u kriznu situaciju i jedino rješenje za taj narod može biti u višeženstvu, pa je, stoga, mudri šerijat ostavio otvorena vrata i toj mogućnosti kako bi se riješili problemi, a nije blokirao mogućnost rješavanja.

Ako ima narod koji razmišlja da preuzmu naš sistem višeženstva kako bi riješili svoje velike probleme koji su im se pojavili nakon rata, zašto mi odbacujemo taj put, iako smo u istim problemima kao i ti narodi? Zar se ne pripremamo, i narod i vlade, za odlučujući rat protiv Izraela, a svjesni smo da ga nećemo voditi samo protiv Izraela niti

[1] Iz knjige *Hakeza 'allemetni-l-hajat.*

ćemo ga sami voditi. Predstojeći je rat, možda, najopasniji rat koji je muslimanski narod ikada vodio u svojoj historiji. Taj rat bio bi opasniji od rata koji smo vodili protiv Mongola, ili rata protiv križara, odnosno ratova protiv Perzijanaca i Bizantinaca. Ne sumnjam da će muslimani, nakon ili tokom ovih ratova, naći najveću pomoć za opstanak i mogućnost ratovanja u višeženstvu, koje će ga potpomagati desetinama i desetinama novih boraca i koje će nadoknaditi ratne gubitke. To ne govorim napamet, naznake za to već sada vidim i bilo bi nerazumno da stavimo ruke na oči i zažmirimo pred stvarnošću.

U pepelu vidim svjetlucanje žari
koja prijeti da postane požar razbuktali.

S druge strane, vidimo kako se Izraelci trude da na okupiranoj teritoriji Palestine, bez obzira na njenu malu površinu, okupe desetine miliona ljudi. Izrael i ne razmišlja o tome kako će ishraniti toliki broj stanovnika iako su njegovi privredni resursi neznatni. Njegova glavna briga je povećati broj stanovnika, bez obzira na argumente onih koji zagovaraju ograničavanje porodice i potomstva kako bi se izbjegla opća glad, jer neki stručnjaci smatraju da će naša zemlja postati nemoćna da prehrani svoje stanovništvo. Izrael, bez obzira na skučenost prostora koji naseljava i na slabe i ograničene privredne resurse, jedino vodi brigu o tome da okupi najveći mogući broj židova iz cijelog svijeta kako bi proveo svoje političke i neprijateljske ciljeve.

Kako možemo sebi dopustiti, mi muslimani, a naročito Arapi, da nasjedamo na ideje koje sami židovi plasiraju, o obaveznosti ograničavanja potomstva, mada naše zemlje imaju prostora da nastane još deset puta više ljudi nego što ih sada ima. Čak i Egipat, za koji se kaže da ima problem nataliteta i da je vrijeme da se zauzme stav i donese zakon o zabrani višeženstva, kada bi iskoristio sva bogatstva koja posjeduje, ona za koja se zna i ona sakrivena, kada bi ujedinio svoje ljudske i znanstvene potencijale i izgradio industriju, vojnu i civilnu, ne bi imao problema prehraniti svoje stanovništvo.

Slično se kaže i za Pakistan u odnosu na susjednu Indiju, mada Indijaca ima pet puta više nego Pakistanaca. Pakistan i Indija su u trajnim nesporazumima i ova zemlja nije da neće zaratiti s Indijom.

Zločin čine naši odgovorni koji pokušavaju uspostaviti uzuse kojima bi spriječili višeženstvo, umjesto da razmišljaju o načinu povećanja broja stanovnika i podizanju standarda. To nije nemoguće, samo treba iskoristiti znanje i biti odlučan u razvijanju nacionalnih potencijala.

Smatram da bih ovo trebao završiti citatom cijenjenog naučnika Akkada. On kaže u knjizi, *El-mer'a fi-l-Kur'ani-l-kerim*, str. 137.: *Šerijatu je dovoljno da odredi jasne granice i pojasni idealan metod između onog što se može birati i onoga što je nužno, a što se tiče ostalog, rješavat će se kao i sve drugo što se tiče ljudi, a što je dopušteno i što ljudi znaju iskoristiti na pravilan način, ili ih nepravilno koriste i razumijevaju, shodno položaju naroda i njegovom civilizacijskom nivou, njegovom znanju ili neznanju, redu ili neredu, blagostanju ili oskudici, i, uopće, sredstvima za život.*

Mnoge su lične i društvene slobode koje šerijat dopušta, ali ne prisiljava ljude da ih potpuno na ispravan način koriste. Nema veće slobode od dopuštene hrane, niti gore štete onome koji je uzima na nepravilan način, dodavanjem ili umanjivanjem količine koju unosi u organizam, miješanjem s onim što je dobro za zdravog čovjeka i s onim što je dobro za bolesnika, one koja je dobra u određeno vrijeme a nije dobra u drugo... Krajnja je glupost očekivati od Zakonodavca da nam potanko obrazloži sve ove i slične situacije jer je šteta koja bi mogla nastati, ako bismo nečim obavezali nekoga ko nema pronicljivosti, veća od toga da sve prepustimo kušanju i iskustvu.

Zabrana višeženstva može se ostvariti jedino ako poništimo brak i zaniječemo njegovu svetost, bilo javno ili tajno.

Ako se dopusti višeženstvo, onda društvo ima mnogo načina kako da je svede na pravu mjeru i ispravi negativne posljedice, shodno mnoštvu materijalnih i moralnih mogućnosti i shodno pravednosti ili nepravednosti kojom se formiraju porodice i društveni staleži.

Pravilan način odgoja jeste garant pozitivne veze među supružnicima. Čovjek neće biti ponosan na svoju vezu sa suprugom ako ona nije bazirana na međusobnim simpatijama i čistoj ljubavi i potpomaganju u izgradnji porodice, niti će imati odgovarajuću klimu kojoj teži, s dvjema suprugama, ako se drugom oženio samo da bi udovoljio svojim nagonima.

Zapreka za višeženstvo može se pojaviti i u stanju bogatstva i u stanju siromaštva. Bogataš može izdržavati nekoliko kuća, ali nije u stanju naći nekoga, po bogatstvu sličnom sebi, koji će mu dati svoju kćerku kao drugu suprugu, makar živjela potpuno odvojeno od prve, a moglo bi mu biti i teško

izdržavati žene iz bogatih kuća jer su one navikle živjeti na visokoj nozi. A ako, pak, nađe siromašne žene, što je vjerovatno rijedak slučaj, koji ne možemo razmatrati, pošto su to žene koje su, najvjerovatnije, bile prisiljene da se udaju.

Siromahu je potrebno više žena i djece kako bi mu pomagali u poslu, naročito zemljoradnji, ali se boji mnogih usta koje treba hraniti i pribojava se kako zaraditi dovoljno za sve njih.

Društvo ima puno pravo da uvjetuje muškarcu ekonomsku moć kako bi mogao odgajati svoju djecu, ali i da ustanovi zakon koji će brinuti o slobodi i žena i muškaraca i da ne zanemaruje njihovo pravo na brak, kada se izjasne za to. Uopće nije teško da društvo ustanovi takav zakon jer bi svi oni koji nisu u stanju oženiti se, to prihvatili i predali mu svu brigu o djeci koju ne mogu izdržavati očevi i majke.

Dobra strana višeženstva, opravdanog, jeste i to što može poslužiti kao brana od nemorala i drugih problema kada dođe do nesrazmjera u odnosu broja muškaraca i broja žena. Ako je to kočnica za koju i L`pen smatra da bi bilo potrebno da se ozakoni, šerijatsko obavezivanje nije nesuvislost koju treba proglasiti nepoželjnom u svim situacijama. Društvo treba razmotriti težinu situacije i ne bi trebalo dolaziti do sudara vjere i interesa iz generacije u generaciju.

Na kraju, ja sam žestok protivnik zakonske zabrane višeženstva ili postavljanja zapreke višeženstvu, mada sam zagovornik jednoženstva u ličnom i privatnom životu. U tome nema ništa čudno jer svaki razuman čovjek bira za sebe ono što je bolje, a Mudri Zakonodavac je ummetu dodijelio sveobuhvatni zakon.

Ja ni u kom slučaju ne zagovaram da se svaki oženjeni oženi još jednom suprugom, ali pozivam tome da se višeženstvo, kao princip, učini dopuštenim bez ikakvih ograničenja, osim ekonomskog ograničenja, kako bi se onaj koji je primoran, a i društvo koje je u ratnim i kriznim situacijama kada se smanji broj muškaraca u odnosu na žene, mogli okoristiti zakonitošću i legalnošću višeženstva i time ublažiti nedostatak muškaraca, pobrinuti se za žene, zaštititi ih od prostituisanja i skitničenja i od zavođenja oženjenih i neoženjenih. Time bi se sačuvala njihova čast, a i društvo bi se sačuvalo nemorala i vanbračne djece što sada pritišće Evropu. Mnoštvo vanbračne djece postalo je veliki problem, i društveni i humani, pa mnogi naučnici

pozivaju na obavezu priznavanja takve djece i njihovog vraćanja očevima, te da im zakon dá sva prava koja imaju i zakonita djeca. Da su dopustili višeženstvo, ne bi došli u takvu situaciju!

O RAZVODU

Uzvišeni Allah, ﷻ, propisao je razvod kako bi se riješili bračni nesporazumi, kada ne preostane niti jedna mogućnost za njihovo rješavanje. Zapadnjaci su, sve do prošlog stoljeća, kritikovali islam zbog toga što je propisao razvod braka, smatrajući da time islam omalovažava vrijednost žene i svetost braka.

Mada islam nije prvi dopustio razvod braka, jer je razvod bio poznat i u slučaju židova, kao i u starom svijetu, on je odredio način razvoda kojim osigurava i jednom i drugom supružniku prava i dostojanstvo, kao što je, uostalom, slučaj sa svim što rješava što je u korist društva. Isto tako, princip razvoda nije učinio nečim čime se može poigravati i izigravati svetost braka i bračnog života, kao što je bio slučaj sa zapadnjacima, kada su dopustili razvod.

Islam propisuje, na prvom mjestu, da bračni ugovor bude trajan i da bračna veza opstane sve do smrti jednog od njih. Stoga, u islamu nije dopušteno ograničiti bračnu vezu do određenog vremena, pa ako i stoji u braku da je do određenog vremena, bračni je ugovor važeći, ali je rok nevažeći, ugovor je trajan.

Imamije dopuštaju brak, na određeno vrijeme, ali to osporavaju svi ostali mezhebi u islamu, čak i zejdije, jedna od najznačajnijih šiitskih sekti, stali su uz većinu uleme i osporavaju takav brak.[1]

Treba uzeti u obzir i činjenicu kada je islam odredio da brak traje, da islam nije zanemario različitosti ljudskih naravi i iskustava drugih naroda. Poznato je šta se sve može izroditi između supružnika zbog njihovih različitih sklonosti ili odgoja, zbog različitosti interesa u opstanku ili raskidu braka i sličnih dešavanja koja uzrokuju nesporazume među supružnicima. Isto tako, nije zanemario ni mogućnost pomirenja među supružnicima prije nego što se rastave.

[1] O ovome pogledaj odlomak iz knjige koju sam pisao, *Šerh kanuni-l-ahvali-š-šahsijje,* prvi tom.

Zbog toga je islam došao s propisima u kojima nema nikakvog nedostatka i na koje nema zamjerke ako bi se sproveli onako kako je naređeno i ako bi se ljudi pridržavali islamskog učenja i postavljenih ograničenja.

Opći principi u vezi s razvodom

Islam je, da bi riješio porodične nesuglasice, postavio sljedeća pravila:

1. Supružnike poziva na međusobnu odgovornost i odgovornost prema djeci pred Uzvišenim Allahom, ﷻ. Taj osjećaj odgovornosti utječe na pošten odnos ili iskvarenost. Oboje je islam učinio pastirima i odgovornima. U vjerodostojnom hadisu, koji bilježi Buhari, stoji: *Svi ste vi pastiri i svi ćete biti pitani za svoje stado...Čovjek je pastir u svojoj porodici i bit će pitan za svoje stado, a žena je pastirica u kući svoga muža i bit će pitana za svoje stado.*

2. Ako dođe do nesuglasica među bračnim drugovima, islam im preporučuje da podnose mahane jedno drugog, jer razum nije podjednako podjeljen ljudima, kao ni moral i narav. Neophodno je da čovjek nekad zažmiri pred onim što mu se ne sviđa jer se često dešava da bude dobro ono što mu se ne sviđa i što ga uznemirava.

O tome Uzvišeni Allah, ﷻ, kaže:

﴿...وَعَاشِرُوهُنَّ بِٱلْمَعْرُوفِ فَإِن كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَىٰٓ أَن تَكْرَهُوا۟ شَيْـًٔا وَيَجْعَلَ ٱللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا﴾

...S njima lijepo živite! A ako prema njima odvratnost osjetite, moguće je da je baš u onome prema čemu odvratnost osjećate Allah, veliko dobro dao.[1]

3. Ako jedno ne bi moglo podnositi drugo i strpiti se zbog nesuglasica i ako bi nesporazum dostigao toliku mjeru da bi došlo do bojazni za njihov brak, tj. i njegov opstanak, onda je islam odredio da se iz njihovih porodica izaberu posrednici; i muž i supruga izaberu nekoga ko će ih zastupati, pa se okupe kao porodično vijeće i

[1] Sura *En-Nisa*, ajet 19.

razmatraju razloge nesloge. Oni će pokušati iznaći način da supružnike pomire. Nesumnjivo je da će posrednici, ako supružnici imaju imalo volje, povratiti stanje kakvo je bilo i prekinuti nesuglasice, tj. uspjeti u svojoj zadaći.

O tome Kur'an govori:

﴿ وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَٱبْعَثُوا۟ حَكَمًا مِّنْ أَهْلِهِۦ وَحَكَمًا مِّنْ أَهْلِهَآ إِن يُرِيدَآ إِصْلَٰحًا يُوَفِّقِ ٱللَّهُ بَيْنَهُمَآ ... ﴾

A ako se bojite razdora između njih dvoje, onda pošaljite jednog miritelja iz njegove, a jednog miritelja iz njene porodice. Ako oni žele izmirenje, Allah će ih pomiriti...[1]

4. Ako posredništvo ne uspije, nego i jedno i drugo ostanu pri svome, onda islam dopušta da se razvedu, opozivim razvodom, jednom, i tada će žena ostati u kući svoga muža približno tri mjeseca. O tome je opširno kazivano u svim fikhskim knjigama.[2] Tokom tog perioda žena živi u kući svoga muža normalnim bračnim životom, s tim što muž s njom nema bračnog odnosa u postelji. Mudrost takvog odnosa je u namjeri da se ostavi dovoljno vremena da se povrati sloga među bračnim drugovima, nakon što se smire i o svemu zrelo razmisle i kada uvide loše posljedice raskida, i za njih i za njihovu djecu. Možda se povrate i prekinu svađu i neslaganje i povrate ljubav i smirenost u porodicu.

Uprkos spomenutim situacijama, kada islam dopušta razvod braka jer je to jedini izlaz, ipak ga smatra pokuđenim i odgovara od tog čina. To se jasno vidi iz riječi Poslanika, ﷺ: *Allahu najmrži halal jeste razvod braka.* Ovakav razvod braka smatra se opozivim sve dok je žena u iščekivanju, u smislu da muž može da se vrati supruzi ne dajući joj mehr, da sklapa novi ugovor ili zove svjedoke, nego je dovoljno da podijele bračnu postelju kao supružnici kako bi taj razvod prestao biti važeći i da se, potom, bračni život vrati svome toku. U šafijskom mezhebu uvjetovano je da muž i riječima potvrdi da vraća suprugu pa da joj kaže: *Vratio sam te sebi!* i tada mu postaje dopušten spolni odnos s njom.

[1] Sura *En-Nisa*, ajet 35.

[2] Pogledaj našu knjigu *Šerh kanuni-l-ahvali-š-šehsijje,* I tom.

5. Ako bi period čekanja istekao, a muž ne vrati svoju suprugu, tada je razvod ozvaničen, u smislu da se muž ne može vratiti svojoj supruzi imati odnos s njom bez novog mehra i bračnog ugovora i ako bi žena htjela udati se za drugog, njen prvi muž nema nikakvo pravo prisiliti je na povratak njemu, niti joj može zabraniti da se uda za drugog.

6. Ako bi se brak obnovio, svejedno, u toku perioda čekanja ili poslije njega, pa se ponovno desili nesporazumi, ponovit će se svi postupci koje treba poduzeti prije razvoda s ciljem da se supružnici lijepo odnose jedno spram drugog i da podnose mahane jedno drugog, pa ako se razmirice pooštre, ponovno će sazvati porodično vijeće, a ako ne uspije, muž će dati i drugi razvod koji ima iste pravne posljedice kao i prvi.

7. Ako bi se muž vratio svojoj supruzi poslije drugog razvoda, a onda se nesporazumi opet pojavili, ponovljeni bi bili svi postupci koje treba poduzeti prije razvoda i ako ništa ne dadne ploda onda je mužu dopušteno da se i treći put, i to konačno, razvede. Taj razvod je konačan, u značenju da je ne može poslije tog razvoda vratiti sebi, osim poslije teškog duševnog udarca i za njega i za nju, a to je da se razvedena supruga uda za drugog muškarca, nakon određenog perioda čekanja poslije prvog muža, pa da je drugi muž pusti. Prvom mužu dopušteno je u tom slučaju da se njome ponovno oženi, kada joj istekne period čekanja poslije drugog muža. Sve to mora se odvijati na prirodan način, bez traženja pravnih doskočica ili prethodnog dogovaranja.

Mudrost takvog postupka je u tome da muž neće pristupiti trećem razvodu nakon svih prethodnih pokušaja pomirenja, i nakon prethodna dva razvoda i perioda čekanja, osim uz dobro proučavanje razloga svađe i nesuglasica sa suprugom. Smatrat će da je nastavak života na takav način, poslije dva uzastopna razvoda, nepodnošljiv i odlučit će da zauvijek prekine takvu bračnu vezu. Šerijat mu pokazuje da se poslije trećeg razvoda ne može vratiti svojoj supruzi osim da ona proba bračni život s drugim muškarcem. Kada bi se dopustilo mužu, da se ponovno povrati svojoj supruzi i nakon trećeg razvoda, pa da se razvodi kada god mu ne odgovara, i da je sebi vraća kada god je zaželi, to bi bilo izigravanje s bračnim životom, uzrok porodične nesreće i porodica bi ispaštala do u beskraj. Zbog toga je bilo neophodno

postaviti granicu za razvod. Zakonodavac ju je ograničio na tri puta kako bi olakšao i mužu i supruzi a i njihovoj djeci.

Druga mudrost konkretnog slučaj je da je njen brak s drugim muškarcem težak njenom prvom mužu, a i njoj samoj, i to je ono što je odvratno svakom moralnom čovjeku. Stoga je dozvola da muž vrati svoju suprugu, nakon trećeg razvoda i njene udaje za drugog i razvoda s njim, ustvari zabrana i kočnica trećoj i konačnoj rastavi, jer je muškarac svjestan posljedica teškog propisa koji je stran svakome, osim ako je izgubio svaku nadu da bi s njom mogao nastaviti život.

To su najbitniji principi u vezi s razvodom i etapama prilikom razvoda braka u islamu. Kao što i sam vidiš, islam nastoji na svaki način sačuvati bračni život kako on ne bi bio prekinut nakon prvog nesporazuma, data je prilika i jednom i drugom da se dogovore, poprave međusobne odnose i nastave zajednički život u blagostanju.

Zbog čega je razvod pravo muškarca

Ovdje se nameće pitanje onih koji ne vjeruju u ustrojstvo islama, njegovu veličinu i mudrost, a to je: *Zbog čega je pravo razvoda dato muškarcu tako da samo on ima kontrolu nad bračnim životom?*

Često do razvoda dolazi odmah poslije svađe ili u stanju velike srdžbe. Zašto ženi nije dopušteno da ima svoj stav u vezi s tim pitanjem ako je ona partner muškarcu u životu?

Pet je racionalnih mogućnosti u vezi s ovim pitanjem:

-Da se pravo na razvod dâ samo ženi

-Da do razvoda dođe sporazumno, saglasnošću muža i supruge

-Da razvod bude putem suda

-Da razvod bude isključivo pravo muškarca

-Da se muškarcu dâ pravo razvoda, s tim da i supruga ima priliku na razvod i traženje razvoda ako muž zloupotrijebi svoje pravo.

Razmotrimo svaku od spomenutih mogućnosti.

1. Nemoguće je isključivo ženi dati pravo na razvod jer je u tome materijalna šteta za muškara, a i potkopavanje porodice. Supruga ništa ne gubi razvodom, nego dobija novi mehr, novu kuću i novog mladoženju. Gubitnik je muškarac koji isplaćuje mehr, izdržava djecu i kuću, a treba platiti i svadbu, namještaj. Ako bi se supruzi dalo pravo razvoda da ga iskoristi kada hoće, ona bi to mogla pokrenuti kako bi ucijenila muža, kada god se posvađaju, naročito ako se uzme u obzir da je plahe naravi i da u takvom stanju ona puno ne razmišlja o posljedicama. Zamislimo samo situaciju da se čovjek posvađa sa svojom suprugom, a ona ga poslije toga pusti i protjera iz kuće koju je on sagradio i čiji je vlasnik i o kojoj on brine?

2. Da pravo razvoda bude podijeljeno između muškarca i žene, teško da bi se mogli o tome dogovoriti. Islam ne zabranjuje da se supružnici dogovore o razvodu, ali razvod se ne smatra punovažnim na osnovu njihovog dogovora. Šta bi se dogodilo kada bi muž živio sa suprugom u teško podnošljivom braku, pa zatraži od nje da ga podrži u razvodu, a ona to odbije. Mnoge žene, u ovakvim situacijama, voljele bi da muškarca izlože patnji i nevolji, umjesto da mu dopuste da se oslobodi teškog života. Zatim, supruga ništa ne ulaže u kuću niti išta plaća svome mužu, pa zbog čega bi se vezala njena volja i želja za njegovu ako se radi o prekidu bračnog života? Kako bi ga to ona mogla prisiliti da živi s njom, ako je on niti voli niti može živjeti s njom, a ona odbija da se s njim razvede?

3. Razvod sudskim putem, kao što rade zapadnjaci, pokazao se štetnim, s jedne strane, i neozbiljnim, s druge. Šteta se ogleda u tome što se iznose bračne sramote i jedne i druge strane pred sudijom i advokatima. Te bračne tajne mogu biti skandalozne i možda bi i jedno i drugo voljeli da budu skrivene. Zamislimo da muž posumnja u poštenje svoje supruge i ode u sudnicu želeći razvod. Koliko je samo sramote u tome? Koliko će samo to da bude tema razgovora rođaka, prijatelja, komšija i časopisa koji iz takvih slučajeva uzimaju materijal za priču i povećanje tiraža?

Što se tiče neozbiljnosti takvih razvoda, onaj ko je upućen u sudske razvode na Zapadu vidi da je odlazak na sud samo formalnost. Rijetko se dešava da muž ili supruga zatraže razvod od suda, a da to sud

odbije. Mnoge glumice javno izreknu svoju želju za razvodom i želju da se udaju za drugog muškarca i prije nego što od suda zatraže razvod, a onda, nakon kratkog vremena, dobiju razvod.

Još gora od toga je činjenica da neki sudovi na Zapadu ne donose presudu o razvodu, osim u slučaju ako se utvrdi preljub. Često se optužuju i koriste zavjerama kako bi dobili razvod, a nekada i izmišljaju i mjesta i situacije kako bi potvrdili i dokazali preljub i time dobili sudsku suglasnost za razvod.

Šta je bolje i plemenitije, da razvod bude bez skandala ili uz skandal?

4. Ako je razvod isključivo pravo muškarca, to je prirodno i u skladu s njegovim obavezama prema supruzi i kući. Sve dokle god je on taj koji plaća mehr, svadbu i izdržavanje, ima i pravo na prekid bračnog života, ako je zadovoljan time da podnosi moralne i materijalne gubitke koji iz toga proizlaze.

Muškarac je, u većini slučajeva, smireniji i vodi više računa o posljedicama, čak i u srdžbi, i neće pristupiti razvodu, osim ako je izgubio svaku nadu za sretnim bračnim životom i uprkos materijalnom gubitku, a imajući i u vidu koje troškove novi brak iziskuje. Rijetko će se odlučiti na razvod, noseći u potpunosti teret odgovornosti, prije nego što se potpuno uvjeri da je život sa suprugom nemoguć. Stoga, vidimo da je pravo razvoda, ako se da isključivo muškarcu, prirodno i logično i u skladu s pravilom *rashod je shodno prihodu*.

Prigovor i odgovor prigovoru

Spomenut ćemo da ima i onih koji se razvode, ne zato što su prisiljeni, nego da bi napakostili svojim suprugama, a ima i onih koji se razvode samo da bi se mogli oženiti drugom i time podmiriti svoju bolesnu strast. Ako muž ima djecu iz prvog braka, nova će supruga loše postupati s njegovom djecom. Često muž potpadne pod utjecaj druge supruge i sam učestvuje u kažnjavanju svoje djece.

Na to ćemo odgovoriti tako što ćemo reći da se svako ustrojstvo i svaki sistem na dunjaluku može zloupotrijebiti. Svaki upravitelj će nužno prekoračiti svoje ovlasti ako je nemoralan i ako nema vjerska ograničenja koja će ga od toga odvraćati. Uprkos tome, nikome ni ne

pada na um da mijenja jedan sistem zbog toga što ga neko zloupotrebljava, ili da se nekom u zemlji uskrati vlast zato što je neko prekoračio svoje ovlasti.

Islam, na prvom mjestu, temelji svoj sistem na svijesti pojedinca, njegovoj iskrenosti i predanosti Gospodaru. Stoga je postavio mnoge metode, koje, ako se sprovedu na ispravan način, dovode do svijesnosti i potpune predanosti svom poslu i onome što mu je povjereno. Najveći dokaz za to je da je razvod braka, u našim vjerskim sredinama gdje se vjera sprovodi na ispravan način, vrlo rijedak slučaj, dok u sredinama gdje vjera nije najizražajnija, on je vrlo čest i nema razlike između bogatog i siromašnog.

Svaki sistem na dunjaluku, i svaki ustav, će svojim provođenjem nanijeti štete nekim pojedincima, a mjerilo pogodnosti nekog zakona jeste njegova korist što većem broju ljudi ili njegova štetnost za te ljude. Ako uporedimo pozitivne strane isključivog prava muškarca na razvod, s negativnim koje proizlaze ako mu to pravo oduzmemo ili mu dodamo partnera u tome, vidjet ćemo da su pozitivne osobine ovakvog pristupa mnogo veće od negativnih. Samo spomenuto dovoljno je da se dâ prednost muškarčevom pravu na razvod.

Još jedan prigovor i odgovor na njega

Još jedan je prigovor koji je prisutan godinama i koji se može često čuti, a to je da je u nekim propisima o razvodu sadržana povreda žene i da nema ništa što bi to otklonilo niti što bi pravdu zadovoljilo. Jedan od prigovora je da se trostruki razvod može dati odjednom, da se supruga može razvesti i da je razvod priznat kada je muž toliko srdit da se ne kontroliše šta govori, da se supruga ne može razvesti od muža koji ružno postupa prema njoj sve dok joj se život ne pretvori u pakao i kada ona nastoji da ga se riješi na bilo koji način, ali on ostaje tvrdoglav i odbija razvesti se od nje.

Takvi slučajevi poznati su u našem društvu i bilo je na njih pritužbi, ali je istina da takve situacije nisu proistekle iz Kur'ana i sunneta, nego su nastale iz propisa određenog mezheba, kao što je bio slučaj s našim šerijatskim sudovima tokom stoljeća i sve do nedavno.

Zbog svega toga učenjaci su se potrudili da se okoriste četirima mezhebima i drugim kako bi pomogli supruzi i kako bi se ona mogla

riješiti muža koji je nepravedan, osoran i teške naravi, od kojeg ona nije vidjela nikakva dobra.

Mogu da tvrdim da je ono što je doneseno i odlučeno na tom polju, svejedno, u Siriji ili Egiptu ili nekoj drugoj državi u mnogome pomoglo i iskorijenilo mnoge prigovore i tužbe upućene na račun davanja muškarcu isključivog prava na razvod, mada još uvijek ima pukotina koje bi trebalo zatvoriti, uzimajući iz mezheba ono što je pozitivno za naše vrijeme.

5. Stoga su spomenuti propisi i donijeli peto logično rješenje, a koje smo spomenuli, za ovaj problem, a to je da muž zadrži pravo na razvod, s tim da se supruzi da prilika da se riješi muža kojeg ona ne podnosi ili zbog toga što je on zlostavlja. Na takav način sprečavamo muškarca da koristi pravo razvoda na način koji se kosi s islamom, a u situaciji kada je njegova vjera oslabila i kada mu je moral pao na niske grane.

ŠERIJATSKE ODREDNICE O RAZVODU

Ukratko ću izložiti najbitnije odrednice našeg zakona od kojih se neke slažu i podudaraju s egipatskim, a neke su i nove.

1. Činjenica da je razvod opoziv

Svaki je razvod opoziv, osim u sljedećim situacijama:

a- Treći razvod koji je konačan i neopoziv čim se izrekne

b- Razvod koji je nastao prije osamljivanja i bračnog odnosa

c- Razvod uz novčanu nadoknadu mužu od supruge

d- Razilaženje zbog tjelesnih mahana

e- Razvod zbog nesloge bračnih drugova

Prije je važilo pravilo koje je prisutno kod Ebu Hanife, a koje kaže da se pojedini izrazi koji znače potvrdu razvoda podrazumijevaju kao konačan razvod, pa ako bi muž rekao supruzi: *Ti si mi haram!*, to se smatralo neopozivim razvodom i muškarac je nije mogao vratiti sebi nakon perioda čekanja.

Međutim, ostali mezhebi ne zauzimaju tako isključiv stav, pa je naš zakon donio odluku da je svaki razvod opoziv, osim u već spomenutim situacijama. U tome je veliki napredak jer ostavlja mužu priliku da se vrati, tokom perioda čekanja, svojoj supruzi bez novog ugovora i mehra.

2. Razvod braka riječima izgovorenim tri puta zaredom tkz. trostruki razvod

Tako je trostruki razvod učinjen jednim razvodom. Ranije se smatralo i sudilo po mezhebu Ebu Hanife, a to potvrđuju i ostala tri

mezheba, gdje se smatra da je trostruki razvod mogao biti izrečen odjednom. Rezultat toga je nastanak mnoštva problema i pribjegavanje različitim lukavstvima – traženje onoga ko će je *ohalaliti*, što je već postalo zabrinjavajuće.

Naš zakon uzeo je mišljenje nekih ashaba i tabi'ina, kao i mišljenje nekih drugih pravaca, te mišljenje Ibn Tejmijje, Ibn el-Kajjima, mezheb imamija, a to je da se trostruki razvod podrazumijeva kao jedan.

Ne želim navoditi dokaze koje obje skupine imaju za svoj stav, ali skrećem pažnju na to da kur'anski ajeti koji govore o razvodu ukazuju na to da je trostruki razvod samo zbog toga da se pruži prilika za uspostavljanje lijepih odnosa među supružnicima, nakon prvog i drugog razvoda. Kuranski ajeti prilično su precizni u tome.

Uzvišeni Allah, ﷻ, kaže:

﴿ٱلطَّلَٰقُ مَرَّتَانِ فَإِمۡسَاكُۢ بِمَعۡرُوفٍ أَوۡ تَسۡرِيحُۢ بِإِحۡسَٰنٍ ...﴾

Puštanje može biti dvaput, pa ih ili velikodušno zadržati ili im na lijep način razvod dati...

Zatim kaže:

﴿...فَإِن طَلَّقَهَا...﴾

...A ako je opet pusti... (treći put)

﴿... فَلَا تَحِلُّ لَهُۥ مِنۢ بَعۡدُ حَتَّىٰ تَنكِحَ زَوۡجًا غَيۡرَهُۥ ...﴾

...ona mu se ne može vratiti što se neće za drugog muža udati...[1]

Jasno se vidi da postoje etape u razvodu, poslije prvog razvoda čovjek je može zadržati na lijep način, opozivajući razvod, ili se od nje rastati na lijep način. Ako je vrati, a onda se opet s njom razvede, po drugi put, opet ima pravo da je vrati ili se na lijep način razvede. Ako se razvede i treći put, onda mu se ne može vratiti dok se ne uda za drugog muškarca.

[1] Sura *El-Bekara*, ajet 229, 230.

Takvo je ustrojstvo razvoda u Kur'anu. Kako primijeniti taj metod i postupnost ako bi muškarac pustio svoju ženu neopozivo, samo jednim izgovorom, na jednom sastanku i u trenutku?

Uzvišeni Allah, ﷻ, kaže, u suri *Et-Talak*:

﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ ٱلنِّسَآءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعِدَّتِهِنَّ وَأَحْصُوا۟ ٱلْعِدَّةَ ۖ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ
رَبَّكُمْ ۖ لَا تُخْرِجُوهُنَّ مِنۢ بُيُوتِهِنَّ وَلَا يَخْرُجْنَ إِلَّآ أَن يَأْتِينَ بِفَـٰحِشَةٍ مُّبَيِّنَةٍ ۚ وَتِلْكَ
حُدُودُ ٱللَّهِ ۚ وَمَن يَتَعَدَّ حُدُودَ ٱللَّهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُۥ ۚ لَا تَدْرِى لَعَلَّ ٱللَّهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذَٰلِكَ
أَمْرًا ۝ فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ فَارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ ... ﴾

O Vjerovjesniče, kad htjednete žene da pustite, vi ih u vrijeme kad su čiste, pustite, a onda vrijeme koje treba da prođe brojte i Allaha, Gospodara svoga, bojte se. Ne tjerajte ih iz stanova njihovih, a ni one neka ne izlaze, osim ako očito sramno djelo učine. To su Allahovi propisi. Onaj koji Allahove propise krši – sam sebi nepravdu čini. Ti ne znaš, Allah može poslije toga priliku pružiti. I dok traje vrijeme određeno za čekanje, vi ih ili na lijep način zadržite ili se velikodušno od njih konačno rastavite... [1]

Navedeni ajeti jasno ukazuju na to da razvod treba biti postupan i da razvedenica treba provesti u bračnoj kući neko vrijeme, čekanje, ne bi li Allah, ﷻ, među njima dao neko rješenje, a to je da se povrati razum i razboritost u srca supružnika i da oni nastave bračni život. Pa kada se završi potrebni period, onda muškarac ima pravo ili da nastavi s njom živjeti kao muž ili da se na lijep način razvede. Allah, ﷻ, ukazuje u navedenom ajetu da onaj koji se ne pridržava tog načina sam sebi nepravdu nanosi.

Da li je moguća primjena tog metoda ako se muškarac razvede trostrukim razvodom? Ima li nade, poslije toga, da Allah, ﷻ, izmiri supružnike? Može li je poslije tog trostrukog i neopozivog razvoda vratiti?

[1] Sura *Et-Talak*, ajet 1, 2.

Ako pogledamo ajete o *ziharu*, u kojima stoji da muž rekne svojoj supruzi: *Ti si mi kao i moja mati*,[1] treba pričekati četiri mjeseca, pa će se u tom periodu, možda, pokajati i povratiti od onoga što je rekao, pa kada prođu četiri mjeseca, nastaje razvod ili zbog toga što joj je rekao ili da se ponovno s njome razvede, shodno različitosti mišljenja među učenjacima.

Iz navedenih ajeta vidimo da Allah, ﷻ, nije propisao razvod kako bi se brak okončao odjednom i za svagda, nego ga je učinio postupnim, i između svake etape je odredio period kako bi se dobila prilika za pomirenje i nastavak braka. To je nemoguće ako se postupa u vezi s tim da je razvod neopoziv trostrukim puštanjem i odjednom.

U našem zakonu načinjen je dobar potez time što je uzeto ovo mišljenje, kao što je postupio i Egipat. Time je riješen problem lukavstava i spletki i mnogih ponižavajućih situacija.

3. O razvodu pijanog, prisiljenog ili izbezumljenog

Osnova u ispravnosti postupaka je potpuna sposobnost koja se ogleda kroz punoljetstvo i zdrav razum, što se upotpunjuje dragom voljom. Na osnovu toga izvedeno je opće pravilo da razvod nije važeći u slučaju onoga koji je pijan ili prisiljen. Pijani zbog toga što nije u stanju jasno razlučiti niti razumjeti ono što izgovara kada se razvodi, a razvod onog koji je prisiljen nije važeći zbog odsustva drage volje.

Ebu Hanifin mezheb smatra da je razvod pijanog važeći, smatrajući to kažnjavanjem za pijanstvo. Tako se razvod priznaje kako bi ga odvratilo od opijanja. U stvarnosti to nije kazna i ne odvraća pijanicu od daljnjeg pijančenja, nego je to kazna za suprugu, a može biti da je razvod izrečen zbog njenog ukoravanja muža zbog pijanstva, što je on riješio razvodom. Zbog toga je ispravno ono što smatraju ostala tri mezheba, a to je mišljenje da je takav razvod nevažeći. Taj stav uzeo je i naš zakon.

U slučaju prisiljenog, tri mezheba smatraju da je razvod nevažeći zbog odsustva drage volje, ali Ebu Hanife smatra suprotno. Zakon je uzeo mišljenje trojice.

---

[1] Izričući time prekid odnosa sa njom. (primj. rec.)

Razvod braka izbezumljene osobe, koja zbog srdžbe ili bolesti ne rasuđuje zdravo, tako da nije svjesna šta govori, za trojicu imama je valjan, dok Ebu Hanife smatra suprotno. Naš zakon uzeo je Ebu Hanifino mišljenje.

4. O zakletvi razvodom

Praksa je bila takva da u slučaju onog koji kaže supruzi da će se s njom razvesti ako ona uradi nešto, pa ona to uradi, u tom slučaju je razvod valjan. Međutim zahirije, neke šafije i Ahmed to tumače na slijedeći način:

Ako je on svojim riječima: *Ako odeš* htio potvrditi svoju zabranu, tj. da ona ne ulazi u kuću, a ne da će uistinu biti razvedena ako uđe, razvod je nevažeći ako bi zabranu prekršila pa ušla u kuću jer bi se njegove riječi tretirale kao zakletva kojom se želi povrda i osiguranje izvršenja radnje pa bi se trebalo samo iskupiti za prekršenu zakletvu.

Ali, ako svojim riječima želi stvarni razvod, pa supruga prekrši ono čime ju je muž zakleo, onda je razvod valjan.

Pošto većina ljudi govoreći to misli na zakletvu, a ne na razvod, onda je postupanje u vezi s tim tumačenjem bolje za ljude, i time se ograničava mogućnost razvoda braka, te je to naš zakon i usvojio.

5. O uvjetovanju supruge da joj se dâ pravo na razvod

Rekli smo da je Ebu Hanifin mezheb dopustio ženi da u predbračnom ugovoru traži pravo na razvod koje ona može iskoristiti kada hoće, a to je dopustio i imam Ahmed, pa pošto je u sprovođenju ovog mišljenja očuvanje prava supruge i sprečavanje muža da zloupotrijebi svoje pravo, to je naš zakon i usvojio.

6. O razvodu one čiji je muž odsutan

Ako bi muž otišao od svoje supruge na neodređeni period a ona ne zna gdje je on, šta je s tim brakom?

Ebu Hanife i Šafija smatraju da se ona smatra njegovom suprugom, sve dok sudija ne proglasi tog muškarca mrtvim. Najpoznatije

mišljenje hanefija je da treba umrijeti i zadnji vršnjak njenog muža, a kaže se i da dostigne osamdeset godina.

Malik i Ahmed smatraju da ženu treba razvesti ako joj je muž odsutan četiri godine; neki kažu nakon tri, neki nakon godinu, a neki nakon šest mjeseci.

Nesumnjivo je da su Ebu Hanifin i Šafijin stav negativni za ženu jer je riječ o zanemarivanju i nanošenju štete ženi, pošto treba čekati da joj muž imadne osamdeset godina pa poslije toga da žena provede period čekanja kako bi bila spremna za udaju. Ko će se oženiti njome u tim godinama? Kako da je prisilimo na samoću i strpljenje tokom tih dugih godina? U većini slučajeva žena umre prije nego što sudija kaže da je njen muž umro, što bi bilo u skladu s Ebu Hanifinim i Šafijinim mišljenjem.

Zbog toga je bolje uzeti u obzir stav drugih mezheba, pa je zakon usvojio da je ženi dopušteno, ako joj je muž odsutan bez opravdanog razloga ili zbog zatvorske presude duže od tri godine, da godinu dana nakon njegovog odlaska iz kuće ili odlaska u zatvor zatraži od sudije razvod braka, makar joj on ostavio imetak iz kojeg se može izdržavati.

Zakon je odredio da se takav razvod smatra opozivim, pa ako bi se muž vratio ili bio pušten iz zatvora dok je ona u periodu čekanja, ima pravo vratiti je sebi.

Pod *odsustvom* se smatra da je muškarac na nepoznatom mjestu ili na mjestu gdje ne stižu poruke. U to odsustvo ne ubraja se opravdan razlog jer to može biti dokaz njegove želje da našteti ženi. Ako je njegovo odsustvo opravdano, kao odsustvo radi naukovanja ili ratovanja, onda supruga nema pravo tražiti razvod jer on time nije htio da joj našteti.

7. Razvod zbog neizdržavanja

Ako muž odbije izdržavati svoju suprugu, trojica imama: Malik, Šafija i Ahmed smatraju dopuštenim poništenje njihovog bračnog ugovora, shodno riječima Uzvišenoga, ﷻ:

﴿... وَلَا تُمْسِكُوهُنَّ ضِرَارًا لِّتَعْتَدُوا۟ ...﴾

...i ne zadržavajte ih da biste im nasilje činili...[1]

[1] Sura *El-Bekara*, ajet 231.

Nema sumnje da se zadržavanjem supruge, uz uskraćivanje izdržavanja, njoj nanosi velika šteta.

Imam Ebu Hanife drži da nije dopušteno poništenje braka zbog neizdržavanja jer u tom slučaju muž može biti samo ili imućan ili siromašan.

Ukoliko je siromašan te stoga ne izdržava suprugu, to se ne može okarakterisati kao nasilje, jer Allah, ﷻ, kaže:

﴿ لِيُنفِقْ ذُو سَعَةٍ مِّن سَعَتِهِۦ وَمَن قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُۥ فَلْيُنفِقْ مِمَّآ ءَاتَىٰهُ ٱللَّهُ لَا يُكَلِّفُ ٱللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مَا ءَاتَىٰهَا سَيَجْعَلُ ٱللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا ﴾

Neka imućan prema bogatstvu svome troši, a onaj koji je u oskudici prema tome koliko mu je Allah dao, jer Allah nikog ne zadužuje više nego što mu je dao; Allah će sigurno poslije tegobe, olakšanje dati.[2]

Ako muž ne čini nasilje, nije dopušteno da se razvrgnućem braka nanosi nasilje njemu. Međutim, ako je muž imućan, onda je nesporno da on čini nasilje osporavajući izdržavanje supruge. No, sankcionisanje štete koju nanosi muž, ne zahtijeva poništenje braka, već postoji više načina da se otkloni nastalo nasilje. Može se prisilno prodati jedan dio muževe imovine, radi izdržavanja supruge, ili da se pritvorom muž prisili na izdržavanje. Bilo šta da uradimo, ne smijemo otklanjanjem jednog nasilja proizvesti drugo.

Ranija sudska praksa uzimala je Ebu Hanifin stav, dok naše pravo radi brige o supruzi njenoj čestitosti, primjenjuje mišljenje ostale trojice imama. Pravni akti su opširno obrazložili i pojasnili ovaj slučaj, ali se to ovdje ne može navoditi.

8. Razvod zbog mahane

Osnova zbog koje se stupa u brak je smiraj i stabilizacija duše, a ono što utječe na to i zagorčava bračnu harmoniju su mahane i bolesti jednog od supružnika. Pitamo se, kakva je budućnost braka ako jedan od bračnih drugova otkrije mahanu drugoga?

[2] Sura *Et-Talak*, ajet 7.

Mahane možemo podijeliti u dvije skupine:

1. Spolne mahane koje onemogućavaju spolni kontakt, kao što je impotentnost i kastrat, u slučaju muškarca, ili spojenost rodnice ili ispupčenje u njoj, u slučaju žene;

2. Mahane koje ne ometaju spolni kontakt, ali su prelazne, ili odbojne ili uzrokuju štetu u nastavku bračne zajednice, kao što je ludilo, guba, elefantijaza, tuberkuloza, sifilis i sl.

Stavovi učenjaka u vezi s pitanjem utjecaja mahana na razvod braka nisu ujednačeni. Zahirije smatraju da nijedno od supružnika nema pravo na traženje rastave braka zbog bilo koje mahane, pa makar to bila i spolna mahana. Međutim, to mišljenje je daleko od mudrosti Božijeg zakona, te ga zato niko od učenjaka, mudžtehida, nije ni podržao.

Skupina učenjaka, u koje se ubrajaju Ibn Šihab Ez-Zuhri, Šurejh i Ebu Sevr, smatraju da je dopušteno tražiti raskid braka zbog bilo koje utvrđenje trajne mahane, bez obzira pojavila se ta mahana kod muža ili žene, jer je bračni ugovor sklopljen na osnovu čistote od mahana, pa ukoliko se ta čistota ne potvrdi, u tom slučaju se drugom supružniku ostavlja izbor poništenja bračnog ugovora. Za ovo mišljenje se može konstatovati da je veoma blisko ciljevima i mudrosti šerijata.

Imami Ebu Hanife i Ebu Jusuf zauzimaju stav da, ako se radi o spolnim mahanama supruge, u tom slučaju njen muž nema pravo izbora kojim bi prekinuo bračni ugovor jer on posjeduje pravo razvoda braka kada god to hoće.

U slučaju da se spolne mahane ustanove kod muža, tada se njegovoj supruzi ostavlja pravo traženja poništenja bračnog ugovora, ali samo zbog tri spolne mahane: u slučaju impotentnosti, kastrata i abnormiteta spolovila.

Što se tiče drugih, nespolnih mahana, oni smatraju da nijedan od supružnika nema pravo izbora poništiti bračni ugovor. To bi značilo da nemaju prava u traženju poništenja braka ni u slučaju da se radi o sifilisu ili tuberkulozi, ili nekim drugim prelaznim i odbojnim bolestima. No, i za to se može kazati da je daleko od mudrosti šerijatskog zakonodavstva u braku.

Imam Muhammed smatra da ako se radi o mahanama koje se ukažu kod žene, u tom slučaju muž nema pravo tražiti poništenje braka, bez obzira radilo se o spolnim mahanama ili drugim, jer mužu je načelno ostavljeno pravo rastave kada to zaželi.

A ako se radi o mahanama koje se pojave kod muža, onda se daje pravo njegovoj supruzi da traži poništenje braka u slučaju da su to spolne mahane, a također u situaciji da se radi o mahanama koje će uzrokovati štetu u nastavku bračne zajednice.

I ovo je autentični Muhammedov stav, za razliku od navoda nekih pravnika hanefijskog mezheba.[1]

Imami Malik, Šafija i Ahmed smatraju da svaki supružnik ima pravo traženja poništenja braka u slučaju da neko od njih uvidi kod bračnog druga spolnu ili odbojnu mahanu koje bi, kao takve, uzrokovale štetu u nastavku braka.

Možemo kazati da je ovo mišljenje najbliže mudrostima šerijatskog zakonodavstva u braku i najprihvatljivije je za ravnopravno eliminisanje štete u odnosu na muža i suprugu.

Po našem zakonu[2], prije propisivanja Zakonika o porodičnom pravu, primjenjivalo se mišljenje Ebu Hanife i Ebu Jusufa gdje su se kao mahane za koje se odobrava mužu traženje poništenja bračnog ugovora smatrale samo tri, koje smo prethodno naveli, a to su: *impotentnost, kastrat i abnormitet spolovila.*

Zatim je u Zakoniku o porodičnom pravu usvojeno mišljenje imama Muhammeda, dodajući na to pravo mužu da traži poništenje braka u slučaju odbojnih mahana.

Donošenjem Zakona o personalnom statusu vratili smo se unazad, jer je taj zakon imao začuđujući stav prema pitanju koje razmatramo. Ostavio je pravo supruzi da traži poništenje braka u slučaju kada se kod muža pojavi neka od mahana koja sprečava ostvarenje spolnog kontakta, pod uvjetom da žena ne pati od iste mahane, kao i u slučaju mentalnog poremećaja muža poslije ženidbe.

---

[1] Pogledaj El-Haddadijevo djelo: *Es-Siradžu-l-vehhadž, šerh El-Kudurije.*

[2] Autor je Sirijac i govori o zakonskim normama u vezi s porodičnim pravom koje se primjenjuju u njegovoj zemlji. (primj. prev.)

To bi značilo da žena nema pravo tražiti rastavu braka ako njen muž oboli od neke zarazne ili odbojne bolesti poput lepre, sifilisa, tuberkuloze i sl. To je krajnje začuđujuće, jer kako žena može živjeti pored tako iskušanog muža?! Kako da mu podari ljubav i bliskost?! Kako da se postigne duševni smiraj u takvom braku, uzimajući u obzir da su određene mahane koje sprečavaju spolni kontakt za ženu prihvatljivije i podnošljivije od nekih opakih zaraznih bolesti?! Žena će nekada prihvatiti da živi sa zdravim mužem koji je nesposoban za spolni kontakt, ali neće prihvatiti da živi sa mužem koji boluje od zarazne i odbojne bolesti, makar bio sposoban za spolni kontakt. Ne znam kako su zakonodavci previdjeli tu činjenicu?!

Ibn El-Kajjim,[1] komentarišuću navode nekih hanbelijskih pravnika u kojima stoji da je imam Ahmed ograničio spolne mahane na tri ili pet bolesti, kaže: *Ograničavanje mahana*[2] *brojem na dvije, šest ili sedam mahana, a previdjeti njima slične ili veće mahane, nema nikakva osnova. Tako se sljepoća, gluhoća ili nijemost, zatim da neki od supružnika bude bez jedne ili obje ruke, ili bez nogu, smatraju najvećim odbojnostima. Prešutjeti i prikriti neku od tih mahana je najgnusnija obmana i prevara i to se kosi s principima vjere. Općenitost u bračnom ugovoru podrazumjeva čistotu supružnika od mahana i to u običajnom, nepisanom pravu, stoji kao uvjet. Omer, ra, rekao je čovjeku koji se oženio, a bio je neplodan: Obavijesti je da si sterilan i prepusti njoj da odabere! A šta bi tek kazao Omer, ra, za slučaj kada se radi o ovakvim mahanama?! Analogija upućuje na obaveznost ostavljanja izbora za nastavak ili poništenje braka pri pojavi mahane koja stvara odbojnost drugog supružnika i osporava ostvarenje ciljeva braka - ljubavi i milosrđa.*

On zatim nastavlja: *Ko bolje razmotri nakane šerijata u njegovim izvorima i navodima, u pravdi i mudrosti i u svim dobrobitima koje donosi, zaključit će da je to ispravnije mišljenje i primjerenije šerijatskim načelima.*

Najvažnije što se može reći u vezi sirijskog Zakona o personalnom statusu jeste činjenica da je zakazao, oštetivši podjednako i muža i suprugu. Potrebno je preinačiti taj zakon kako bi se osiguralo pravo mužu i supruzi u traženju poništenja braka ako neko od njih primijeti odbojnu i zaraznu mahanu kod drugog koja će, u nastavku

[1] *Zadu-l-me'ad*, 4/30.

[2] Misli se na mahane koje mogu biti razlogom traženja poništenja braka. (primj. prev.)

braka, nanositi štetu zdravom supružniku. To je istovjetno mišljenju imama Muhammeda i prevladavajućem stavu hanbelijske pravne škole. Prije svega, istovjetno je načelima šerijata i ciljevima kojima on teži, kao i mudrostima islamskog zakonodavstva u pogledu braka.

9. Razvod zbog nesloge u braku

Islam je naredio formiranje mirovnog vijeća u kojem će jedan član biti iz muževe a drugi iz suprugine porodice. Njihov zadatak je pronaći razloge nesloge među supružnicima.

Naš zakon je također predvidio angažovanje tog tijela u slučaju da muž ili supruga ustvrde da mu druga strana nanosi štetu i ciljano čini nepravdu. Mirovno vijeće će nadležnom sudiji predstaviti izvještaj o svom viđenju datog neslaganja i njegovih razloga. Ukoliko vijeće predloži izmirenje, sudija nema pravo na poništenje braka, a u situaciji da je njihov prijedlog poništenje braka, tada će sudija poništiti bračni ugovor i to će se smatrati neopozivom rastavom među supružnicima. Zakon je detaljno obrazložio pitanje vjenčanog dara u slučaju rastave, uzimajući u obzir rezultat istrage, da li je nesuglasice izazvao muž ili supruga.

Mišljenje koje podržava poništenje braka, u slučaju neslaganja, ustanovljeno je u mezhebu imama Ahmeda i Malika, dok imami Ebu Hanife i Šafija to ne prihvataju. Naš zakon je navedeni stav prenio i utemeljio na osnovu mišljenja hanbelijske i malikijske pravne škole, i dobro je postupio jer se bračni život neće stabilizovati ako u njemu vlada nesloga i svađa, a da ne napominjemo koliko to ima loše posljedice na odgoj djece i njihovo ponašanje. Zatim, beznadežno je očekivati dobro među supružnicima koji se ne vole i ma koliko razlozi nesloge bili mali ili veliki, bolje je prekinuti tu bračnu vezu. Možda im Allah, ﷻ, dadne bolje bračne drugove s kojima će ostvariti zadovoljstvo i smiraj.

10. Nehumani razvod

Svi prethodno spomenuti povodi za rastavu ili poništenje braka prihvaćeni su jer nas opća dobrobit prisiljava na to, nekada radi dobrobiti muža, a nekada radi koristi i dobra žene. Međutim, nailazimo

na dvije situacije u kojima se razvod eksplicitno karakteriše kao nasilje i nehumanizam. Zakon je također razmatrao i sljedeća pitanja:

1. Da se muž na smrtoj postelji razvede od svoje supruge kako bi joj osporio pravo nasljedstva. To je, bez sumnje, nepravda koju Uzvišeni Allah, ﷻ, ne dopušta i ispravan ljudski karakter to sebi neće dopustiti.

U vezi s ovim pitanjem mišljenja učenjaka su podijeljena. Imam Šafija smatra da ako muž u smrtnoj bolesti da svojoj ženi neopozivi razvod braka, a zatim umre prije nego što istekne njen priček, ona neće naslijediti svoga muža jer tada neopozivi razvod prekida bračnu vezu. Kada je on umro ona nije bila njegova supruga, te stoga neće ni imati udjela u nasljedstvu.

Ako je muž tim razvodom imao namjeru da joj ospori nasljedstvo, to je ono zbog čega će ga Allah, ﷻ, kazniti, ali to ne utječe na formu i ugovore.

Trojica imama smatraju da je pravedno da se takav muž kazni zbog namjere da ošteti svoju suprugu, ali su se podijelili u praktičnoj presudi.

Imam Ebu Hanife smatra da će supruga naslijediti muža ako on preseli dok je ona još u pričeku od rastave. Međutim, ako istekne priček, a muž još nije preminuo, tada ga neće naslijediti.

Stav imama Ahmeda je da će supruga naslijediti muža, makar on umro i po isteku pričeka, pod uvjetom da se razvedena supruga ne uda, a ako se uda, tada neće ništa naslijediti od prvoga muža.

Imam Malik smatra da će supruga naslijediti svoga muža, makar isteklo vrijeme pričeka, pa i u slučaju da se uda za drugoga.

Ovo je mišljenje u potpunoj suprotnosti s mišljenjem imama Šafije, dok su stavovi imama Ebu Hanife i imama Ahmeda umjereni.

Naš zakon je izabrao mišljenje imama Ebu Hanife, dok lično smatram da je prikladnije i bliže pravednosti mišljenje imama Ahmeda. Njegov stav je fleksibilniji, gledano na pravilo da se u takvim situacijama prema prekršitelju, tj. mužu odnosimo suprotno njegovoj nakani. Tako će supruga naslijediti muža koji se s njom, dok je on na samrtničkoj postelji razvede ako se ne uda za drugoga. Ako se uda,

tada će naslijediti svoga zadnjeg supruga i nema smisla da nasljeđuje i prvoga;

2. Druga situacija nehumanog i nepravednog razvoda je kada muž da razvod svojoj ženi bez ikakvog opravdanog razloga. Nekada je takva žena siromašna ili stara i nema nade da će se ponovo udati pa je takav postupak prema njoj zaista grijeh i podlost. Ranije se nije gledalo da se pravo te žene ispoštuje, te je, u našem zakonu, ostavljeno pravo sudiji da obaveže muža, u ovom slučaju, na nadoknadu u korist supruge, srazmjerno stepenu nepravde koju joj je nanio.

To je novije načelo u našim zakonskim normativima, a preuzeto je, pretpostavljam, iz naloga šerijata da se nekim puštenicama daje otpremnina, kao što je odijeća kojom se odjeva kada izlazi izvan kuće, mada se to može odrediti i u novčanoj vrijednosti. Također je šerijat pohvalio i podstakao na izdvajanje otpremnine drugoj kategoriji puštenica, za koje otpremnina nije obavezna, kako bi svaka puštenica dobila nešto nadoknade od svoga muža. Otpremnina nije limitirana količinski, niti vrstom, kako kažu islamski pravnici, nego se to određuje u skladu s običajima datog podneblja, jer ju je Kur'an časni opisao sintagmom: *pristojna otpremnina*, a to se razlikuje od države do države, od vremena do vremena, i od ličnosti i osobenosti žena. Otuda je naš zakon ustanovio taj šerijatski princip ovlastivši sudiju da muža, koji daje razvod supruzi, obaveže na nadoknadu koja će odgovarati visini štete i nepravde koju je razvodom učinio supruzi.

To je, bez sumnje, odgovarajuća stavka u našem zakonodavstvu jer se time olakšava teret i nelagodnost puštenice, ali se zakonodavcu može zamjeriti što je visinu nadoknade ograničio na godišnje izdržavanje, po isteku rastavnog pričeka. Smatram da je bespotrebno ograničavati nadoknadu na godišnje izdržavanje. Ako je ustanovljeno da se muž nepravedno i nehumano razveo od svoje supruge, te da je njegova supruga obespravljena, zašto ne obavezati muža na izdržavanje puštenice sve dok se ona ne uda, ako ima prilike, ili dok ne preseli na bolji svijet, ako je u poznim godinama?! Islamski zakoni, zbog svoje pravednosti, odbijaju da ostarjela žena kuša gorčinu siromaštva i bijede do svoje smrti, a najbolje godine svoje mladosti provela je sa čovjekom koji se nije udostojio ispuniti obećanje i pokazati dostojanstvo kako bi ugled te žene bio sačuvan u zadnjim danima njenog života.

Rezime

Na osnovu navedenog, može se zaključiti da islam, putem institucije koju je odredio za rješavanje problematike razvoda braka, pridaje pažnju nužnostima života i okolnostima u kojima ljudi žive u različitim vremenima. Također je zaštitio prava žene u slučaju bespravnog razvoda braka, što se dešavalo u predislamsko doba Arapa, gdje razvod nije bio ograničen brojem i vremenom, pravima i obavezama, kao što je bilo u slučaju naroda čiji su vjerozakoni odobravali razvod braka.

Uviđamo da žena nije ostavljena na milost muškarcu kojem je dato pravo na razvod braka, nego je islam i ženi ukazao na put spasa iz beznadežnog i košmarnog braka do ugodnog i mirnog života. Islam joj dopušta da u bračnom ugovoru uvjetuje da pravo razvoda pripadne njoj. Zatim joj omogućava da se oslobodi bračne veze uz pristanak muža, a da mu ona, zauzvrat, isplati materijalnu odštetu nastalu razvodom. To pravo žena ostvaruje razvodom uz materijalnu nadoknadu. Šerijat joj otvara vrata sudilaštva, da zatraži poništenje braka u stanju kada više ne može živjeti sa svojim suprugom.

I u slučaju nehumanog i nepravednog razvoda od muža, islam ženi garantuje prava koja joj pripadaju, kao što smo vidjeli, te ne ostaje prostor za bilo kakav prigovor ili žalbu, osim u situacijama kada muž nepromišljeno koristi ostavljeno mu pravo na rastavu braka. No, činjenica je da to nijedan zakon na svijetu ne može izliječiti i odrediti preventivu da se tako nešto ne desi. Sve poslije toga oslanja se na ulogu vjerskog odgoja, budnost svijesti i snagu moralnosti, a islam se upravo zalaže da uzdigne muslimana u odgoju koji će ga spriječiti da učini nepravdu ne samo supruzi nego bilo kom čovjeku, bio mu on blizak ili ne, bilo da se radi o domicilnom stanovništvu ili strancima. Oni koji sumnjaju u ovo, neka pogledaju statističke podatke o broju razvedenih brakova pa će se osvjedočiti da u vjerski odgojenim sredinama, u kojima nema neznanja, nepromišljenosti, obmana i nemoralnosti, gotovo da i ne postoje razvodi.

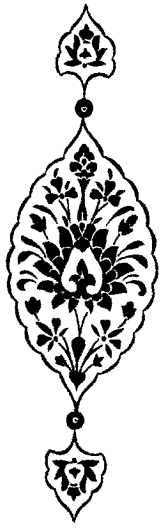

POLITIČKA PRAVA

U prvo vrijeme islama arapska žena, i pored prava koja joj islam daje izjednačavajući je s muškarcem, nije se bavila političkom problematikom. Nije nam poznato da se neka od žena sastala s ashabima u kući Benu Saidovih po preseljenju Allahovog Poslanika, ﷺ, radi konsultovanja koga će izabrati za halifu muslimanima. Također ne znamo da su žene ikada sudjelovale s muškarcima u rješavanju ovakvih pitanja, kao što nije zabilježeno da se neki od prve četverice halifa, na poseban način, sastajao sa ženama kako bi ih konsultovao u vezi određenih pitanja države, kao što su to uobičavali činiti s muškarcima. Kroz cjelokupnu historiju islama ne može se ustvrditi da je žena naporedo s muškarcem učestvovala u vođenju državnih poslova, kreiranju politike ili komandi vojske.

Historijski navodi nam jedino ukazuju na činjenicu da je Vjerovjesnik, ﷺ, uzeo prisegu od žena, a pritom se nije rukovao s njima. Žene su se zavjetovale da neće Allahu, ﷻ, sudruga pripisivati,da neće krasti, neće blud činiti, neće ubijati[1] svoju djecu, niti će muževima poturati tuđu djecu, i neće se opirati naredbi Allahovog Poslanika, ﷺ, u dobru. Ova prisega je bila na dan oslobađanja Mekke, a sličnu su prisegu dali i muškarci.

Ko ustvrdi da prethodno spomenuti događaji ukazuju na učešće žene muslimanke u politici zaista je premašio granicu objektivnosti i stavio je stvarne događaje u irealni kontekst.

Ne poričemo da su neke žene ashaba izlazile s muslimanima u pohodima Allahovog Poslanika, ﷺ, sa zadatkom da previjaju ranjene i vodom opslužuju vojsku. Ashabijka po imenu Refida imala je svoj šator u kojem je sanirala rane borcima. Kada bi neki od muslimana bili povrijeđeni u borbi, Poslanik, ﷺ, naređivao je da ih nose do njenog šatora.

Ovaj podatak, također, ne upućuje na upražnjavanje politike od žene, već govori o doprinosu žene na bojnom polju u domenu medicinskih usluga i opsluživanja vodom ili o doprinosu žena u nužnim prilikama i u oružanoj borbi. Međutim, takvo učešće žena u ratu nije

[1] Neka arapska plemena su u džahilijjetu žensku novorođenčad zakopavali živu u pijesak, smatrajući njihovo rođenje sramom i poniženjem, a nekada i mušku, bojeći se siromaštva.

sporno i šerijatski stav u vezi s timi dalje važi. O tome će više riječi biti nešto kasnije.

Poznato je koliko požrtvovanosti i truda je uložila muslimanska žena u začecima islamskog poziva. Spomenut ćemo samo Esmu, ﵂, kći Ebu Bekrovu, ﵁, te sestru Omer b. el-Hattabovu, ﵁, i druge plemenite ashabijke.

Ti svijetli primjeri ukazuju na utjecajnost žene u reformskim pokretima i potvrđuju nužnost uključivanja žena u te pokrete, što je i dan-danas važeće stanovište. Međutim, na osnovu toga ne može se zaključiti da su žene učestvovale u politici, kako se danas, po aktuelnim standardima, shvata njihov politički angažman.

Znamo da su žene, za života Allahovog Poslanika, ﷺ, prisustvovale bajramskoj hutbi i da su dolazile slušati Vjerovijesnikove vazove i dersove odvojeno od muškaraca. No, ni ta činjenica ne potvrđuje sudjelovanje žena u političkom životu, a u slučaju onih koji to zagovaraju radi se o pogrešnom tumačenju određenih radnji i postupaka.

Poznat je slučaj Aiše, ﵂, majke pravovjernih, koja je učestvovala u čuvenom okršaju, koji historija bilježi kao *Bitku oko deve,* gdje je Aiša, ﵂, vodila borbu iza zastora sjedeći u nosiljci na svojoj kamili.

Činjenica je da se Aiša, ﵂, pokajala zbog takvog istupa, i da su je s druge strane ukorile majke pravovjernih, jer njoj kao supruzi Allahovog Poslanika, ﷺ, i u skladu s kur'anskim ukazom, nije dolikovalo da izlazi iz kuće.

Aiša, ﵂, shvatala je ajete koji joj osporavaju izlazak iz kuće, na svoj način i pogriješila je, ali se ubrzo povratila i pokajala zbog svog prijestupa. S druge strane, Alija, ﵁, ukazao je Aiši, ﵂, počast koja njoj i pripada, i uz osiguranje ju je dopratio do njene kuće u Medini.

S obzirom na prethodno, spomenuto, nemoguće je postupak Aiše, ﵂, prihvatiti kao argument u korist postavke o sudjelovanju žena muslimanki u politici tog doba, što ipak čine pojedini umišljenici. Riječ je o izdvojenom postupku, a i Aiša, ﵂, uočila je sama svoju pogrešku.

Znamo da je u nekim periodima islamske historije upravu države preuzimala ili vodila žena, kao u slučaju *Šedžeretu-d-Duri.* Neke žene imale su utjecaja na vladavinu svojih muževa, kao npr. Zubejda, supruga Haruna er-Rešida. Ali i ti slučajevi mogu se ocjeniti kao

pojedinačni i malobrojni. Ustvari, do uplitanja tih žena u upravu dolazilo je zbog njihovog miješanja u poslove svojih muževa i to se ne može smatrati učestvovanjem u politici, kao što se danas tumači.

Stoga, može se ustvrditi da žena muslimanka nije sudjelovala u politici niti je bila sudionik u političkim događanjima muslimanske zajednice tokom historije. Zašto je tako, ako smo konstatovali da je islam uzdigao položaj žene i izjednačio ženu s muškarcem pred zakonom, te odagnao predrasude o ženi i oslobodio je ponižavajućeg statusa koji joj je bio dodjeljivan u raznim podnebljima i narodima?

Ovdje se moramo prisjetiti jedne važne činjenice koja će nam pomoći da rasvijetlimo fenomen islama koji se možda prikazuje kao kontraverzan, a to je, da islam, priznajući joj prava i izjednačavajući je s muškarcem u pravima posjedovanja i raspolaganja imovinom, kao i u svim drugim građanskim pravima, ipak smatra da je korisnije za ženu, za njenu porodicu i za društvo, uopće, da se posveti svojoj porodici. S tom nakanom islam je oslobodio ženu bilo kakvog materijalnog izdržavanja porodice, ostavljajući to u obavezu mužu, iako je žena sposobna da kupuje ili prodaje i da upražnjava bilo koju privrednu djelatnost. Također je obavezao oca da izdržava svoju kćerku do njene udaje kako bi ona bila slobodna da uči kućanske poslove pod nadzorom majke. Tako da još kao djevojka, u kući svojih roditelja uči zanat ili umjetnost bavljenja kućnim poslovima: majka je podučava, a otac izdržava.

Takvim mudrim poretkom islam je sačuvao plemenitost i čast žene, ne osporavajući prava koja joj pripadaju. Tako je sačuvao i harmoniju porodice, jer nije obavezao ženu da materijalno, van kućnog praga, privređuje za porodicu i bavi se poslovima koje rade muškarci.

Na taj način možemo razumjeti zašto žena muslimanka nije sudjelovala u burnom političkom životu tokom historije muslimanskog društva, iako je polagala pravo na to. Međutim, žena muslimanka razumjela je svoju stvarnu ulogu u životu, a to je da bude majka i domaćica. Sličan stav zauzele su žene u Švajcarskoj, izborile su se za svoja prava i postale su ravnopravne s muškarcima, ali su odbile iskoristiti svoje pravo učešća u politici jer im je važnije da se posvete svojoj djeci i domaćinstvu nego da izgaraju u političkim problemima i raspravama.

Žena u politici danas

Međutim, žena muslimanka više nije tako izdvojena u kući svoga muža, kao što je nekada bila, tada se brinula samo o odgoju svoje djece i o stanju svoga muža. No, pod utjecajem zapadne civilizacije, žena ili pojedinci zadivljeni usmjerenjem Zapada, počeli su tražiti dodatna politička prava koja uživaju muškarci, na koncu,i kod nas dobila pravo glasa na izborima i pravo da bude zastupnik u nekoj od skupština.

No, radi historijskih zapisa, želim pojasniti kako žena nije ostvarila ta prava slobodnom voljom naroda, nego ih je stekla u periodu nepostojanja zastupničkog sistema i u periodu vojnih prevrata, odnosno u vremenu autokratske vladavine.

Kako god da je stekla ta prava, žena je mogla birati i biti birana! Razmotrimo šta o tome kazuje islam?

PRAVO GLASA

Pavo glasa ženi u našoj zemlji, prvi put je dato 1949. godine, za vladavine Husnija ez-Zeima, nakon što je prevratom preuzeo vlast. Za njegove vladavine donesen je novi zakonik koji je nametnut narodu, u kojem se ženi daje pravo glasa na izborima. Kada je te '49. godine počela s radom Osnivačka skupština, koja je usvajala Ustav, zaključili smo, nakon razmatranja različitih stavova, da islam ne osporava ženi pravo glasa, jer izbori su odabir predstavnika koji će zastupati interese naroda u sprovođenju šerijata i nadgledati djelovanje izvršne vlasti. Izbori su sistem opunomoćivanja i zastupanja. Glasač odlazi do biračkog mjesta i daje glas za svoga izabranika koji će ga zastupati u predstavničkoj skupštini. Predstavnici će govoriti u ime glasača i zalagati se za njihova prava.

Islam ne zabranjuje ženi da opunomoći nekoga ko će se boriti za njena prava i govoriti o njenoj volji kao pripadnici društva. Jedini problem koji je dovodio u pitanje davanje ženi prava glasa jeste to što će dolaziti do miješanja muškaraca i žena pri glasanju, te može doći do povrede onoga što Allah, ﷻ, zabranjuje ili otkrivanja onoga što je naređeno da se pokrije. Zato je naloženo osnivanje posebnih biračkih mjesta za žene kako do spomenutih prestupa ne bi došlo. Ženi je omogućeno da izvrši svoju obavezu da pritom ne učini nikakav prijestup, te da se zatim slobodno vrati svome domu.

U Ustavu iz 1950. godine potvrđeno je pravo glasa za žene, a u periodu jedinstva voljom i nalogom vladara, dato je pravo ženama da se kandiduju za Zastupničku skupštinu. Nekoliko žena kasnije se i kandidovalo, ali nijedna od njih nije prošla na izborima pošto narod nije bio uvjeren u korist sudjelovanja žene u politici i zastupništvu. Neke žene su u vremenu Jedinstva postavljene u Narodnu skupštinu, ali je to bilo preko volje naroda.

PRAVO UČEŠĆA U VLASTI
– ZASTUPNIŠTVO –

Ako islamski principi ne sprečavaju ženu da izađe na izbore i glasa, da li joj osporavaju da bude i predstavnik u vlasti?

Prije nego što odgovorimo na ovo pitanje, treba se upoznati s prirodom zastupničkog angažmana u vlasti, koji se u suštini svodi na:

- zakonodavstvo, pri čemu se donose i postavljaju zakonski normativi i uređuje državni sistem u skladu sa šerijatom.
- kontrolisanje i nadzor; tj. kontrolisanje rada izvršne vlasti i nadziranje njenog ponašanja.

U vezi s učešćem žene u zakonodavnoj vlasti, u islamu to ženi nije zabranjeno jer je uvjetovano donošenje zakonskih normativa, prije svega znanjem i poznavanjem stanja i potreba društvene zajednice. Islam, upravo, daje podjednako pravo učenja i izučavanja muškarcu i ženi. Naša historija pamti mnoge žene učenjake u raznim znanstvenim oblastima: hadisu, fikhu, književnosti i sl.

Što se tiče kontrolisanja i nadziranja izvršne vlasti, ova ovlast ne premašuje granicu naređivanja dobra i odvraćanja od lošeg, a po islamu su muškarac i žena u tome ravnopravni.

Allah, ﷻ, je rekao:

﴿ وَٱلْمُؤْمِنُونَ وَٱلْمُؤْمِنَٰتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَآءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِٱلْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ ٱلْمُنكَرِ ... ﴾

Vjernici i vjernice su zaštitnici jedni drugih, naređuju dobro i odvraćaju od lošeg...[1]

[1] Sura *Et-Tevba,* ajet 71.

Posmatrano kroz prizmu izrečenog u jasnim šerijatskim tekstovima ne nalazimo dokaz kojim bi ženi bilo oduzeto pravo da učestvuje u vlasti kao zastupnik u zakonodavnom i nadzornom tijelu.

Međutim, ako tu dilemu razmotrimo s drugog stanovišta, zapazit ćemo da islam ne pruža priliku da žena iskoristi to svoje pravo, ne zbog toga što ona nije sposobna da obavlja određenu funkciju, već radi boljitka cjelokupnog društva.

Odgajanje porodice obavezuje ženu da se u potpunosti preda tome i da to ni zbog čega ne zapostavlja. Miješanje žene s muškarcima koji joj nisu uža rodbina zabranjeno je, a teže od toga je osamljivanje s takvim osobama.

Također, otkrivanje tijela, osim dopuštenog, tj. lica i šaka,[1] ženi je zabranjeno, osim pred osobama koje su joj mahrem, s kojima ne može stupiti u brak.

Putovanje žene van mjesta njenog prebivališta, islam zabranjuje, osim ako se radi o putovanju u pratnji mahrema.

Četiri spomenute činjenice koje potvrđuju šerijatski tekstovi otežavaju, da ne kažemo čine nemogućim, učešće žene u zastupničkom vladajućem tijelu. Zastupnički angažman podrazumijeva odsutstvo od kuće veći dio dana. Tu je neizbježno miješanje i boravak s muškarcima u odvojenim prostorijama van parlamentarne sale. Žena će biti primorana otkriti svoje ukrase i dio tijela koji joj je Allah, ﷻ, zabranio da pokazuje. Također će morati putovati bez mahrema, naročito ako nije iz prijestolnice, a možda će trebati putovati i u inozemstvo radi prisutstva različitim skupovima.

Musliman se ne usuđuje da takve prijestupe ocijeni opravdanim ili dopuštenim. Žena, po svojoj prirodi i sposobnostima, može obnašati zastupničku funkciju, ali zbog prirode zastupničkog angažmana i onoga što ta zadaća podrazumijeva, zapast će u haram i islam to ženi neće dopustiti.

S druge strane, jasno je da islam u svom zakonadavstvu na prvo mjesto postavlja opće interese, i shodno tome, odobrava postupke i

[1] Ovo je jedno mišljenje, a postoji i drugo koje obavezuje pokrivanje i lica i šaka, iako i oni koji kažu da ih je dozvoljeno otkriti smatraju da je pokrivanje lica i šaka bolje od otkrivanja. (primj. izdavača)

ono što ide u prilog općeg interesa, a sve što nije u korist općeg interesa islam zabranjuje i na to upozorava.

Ako želimo razmotriti ulogu žene kao zastupnika u vlasti, gledano kroz prizmu općeg interesa, konstatovat ćemo da ta pojava donosi mnogo više štete od prividnih koristi.

U štetne posljedice ubrajaju se zapostavljanje porodice i odgajanja djece te remećenje kućnog mira stranačkim nadmetanjima. Čitali smo o događajima u vezi sa zadnjim američkim izborima i tome kako je supruga ubila muža jer je bila žestoki simpatizer kandidata jedne stranke, a njen muž opredijelio se za drugu stranku.

Angažman žene u politici nesagledivi je problem, što neće osporiti nijedan objektivan analitičar, jer je žena jako emotivna i podložna promotorskoj slatkorječivosti, dok su ljepota i ukus presudan faktor pri odabiru izbornih kandidata.

Tome možemo dodati i pretpostavku da upravo žena, kandidatkinja za zastupništvo, bude lijepa pa da tu blagodat upotrijebi kao oružje za pridobijanje naklonosti glasača. I samo onaj ko je iskusio teret predizborne kampanje i napore kojima se izlažu kandidati pri obilasku glasača u njihovim selima i kućama, te kako naporno rade i dan spajaju s noći, samo on može pretpostaviti napor i teret kojem će se izložiti žena koja se kandiduje kao zastupnica naroda u vlasti.

Ne želim podsjećati na ono što se dogodilo na biračkim mjestima u Damasku pri drugom krugu izbora 1957. godine, gdje je došlo i do fizičkih okršaja, verbalnih vrijeđanja i potvora čednih i čestitih žena od simpatizerki jednog kandidata, što je izazvalo i policijsku intervenciju. Takva su dešavanja zagovornike sudjelovanja žene u politici dovela do kajanja i preispitivanja stava. Ne namjeravam navoditi pojedinosti, već želim podsjetiti žene koje se namjeravaju kandidovati na zastupničkim izborima da kandidaturu ne smatraju lahkom i jednostavnom. Osuda na teške fizičke poslove je mnogo lakša od obaveze kandidata da udovolji i odgovori željama i zahtjevima birača. Pitanje je da li priroda žene sve to može podnijeti ili žena smatra da je dovoljno istupiti s kandidaturom i time osigurati uspjeh?

Zatim, šta ćemo učiniti s majčinstvom? Hoćemo li zastupnici u vlasti osporiti pravo da bude majka? To bi bilo nepravedno prema njoj i njenoj prirodi, i nepravedno prema društvu. Ili ćemo joj dopustiti

tromjesečno trudničko bolovanje kao prosvjetnim i drugim radnicama, pri čemu bismo obustavili njene zastupničke aktivnosti. Hoćemo li joj dopustiti odmor u danima dok ćuda, koji mogu potrajati i do dva mjeseca, a njeno ponašanje u tim danima je nestabilno i najčešće praćeno napetošću i depresijom? Koliko joj dana poslije svega toga preostaje za rad, a parlamentarna zasjedanja mogu biti i u periodu njene odsutnosti.

Ne razumijem kakvu to korist narod dobija ulaskom nekoliko žena u parlament? Da li to žene čine nešto za što muškarci nisu sposobni? Rješavaju li to pitanja pred kojima su muškarci ostali nemoćni? Jesu li one tu da bi tražile svoja prava? Ako su to prava koja im garantuje islam, pa svaki čovjek je pozvan da ih brani i zalaže se za njih! A ako su to prava koja islam ne prihvata, onda im narod neće dati podršku jer narod voli i poštuje svoju vjeru.

Zagovornici angažovanja žene u politici odgovaraju da je to u interesu potvrđivanja digniteta žene i kako bi se žena osjećala ravnopravnim ljudskim bićem.

Nameće nam se pitanje, zar bi sprečavanje sudjelovanja žene u vlasti značilo da je ona bez časti i da nije ravnopravno ljudsko biće?

Ne stoji li u našem ustavu da je nekim pojedincima zabranjeno političko angažovanje, kao vojnim licima, naprimjer. Da li možemo protumačiti da su oni s manje časti ili ljudskosti od onih koji se bave politikom?

Nije li, po našem zakonodavstvu, zabranjeno uposlenicima u državnom sektoru da se bave privatnim biznisom. I da li to znači da su oni nesposobni za tu djelatnost?

Interes društva ponekad zahtijeva da određene grupacije uposlenika obavljaju samo određenu djelatnost, ali to ne znači minimiziranje njihove časti ili prava. Pa zašto ne bi zabrana ženi da se bavi politikom bila od interesa za prosperitet zajednice, kao što je interes zajednice da se vojnik usredsredi samo na odbranu domovine, a ne i na politiku! Je li to odgajanje porodice manje važno po zajednicu od odbrane domovine ili od dobro uređene državne administracije?

Iskrena riječ

Budimo iskreni i otvoreni u razmatranju ove dileme. Ne bojim se optužbi da sam zaostao, konzervativan i nehuman prema ženi, koliko mi je važno da iznesem svoje mišljenje slobodno i da ukažem ummetu kojem pripadam na neke pogreške u vezi s ovim pitanjem.

Pitanje angažovanja žene u politici jeste problem koji je uvezen sa Zapada, mada je i Zapad to pravo ženi dodijelio stotinjak godina nakon svoje renesanse. Zato želim da se zapitamo: *Kakav je bio rezultat tog iskustva na Zapadu?*

Prvo što će zapaziti svaki istraživač ovog pitanja jeste opadanje, iz godine, u godinu broja zastupnica u parlamentima. To znači da su zapadnjaci, poučeni iskustvom, zaključili da davanje prava ženi na učešće u politici nema stvarne koristi, ako već nije uništilo porodičnu kohezivnost. Ili su i same žene počele odustajati od te nezahvalne dužnosti.

Drugo moje zapažanje nakon četiri posjete Evropi, u kojoj sam proveo više mjeseci, jeste da se ne osjeća nikakav utjecaj žene u politici općenito, a u zastupničkim domovima posebno. Posjetio sam britanski Donji dom i bio sam njihov gost tokom jednog dužeg zasjedanja pa nisam primijetio niti jednu zastupnicu. Sve su bile odsutne!

Treće zapažanje jeste da švajcarska žena do danas svojevoljno odbija upotrijebiti svoje pravo na politički angažman. Svaki put, pri ispitivanju ženskog javnog mnijenja, 95 posto žena odbija iskoristiti to pravo, mada je Švajcarska jedna od najrazvijenijih i najmodernijih zemalja danas.[1] Njihove žene ne proglašavaju zaostalim, konzervativnim niti se kaže da su zadovoljne lancima i okovima. Međutim, neke naše modernizovane žene nazivaju svoje sugrađanke tim pogrdnim nazivima samo zato što se one izjašnjavaju protiv sudjelovanja žene u politici.

Stoga, bez imalo ustručavanja, izjavljujem da islam s velikim prezirom gleda na ženino bavljenje politikom, da ne kažem da to i zabranjuje. Ne osporava to zbog nesposobnosti žene za tu djelatnost, nego zbog socijalnih štetnosti koje time nastaju. Politički angažman ženu primorava na javno kršenje islamskog kodeksa ponašanja i

[1] Prije 40 god. (primj. rec.)

etičnosti te narušava porodičnu harmoniju i oduzima pravo ženi da se na miru stara o svojoj porodici.

DRUŠTVENI STATUS

PRAVO NA OBRAZOVANJE

U posljednjim stoljećima kod nas je obrazovanje bilo ženi uskraćeno, iako islam muškarce i žene podjednako podstiče na izučavanje i traganje za znanjem. Ne postoji validan tekstualni dokaz kojim islam ženi zabranjuje obrazovanje, a spominjali smo da naša historija poznaje stotinama žena uspješnih u nauci, književnosti, hadisu koje su ostale upamćene po svojoj obrazovanosti. O njima možemo više pročitati u odgovarajućim enciklopedijama.

Prisjećam se Fatimine biografije, ona je kćerka šejha Alauddina Semerkandija, hanefijskog pravnika i autora *Tuhfetu-l-fukeha* (Umro 538. god. po Hidžri). Fatima je bila vrstan poznavalac fikha. Njome se oženio učenik njenog oca šejh Alauddin el-Kasani (Umro 587. god. po Hidžri), autor *El-Bedai'a* u kojem je prokomentarisao djelo svoga učitelja, pa su govorili: *Prokomentarisao je Tuhfu, pa ga je učitelj oženio svojom kćerkom.* Fatima je tako dobro poznavala fikh da bi ispravljala svoga muža kada bi u nečemu pogriješio. Na pisanim fetvama njenog oca bio je i njen rukopis, a kada se njome oženo El-Kasani, na fetvama se pored očevog i muževog rukopisa opet, nalazio i njen rukopis.

Nema sumnje da je neobrazovanost muslimanke u posljednjim stoljećima muslimanske historije imala velikog utjecaja na opću stagnaciju muslimana jer neobrazovane majke nisu mogle odgajati i podizati obrazovane sinove. Zato je i jedan od ciljeva pozitivnog preporoda bio da širom otvori vrata obrazovanja muslimanskim djevojkama kako bi porastao broj obrazovanih supruga i majki.

U obrazovanju muslimanskih djevojaka uočljivo je da se one obrazuju po jednoličnom programu koji se prezentuje i muškarcima, što je velika pogreška, jer je djevojka, po okončanju školovanja, u potrebi za drugačijim iskustvom od onoga koje je nužno za muškarca. Djevojka je po svojoj fizionomiji, pripremljena da bude majka i supruga, što od nje iziskuje da nauči ono što će joj koristiti u budućem životu. U našoj zemlji osnovano je nekoliko škola za ženske djelatnosti, i od velike je koristi da

se podigne što više škola sličnog edukativnog koncepta te da se nastavni programi ojačaju osnovama odgoja u domaćinstvu kako bi djevojke stekle iskustva koja će im garantovati uspjeh u novom životu.

PRAVO NA ZAPOSLENJE

Već sam istakao da islam eksplicitno zabranjuje da žena upravlja državom i pojasnio mudrost te zabrane. Isti tretman važi i za sve druge veoma odgovorne poslove.

Svi drugi poslovi, pored gore već, dopušteni su ženi zbog njenih psihofizičkih sposobnosti, s tim da to mora odgovarati kriterijima islamskog morala.

Nekorektno je da radna obaveza spriječi ženu u obavljanju njenih majčinskih dužnosti i obaveza u kući.

Neopravdano je da se službenica miješa s muškarcima i otkriva dijelove tijela i ukrase koji su zabranjeni.

Nedopustivo je da službenica bude sama s muškarcem u jednoj prostoriji ili s više muškaraca te padne u grijeh osame, što vjera strogo zabranjuje.

To su šerijatski nalozi za rad u slučaju žene, a ako to pogledamo sa socijalnog stanovišta, potvrđeno je, bez imalo sumnje, da upošljavanje žena u državne službe sužava uobičajeno polje djelatnosti muškoj populaciji. Svjedoci smo pojave nezaposlenosti visokoobrazovanih muškaraca koji vrijeme provode na ulici ili u kafanama, dok u isto vrijeme, državne institucije preplavljuju uposlenici ženskog spola.

Upošljavanje žena umjesto muškaraca praksa je koju ne opravdava općedruštveni interes. Ako bi se radilo o pomanjkanju muškog stručnog kadra za radna mjesta u državnim službama, tek tada bismo imali opravdanje za upošljavanje žena. Međutim, da ženu odvojimo od kuće i uposlimo je u državnu službu, a omladincu uskratimo za njega uobičajeno radno mjesto u državnoj službi te ga uputimo kući ili prepustimo ulici ili kafani, to je uistinu poremećaj standarda vrijednosti, uništavanje društva i vođenje zajednice ka rasulu i socijalnim krizama.

Činjenica je da su u nekim državnim institucijama gotovo svi uposleni žene. Da bismo se uvjerili u to, dovoljno je, po završetku radnog vremena, stati pred izlaze tih institucija i gledati u skupine djevojaka koje napuštaju radna mjesta i bit ćete začuđeni onim što vidite.

Dokazano je da žena u službenim aktivnostima postiže dvostruko slabije rezultate u odnosu na muškarca. To je obznanio egipatski predsjednik odbora uposlenika u državnim službama u svom prošlogodišnjem izvještaju. Također je dokazano, ukoliko se na radnom mjestu nađu dvije službenice, da veći dio radnog vremena provedu u privatnom razgovoru koji nema nikakve veze s radnim zadacima niti je od općeg društvenog interesa.

To je bio povod da su mnoge državne institucije obustavile upošljavanje žena, iako su prije toga podsticale na njihovo upošljavanje. Poznat je slučaj jedne od najbitnijih intitucija za državu koja već više godina ne zapošljava djevojke, nakon što su ustanovili uvjerenje da muškarci privređuju više.

Ministarstvo inostranih poslova je u periodu jedinstva odbilo upošljavati žene nakon što se potvrdilo da od toga nema koristi, osim velikih materijalnih izdataka i uzaludnog trošenja vremena.

Tome treba dodati i prisne odnose koji nastaju u kabinetu između djevojke službenice i njenog, najčešće oženjenog, kolege, koji ima i djecu, pri njihovoj zajedničkoj službi. U novinama se moglo pročitati mnogo pritužbi baš zbog tog problema.

Uzimajući u obzir sve spomenuto, uvjerit ćemo se da nema potrebe za značajnim upošljavanjem žena u državne službe, osim što time dokazujemo naše imitiranje Zapada, želeći da oni zapaze naš razvoj i napredak, te što će takvi postupci, vjerovatno, podići naš ugled kod njih!?

Stvarno stanje pokazuje da je to besmisleno rezonovanje koje izaziva veliko čuđenje. Prosperitet i ugled naroda neće se postići protjerivanjem mladića iz državnih službi i upošljavanjem djevojaka na njihova mjesta. To se mjeri dosegom razboritosti naroda, njegovom ambicioznošću, te idejama i snagom koju posjeduje. Da li nas upošljavanje žena u državnim službama približava tim vrijednostima?!

To pitanje upućujemo rukovodiocima državnih institucija, zagovornicima upošljavanja žena i djevojaka, pogotovo.

Žena može dati veliki doprinos u nekim državnim institucijama, kao npr. u bolnicama, u školama za mlađu djecu, u srednjim školama za djevojke te angažmanom na različitim društvenim poslovima u kojima polučuje velike rezultate. To nas obavezuje da pozovemo odgovorne predstavnike da vrata upošljavanja ne budu širom otvorena za žensku populaciju, nego da usmjere upošljavanje žena u one djelatnosti u kojima samo one mogu uspjeti. Pred nama je širok izbor tih djelatnosti u kojima možemo iskoristiti nadarenosti i sposobnosti žene koje joj je darovao Stvaralac.

ŽENA IZVAN KUĆE

Ko je imalo upućen u islamsko pravo neće sporiti da su poslovni ugovori žene validni i ne iziskuju odobrenje staratelja ili muža, što je u uvodu već napomenuto.

Niko ne poriče da žena može raditi i privređivati za svoju egzistenciju ako nema svoga staratelja, muža ili nekog rođaka koji bi je izdržavali, a uz to ni državna blagajna ne ispunjava svoju obavezu.

Također, ako bi otac, koji je obavezan izdržavati svoju kćerku do njene udaje, pristao da ona privređuje, da kroji, naprimjer, kako bi se izdržavala, tada bi s njega spala obaveza izdržavanja i ona bi se morala starati o sebi.

Ibn Abidin u *Glosi* (3/621), na *Ed-Durru-l-muhtar* kaže: *El-Hajr er-Remli navodi da će se djevojka lično starati o sebi ako nekim zanimanjem, krojenjem ili tkanjem, može zadovoljiti svoje materijalne potrebe. Otac neće biti obavezan izdržavati je, osim u slučaju ako njeno privređivanje ne može pokriti njene potrebe. Tada će otac samo namiriti ono što nedostaje. Međutim, pravnici našeg mezheba nisu to naveli, iako u njihovim stavovima ne nalazim ničega što bi osporilo navedeno. S tim, da djevojku nije dopušteno unajmiti, ali to ne znači da se ona ne može privoliti na izučavanje nekog zanata.*

Namjera je da se kaže da djevojku nije dopušteno iznajmiti da radi ili opslužuje vlasnika firme jer će se on u poslu osamljivati s njom, a vjera to zabranjuje. U tom slučaju otac je može povjeriti nekoj ženi koja će je podučiti nekom korisnom zanatu.

Ovdje ne govorimo o ženi koju socijalna situacija prisiljava na privređivanje izvan kuće jer to je, bez dvojbe, dopušteno pod uvjetom da se ispoštuju islamski principi ponašanja pri radu. Žena se ne smije osamljivati s muškarcem, ne smije pokazivati i otkrivati svoje ukrase i zabranjeno joj je da svojim govorom ili pokretima izaziva muškarce.

Ovdje razmatramo privređivanje žene općenito, žene koja ostavlja svoju porodicu i djecu, ako je majka, ili roditeljsku kuću, ako je djevojka, i odlazi na posao, iako na to nije primorana, jer postoji staratelj koji je izdržava i štiti je od ponižavajuće potrebe privređivanja van kuće i tereta poslovanja.

U vezi s tim pitanjem nailazimo na dva filozofska stajališta od kojih svako ima jasan utjecaj i trag u društvu.

1. Islamska filozofija zasnovana je na načelu da se djevojka i žena uopće ne obavezuju na rad kako bi stjecale sredstva za ličnu egzistenciju. Islam obavezuje njenog oca, muža ili brata, naprimjer, da se stara o njoj, a ona će svoje vrijeme posvetiti majčinstvu ili bračnom životu. Rezultati takvog poretka jasno su uočljivi u slučaju uređenja porodice, odgoja djece i zaštiti žene od muških obmana i spletki, tako da ugled i čast žene ostaju neoskrnavljeni.

2. Zapadna filozofija zagovara da djevojka, po navršetku punoljetstva, najčešće sa sedamnaest godina, gubi pravo da je roditelji ili rođaci izdržavaju. Potražit će sebi posao od kojeg će živjeti i sakupljati miraz za udaju, koji će predati svome budućem mužu. Poslije udaje će također privređivati zajedno s mužem i izdržavati porodicu, a kada ostari, nastavit će raditi, ako je za to sposobna, pa makar njen sin bio iz reda najvećih bogataša.

Posljedice te filozofije jasne su i vidljive na Zapadu, u što sam se i lično uvjerio. O tome smo čitali u djelima zapadnih mislilaca, a u posljednje vrijeme osjećamo ih i u sve glasnijim negodovanjima zapadne žene, što ćete pročitati u dodacima ove studije.

Najznačajnije posljedice takve materijalističke filozofije jesu nipodaštavanje važne uloge koju žena ima u životu, te prepuštanje žene muškoj seksualnoj pohlepi zarad kore hljeba. Takva filozofija iskorištava ženu i opterećuje je preko njenih mogućnosti, za nju određenog prirodnog tereta trudnoće i porođaja, te vodi ka rastakanju porodice i odgoju naraštaja daleko od roditeljskog nadzora.

Brojni su predstavnici naše zajednice koji ukorak pokušavaju pratiti zapadnu civilizaciju, pozivaju na obavezu otvaranja vrata za zapošljavanje žena ravnopravno s muškarcima. Ali, oni su obmanjeni jer smatraju da se ravnopravnost spolova ne može uspostaviti drukčije osim na taj način, misleći da je tajna zapadnog napretka u tome što se i

žena, zajedno s muškarcem, bori za egzistenciju i nosi jednaku odgovornost kao i muškarac.

Jednom prilikom sam o ovome polemisao sa studenticom koja je, pored studiranja radila kao daktilografkinja u nekom trgovačkom uredu, a nije imala potrebe za radom. Kazala mi je: *Ja radim da bih osjećala svoje biće.* Odgovorio sam joj da posao nema nikakve veze s tim da li se neko osjeća čovjekom ili ne. Puno je onih koji rade, a ne osjećaju se ljudskim bićima. A ima i onih koji ne privređuju rukama, nego umno, a osjećaju svoje biće više od drugih i više cijene.

Naveo sam joj primjer vojnika i državnog službenika. U većini zemalja svijeta, po zakonima odbrane, ovima koji se bave navedenim poslovima zabranjeno je obavljanje druge djelatnosti. To je učinjeno stoga kako bi mogli odgovoriti važnim društvenim pozivima koji su za društvo mnogo vrijedniji od njihovog bavljenja nekom drugom djelatnosti. Da li sprečavanje da se bave trgovinom ili nekim drugim poslom znači da je njihova ljudskost povrijeđena? Da li službenik, počevši od predsjednika države pa do posljednjeg uposlenika, okružen predmetima koje obrađuje i potpisuje ih, osjeća da mu je uskraćena čovječnost?

Studentica je na to dodala: *Ne želim biti na teretu mome ocu, već hoću da živim od rada svojih ruku!*

Rekao sam joj da službenik i vojnik, koji uzimaju svoju plaću iz državnog budžeta svakog prvog u mjesecu, ne osjećaju da su na teretu državi, već časno i s ponosom uzimaju ono što su zaradili, jer oni obavljaju plemenitu društvenu obavezu. A i ti, dok si u kući svojih roditelja prije udaje, učeći se kućanskim poslovima i vođenju porodice nakon udaje, zaista obavljaš plemenit posao za društvo. Dok si u školi, od iskrenih učitelja, koji su ti kao roditelji, praktično učiš o domaćinstvu. I kada se to djevojka koja odlazi u školu stidjela jesti u kući svojih roditelja? Nakon udaje ti odmah otpočinješ privređivati u kući i kućanski poslovi ti oduzimaju sve vrijeme, pa može li se reći da si zato na teretu svome mužu? Ili ćeš ti privređivati van kuće i obavljati poslove, možda i teže poslove nego one koje obavlja tvoj muž? Hoćeš li ostaviti kućanske poslove da bi radila vani ili ćeš obavljati i jedan i drugi posao? Ako ostaviš kućanske poslove da bi radila vani, zaista je to remećenje životnog poretka i pronevjera povjerenja koje ti je Allah, ﷻ, ukazao. Ako se prihvatiš oba posla, to će te izmoriti i nećeš to moći

podnijeti. Time ćeš sebi naštetiti i učiniti neprocjenjivo nasilje. Kada ti je islam dodijelio ulogu majke i odgajateljice, a tvoga muža ili staratelja obavezao da te izdržava, on te je zaštitio od izgaranja i tereta rada što ti nije obaveza. Da li se sva ova pažnja, po tvom viđenju, pretvorila u poniženje i nipodaštavanje?

Neutoljiva želja, koja se pojavljuje u našem društvu, za radom žene izvan kuće samo je slijepo oponašanje Zapada. Zadatak žene je da podnese sve ono što je podnosila i zapadna žena na tom putu i da prihvati sve konsekvence zapadne filozofije u vezi s ovim pitanjem. Njena je zadaća da se materijalno osigura za život i školovanje poslije navršetka petnaeste ili šesnaeste godine. Potrebno je da radi mnogo kako bi sabrala ono što će ponuditi svome budućem mužu kako bi je on prihvatio. Zatim će nastaviti, zajedno s njim, da se brine o sebi, porodičnoj kući i djeci i bit će joj to u obavezi sve do šezdesete godine ukoliko u državi postoji sistem za socijalnu solidarnost koji preuzima na sebe obavezu izdržavanja osoba iznad te dobi. U protivnom, žena će tegobno privređivati sve do smrti i nema pravo tražiti bilo kakvu pomoć od svoga oca ili brata.

Na ženi je da traga za bilo kakvim poslom, bez obzira gdje ga pronašla, bilo to u državnim institucijama, privatnim kompanijama, trgovačkim komorama, u velikim skladištima, kao prodavačica ili računovođa; da raznosi novine, pere ulice, da radi kao čistač cipela na trgovima ili ulični komunalac; da prodaje vozne karte na stajalištima ili u prevoznim sredstvima, da čisti javne klozete i autobusne stanice; ili da bude noćni čuvar velikih zgrada ili da vozi taksi; da radi u tvornici željeza ili građevinskog materijala, da nosi velike sanduke u laboratorijima. Jednom riječju, da radi sve što radi muškarac, a te poslove obavlja žena u svim zemljama Evrope i Sovjetskog saveza.

Ukoliko žena u našem društvu želi privređivati van kuće, iako sada obavlja samo lahke poslove, neka očekuje vrijeme kada će biti angažovana i za teže zadatke kao i zapadna žena, jer se sve dešava postepeno. Ideja o ravnopravnosti spolova cilja na to da žena obavlja sve poslove koje obavlja i muškarac.

Rastakanje porodice kao rezultat zaposlenosti žene

Ostavljajući ženi mogućnost da radi izvan kuće, što je za nju u početku veoma privlačno, prijeti nam opasnost rastakanja porodice i neobuzdanog i nekontrolisanog odrastanja djece, jer žena kasnije zapada u vrtlog posla na koji se ne može žaliti i osjeća se mnogo liberalnije u odnosu na kućno okruženje, a takvo stanje približava nas cijepanju društva i njegovom nestanku.

Žalbe i negodovanja zapadnjaka

Nemojte misliti da su zapadnjaci zadovoljni stanjem u kojem se nalaze žena i zapadnjačka porodica nakon zapošljavanja žene. Skupina njihovih mislilaca se krajem prošlog stoljeća počela žaliti i upozoravati na pogubnosti koje su rezultirale zbog takvog odnosa prema ženi, nagovještavajući skoro propadanje njihove civilizacije.

U vezi s tim navest ćemo neke njihove izjave.

Poznati naučnik, osnivač moderne sociologije Ogist Kont u djelu *En-Nizam es-sijasi* iznosi sljedeće: *Ako žene nekada i postignu materijalnu ravnopravnost s muškarcima za koju se bore oni koji zagovaraju da brane interese žena, ali bez njihove želje, zaista će žena izgubiti svoju socijalnu zaštitu srazmjerno njihovom moralnom padu, jer će žena, ravnopravna muškarcu u većini poslova, biti primorana na okrutno svakodnevno rivalstvo za što nije sposobna. Istovremeno će se zamutiti primarni izvori međusobne ljubavi i poštovanja.*[1]

Kada je gospođa Hirkor, poznati borac za ženska prava, uputila pismo Prudonu, socijalističkom filozofu, tražeći njegov stav o statusu žena, pojašnjavajući mu da su žene spremne procijeniti svoje sposobnosti i lično se starati o sebi, on joj je, po zapisima iz svoje knjige *Inovacija sistema*, odgovorio kratko, rekavši: *Napori kojima se izlažu žene upućuju nas na bolest koja je zavladala ovim spolom.*

Zatim je argumentovao svoj iskaz naučnim činjenicama, dodajući: *Ukoliko žena bude usmjeravana po uzoru koji zagovaraš* (tj.

[1] Ferid Vedždi, *Dairetu me'arif,* 8/605-606.

gospođa Hirkor) *i izjednači se s muškarcem, uistinu će uživati potčinjeni, sužanjski, socijalni status.*[1]

Filozof Džul Simon u *Godišnjaku* (18. tom) kaže: *Žene su postale krojačice, daktilografkinje itd. i vlade ih koriste u svojim radionicama. Radeći te poslove one zarađuju malu sumu novca, ali zauzvrat ruše temelje svojih porodica. Istina je da muž ima koristi od zarade svoje supruge, ali njegova mogućnost da privrijedi još više biva skučena zbog ženske konkurencije... Neke su žene više uznapredovale pa su računovođe, rade u trgovačkim centrima ili ih vlada upošljava u prosvjeti. Mnoge od njih rade u poštama, na telegrafskim centralama, na željeznici ili u bankama. No, te su ih službe sasvim odvojile od njihovih porodica.*[2]

Ogist Kont, u knjizi koju smo prethodno spomenuli, kaže: *Obaveza je muškarca da izdržava ženu, to je prirodni zakon za ljudsku zajednicu. Taj zakon odgovara temeljnom načinu života žene koji ona provodi u kući. To obavezivanje muškarca da izdržava ženu slično je obavezi staleža radnika da izdržava krug intelektualaca, da bi se oni svom snagom mogli predati izvršenju svoje primarne zadaće. Ipak je obaveza jačeg spola prema ljepšem spolu mnogo svetija, jer ženska zadaća zahtijeva boravak u kući, za razliku od obaveze prema ideolozima koja je samo vid solidarnosti, dok je obaveza prema ženama pojedinačna.*

Zatim dodaje: *Društvo je obavezno osigurati život svakoj ženi koja nema muža ili rodbine zbog toga što je ovisna o muškarcu. zbog nužne moralne uloge koju obavlja. Na taj način možeš osjetiti stvarno poimanje ljudskog napretka. Život žene mora ostati u kući koliko je to moguće i žena se mora osloboditi svakog javnog posla kako bi dostojno mogla izvršiti svoju životnu ulogu.*[3]

Gijom Firabro, istražiteljica stanja i razvoja čovjeka u *Godišnjaku* (18. tom) iznosi: *U Evropi nalazimo veliki broj žena koje obavljaju teške muške poslove i izbjegavaju sklapanje braka. Za njih slobodno možemo kazati da su treći spol, tj. ne pripadaju ni muškom niti ženskom spolu.*

Zatim nastavlja izlagati: *Demografi prognoziraju loš kraj nakon alarmantnog stanja koje je u sukobu sa zakonima prirode. Pozivi žena na rivalstvo s muškarcima učinili su da neke od njih padnu na teret državi jer*

[1] Isto, 8/605-606
[2] Isto, 8/606.
[3] Ferid Vedždi, *Da'iretu me'arif,* 8/613-614.

ne nalaze posla, i ako se stanje ne promijeni, uistinu će dovesti do velike socijalne krize.[1]

Džul Simon je rekao: *Žena mora ostati žena! Samo tako može biti sretna i drugome poklanjati sreću. Na nama je da poboljšamo status žene, ali ne da je mijenjamo. Budimo oprezni da žene ne postanu muškarci jer bi tako izgubile puno, a mi bismo izgubili sve. Priroda je sve lijepo uredila. Na nama je da je izučimo i nastavimo uljepšavati. Budimo oprezni zbog svega što udaljava zbog njenih zakona i primjera.*[2]

Publicista Ana Rord, u članku koji je objavila u novinama *Eastern Meal* (10. 5.1901. god.) kaže: *Da naše djevojke rade u kućama kao služavke, bolje je i manje je štetno negoli da rade u radionicama, gdje će se umazati nečistoćom koja će im zauvijek uništiti mladost. Kamo sreće da su naše zemlje kao zemlje muslimana. U njima su čednost, čistota i ponos odjeća služavki i robova. Prema njima se postupa kao prema kućnoj čeljadi, život je, i ponos im se ne dovodi u pitanje. Sramno je za sve zapadnjačke zemlje da dopuštaju svojim djevojkama da se miješaju s muškarcima i padaju u nemoral. Zašto ne težimo rješenju koje bi učinilo da djevojke naše rade posao koji odgovara njihovoj prirodi, kućni posao, a muške poslove prepustimo muškarcima da bi se tako sačuvala čast djevojaka.*[3]

Džul Simon u francuskom *Godišnjaku* rekao je: *Žena koja radi van kuće obavlja posao običnog radnika, ali ne obavlja posao žene.*[4]

To je stanje zapadnjaka pri kraju prošlog i početkom ovog stoljeća[5], a zatim stanje porodice biva još teže kao posljedica sve većeg zapošljavanja žena.

Poznato je da je Hitler pri kraju života dodjeljivao nagradu svakoj ženi koja bi napustila posao i vratila se porodici, a isto je postupao i Musolini.

U posljednje vrijeme zapaženi su iskazi i žaljenja zapadnih mislilaca za raspadanjem porodice u njihovom društvu. Pokrenuta su mnoga istraživanja da bi se iznašlo rješenje za taj problem i gotovo sva

[1] Isto, 8/616.
[2] Isto, 8/616. Muslimani umjesto *priroda* kažu *Allah*, ﷻ (primj. izdavača)
[3] Rešid Rida, časopis *El-Menar*, 4. tom, 486. str.
[4] Mustafa el-Galajini, *El-Islamu ve el-hadara*, str.199.
[5] Autor ovdje misli na XIX i XX st. jer je ovo djelo nastalo 1962. god. (primj. izd.)

ispitivanja upućuju na to da je ključni problem i glavni razlog za takvo stanje izlazak žene kako bi radila van kuće.

Savremeni filozof Bertrand Raesl rekao je: *Raspad porodice dogodio se usljed upošljavanja žene u javnim poslovima. Istraživanje dokazuje da žena odbacuje uobičajene moralne norme i odbija ostati vjerna jednom muškarcu ako se ekonomski osamostali.*[1]

Za vrijeme boravka u Londonu, 1956. godine, upitao me jedan engleski profesor: *Kako islam gleda na zapadnu kulturu?*

Odgovorio sam: *Uzimamo iz nje ono što je najbolje, a ostavljamo ono što je loše.*

Zatim je uzvratio: *To je nemoguće, kultura ne prihvata diobu. Navest ću vam primjer. U Evropi je početkom industrijskog doba počela slabiti porodična harmonija jer je žena počela raditi u tvornicama, što je neminovnost, i tako je došlo do rastakanja porodica.*

Uzvratio sam mu da raspad porodica nije uzrokovan industrijalizacijom, već izvođenjem žene iz kuće. A to ste učinili iz dva razloga. Prvi je psihološki jer želite vidjeti ženu pored vas na svakom mjestu: u tramvaju, na ulici, u marketu, u restoranu, u kancelarijama državnih institucija. A drugi je razlog materijalni egoistički, jer ne želite snositi troškove izdržavanja vaših majki, kćeri ili supruga. Time ste ih prisilili da napuste kuće i rade vani kako bi zarađivale sebi za život, što je rezultiralo raspadom vaših porodica.

Ponovo je postavio pitanje: *A kako vi postupate u ovakvim slučajevim?*

Moj odgovor je bio da sistem starateljstva u islamu obavezuje oca da izdržava svoju kćerku sve do njene udaje. Poslije udaje o njoj se brine njen muž, kao i o njihovom porodu. U slučaju da umre njen muž, a ona ostane bez novca i nema djece, opet će brigu na sebe preuzeti otac. U većini slučajeva ne postoji period u kojem će žena biti prisiljena da radi kako bi mogla živjeti.

Nakon toga moj sagovornik u čudu je izgovorio: *Mi zapadnjaci nismo spremni na takvo požrtvovanje!*

Prisjećam se istraživačkog putovanja brodom od luke Dover u Engleskoj do luke Oston u Belgiji. Tom prilikom upoznao sam

[1] Kurd Ali, *El-Islam ve el-hadara el-a'rabijje* , 2/92.

italijansku djevojku koja je studirala pravo na Oksfordu. Razgovarali smo o ženi u islamu: kako živi, koja su njena prava, kako je islam osigurao njenu čast i položaj kada ju je oslobodio rada kojim bi sebe izdržavala. I više od toga, islam je ženi osigurao uvjete da se ona preda svom pozivu kao supruga, majka i domaćica. Kada smo pobrojali sve prethodno, usporedili smo položaj žene u islamu i njen status koji uživa u zapadnoj kulturi. Nakon toga moja sugovornica je izjavila: *Ja zavidim muslimanki. Kamo sreće da sam rođena u vašoj zemlji.* Iskoristio sam se tom prilikom te sam je upitao da li će se potruditi da zapadnu ženu povrati u kuću i da muškarca obaveže dužnošću koju treba ispoštovati prema ženi?

Odgovorila je: *Teško je to učiniti! Zakasnili smo. Zapadna žena već se privikla na slobodu ostavljanja kuće i na otvoreno društvo. Poslije toga bilo bi joj veoma teško da se privikne na kućni život, iako smatram da su u tome sreća i smiraj za ženu, ono što ne može pronaći negdje drugdje.*

Činjenica je da Zapad snosi konsekvence problema zapostavljanja kuće od žene i njenog rada vani što dovodi do sve češćih žalbi i nezadovoljstva i ostavlja jasan utjecaj na novu generaciju koju u Njemačkoj nazivaju *Halb Stark* (polusnažni) a u drugim zemljama *James Deen*. Ta nezadovoljna i problematična generacija, koja se prepoznaje po dugim kosama, neurednim bradama i čudnoj odjeći, luta ulicama, remeti javni red i razvaljuje kafiće i barove. Oni su sada postali problem policije, sociologa i psihologa. Odgovorni su saglasni da je razlog njihovom postojanju neprisutnost žene u kući.

Dio žena na Zapadu pokrenuo je poziv za povratak žene u kuću da bi se posvetila svojoj djeci, zahtijevajući da se naloži suprugu ili državi da se takvim ženama osigura egzistencija.

Najpoznatiji njemački sedmični časopis *Wochen Zeitung*, koji izlazi u Minhenu, objavio je 29.8.1959. godine pismo jedne njemačke gospođe u kojem stoji: *Stalno slušamo ili čitamo kako su završile supruge i majke koje su zaposlene (npr: ne zarađuju dovoljno), ne osvrćući se na mali procenat onih koje u stvarnosti rade ono što im je zanimanje. Malo je žena koje rade da bi udovoljile svojim dodatnim prohtjevima. Većina žena radi jer su primorane da zarađuju. Muževa zarada nije dovoljna da bi pokrila sve nužne potrebe porodice. Ja, naprimjer, moram svako jutro ispratiti dijete iz kuće kako bih mogla otići na posao jer ono što zaradi moj muž za kuću nije dovoljno da bismo od toga mogli živjeti. Ja želim ostati u kući, ali s obzirom*

da 'magija moderne njemačke ekonomije' nije obuhvatila sve staleže društva, onda nešto poput ovoga, 'povratak žene u kuću' biva, nažalost, nemoguće.

Zasigurno će se svaki posjetilac Evrope koji dolazi s Istoka, a naročito Arapi muslimani, složiti da je žena na Zapadu u teškom i nezahvalnom položaju. Posjetio sam Evropu četiri puta i nisam se ničemu rastužio kao tegobi i poniženju koje preživljava zapadna žena, a sve to samo da bi stekla koru hljeba ili da bi u potpunosti postala ravnopravna muškarcu. Zapadnjaci su mogli zarađivati dva puta više nego žene, ali su ih oni uposlili za svoje materijalne i seksualne prohtjeve. Nakon svega što sam vidio postalo mi je sasvim jasno da je žena muslimanka danas, u stanju u kojem jeste, zaista, sretnija i poštovanija od žene na Zapadu.

Dopunit ću prethodno. Svi oni koji su zaslijepljeni formalnostima života zapadne žene, kako se to prikazuje u kinima, na TV-u, u magazinima ili na javnim skupovima, zaista imaju totalno površne poglede. U cijeloj Evropi samo je deset žena koje se mogu vidjeti u visokim uglednim krugovima, dok na desetine miliona drugih žena preživljavaju tegoban i mučan život sličan životu robova. Također sam zaključio da je sloboda koja je omogućila ženi da radi van kuće i da sudjeluje u javnom životu ženu bacila u novi oblik ropstva koji žena nije upoznala niti u jednoj prethodnoj civilizaciji.

Profesor Šefik Džebri, u knjizi *Erdu-s-sihr*, kaže: *Oponašajući muškarca u poslovima, žena u Americi počela je izlaziti iz okvira svoje prirodnosti. Taj će problem za kratko vrijeme poljuljati temelje društvenog života. Kako će žena raditi danju i u isto vrijeme brinuti se o svojoj djeci i kući? Američka žena se na putu ka cilju uistinu uništava, što na kraju može rezultirati sukobom između nje i muškarca.*

Gospođa Selma el-Haffar el-Kuzebri, jedna od predstavnica pokreta žena kod nas, prokomentarisala je položaj žene u Americi (više puta je posjetila Evropu i Ameriku) navodeći u tekstu objavljenom u listu *El-Ejjam* (3.9.1962. god) sljedeće: *Književnik putopisac primjećuje da Amerikanci privikavaju svoju djecu od ranog djetinjstva da u svojim igrama vole aparate i da budu prvi. Zatim primjećuje da žene rade s muškarcima u tvornici automobila ili s njima čiste ulice, te se zgraža zbog patnje žene koja troši svoju mladost i život radeći poslove koji ne odgovaraju njenoj ženstvenosti, prirodi i psihi. Zaista su me zadivile riječi profesora Džebrija, jer je proteklo pet godina od moje posjete Sjedinjenim Državama i*

ja neprestano oplakujem položaj žene koju je progutao val slijepe ravnopravnosti te je postala nesretnom boreći se za život. Žena je izgubila čak i svoju slobodu, neograničenu slobodu za koju se dugo borila da bi je zaslužila, i na kraju je žena postala samo rob vremenu i mašini. Povratak je nemoguć i krajnje je žalosno da žena izgubi ono najvrednije i najčasnije što joj je darovala priroda,[1] *tj. ženstvenost, a time je izgubila i sreću, jer stalni i iscrpljujući posao oduzeo je ženi i muškarcu, podjednako, te male rajske vrtove čiji se pupoljci ne otvaraju i ne dolazi nam njihov miris ako se tu ne nađe majka i kućanica. U kući i krilu porodice jeste sreća društva i pojedinaca i tu su izvori nadahnuća i vrela dobra i stvaralaštva.*

U vezi s pitanjem koje smo razmatrali, zaključit ćemo da smo obavezni izabrati jednu od dvije ponuđene filozofije.

Filozofiju islama, koja čuva čast žene i usmjerava je ka društvenom pozivu žene kao majke i supruge; stremeći tom cilju potrebno je da zajednica osigura životne potrebe žene tako što će obavezati muža ili rodbinu žene da izdržavaju nju i njenu djecu. To neće biti milosrđe prema ženi jer ona se predaje najvažnijem društvenom pozivu koji donosi sreću i uspjeh cijeloj zajednici.

Druga mogućnost je – opredijeliti se za zapadnu filozofiju koja zamara ženu egzistencijalnim potrebama i prisiljava je da se trudi i pati zarađujući za život, ne oslobađajući je poziva majke i supruge. Tako žena uništava sebe i svoju djecu, nestaje stabilnosti porodičnog života u društvu i prestaje briga za porodicom. Mi muslimani ne poznajemo ništa bolje od filozofije islama i njegovog sistema:

﴿ أَفَحُكْمَ ٱلْجَٰهِلِيَّةِ يَبْغُونَ ۚ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ ٱللَّهِ حُكْمًا لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴾

Zar oni paganske zakone hoće, a ko bolje od Allaha propisuje za narod koji vjeruje.[2]

[1] Vidi fusnotu br.2. na str. 157.

[2] Sura *El-Maide,* ajet 50.

MIJEŠANJE ŽENA S MUŠKARCIMA

Ovdje moramo navesti dio šerijatskih načela:

1. Islam ne dopušta ženi da pokazuje svoje ukrase i tijelo, osim lica i šaka[1] koje neće uljepšavati. Ženi nije dopušteno otkrivati kosu, podlaktice, grudi i vrat, iako je takvo ponašanje postalo uobičajeno u slučaju nekih naših djevojaka i žena zadivljenih zapadnom kulturom;

2. Islam zabranjuje osamljivanje žene s muškarcem koji joj nije mahrem, makar ona bila pristojna u odijevanju i ponašanju. O tome govori hadis: *Neće se osamiti muškarac sa ženom, a da im šejtan ne bude treći.* To je veoma poznato i više puta potvrđeno raznim događajima. Shodno toj zabrani nije dopušteno da žena prima u kuću muškarca stranca ili nekog rođaka koji joj nije mahrem, bez obzira koliko neki od njih bili prisni s njenim mužem ili njihovom porodicom;

3. Islam ne dopušta da se žena miješa s muškarcima na javnim skupovima ili u klubovima, makar se pristojno ponašala. Vjerski nalozi dopuštaju ženi da se s muškarcima miješa samo u tri situacije:

a- Prilikom izvršavanja vjerskih obreda. Tako je dopušteno ženama prisustvovati džuma-namazu ili dnevnim namazima u džematu, s tim da budu odvojene od muškaraca;

b- Na mjestima izučavanja nauke. Ženi je omogućeno da prisustvuje mjestima gdje se kazuje nauka, pod uvjetom da bude odvojena od muškaraca i da bude propisno obučena, ne pokazujući od svoga tijela ništa, osim lica i šaka;[2]

c- Na bojnom polju, kada se proglasi opća mobilizacija. Žene će se priključiti borbi zajedno s muškarcima, ali fizički odvojene, znat će se mjesto njihova djelovanja i centar okupljanja.

[1] Vidi fusnotu br. 1. na str. 140
[2] Vidi fusnotu br. 1. na str. 140

Opći svjetonazor islama o pitanju spomenutih normativa u skladu je s posebnim islamskim pogledima na ženu. Islamski stav je da je počast ženi u priznavanju prava koja joj dolikuju i u njenom udaljavanju od sumnjivih mjesta i zamki požude kako bi kao djevojka stekla uvažavanje mladića koji će se natjecati da se njome ožene. Žena treba da stekne ugled kao supruga o čijoj će se iskrenosti i povjerenju prema suprugu kazivati u društvu. Da bi zavrijedila ugled majke koja će znati usaditi u duše svojih sinova i kćeri plemenitost i čast, dobročinstvo i potpunu muškost ili čistu ženstvenost.

Sve što bi na to moglo negativno utjecati islam sasijeca i udaljava od nje, makar to bila jedna od najboljih i najčednijih žena, jer zlobni jezici ne razlučuju između dobre i loše žene, kada se pojavi sumnja. Duša poziva na grijeh, a u situaciji kada se temperament muškarca, u osami suoči s temperamentom žene, javlja se ono što će se pojaviti između svakoga muškarca i žene: zadivljenost i zadovoljstvo u govoru, i jedno što vodi ka drugom. Zbog toga je, zatvaranje vrata sumnjama i smutnji lakše od kajanja i prekoravanja u budućnosti.

Otuda islam strogo zabranjuje miješanje žene i muškarca. Islamska civililzacija, koja je pretekla sve druge civilizacije u napretku, veličini i moći, upravo je sazdana na principu odvajanja spolova. To nije ometalo prosperitet i napredak muslimanskog ummeta niti je osporavalo njegovu milenijsku civilizacijsku ulogu tokom historije.

Danas, kada smo inficirani virusom zapadnih običaja u svemu, naše je društvo svim srcem prihvatilo miješanje mušakaraca i žena na javnim skupovima, u kinima i na drugim mjestima. Potom se taj problem uvriježio i u zvaničnim državnim skupovima. Zvanični pozivi upućuju se mužu i njegovoj supruzi. Još žalosnije je da je taj virus prenešan i do naših arapskih ambasada koje predstavljaju države koje slove kao islamske,a obaveza tih zemalja bila je da paze kako će biti predstavljene u inostranstvu i da to dolikuje našoj vjeri i ponašanju. Međutim, opsjednuti smo slijepim povođenjem zbog čega žale i razumni zapadnjaci.

Potrebno je spomenuti utjecaj miješanja žene i muškarca na kulturu zajednice i njen napredak, kako to Evropa proživljava. Zatim, kako je ta pojava utjecala na pad grčke i rimske civilizacije i kako ona zapadnu civilizaciju približava propasti.

Historijski je potvrđeno da su razgolićavanje žena, njihovo pretjerano ukrašavanje i miješanje s muškarcima bili glavni razlozi propasti grčke civilizacije.

Nešto slično dogodilo se i Rimljanima. U prvom periodu njihove civilizacije žena je bila zaštićena i čedna, te su imali moći da prošire svoju imperiju i učvrste njene temelje. Ali kada se žena otkrila, počela prisustvovati javnim skupovima i zalaziti u društvo, ne sakrivajući ništa od svojih ukrasa, tada je došlo do pada morala, oslabilo je njihovo kraljevstvo i vrlo brzo otišlo u propast.

U *Dairetu me'arifu* (19. stoljeće), stoji: *Žene Rimljana voljele su posao baš kao što ga muškarci vole. One su radile u svojim kućama, dok su se muškarci kalili u ratnim izazovima. Najvažniji poslovi, poslije uređenja kuće, za ženu su bili tkanje i uređivanje vlakna.*

Međutim, želja za igrom i zabavom u raskoši pozvala ih je da izvedu svoje žene iz kuća kako bi u društvu muškaraca prisustvovale sijelima i zabavama. Izašle su u društvo kao što srce pri otkucajima izlazi između drugih organa. Muškarci su, samo iz svojih ličnih prohtjeva, uspjeli uništiti moral i stid žena i okaljali su njihovu čistotu toliko da su one počele prisustvovati igrankama i pjevati u barovima. Utjecaj žene u društvu porastao je te je njihov glas bio presudan u postavljanju i svrgavanju političkih predvodnika. Rimska država nije dugo izdržala u takvom stanju. Zadesila ju je propast odakle se niko nije nadao.

U staroj Grčkoj neki mudraci upozorili su na minimiziranje opasnosti od razodjenutosti žena i njihovog miješanja sa muškarcima.

U *Dairetu me'arifu*[1] (19. stoljeće), kaže se: *Kada se u starom Rimu dogodila pobuna i zatraženo poništenje zakona koji je ograničavao oblačenje žene i njenu raskoš, Rimljanima se obratio Katon, njihov poznati mislilac i filozof, u drugom stoljeću p.n.e., rekavši: 'Rimljani, zar mislite da ćete udovoljiti ženama i lahko vladati njima ako im odriješimo sveze kojima smo kontrolisali njihovu samostalnost i pokornost muževima? Nije li nam bilo teško privoliti ih da izvrše svoje obaveze još dok su postojala ta ograničenja? Zar niste svjesni da će postati ravne nama i potčiniti nas. Kojim ćete razumnim dokazom protumačiti njihovo buntovno okupljanje? Jedna od njih mi je odgovorila: 'Mi želimo da se okitimo zlatom i odjenemo kormuskim*

[1] Ferid Vedždi, *Dairetu me'arif*, 8/618.

haljinama. Hoćemo da se vozimo u ugodnim zapregama kako bismo demonstrirale našu pobjedu (nad zakonom koji nam osporava bestidnost). Tražimo pravo glasa na izborima i nećemo da ograničavate našu opskrbu za izdržavanje ili način raskošnog odjevanja.'

'Rimljani, čuli ste me često kako se žalim na pretjerivanje u raskoši u slučaju muškaraca i žena, običnog puka i vladara. Čuli ste da često govorim kako su našu državu napale dvije oprečne bolesti, bolest razmetanja i bolest škrtosti. To su dvije bolesti koje su razorile imperije prije nas.'

Dairetu me'arifu (19. stoljeće), dopunjuje prethodno: *Katon nije uspio odbraniti spomenuti zakon, ali su se njegova predviđanja u potpunosti ostvarila. Također, u našem društvenom životu danas je uočljiva niskost ukusa modernizovanih žena i zapažena je njihova čežnja ka svemu onome što ih uljepšava i doprinosi njihovom 'dobrom' izgledu. Danas je to mnogo izraženije nego u slučaju staroga Rima...*

Mi nismo prvi koji su zapazili loš utjecaj na naš moral, što uzrokuje pretjerana želja za ukrašavanjem žena. To su primijetili i naši najpoznatiji publicisti koji su se pozabavili tim opasnim problemom. Kako da se oslobodimo te opake bolesti koja narušava našu savremenu civilizaciju i prijeti da će nas brzo odvesti u propast iz koje nema oporavka.[1]

Dâ se primijetiti da mislioci na Zapadu upozoravaju svoj narod na ono što se na kraju dogodilo Rimljanima zato što nisu pazili na način odijevanja žene i njeno miješanje sa muškarcima. Evo šta učenjak Luisa Prol koji u *Godišnjaku* (11. tom), pod naslovom *Ovo je politički potez*, kaže: *Iskvarenost političkih principa bila je prisutna u svakom vremenu. Čudno je da su uzroci takvog stanja u proteklim epohama istovjetni s današnjim, drugim riječima, žena je bila najutjecajniji uzrok u rušenju moralnih vrlina.*[2]

Zatim on nastavlja uspoređivati upozoravajuće predznake danas i stanje koje je vladalo u Rimskoj imperiji i, između ostaloga, kaže: *Politički predvodnici u posljednjem periodu Rimskoga carstva živjeli su u društvu velikog broja moralno nestabilnih žena. Danas imamo istovjetno stanje onome koje je vladalo u tom vremenu. Žene su premašile limit normale u pretjeranoj ljubavi i stremljenju ka raskoši i užicima.*

---

[1] *Dairetu me'arif*, 8/619-624.
[2] Isto, 8/621

Engleska publicistkinja Lejdi Kuk, u novinama IQ kazala je: *Miješanje spolova jeste omiljena pojava kod muškaraca. Zbog toga je žena i poželjela tu pojavu koja se sukobljava s njenom prirodnošću. Srazmjerno miješanju muškaraca i žena raste broj vanbračne djece. A to je velika kušnja za ženu.*

Zatim kaže: *Zar nije vrijeme da potražimo rješenje kojim ćemo ublažiti, ako ne i iskorijeniti, probleme koji obezvređuju zapadnu kulturu? Nije li ovo posljednji čas u kojem ćemo iznaći način da spriječimo uništavanje više hiljada djece koja nisu počinila nikakav grijeh. Grešku su počinili muškarci, obmanuvši ženu čijom prirodom preovladava popustljivost i nježnost.*

Očevi i majke! Neka vas ne zavara mala svota novca koju zarađuju vaše kćeri u fabrici ili negdje drugdje, a zauzvrat im se dešava ono što smo spomenuli. Podučite ih da se drže daleko od muškaraca. Obavijestite ih o posljedicama zavjere koja im se priprema. Statistika pokazuje da problem vanbračne trudnoće najčešće nastaje u sredinama u kojima se slobodno miješaju muškarci i žene. Da se primijetiti da su većina majki vanbračne djece upravo žene koje rade u fabrikama, služavke u privatnim kućama i žene koje su izložene pogledima muškaraca. Da nema ljekara koji medicinskim preparatima izazivaju prinudni pobačaj, uistinu bismo imali drugačiju sliku od one koju sada gledamo. Takvo alarmantno stanje dovelo nas je do bijednog položaja koji je teško i predočiti. To je vrhunac kulturne stagnacije.[1]

Njemački filozof Šopenhauer u svojoj knjizi *Kelimetun ani-n-nisa* kaže: *Konstatovat ćemo da je veliki propust u našem uređenju kada je pozvana žena da sudjeluje s muškarcem u podizanju njegove slave i učvršćivanju njegove veličine. Ženi je postalo lahko ispoljiti svoje niske strasti, uništavajući modernu kulturu snagom svoje moći i bezvrijednim idejama.*

Važno je da ovdje navedem riječi lorda Bajrona, iz njegove knjige *Er-Resail ve el-džeraid*, 2. svezak , strana 399., gdje kaže: *Analitičar koji bolje razmotri stanje žene u periodu starih Grka, zaključit će da takav položaj žene prihvata zdrav razum. I uvjerit će se da je stanje žene danas samo naslijeđe nereda iz srednjeg vijeka; to je fabricirano i prirodi žene oprečno stanje. Podijelio bi onda (dragi čitaoče) mišljenje sa mnom da se*

[1] Rešid Rida, časopis *El-Menar* , 486.

žena mora povratiti kućanskim poslovima, ali da joj se osigura kvalitetna ishrana i odjeća. Žena mora biti daleko od miješanja s muškarcima. Treba je podučiti vjeri, a udaljiti je od pjesništva i politike, i od svake knjige čija tematika nije vezana za vjeru i kulinarstvo.[1]

Islam ne dopušta da opisujemo žene kako ih je opisao Šopenhauer, ali smo naveli njegove riječi radi pouke i opomene.

Profesorica Gijom Feriro, u *Godišnjaku*, prvi tom, objavila je: *Mnogo je upozoravajućih znakova koji najavljuju blizinu konačne krize za takav način civilizacijskog usmjerenja kojim živimo. Nema dana kada neki od istraživača ne iznesu novi znak upozorenja. Budimo i mi ljekari i potrudimo se da dadnemo svoj doprinos glede dijagnoze koju su iznijeli liječnici za ovu društvenu bolest u vremenu u kojem živimo. Pronađimo neki novi oblik svećenstva koji mora u vezi s vjerom biti u protivnom, prijeti opasnost da zapadnemo u pogubno stanje u kojem se našlo svećenstvo u srednjem vijeku.... Današnji društveni principi nalažu da je vrijednost žene u neudavanju, a takva vrijednost briše ulogu majčinstva u slučaju žene, iako je to osnovna uloga koja ženi odgovara i fizički i psihički. Nema sumnje da će takav društveni položaj žene uništiti njen identitet u potpunosti te da će veliki broj tako usmjerenih žena uzrokovati teške posljedice u društvu općenito.*[2]

Argumenti zagovornika zapošljavanja žena

Moramo se osvrnuti na najvažnije argumente koje iznose zagovornici sudjelovanja žena u poslovima van kuće. Oni navode kako rad žene van kuće doprinosi narodnom dohotku i kako će država mnogo izgubiti ako žene budu vezane samo za kućanske poslove. Žene se privikavaju na privređivanje i iskorištavanje vremena čiji bi veliki dio, u kući, provele nekorisno. Neki od njih čak navode da se problem gojaznosti žena u našem podneblju liječi radom žene van kuće, jer je gojaznost nezapažena u zapadnim zemljama gdje većina žena radi.

Opovrgnuti te *ekonomske* argumente veoma je lahko ako se prisjetimo sljedećih činjenica:

---

[1] El-Galajini, *El-Islam ruhu-l-medenijje* novo izdanje, str 248.
[2] *Dairetu me'arif*, 8/611

1. Rad žene van kuće ima loš utjecaj na ekonomski život jer njihovim upošljavanjem dolazi do povećane konkurencije muškarcima u okviru uobičajenih djelatnosti za muškarce. Takva situacija uzrokuje porast procenta nezaposlenosti muškaraca, kao što se dogodilo u našoj zemlji otkako su žene počele raditi u državnim institucijama. Veliki broj nosilaca diploma srednje i visoke spreme sjede u kafanama jer nemaju posla. Dok oni uzaludno kucaju na vrata državnih institucija tražeći posla, na mjestima koja bi trebalo da pripadnu njima, sjede djevojke koje, u većini slučajeva, ne posjeduju stručnu spremu i sposobnost kao muškarci.

Nešto slično događa se i u Americi. Ženska konkurencija u poslu prouzrokovala je nevjerovatnu nezaposlenost muškaraca i stanje se pogoršava iz dana u dan. Uskoro ćemo se osvjedočiti čemu to vodi;

2. Ako je ustanovljeno da rad žene uzrokuje nezaposlenost muškaraca, pretpostavlja se da je muškarac, kojem je žena konkurent, njen otac, brat ili muž. Kakvu onda ekonomsku korist stječe porodica ako zapošljavanje žene iz jedne porodice dovodi do nezaposlenosti onoga koji je dužan izdržavati tu porodicu?;

3. Interesi nekog naroda ne mjere se uvijek materijalnim dobrima. Ako uzmemo kao tačnu pretpostavku da rad žene doprinosi narodnom dohotku, neosporno je da time zajednica neprocjenljivo gubi na duhovnom i društvenom planu. Ona gubi postojanost i harmoniju u porodici. Prethodno smo spominjali, a o tome ćemo govoriti i nešto kasnije, kako je Zapad mnogo izgubio radom žene van kuće. Tvrđava porodice srušila se i ponašanje djece se iskvarilo. Pa koja je šteta pogubnija po jednu zajednicu, materijalna ili ova društvena?;

Oni koji pozivaju upošljavanju žene van kuće, kako bi time doprinijeli dobru zajednice, ne obraćaju pažnju na štetu koja nastaje time; kao što je rastakanje porodice i gubljenje kontrole nad odgojem i ponašanjem djece. Takvi ljudi su sljedbenici totalno materijalističke ideologije i tako upravo postupaju socijalisti. Međutim, društvo neće ostvariti uspjeh ako se na moralne, duhovne i porodične vrijednosti bude gledalo kao na drugorazredne vrijednosti ili se te vrijednosti budu nipodaštavale. Naše društvo drži do svoje vjere i njegovo ponašanje ustrojavaju moralne norme na koje nas obavezuje vjera. Shodno tome, naša vizija porodice nije istovjetna s vizijom porodice u marksizmu ili u

zapadnoj materijalističkoj ideologiji. U suprotnom, mjereno vjerskim principima, to bi značilo neuspjeh društva u njegovoj misiji i humanizmu.

Društvo koje brine samo o povećanju proizvodnje i gleda na pojedinca kao na mašinu za privređivanje, zaista, ide unazad. Vraća se u kameno doba i u period ropstva i izrabljivanja. U našem vjeri privrženom društvu takvo nešto neće prihvatiti plemenita humanost za čovjeka koji se izdigao visoko u moralnosti i plemenitim vrijednostima;

4. Takav materijalistički pogled nije podoban za realnost našeg življenja niti je podoban za druga društva, pa čak ni za socijalističke zemlje. U svakom društvu nalazimo više kategorija koje apsolutno ne doprinose materijalno. Vojska i administracija ne povećaju materijalni dohodak zemlje. Ali, i uz takvu činjenicu, svako društvo prihvata da se vojska obaveže samo na odbranu i sigurnost zajednice, ne obavezujući je da materijalno privređuje. Može li se kazati da takav način neprivređivanja umanjuje narodni dohodak zemlje? Ili zagovarači rada žene van kuće zastupaju mišljenje da je materijalno neprivređivanje vojske radi interesa zajednice vrijednije od ekonomske koristi? Ako je tako, da li je posvećivanje žene problemima i potrebama porodice manje vrijedno za zajednicu od posvećivanja vojske odbrani zemlje? Ili, možda žele da ženu opterete s oba zadatka?

Život ljudi, ma ko oni bili, ne mjeri se samo materijalnom dobiti ili gubitkom, jer plemenitost, požrtvovanje, dostojanstvo, povjerenje i pružanje pomoći drugima, sve to iziskuje materijalna izdvajanja, ali je to, s druge strane, velika zarada koju ne propuštaju plemeniti i časni ljudi koji se ponose svojom ljudskom plemenitošću.

U očima modernog čovjeka koji se ponosi svojom humanošću, briga o porodici, podizanju novorođenčeta i odgoju djece vrijedi isto tako kao i sve druge moralne vrijednosti koje ne podliježu materijalnim standardima.

Na kraju, vođenje borbe neke društvene zajednice da bi odbranila svoj život ili istrgnula svoju samostalnost iz ruku okupatora, to je čin koji podržava svaki narod. Svaka država tako postupa. Pa koliko materijalne i ljudske štete pretrpi neka zajednica na putu svoje slobode? Ima li iko smjelosti pozvati svoju zajednicu da raspusti vojsku, prestane kupovati ili proizvoditi naoružanje i vojnu opremu ili je

pozvati na obustavu otpora neprijateljskim snagama, a sve to pod izgovorom materijalnih gubitaka i nanošenja štete privredi i općim društvenim dobrima;

5. Imaju li ikakva smisla riječi onih koji kažu da boravak žene u kući privikava ženu lijenosti i dovodi do pojave gojaznosti, što nije slučaj sa ženama na Zapadu? Uistinu, oni ne poznaju prirodu kućnih poslova i taj teret. Nisu im poznate žalbe žena koje predvečer, klonule od napornih kućnih poslova, odlaze do svojih prijateljica i susjetki da bi se malo opustile.

Djevojku koja se još školuje ne možemo opteretiti i dodatnim radom. Po završetku škole, ona ne ostaje u kući svojih roditelja, osim onoliko koliko joj je potrebno da se pripremi za prelazak u kuću svoga budućeg muža. U tom periodu ona uči od svoje majke kako praktično voditi kuću i brinuti se o porodici, te nije dopušteno da je obavezujemo radom izvan kuće.

Želim istaći da poslovi koje obavlja žena u kući, bila ona supruga ili neudata, nimalo nisu lakši od poslova van kuće, a ponekad znaju biti i teži.

Što se tiče tvrdnji da su istočnjačke žena gojaznije od zapadnjakinja, to je zaista smiješno i ne dolikuje da se o tome raspravlja. S obzirom da smo to čuli više puta od onih koji zagovaraju rad žene van kuće, kazat ćemo da se gojaznost ili mršavost vezuju za način ishrane i evidentno je da naš način ishrane uzrokuje gojaznost muškaraca i žena podjednako. Također je uočljiva gojaznost i muškaraca na Zapadu. Sve to potvrđuje činjenica da beduini, koji žive u pustinji, nisu gojazni; rijetkost je da među njima pronađeš gojaznog čovjeka. Jednom prilikom hadždžu je prisustvovalo više od tri stotine hiljada beduina i među njima nisam primijetio nijednog gojaznog ili krupnog čovjeka.

Stoga se da zaključiti da je problem gojaznosti uzrokovan načinom ishrane, odmorom ili umorom.

Opasnost koja vreba

Uzimajući u obzir sve prethodno, zaključujemo da opasnost, koja danas okružuje zapadnu civilizaciju, kao što je prije toga okružila i

uništila grčku i rimsku civilizaciju, proistječe iz nemorala žene i njenog neograničenog miješanja sa muškarcima. Ista će opasnost i nas okružiti, ali s jasnom razlikom između nas i drugih civilizacija. Nemoral žene, koji ih je uništio, pojavilo se tek nakon što su dosegli vrhunac civilizacijskog napretka. Međutim, u našem slučaju ta bolest pojavljuje se na početku puta ka napretku i preporodu. Začuđujuće je da neki naši sugrađani žele da krenemo od tačke gdje su drugi stali i da u stopu pratimo Zapad u praksi koju zapadnjaci označuju kao prijetnju njihovoj civilizaciji.

Naš ummet nema nikakva interesa da tu upasnost upušta u svoje kuće i porodice, koje uživaju blagodat spokojstva, ljubavi, povjerenja i harmonije. To su strani osjećaji za zapadnjake nakon što su se među njima raširile te opake moralne bolesti. Oni žale za tim osjećajima i vape za užitkom u njima.

Opasnost nemoralne književnosti

Uvjeren sam da su književnici, koji svojim djelima huškaju ženu da prekrši moralne kodekse po kojima smo prepoznatljivi i pozivaju je da slijedi put zapadne žene oduzimajući time ženi njenu sreću i mir, najviše odgovorni za iskvarenost žene i zastranjivanje društva u tom pogubnom usmjerenju. Mislilo se da će upravo književnici biti na čelu stvarnog preporoda koji će u ummetu usaditi duh požrtvovanja i podsticati ga na mirni porodični život kako bi naše društvo, na putu uspona, bilo jedinstveno i čvrsto. Ta skupina nemoralnih književnika u svojim rukama drži alatke za rušenje tvrđave našeg čvrstog unutarnjeg bića. Na putu koji su izabrali ne paze na interese društva i ne slijede svoje umove, već strasti i pohotu. Žele ostvariti materijalnu dobit svojom nemoralnom rušilačkom književnošću, distribuirajući je među omladinom kako bi je ona prihvatila i usvojila.

Lično ne pravim razliku između ratnih profitera i obogaćenih na račun nemorala jer i jedni i drugi u vremenu krize koriste šansu za stjecanje novca. Držim da su profiteri nemoralom opasniji i štetniji za društvo, pa zašto ih onda ostaviti da u ime slobode uništavaju naše porodice? Prava sloboda je samo ona koja gradi, a ne ruši; koja vodi stvarnom napretku, a ne povratku unazad za hiljade i hiljade godina do

vremena u kojem se čovjek povodio za svojim strastima, ne mareći za zajednicu, oslobođen svakog zakona.

Čudno je da književnici ograničavaju svoje stvaralaštvo samo na nemoralnu književnost koja vodi brisanju morala, rastakanju porodice i općem metežu. I sve to u za nas najtežim historijskim trenucima, kada se vodi oružana borba protiv izraelskog okupatora. A poznato je da borba za oslobođenje iziskuje etiku muškosti, a ne etiku opuštenosti, iziskuje etiku snage, a ne etiku slabosti, etiku žrtvovanja, a ne etiku profiterstva, etiku sustezanja, a ne etiku uživanja i strastvenih pobuda.

Pozivam sve razumne u našem ummetu, mladiće i čedne čiste djevojke ummeta, sva naša udruženja žena, pozivam sve iskrene u ovom ummetu, muškarce i žene, da zajedno stanemo pred one koji se poigravaju i uništavaju naše vrijednosti pod plaštom slobode govora. Da im se pojasni da čestitost govora stoji ispred slobode govora i da usmjeravanje seksualnog nagona nije njegovo sputavanje, kako oni tvrde. Da znaju da mi vodimo neoružanu borbu koja ne prestaje dok se ne udovolji znanju, imanu i moralnim principima, te da sve one koji pokušavaju unijeti u naše kuće, do naših supruga i kćeri, bolest pornografije i moralne raspuštenosti, mi smatramo lopovima i provalnicima koji kradu najcjenjenije moralne vrijednosti ummeta i vrline kojim se on ponosi.

Poručujemo im: *Ostavite naše čedne kćeri, ostavite naše kreposne supruge, ne dirajte našu omladinu, to je omladina otpora i revolucije, a ne omladina nereda i anarhije.*

Onaj ko pokuša, u ime slobode, uništiti moju porodicu, ja mu neću dopustiti da izvrši to zlodjelo, nego ću ga, u ime zakona, spriječiti u tome. Neću mu dopustiti da, u ime umjetnosti, *zapali* moj dom, nego ću, u ime pravde, časti i snage koja nam je potrebna, to osporiti, jer umjetnost koja nije na usluzi islamskom preporodu samo je zabava, igra i nered.

Zabludivanje pod plaštom emancipacije žene

Sve što se govori o pitanju žene i njenoj emancipaciji zaista je prepuno laži i obmane. Nakon što je islam oslobodio ženu, mi u našem društvu ne srećemo se s problemom emancipacije žene, nego je to

problem Zapada koji je i danas aktuelan. Islamski nalog za čestitošću žene i njeno usmjerenje ka velikoj društvenoj misiji koja joj pripada nije sputavanje potencijalne snage nego njeno usmjeravanje. Usmjeravanje nije istovjetno sputavanju. Postavljanje stvari na odgovarajuća mjesta i sprečavanje kršenja limita nije bezakonje i bježanje od prava porodice i prava društva.

Svima nam je poznata razlika između sputavanja i uređenja. Svi znamo šta je destrukcija, a šta je izgradnja, kakva je razlika između vladavine zakona i anarhije!

ZAKLJUČAK

SAŽETAK STAVA O PITANJU ŽENE

Želja mi je rezimirati lični stav o pitanju žene:

1. Obaveza je omogućiti obrazovanje žene, a školske nastavne programe načiniti tako da se programi za djevojke razlikuju od onih koji se prezentiraju muškarcima;

2. Žena mora uživati sva prava koja joj daje islam, a njih sam spomenuo na početku ove studije;

3. Nužno je da se naša žena pripremi za vrijeme kriza i ratova, jer mi smo pod stalnom prijetnjom pogubnih lokalnih ili svjetskih ratova. Treba da se poduči civilnoj zaštiti, programu prve pomoći i prođe obuku rukovanja oružjem, te da sve spomenuto uskladi s nalozima islamske etike;

4. Potrebno je ograničiti upošljavanje žena u državnim institucijama. One treba da rade samo u službama koje odgovaraju njihovom pozivu i prirodi: kao ljekari ginekolozi, pedijatri, u prosvjeti za mlađi naraštaj, u srednjim školama za djevojčice i u socijalnim savjetovalištima za porodice;

5. Ženu treba pripremiti da odgovori svojoj plemenitoj društvenoj misiji, što bi joj pomoglo da postane zdrava jedinka za formiranje porodice, sposobna da se brine o djeci i kućanstvu;

6. Potrebno je spriječiti miješanje žene sa stranim joj muškarcima, osim u granicama nužde, kao što je obavljanje namaza u džamijama ili izlazak do univerziteta, uz obavezno poštivanje islamskog bontona;

7. Nepotrebno je angažovanje žene u politici kako njena sreća ne bi bila uništena. Zaštićena unutar porodice, žena treba biti

pošteđena stranačkih razilaženja kako bi mogla udovoljiti svom najvećem pozivu;

8. Žena treba biti osposobljena da u ženskom miljeu sprovodi društveni i moralni preporod. Naše porodice, majke i supruge imaju veliku potrebu da nauče kako da u realnom životu sprovedu misiju koja im je povjerena. Žena je mnogo uspješnija i podobnija od muškarca da taj veliki društveni zadatak sprovede u ženskom okruženju;

9. Obaveza je spriječiti ženu da privređuje izvan kuće, osim u slučaju da nema svog skrbnika, a i ta grupacija će se samoishranjivati do sprovedbe islamskog sistema koji nalaže starateljstvo nezbrinutih iz državnog budžeta, kako žena ne bi bila ponižavana i izrabljivana zarađujući za nužnu egzistenciju;

10. Dužnost je zabraniti otkrivanje i isticanje tijela i ukrasa na javnim mjestima, što je Allah, ﷻ, izričito zabranio. Treba odrediti kaznene mjere za prekršitelje tog propisa koje će odgovarati položaju i psihi žene;

11. Obaveza je zaustaviti prijeteću poplavu nemoralne književnosti. Na vladi i narodu je da združenim snagama porade na rješavanju tog problema. Smatram da najveći teret zabrane takve književnosti pada na naše uvažene gospođe i gospođice koje će podići svoj glas i iznijeti kritičku osudu takvih djela.

Završna riječ

Na kraju, bez straha od osude, obznanjujem da naš ummet neće prihvatiti da pogazi zakone svoje vjere, jer ummet je uvjeren u valjanost islamskog sistema i njegovog svjetonazora. Odstupanje od normativa koje islam postavlja za dobro žene, zaista bi bilo osuđeno od islamske uleme, muslimanske omladine, od žena i djevojaka ovog ummeta. To bi pozvalo na borbu protiv onih koji nose zastave tih griješnih poziva.

Ako ispunimo svoju obavezu, time smo lišeni odgovornosti pa makar se, i pored našeg suprotstavljanja, raširio val protivan islamu, istini i interesu zajednice. Dovoljno je da, spram svojih mogućnosti, ukazujemo na greške i pokušavamo oplemeniti svijest ljudi. U slučaju da zlo prevlada i nastavi rušiti i harati, zadovoljit ćemo se našim

hrabrim istupom koji će historijska pravda otkriti i nagraditi nagradom koju nam Allah, ﷻ, garantuje, govoreći o nama:

﴿ وَإِذْ قَالَتْ أُمَّةٌ مِّنْهُمْ لِمَ تَعِظُونَ قَوْمًا ٱللَّهُ مُهْلِكُهُمْ أَوْ مُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا قَالُوا۟ مَعْذِرَةً إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴾

A kada ih skupina od njih upita: 'Zašto opominjete narod koji će Allah uništiti ili kazniti teškom kaznom'? oni odgovaraju: Da bismo kod Gospodara vašeg ispriku imali i da bi se oni možda povratili.'[1]

Dovoljno je da smo ispunili svoju obavezu i upozorili na opasnost koja prijeti, i jasno odvojili istinu od laži u vezi s tim prijetećim pitanjem.

Iako se ljudima pričinjava da se nedaća ne može otkloniti jer smo podložni materijalnoj i moralnoj moći zapadne civilizacije, istina će, ipak, pobijediti. Istina kojoj pozivaju mladići i djevojke vjernici koji su zavjet dali Allahu, ﷻ, da će istinu pronositi i dizati bajrak njen, za nju se zalagati i zbog nje se žrtvovati, ne osvrćući se na prepreke i ne bojeći se prijetnji i optužbi onih koji spletkare.

Ta vojska vjernika, čiji se vojnici raširiše po cijelom islamskom svijetu, samo je nastavak odreda dobra koji su se borili protiv zla od začetka borbe istine i laži na zemlji. Oni će nastaviti da se bore ponavljajući riječi Uzvišenog, ﷻ,:

﴿ رَّبَّنَآ إِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِى لِلْإِيمَٰنِ أَنْ ءَامِنُوا۟ بِرَبِّكُمْ فَـَٔامَنَّا ۚ رَبَّنَا فَٱغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّـَٔاتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ ٱلْأَبْرَارِ ﴾

Gospodaru naš, mi smo čuli glasnika kako poziva u iman: 'Vjerujte u Gospodara svoga', pa smo mi povjerovali. Oprosti nam grijehe naše i pređi preko naših postupaka loših i daj da umremo sa čestitima.[2]

[1] Sura *El-`Araf,* ajet 164.
[2] Sura *Ali Imran,* ajet 193.

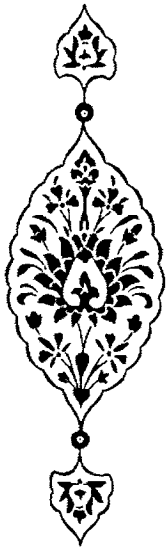

PRILOZI

PREDGOVOR

Ovim prilozima, koje pridodajemo ovoj knjizi nakon predavanja, imamo za cilj, kao što sam napomenuo u Uvodu, potvrditi sve naše navode u ovoj knjizi u pogledu raznovrsnih stavova i mišljenja koji su u vezi s pitanjem žene.

Jedini cilj nam je otvoriti oči onima koji su obmanuti predstavom života žene na Zapadu i njenim uživanjem slobode koju sebi pripisuje, da im pomognemo da uistinu vide stvarnost tog blještavog i varljivog života. Ne smijemo zaboraviti da je islam još prije četrnaest stoljeća bio savremeniji i učinkovitiji od današnje civilizacije. Bio je širih vidika, više je imao obzira i poštovanja prema ženi, uzdižući njen status i dajući prava koja joj pripadaju.

Dobro je vodio računa o njenoj sreći, zadovoljstvu i uspjehu, zabranjujući joj pokazivanje svojih ukrasa i miješanje sa muškarcima. Štitio je ženu od gorčine i težine javnih poslova, obavezujući muža da izdvaja sredstva za nju kako bi nesmetano svu svoju pažnju mogla pokloniti potrebama porodice i odgoju djece.

Čitalac će vidjeti da smo sve navode spomenute u ovim prilozima uzeli iz klasičnih zapadnih izvora ili drugih knjiga, novina, časopisa ili vijesti.

ŽENA PRIJE ISLAMA

U šestom tomu časopisa *El-Ezher* na strani 721., nalazi se preneseni govor, koji je objavljen u islamskom časopisu koji izlazi u Londonu, pod naslovom *Islamsko i kršćansko*, u kojem se kaže: *Islam je, u pogledu zakona, odvojeno tretirao ženu, dajući joj pravo postizanja gospodarstva. Učinio je odgovornom u svim pitanjima koji se tiču obaveza i dužnosti. Znajte da stanje nije baš takvo kakvim se predstavlja u očima kršćanske Evrope. U većini evropskih država pravo vlasništva žene prelazi na njenog muža prilikom sklapanja braka. U Engleskoj žena postaje, u očima općeg zakona, zajedno sa svojim mužem, jedna cjelina, odnosno jedinka, pa nema prava vlasništva niti mogućnost prihvatanja obligacija. Godine 1882. donesen je zakon o pravu vlasništva udatih žena, kojim im je dato pravo koje prije nisu imale.*

Žena je postala odgovorna za svoja ulaganja i obaveze, i uzajamne sporazume, u visini svoga ličnog prava vlasništva. Taj zakon nije ostavio muža po strani u vezi s pitanjima poslovanja njegove supruge. Tužitelj je imao pravo krivičnog gonjenja žene, ili da joj pridruži i muža. Ako, kojim slučajem, žena ne posjeduje ličnu imovinu, tužitelj ima pravo krivično goniti njenog muža u svojstvu odgovornog za poslovanje svoje žene.

Iz svega spomenutog da se zaključiti da islamski stav uvažavanja žene i njenog povlaštenog položaja u očima zakona prednjači nad svim što su utemeljili zapadni mislioci. Svjedoci smo, isto tako, da je činjenično stanje drugačije. Svaka osoba, bio to muškarac ili žena, ima pravo nasljedstva, nemajući pravo njegova negiranja (tj. u islamskom pravu). Ako to usporedimo sa apsolutnom slobodom u oporučivanju, po engleskom zakonu (u kojem se dopušta sprečavanje nasljednicima bilo čega od nasljedstva), zahvaljujemo se Allahu, ﷻ, što nas je uputio ka nužnosti priznavanja prava porodice.

KUPOPRODAJA ŽENA U EVROPI

Gospodin Es-Sejjid Rešid Rida, u svojoj knjizi *Nida li-l-džinsi-l-letif*, kaže slijedeće: *'Engleski filozof Herbert Spenser u svojoj knjizi 'Ilm vasfi-l-idžima' kaže slijedeće: 'Udate su žene prodavane u Engleskoj u periodu između petog i jedanaestog stoljeća. U jedanaestom stoljeću desilo se da su crkveni sudovi ustanovili zakon po kojem muž ima pravo dati ili posuditi svoju ženu drugom muškarcu na određeni vremenski period s kojim je saglasan muškarac kojem se ta žena ustupa. Još gore i gnusnije od toga jeste pravo plemića (bez obzira bio duhovni ili svjetovni autoritet) da se može naslađivati ženom zemljoradnika puna 24 sata nakon što je zaključio njihov brak (tj. brak te žene sa zemljoradnikom).'*

Godine 1567., po gregorijanskom kalendaru, škotski parlament donio je odluku kojom se ženi ne dopušta da ima vlast nad bilo čime.

Još čudnije od svega toga jeste da je engleski parlament donio odluku, u vrijeme Henrija VIII, engleskog kralja, kojom se zabranjuje ženi da iščitava Novi Zavjet, odnosno Indžil i knjige kršćanskih apostola.

Zamjerajući svemu tome, Es-Sejjid Rešid kaže slijedeće: *Kako je to daleko u odnosu na slučaj kada su ashabi prvi zapisani primjerak Kur'ana u doba hilafeta Ebu Bekra, ﷺ, dali na čuvanje ženi Hafsi, ﷺ, majki pravovjernih.*

Es-Sejjid Rešid Rida prigovara prodaji žena u Engleskoj, slijedećim riječima: *Začuđuje ono što je preneseno iz nekih engleskih časopisa ovih dana (tj. otprilike prije trideset godina), da još uvijek, u nekim engleskim gradovima i selima muževi prodaju svoje supruge za veoma neznatne i mizerne sume novca, kao naprimjer trideset šilinga (15 sirijskih lira)*[1]. *Spomenuo sam imena nekih od njih.* (36. strana navedene knjige).

[1] U našoj valuti to iznosi 4, 26408 KM. (primj. Z.H.).

Prodaja supruge, i ubistvo kupca

U časopisu *Hadaretu-l-islam* na strani 1078. u drugom tomu, 1962. godine, navodi se slijedeće: *Jedna novinska agencija u regiji Kalabrija, u Italiji navodi kako je jedna osoba počinila ubistvo druge osobe. Kada su istražni organi upitali ubicu za razlog zlodjela za koji se tereti, istakao je slijedeće: 'Dogovorio sam se sa ubijenim da mu prodam svoju suprugu za novčanu naknadu u visini od 570 funti. Od tog iznosa on je platio samo 400 funti. Prošlo je dugo vremena, a on nije donosio ostatak ugovorenog iznosa. Nakon potraživanja duga on je odbio to platiti pa sam bio prisiljen da ga ubijem.'*

ISLAMSKA PRAVEDNOST I POŠTOVANJE PREMA ŽENI

Džordž Sal u uvodu Prijevoda Kur'ana na engleski jezik, na stranici 80., kaže slijedeće: *Nisu istinite potvore nekih autora na račun islama. Oni kažu da islam ne smatra ženu ljudskim stvorenjem.*[1] *El-Islam ruhu-l-medenijje,* str. 267.

Volter u odrednici o Kur'anu u Filozofskom leksikonu, ističe slijedeće: *Kur'anu smo pripisali mnogo apsurdnosti od kojih je on zbilja čist. Brojni naši pisci, poput janjičara, vrlo lahko osvojili su povjerenje naših žena time što su ih uvjerili da je Muhammed smatrao žene razumnim životinjama, te kako su one, u pogledu islamskog prava, na stepenu roblja, kako ne posjeduju ništa od ovodunjalučkih dobara niti se imaju čemu nadati na drugom svijetu. Naravno da su te riječi besmislene. Međutim, mnogo je onih koji i dalje u njih vjeruje.*

Mi ne zaboravljamo da Kur'an daje prednost muškarcu nad ženom, darujući mu to kao urođeno svojstvo. Međutim, Kur'an se razlikuje od Tevrata time što ne smatra ženinu slabost Božijom kaznom, kao što se to navodi u Genezi, prvoj knjizi Starog zavjeta, u trećem poglavlju pod brojem 16.

[1] Preuzeto iz djela *El-Hilal ve-s-salib.*

Greška je pripisati tako velikom zakonodavcu, kao što je Muhammed, ﷺ, takav ružan odnos prema ženi. Istina je, međutim, da se u Kur'anu kaže slijedeće:

﴿... فَإِن كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَىٰٓ أَن تَكْرَهُوا۟ شَيْـًٔا وَيَجْعَلَ ٱللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا﴾

...A ako prema njima odvratnost osjetite, moguće je da je baš u onome prema čemu odvratnost osjećate Allah veliko dobro dao. [1]

I još se navodi:

﴿ وَمِنْ ءَايَـٰتِهِۦٓ أَنْ خَلَقَ لَكُم مِّنْ أَنفُسِكُمْ أَزْوَٰجًا لِّتَسْكُنُوٓا۟ إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُم مَّوَدَّةً وَرَحْمَةً ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَـَٔايَـٰتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴾

I jedan od dokaza Njegovih je to što za vas, od vrste vaše, stvara žene da se uz njih smirite, i što između vas uspostavlja ljubav i samilost; to su, zaista, pouke za one koji znaju.[2]

(*El-Islam ruhu-l-medenijje*, str. 267., preneseno iz djela: *El-Hilal ve-s-salib*).

Ana Bizant, vođa svjetskog teozofskog pokreta, kaže u svojoj knjizi: *El-Edjanu-l-muntešire fi-l-Hind*, slijedeće: *Koliko je svijet griješio u ocjenjivanju Poslanikova poimanja žene!? Spominje se da je smatrao da žena nema duše. Kakve svrhe ima potvora na Allahovog Poslanika, ﷺ? Povjerite mi svoj sluh a ja ću vam ispričati njegovo stvarno poimanje tog pitanja.*

U Kur'anu se navodi slijedeće:

﴿ وَمَن يَعْمَلْ مِنَ ٱلصَّـٰلِحَـٰتِ مِن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ يَدْخُلُونَ ٱلْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ نَقِيرًا ﴾

A onaj ko učini dobro, bio muškarac ili žena, a vjernik je, ući će u Džennet i neće mu se učiniti ni koliko trun jedan nepravda.[3]

---

[1] Sura *En-Nisa*, ajet 19.
[2] Sura *Er-Rum*, ajet 21.
[3] Sura *En-Nisa*, ajet 124.

Pošto je citirala veći broj kur'anskih ajeta koji podstiču na pažnju, brigu i poštovanje prema ženi, nastavila je riječima: *Poslanikovo učenje ne zaustavlja se na definiranju samo općih principa. Uspostavio je zakon koji tačno reguliše pitanje nasljedstva žene. On je pravičniji i daje više slobode, s obzirom na neovisnost koja joj se daje, od engleskog kršćanskog zakona, po kojem se postupalo do prije dvadeset godina. Ono što je islam dao ženi smatra se primjernim zakonom koji jamči potpunu zaštitu žene. Garantuje joj sigurnost od nasilnog uzurpiranja bilo kojeg dijela njenog nasljedstva od njene rodbine, braće i sudruga (žena koje su isto kao i ona udate za istog muškarca).*[1]

Pol Tito, po onome što se prenosi u časopisu *El-Ezher*, u desetom tomu na strani 712., kaže: *Nemoj zaboraviti da je Kur'an u velikoj mjeri popravio stanje žene u društvenom životu.*

U Francuskom časopisu *Monitor*, kako prenosi časopis *El-Ezher* u jedanaestom tomu na strani 315., kaže se slijedeće: *Islam je ostvario i iz temelja popravio stanje žene u društvenom pogledu. Posebno je bitno istaći da su prava koja je islam dao ženi uveliko nadmašila prava koja su data Francuskinji.*

Lora Fišja Fagleri u svojoj knjizi *Difa' ani-l-islam*, na stranici 106, kaže slijedeće: *Ako kažemo da je žena u Evropi dostigla, s društvenog stanovišta visok položaj, njen status, bar zakonski, do u posljednjih nekoliko godina, bio je veoma nizak, pa je u nekim zemljama i danas manje neovisan nego status muslimanke u islamskom svijetu.*

Slijede odlomci iz knjige *Hadaretu-l-arab* Gustava L`pena: *Temelj nasljednog prava, koji je posebno naglašen i određen u Kur'anu, sadrži najveću moguću pravednost i pravičnost. Čitalac to jednostavno može shvatiti i iz ajeta koje sam naveo, čime sam u dovoljnoj mjeri ukazao na opće propise. Upoređivanjem tih propisa s propisima iz francuskog i engleskog prava može se zaključiti da je islamsko pravo dodijelilo udatim ženama, za koje se smatra da muslimani ne postupaju s njima s dovoljno ljubaznosti, pravo u nasljedstvu koje nismo našli u našim zakonima.*[2]

Islam ima veliki utjecaj na stanje i položaj žene na Istoku. Podigao je njen društveni status i položaj, a nije ih degradirao, suprotno nasumice

[1] Časopis *El-Ezher*, VIII, str. 290.
[2] Str. 474, II izdanje, prijevod prof. Adila Zeitera

ponavljanim tvrdnjama. Kur'an je dodijelio ženi bolja nasljedna prava od onih koja su u evropskim zakonima.

Potom autor uspoređuje stanje arapske žene prije islama i njenog statusa poslije, nastavljajući razgovor slijedećim riječima: *Ako želimo saznati stepen utjecaja Kur'ana u vezi s pitanjem žena, obavezni smo pogledati njen status u vrijeme kada je cvjetala arapska civilizacija. Po onome što su prenijeli historičari, što ćemo spomenuti malo kasnije, žena je uživala status za koji se složno zalažu njene sestre današnjice u Evropi, i to u vremenu kada je viteštvo i junaštvo Arapa Endelusa bilo na visini.*

Spomenuli smo, u ranijem poglavlju, da su Evropljani preuzeli od Arapa principe viteštva, među kojima je i poštovanje žene. Islam je onda, a ne kršćanstvo, uzdigao ženu s najnižeg stepena na kojem se nalazila, suprotno rasprostranjenom uvjerenju. Ako pogledaš kršćanske feudalce u srednjem vijeku, vidjet ćeš da nisu imali nikakva poštovanja prema ženi.

Ako prelistavaš historijske knjige iz tog vremena, naći ćeš ono što uklanja svaku sumnju o ovom pitanju. Saznat ćeš da su muškarci u doba feudalizma bili osorni prema ženama, sve dok kršćani nisu naučili od Arapa kako da s njima postupaju na najljepši mogući način. Tako se u historiji Garana Luluhirana navodi način postupanja prema ženama u vrijeme Šarlamana i o tome kako se on lično ponašao prema njima: 'Šarlaman je nasrnuo na svoju sestru u toku jedne prepirke i svađe, uzeo je za kosu i udario je tako jako i žestoko da joj je, svojom željeznom rukavicom, slomio tri zuba....' Šta mislite, da se takva prepirka desila kočijašu u naše vrijeme, on bi zasigurno, i bez ikakve sumnje, bio daleko milostiviji prema njoj.

Dokaza koji govore o ugledu žena u vrijeme arapske civilizacije ima mnogo. Neke od njih su bile poznate kao znanstvene radnice, a neke kao književnice. Mnogo ih se proslavilo i došlo do izražaja u vrijeme Abasija na Istoku i u vrijeme Emevija u Španiji.

Autor potom prenosi riječi historičara Abdu-r-Rahmana III, u kojima se kaže: *U vremenu u kojem je on živio velika pažnja u Endelusu je posvećivana znanju i književnosti. Žene su voljele predavanja u svojim odajama. Dosta ih se isticalo svojom dobroćudnošću i obrazovanjem.*

Potom je nastavio svoje izlaganje navodeći neke od tih primjera: *Izgubi se civilizacija blistavih prvih halifa u vrijeme onih koji su naslijedili Arape, a posebno u vrijeme Turaka, što dovede da se umanji stepen i važnost žena. Objasnit ću na drugom mjestu kako je njihovo sadašnje stanje*

daleko bolje od stanja njenih sestara u Evropi, pa čak i kod Turaka. Ono što slijedi samo je potvrda da se srozavanje njena digniteta dogodilo suprotno Kur'anu, a ne nikako zbog Kur'ana.

Ovdje možemo ponoviti svoje stavove riječima: 'Islam je uistinu ženi dao sva prava i on je vrlo daleko od toga da mu se pripiše da ih je umanjio.' Nismo prvi koji brane taj stav i to mišljenje, i prije nas bilo je onih koji su razmišljali, na isti način, kao što su npr. Kosan Doper Sefal, te Bartolomej Sen Hiler.

Vrijednost islama ne može se ograničiti na podizanje digniteta žene, već se može još dodati da je islam prva vjera koja je to uradila. To je lahko potvrditi objašnjenjenjem da su sve vjere i zajednice, koje su bile prije Arapa, loše postupale prema ženi. (str. 488-490.)

Prava udatih žena, na koja su poseban akcenat stavili Kur'an i njegovi komentatori, mnogo su bolja od prava udatih žena u Evropi. (str. 497.)

Prema islamskoj ženi postupa se s ogromnim poštovanjem, posebno ako ona posjeduje i zaslužuje te odlike. U vezi s tim slažu se svi nepristrasni istraživači. Ima ih koji su se suprotstavljali svojim osjećanjima mržnje spram višeženstva – priznavajući njegove prednosti i vrednote. Ovdje želimo posebno izdvojiti Doa Emisbusa, koji je prilikom jednog govora o istočnjačkoj ženi, nakon što se okomio na višeženstvo, shodno svome evropskom nazoru, rekao: 'Uistinu se žena na Istoku, općenito gledano, velikodušno poštuje i cijeni. Nema nikoga ko je u stanju dići svoju ruku na nju na putu, niti ima tog neustrašivog vojnika koji smije ići i miješati se među žene svoga naroda, prilikom njihovih svađa i prepirki. Na Istoku muž pruža punu pažnju svojoj supruzi, dok briga prema majci dostiže stepen robovanja. Na Istoku ne možete naći muža koji želi sebi prigrabiti zaradu svoje supruge (Tako je bilo prije nego što su nam ponuđeni principi zapadne civilizacije). Na Istoku je muž taj koji daje mehr svojoj supruzi... itd.' (str. 497)

L`pen završava svoje izlaganje riječima: *Ja želim uvjeriti čitaoca, nakon što se zadrži nad onim što sam prije naveo i istakao, kako je princip višeženstva pozitivan. Kako su ljubav prema porodici, lijep odgoj i lijepa narav mnogo razvijeniji u slučaju spomenutih naroda nego u slučaju ostalih. Islam je umnogome popravio stanje žene. To je prva vjera koja joj je podigla čast. Uistinu, žena na Istoku je mnogo poštovanija, kulturnija i sretnija od bilo koje evropske žene, općenito gledano.* (str. 503.)

Hamilton, engleski znanstvenik, kaže: *Propisi islama u vezi s pitanjem žene veoma su jasni. Obiluju pažnjom i njenom zaštitom od svega što joj može naštetiti i izobličiti njenu pokornost. (El-Islam ve el-hadara el-a'rabijje*: 1/91.)

ŽENSKI POKRET NA ISTOKU I PITANJE UDJELA ŽENE U NASLJEDSTVU

Egipatski časopis *El-Feth* u izdanju od 22. redžeba 1347. god. po Hidžri ili 3. januara 1929. godine, na strani 452., prenosi slijedeće: *Čitaoci su upoznati s onim što smo objavili u prošlom broju, o tome kako je Gosp. Selam Musa održao govor u Udruženju mladih kršćana o pitanjima s kojima on, a ni Udruženje, nema ama baš ništa, a to je ciljanje na ženu muslimanku, njeno pokrivanje i otkrivanje samo lica, te o njenom nasljednom dijelu koji joj je odredio Kur'an. Taj i slični nametljivci upliću se u ono što ih se ne tiče. Misle kako se žena muslimanka, ako ode u krajnost u određenim pitanjima, može iskoristiti kao sredstvo za rušenje vjere. Ti nametljivci žele usmjeriti svoju pažnju na podsticanje gospođe Hede Še'aravi da zahtijeva od islamske egipatske vlade neslaganje s Allahovim, ﷻ, zakonima u Kur'anu o pitanjima ženskog nasljednog dijela.*

Oni se time nisu zadovoljili već su uputili privatno pismo gospođi Hedi Še'aravi, podstičući je na neslaganje u vezi s tim.

Gospođa Heda htjela im je objasniti da, bez obzira koliko je doprinijela na feminističkom planu, ona nije došla u fazu da se zadovolji da bude sredstvo obmane te skupine. Zbog toga je ušutkala gosp. Selama Musu i njegovo udruženje pismom koje je u cijelosti objavljeno na prvoj stranici časopisa El-Ahram ujutro prošlog petka. U njemu se kaže: 'Primila sam pismo od cijenjenog profesora Selama Muse koje mi je upućeno sa željom da tražim od Ministarstva pravde donošenje zakona koji bi izjednačio ženu i muškarca u nasljedstvu. U prilogu je dostavio sažetak govora koji je održao u Udruženju mladih kršćana o prosperitetu egipatske žene, a koje je objavio časopis El-Mukatem 23. decembra 1928. godine.

Najvažnije je da Vas obavijestim, cijenjeni profesore, i sve koji su prisustvovali Vašem predavanju da ja u svom poslu moram da izvršavam zadatke i obaveze koji su mi povjereni od udruženja 'Zajednica žena', koje

mi je ukazalo čast da ga predvodim. Pošto udio žene u nasljedstvu nije pitanje iz programa djelovanja Udruženja, ja nemam prava uplitati se u to pitanje, bilo da se slažem sa činjeničnim stanjem ili da ga želim promijeniti.

A ako već moram reći svoje mišljenje i zauzeti stav o ovom pitanju, onda ću to reći kao običan čovjek, a to je da se ne slažem s izjavama i govorom Selama Muse u segmentu koji se odnosi na izmjenu visine nasljedstva koji pripada ženi. Čak i ne mislim kao on, da je feministički pokret u ovoj zemlji, budući da je pod utjecajem feminističkog pokreta Evrope, obavezan slijediti ih u potpunosti. Svaka država ima svoje zakone i svoje običaje. Nije sve ono što se smatra dobrim u jednom kraju dobro i u drugom.

Mi ne primjećujemo protivljenja žena i prigovaranja zbog toga što nisu izjednačene u nasljedstvu s muškarcem. Primjetno je njihovo zadovoljstvo onim što im je dodijeljeno. Iz svega proizlazi da joj šerijat nadomješćuje to da se o njoj brine muž i da je opskrbljuje, kao i njenu djecu, kao što joj je dopustio nesmetano raspolaganje svojim novčanim sredstvima.

Što se tiče stava da je neizjednačenost u nasljedstvu jedan od razloga odbojnosti i indiferentnosti muškaraca prema sklapanju braka na Istoku, nije tačno. Svjedoci smo da je u Evropi danas ta bolest (neženstvo) uveliko rasprostranjena i mnogo je izraženija i opasnija nego na Istoku, uprkos činjenici da evropska žena dobiva nasljedstva koliko i muškarac, s tim što je ona obavezna davati mehr i prepustiti upravu nad svojim novčanim prihodima svome mužu.

Ako bismo prihvatili teoriju cijenjenog profesora Selama Muse i usmjerili je na traženje novog zakona, pa zar se ne bojimo da to ne bi uzrokovalo ukidanje dužnosti i obaveza koje su sa žene prebačene na muževa pleća, u pogledu njegove supruge i njegove djece, što bi opet uzrokovalo zajedničko trošenje, odnosno obavezno učešće žene u kućnim troškovima. Bilo bi tu mnogo zapreka koje bi se nesretno vratile na udate siromašne žene koje ne posjeduju nasljedstvo svojih najbližih. Ta kategorija obuhvata veliku većinu udatih žena. Svima nam je poznato njihovo neznanje i nepismenost koji ne dopuštaju da se odupru toj nesreći ili da je bar umanje, za razliku od, po siromaštvu, njima sličnima u Evropi, pošto obrazovanje tamo obuhvata sve kategorije.

Vidimo da zapadnjačka žena uživa veće građanske slobode od istočnjačke žene i u njima ima izjednačen status s muškarcem. Međutim, ona

ima manju ekonomsku slobodu i neovisnost od svoje sestre s Istoka. Istočnjačka žena nije izjednačena s muškarcem u pogledu prava nasljedstva, ali uživa svaku vrstu neovisnosti u pogledu vođenja svojih poslova i upravljanja svojim novčanim primanjima. Vidimo zapadnu ženu, koja ima ista prava kao i njen brat u nasljedstvu, a kojoj je oskrnavljena blagodat raspolaganja bilo kojim dijelom svojih novčanih sredstava ili sklapanja bilo kakvog ugovora, ili mijenjanja bilo čega bez suglasnosti i potvrde svoga muža. Zbog tih ograničenja vidimo je uznemirenu u svim gradovima Evrope, jer su joj ta ograničenja nametnuta i udaljavaju je od stvarne slobode i neovisnosti u kojima uživa istočnjačka žena još od prije mnogo stoljeća.

Potom kaže: *'Ono što ženu današnjice najviše zaokuplja u postizanju cilja i mjesta koje joj pripada, nije samo mijenjanje zakona i preokretanje šerijata. Hvala Allahu, ﷻ, Koji nije dopustio da nađemo ni u ovim a ni u onim propisima nešto što bi nas navelo na žaljenje i pritužbu. Sve ono čemu stremimo jeste najbolje primjenjivanje tih zakona koji se podudaraju namjerama Uzvišenog Zakonodavca i Njegovim normama.'*

Časopis *El-Feth* dopunio je to objašnjenje riječima: *U ovom objašnjenju Hede-hanum Še'aravi nalazi se nekoliko činjenica na koje bi bilo lijepo ukazati:*

Udruženje žena zalaže se za poboljšanje statusa žene shodno propisima islamskog prava. Ono, uistinu, ne obavlja niti jedan posao koji bi ga udaljio iz okvira respektabilnih šerijatskih propisa. Ako se to pravilo ne ispoštuje, vrlo lahko će se moći razumjeti pravne osnove i obratiti se radi presude šerijatskom sudu, u bilo kojoj vrsti zahtjeva ili pitanja koja nastane prilikom udaljavanja od njegovih propisa;

U ovom objašnjenju je i proglas da je žena muslimanka u boljem položaju od evropske žene, samim tim što joj je šerijat dao pravo raspolaganja onim što posjeduje, dok je evropska žena ograničena voljom i htijenjem svoga muža.

Još da napomenem da je bolji status muslimanske žene od statusa Evropljanke u tome što islamsko pravo obavezuje muža da se brine i opskrbljuje svoju suprugu i njenu djecu.

Oni koji podstiču muslimane da se usprotive islamu smatraju da je islamsko zakonodavstvo, posebno nasljedno pravo, uzrokovalo sustezanje velikog broja mladića od sklapanja braka. Međutim, njima gospođa koju su

podsticali, odgovara: 'Vi ste lašci jer je izbjegavanje braka u Evropi zastrašujuća pojava, dok je u našem slučaju sasvim suprotno.'

PITANJE VIŠEŽENSTVA

Francuski muslimanski orijentalista Nasiruddin Dinije u knjizi *Muhammed resulullah*, kaže: *Činjenično stanje svjedoči da je višeženstvo prošireno u svim dijelovima svijeta i ostat će prisutno dok je svijeta i vijeka, ma koliko zakoni bili strogi o njegovom zabranjivanju. Ali, jedino što želimo spoznati jeste, da li je bolje donijeti ovaj, u potpunosti temeljni zakon i ograničiti ga, ili da on u određenom dijelu bude licemjerno prikriven, ne iznalazeći rješenje koje će spriječiti njegovu razuzdanost.*

Svi zapadni putopisci primijetili su, a posebno ćemo spomenuti Džeral di Nirvala i Lejdi Moržan, da je višeženstvo u muslimana, prihvatajući i slažući se s tom osnovom, manje rasprostranjeno nego što je to slučaj u kršćanstvu u kojem se zabranjuje brak s više od jedne žene. To nije nimalo strano ljudskoj prirodi. Kršćani nalaze slast zabranjenog ploda u protivljenju principu o tom pitanju.

Ali, da li je višeženstvo zbilja pitanje kojem treba posvetiti veliku pažnju u ovom našem vremenu i okruženju? Zahtjevi današnjeg vremena, ostavljajući po strani sve druge okolnosti, čine da je veoma teško održati višeženstvo u velikim gradovima. To će, za veoma kratko vrijeme, iščeznuti u muslimana koji prihvataju tekovine nove civilizacije. Ako se složimo da je višeženstvo princip, onda će ono i ostati, u praksi ćeš ga moći naći samo na selima, jer ih neizbježne životne potrebe posla prisiljavaju na to.

Pored svega toga, pitamo se: Da li se u iščezavanju višeženstva nalazi moralna korist? To je vrlo sumnjivo. Nemoral je malo prisutan u većini islamskih krajeva, ali bi se, bez višeženstva, uveliko proširio i ostavio svoje negativne posljedice. Osim toga, u islamskim će se zemljama uskoro pojaviti bolest koja im prije nije bila poznata, a to je neženstvo, koje se svojom pokvarenošću širi u nekim dijelovima svijeta u kojima se strogo vodi računa da se brak ostvaruje samo s jednom osobom. To je sve prisutnije, naročito poslije brojnih ratova i stradanja.

Spomenuti islamski orijentalista u svojoj knjizi: *Posebnosti islamskog svjetla*, kaže: *Islam ne prkosi prirodnosti koja se ne može*

nadvladati, nego je prati svojim zakonima i uputama, za razliku od Crkve, koja se suprotstavlja prirodnosti, sukobljavajući se s njom u velikom broju životnih pitanja i potreba. Kao primjer tome možemo navesti slučaj kada obavezuju svoje potomstvo, koje se zaređuje, da ne stupa u bračnu zajednicu, već da se ne žene.

Islam se ne zadovoljava samo slaganjem s prirodnošću i time da joj ne prkosi, nego donosi zakone koji će naići na odobravanje i što lakše sprovođenje, sve u cilju popravljanja, sistematičnosti i zadovoljavanja koje će zračiti olakšanjem i svakom vrstom pohvale. Zbog svega toga se Kur'an naziva Uputom, jer je vodič ka najispravnijem ponašanju i vladanju u životu, i što upućuje na najbolji smisao i značaj dobra.

Veliki je broj primjera za to, tako da ih nismo u stanju nabrojati, ali ćemo se zadovoljiti samo najpoznatijima, od kojih su, svakako, tolerancija i odobravanje višeženstva. Ta tema nailazi na svaku vrstu kritike i osude širokih razmjera i koja je islamu, u očima zapadnjaka, velika smetnja, te predmet velikog broja kleveta i pogrda.

Ono u što nema nikakve sumnje jeste činjenica da je brak s jednom osobom najbolje rješenje. Ali, šta da se radi u vezi s ovim pitanjem koje se kosi i sukobljava s prirodnošću i realnošću. Da li je to nešto što je nemoguće sprovesti i primijeniti? Zar islam ne vodi računa o stvarnosti i stanjima u kojima se nalazimo ili u kojima ćemo se nalaziti, a znamo da je to vjera olakšavanja. Pa zar nam nije obaveza spomenuti najdjelotvorniji lijek, a ne da donosimo konačne i nepromjenjive zakone, niti da donosimo konačne naredbe.

Islam je, prije svega, zakonski ograničio broj žena (tj. s koliko žena jedan muškarac, u jednom momentu, može da živi). U slučaju prijašnjih Arapa bilo je dopušteno da se muškarac ženi s koliko god hoće žena, bez bilo kakvih ograničenja, da bi poslije podsticao i ukazao na stupanje u brak makar s jednom ženom. Kur'an, u vezi s tim pitanjem, lijepo kaže:

﴿... فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً﴾

...A ako strahujete da nećete pravedni biti, onda samo s jednom.[1]

Koji je muškarac danas u stanju da bude pravedan među svojim suprugama? Znači, višeženstvo je, ovim uvjetom postalo nemoguće

[1] Sura *En-Nisa*, ajet 3.

sprovesti.[1] *Ali, pogledaj kako je to islam postavio, kao cilj u nježnosti, preciznosti i ljubaznosti s mudrošću.*

Potom, pogledaj je li, uistinu, kršćanstvo, s već utvrđenim i predodređenim zakonom o mogućnosti braka samo s jednom osobom, i naglaskom na njegovu sprovođenju, zabranilo višeženstvo? Da li je muž u mogućnosti da to kaže, a da ga smijeh ne obuzme? Pa pogledajte francuske vladare, ostavi pojedince, koji su imali i po nekoliko supruga, i mnogo žena, dok su, u isto vrijeme, uživali svaku vrstu poštovanja i uvažavanja Crkve.

Višeženstvo je prirodni zakon i ostat će sve dok traje ovaj svijet! Ono što je napravilo kršćanstvo nije dalo rezultat koji su oni željeli, već se dobila suprotna slika i nevolja, u svim oblicima, čiji smo svjedoci. Taj primjer je kao primjer prokletog stabla čiji su plodovi zabranjeni, pa ga je zabrana učinila još primamljivijim.

Teorija ograničavanja i zadovoljavanja ženidbe samo s jednom osobom ono je čega se površno drže kršćani, pod plaštom mnogobrojnih zala, koja, kroz opasnu i gorku realnost koja tijelu donosi samo zlo, rezultira na tri načina: nemoralom, neženstvom i vanbračnom djecom.

Te društvene bolesti, koje imaju veliki štetni utjecaj na moralnost, nisu bile poznate u gradovima u kojima je u potpunosti sprovoden islamski zakon. Međutim, nakon prihvatanja zapadne civilizacije, počele su se širiti i u tim gradovima.

Italijanski pisac Lora Fišja Fagleri, profesorica arapskog jezika i historije islamske civilizacije u Napulju, kaže u svojoj knjizi *Difa' ani-l-islam* na str. 97., slijedeće: *Ne postoji dokaz, ma koliko se nastojalo doći do njega, da višeženstvo neminovno predstavlja društveno zlo i da je spoticaj u njegovu napredovanju. Pod dojmom smo da ne raspravljamo o ovom pitanju na ovom polju, a u stanju smo, isto tako, priznati da na nekom stepenu društvenog razvoja, u kojem dođe do raznih previranja i događanja, kao što je ubistvo velikog broja muškaraca, uzimajući u obzir brojne ratove, višeženstvo postaje društvena potreba. Bilo kako bilo, nemamo pravo donositi sud o ovoj realnosti na osnovu razmišljanja iz starih vremena, jer je u vrijeme Muhammeda, ﷺ, nailazila na potpuno prihvatanje i odobravanje. Islamsko pravo bilo ju je potpuno priznalo, i to ne samo među Arapima već i među mnogim drugim narodima.*

[1] Već ranije smo objasnili štetnost takvog razmišljanja..

PODSTICAJ NA VIŠEŽENSTVO

U egipatskom časopisu *El-Feth*, objavljenom 15. muharrema 1346. god. po Hidžri, (14. juli 1927. godine) na strani 3., kaže se slijedeće: *Neki francuski časopisi zapazili su da su poznate engleske novine Daily Meal objavile članak zapadnog autora u kojem hvali višeženstvo. Da je to kojim slučajem objavljeno ranije, i na novine i na pisca bi se iskalio sav gnjev, jer je zadiranje u običaje i tradiciju Engleske vrlo opasno.*

Pisac teksta uvidio je da se u engleskim gradovima i bogatim zemljama nalazi veliki broj žena tako da njihov broj uveliko premašuje broj muškaraca, za oko dva miliona, pa kaže: *Dopuštanje višeženstva jeste jedini ispravni put i lijek za oporavak društva.*

Pisac dalje kaže: *Pitanje jednoženstva je pitanje uvjerenja i saglasnosti, a u stvarnosti je rezultat proporcionalnog broja. Potom spominje da je teorija o braku jednog muškarca samo s jednom ženom prihvatljivija i prikladnija, ali ju je moguće sprovesti jedino ako je ravnomjeran broj muškaraca i žena. Međutim, ako se poveća omjer jednog spola nad drugim, a ne preduzmu se neophodne mjere, onda nema drugog izlaza do ogorčene borbe koja će nastati među spolovima.*

VIŠEŽENSTVO NA ZAPADU

U časopisu *El-Feth*, od 9. džumade-l-ula 1346. god. po Hidžri (3. novembar 1927. godine), na str. 302., kaže se slijedeće: *Napisao je Jonatan Kolonijel Kadi članak, u br. 2, oktobra mjeseca, časopis La Dibš Dolist, koji je preveden i objavljen u časopisu En-Nedžah koji izlazi u Alžiru, u kome se, između ostalog, kaže: 'Višeženstvo dopušta i odobrava islamsko pravo pod određenim uvjetima, a vidimo, činjenično, da ga cijeli svijet upražnjava. Koliko je samo prodavača alkoholnih pića u gradu Turbon, ako su imalo imućnijeg materijalnog stanja, koji posjeduju skrivene stanove u svakom gradu u koji odlaze radi svojih potreba.'*

Vrlo je jasno da je bogati Francuz, koji ima mogućnost da se oženi sa dvije i više žena, jadnijeg stanja od muslimana koji nema potrebe da se skriva ako želi da živi s dvije ili više žena. Iz toga proizlazi slijedeća razlika: djeca su muslimana, koji ima više supruga sva priznata i imaju podjednaka prava. Žive javno sa svojim ocem, za razliku od Francuza i njegove djece, koja se rađaju tajno, a djeca se tretiraju kao nezakonita i vanbračna.

U govoru princa Šekiba Arslana koji je objavljen u časopisu *El-Feth* od 16. šabana 1348., (16. januar 1930. god.), na str. 501., kaže se: *Nijemci su poslije tridesetogodišnjeg rata, kada se u velikom broju smanjio broj muškaraca, donijeli odluku na sjednici vlade da se dopušta muškarcu da se oženi dvjema ženama. Ta je odluka primjenjivana duži period, a bilo je to prije 250 godina.*

ODBRANA VIŠEŽENSTVA OD STRANE SLOBODOUMNIH ZAPADNJAKA

Ana Bizant, vođa svjetskog teozofskog pokreta, kaže u svojoj knjizi: *El-Edjanu-l-muntešire fi-l-Hind*, slijedeće: *Čitam u Starom zavjetu da je Siddikullah, koji je potpuno svoje srce predao Allahovoj, ﷻ, volji, imao više žena. Još da dodamo da se u Novom zavjetu ne zabranjuje višeženstvo osim onima koji se postave za biskupa ili đakona, koji se moraju zadovoljiti samo s jednom ženom. U starim indijskim knjigama, također, pronašla sam govor o višeženstvu, pa je potvaranje islama u vezi s tim pitanjem, jedino stoga što je čovjeku lahko istraživati nedostatke u vjerovanju drugog i da njih naglašava.*

Ali, kako se jedni mogu rugati drugima podstičući zapadnjake na pobunu protiv ograničenog višeženstva istočnjaka, a u njih je razvrat uveliko uzeo maha? Onaj ko pažljivo posmatra vidjet će da jednoženstvo poštuje samo mali broj čestitih ljudi. Zato nije ispravno reći za jednu sredinu da upražnjavaju brak samo s jednom ženom, sve dok uz jednu zakonitu ženu imaju ljubavnice i s njima tajno žive.

Ako bismo to postavili na tasove pravedne i tačne vage, te pokušali izvagati ta stanja, vidjeli bismo da islamsko višeženstvo štiti, čuva, opskrbljuje i pokriva ženu, mnogo bolje i jače na vagi od zapadnog razvrata, koji dopušta muškarcu da uzme ženu samo radi udovoljavanja svojim strastima, pa je, po

njihovu zadovoljenju, jednostavno pušta na ulicu. Recite da je oboje negativno, ali nemojte dopustiti kršćaninu da grdi svoga brata muslimana zbog onoga što zajednički čine. (Časopis *El-Ezher*, VIII, str. 291.)

Ja kažem: *Ne prihvatam i ne povlađujem spisateljici da je višeženstvo i prostitucija na istoj razini! O tome nema spora! Sama autorica je, u ranijim navodima, priznala da je višeženstvo mnogo uzvišenije i plemenitije prema ženi i njenoj djeci od razvrata, pa kako da budu jednako negativni!?*

VIŠEŽENSTVO I MIŠLJENJE OBJEKTIVNIH KRŠĆANA

Doktor Nazmi Luka, u knjizi *Muhammed er-risale ve er-rusul*, na str. 67., kaže slijedeće: *Jedna ili više žena?! To je srž uskovitlanosti o pitanju braka u islamu tako da nas to primorava da ovdje malo zastanemo i objasnimo stvarnu sliku svega.*

Moramo se složiti da vjera nema za cilj samo jednu kategoriju ljudi, niti samo jedno vrijeme, niti samo jedno okruženje. Vjerom se želi zakonodavstvo za sve i ustrojstvo života čovječanstva kao takvog, obraćajući pažnju na njihovu zajedničku narav... Ukazujući, pored toga, na visoke stepene koje mogu dostići samo posebni i odlikovani.

Veza smiraja između muškarca i žene jeste i temelj porodice. To je proizvod prirodnog instikta i njegova usklađivanja zakonodavstvom ili društvenim običajem koji nadvisuje zakonitosti. Sve to može postaviti granice toj živoj i silovitoj snazi koja uzdiže čovjeka iznad stepena životinje.

Ono u što nema nimalo sumnje jeste da zakonitost ograničavanja samo na jednu ženu predstavlja primjeran zakon. Neosporno je, isto tako, da ga ostvaruju samo uzorni i posebno odlučni, ali nije samo njima upućena uputa vjere.

Posmatrajući stvarno stanje ljudskog života tokom historije minulih i sadašnjih zajednica i društava, ukazuje nam se da je višeženstvo u životu i biti svakog muškarca, bilo da on to ispoljava javno ili krije, bez obzira imao olakšanje u zakonu ili ne, ili se suprotstavio svome uvjerenju ili zakonu.

Nema ni jedne razumne osobe koja će davati prednost višeženstvu bez opravdanog razloga. Utjecaj osjećaja potrebe za činjenjem grijeha i

zloupotrebe zakona koji se reflektuju na opća ljudska vladanja ostavljaju trag koji se naziva užitak, a koji pomuti svu bistrinu na kojoj počiva sreća i duševno i tjelesno zadovoljstvo, ne spominjući veze i prevare koje štete ženi, rušeći njen život, a da ona nema nikakvog izbora u njegovu mijenjanju.

Život u pustinji i na selu razlikuje se od života u civilizaciji. Tako se na selu i u pustinji potrebe povećavaju, posebno prema ženi. Ponekad je opet to razlog što je broj žena mnogo veći od broja muškaraca.

Čast žene nije osigurana, niti je stabilan njen život u materijalnom i duševnom pogledu, osim ako dođe pod zaštitu i skrbništvo muškarca. Tada ona nema izbora u suprotstavljanju višeženstvu jer je to jedino ispravno riješenje, ili ono je, u osnovi, najbolje i najpodesnije radi zaštite te stvarnosti i okolnosti, a svima nam je poznato da nužda dopušta ono što je inače zabranjeno.

Znači, to je olakšica koja se koristi sa svim što sa sobom donosi kada dođe do prirodnih opravdanja od okruženja ili pojedinaca.

A šta da se kaže za ženu koju savlada bolest? I šta da se kaže za ženu koja ne može imati djecu? I šta da se kaže za gojaznu ženu? I šta da se kaže za mršavu i živčanu ženu? Da li je rastava od nje najblaže i najmilostivije što se može učiniti prema njoj, ili joj treba pripomoći s još jednom ženom? Nema sumnje da je sve jasno.

Znači, to je olakšica koja se primjenjuje kada je to neophodno. Ali ona nije obavezujuća, navest ćemo suru En-Nisa, u kojoj se jasno kaže:

﴿... فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً﴾

...A ako strahujete da nećete pravedni biti, onda samo s jednom...[1]

Ovdje imamo jasan poticaj na ženidbu samo s jednom ženom.

Nije uopće pravično praviti usporedbu tog poticaja s prilikama našeg vremena i našim običajima.

Moramo to gledati i ocjenjivati spram prilika i zahtjeva vremena i običaja iz doba objave ovih ajeta. U tim pustinjskim džahilijetskim sredinama višeženstvo je bilo slobodno i bez bilo kakvih ograničenja. Tako možemo razumjeti tajnu riječi Uzvišenog u Kur'anu, kada kaže:

[1] Sura *En-Nisa*, ajet 3.

﴿... مَثْنَىٰ وَثُلَٰثَ وَرُبَٰعَ ...﴾

...sa po dvije, sa po tri i sa po četiri...

Na način razumljiv svima onima koji to požudno izvršavaju, a što je i dopušteno. Taj način koji objavljuje Uzvišeni ima svoj širok smisao koji nadmašuje bilo kakva suzbijanja i ograničavanja. Ima li išta sličnije, po mom razmišljanju, od slučaja gdje otac kaže svom požudnom sinu koji žudi za slatkišima, i koji se neće zadovoljiti ako ne uzme deset ili dvadeset komada: Dat ću ti jedan ujutro, ili, recimo, dva, treći u podne i četvrti u ikindiju. Zar ne vidiš kako nisam škrt prema tebi? Ali, preko tog broja ne možeš!

Potom je popratio gornju objavu isticanjem ženidbe s jednom onima koji se boje da neće pravedni biti s više žena, a vrlo teško se uščuvati nepravde u slučaju više žena.

A što se tiče tih i njima sličnih prilika i situacija u kojima se upućuje ovaj poziv, moramo ustvrditi da je stvar prejasna. Višeženstvo ne može nikome naštetiti, posebno ako oni žive s jednom ženom smatrajući to karakternijim življenjem. Zbog svega toga su i riječi Uzvišenog, ﷻ:

﴿... يُرِيدُ ٱللَّهُ بِكُمُ ٱلْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ ٱلْعُسْرَ ...﴾

...Allah vam želi olakšati a ne da poteškoće imate...[1]

Polje dobročinstva i kreposti je prostrano, na njemu se ljudi nadmeću i neki su bolji od drugih i za nekoliko stepeni.

Pitanje braka neće biti potpuno, bilo da se radi o višeženstvu ili se zadrži samo na jednoj osobi, a da se ne posveti pažnja samom načinu ženidbe ili vrsti bračne veze.

Brak nema za cilj parenje muškaraca i žena, kao što je slučaj sa životinjama, ma kolike bile teškoće, potrebe, žudnje i urođeni nagon među ljudskim spolovima. Zbog drugih bitnijih ciljeva uspostavljeno je pitanje odgoja i regulisani zakoni i uvjerenja.

[1] Sura *El-Bekara*, ajet 185.

Uzvišeni, ﷻ, kaže:

﴿ وَمِنْ ءَايَـٰتِهِۦٓ أَنْ خَلَقَ لَكُم مِّنْ أَنفُسِكُمْ أَزْوَٰجًا لِّتَسْكُنُوٓا۟ إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُم مَّوَدَّةً وَرَحْمَةً ...﴾

I jedan od dokaza Njegovih jeste to što za vas, od vrste vaše, stvara žene da se uz njih smirite, i što između vas uspostavlja ljubav i samilost...[1]

Ovako se navodi u suri Er-Rum, dok ja vidim u riječima Uzvišenog: مِّنْ أَنفُسِكُمْ ***...od vrste vaše...*** *kontakt koji strastveno zadesi srce. Spomenuo je bliskost koja se osjeća u braku i koja čini da supruga postaje dijelom duše, te je to izrazio riječju smiraj jednih uz druge. Pa što je bliže smiraju od smiraja duše. Ne spominje se tjelesni smiraj, dokazujući da se on postiže ljubavlju i milošću.*

Učešće duše, njen smiraj i smirenost, ljubav i samilost ne ostavljaju ništa što bi značilo udovoljavanje tjelesnim prohtjevima i oni se s tim ne miješaju. Strast uzima i ostvaruje cilj, a ona je zaštićena svojim egoizmom i odvojenošću od drugoga. Njoj se, nakon ispunjenja, povećava samo osjećaj odbačenosti, samoće i otuđenosti. Kakve li razlike između strasti i njenog upražnjavanja – na jednoj strani, te smiraja duše, ljubavi i samilosti – na drugoj strani.

Sve su to svojstva srca: srca koje je samilosno i saosjećajno. Od svojstava ljubavi koja se daje prije nego uzima, poklanja prije nego bude poklonjena, postaje smirena i spokojna darujući smiraj, bogatstvo, sigurnost i zaborav. To je najuzvišenija blagodat u ljudskom životu. Ovdje duša nadilazi tjelesna stremljenja, požude, podstreke i zaslijepljene želje.

Brak je psihička i duhovna ljudska potreba, nikako samo strastvena i tjelesna, makar njen temelj i osnova bio tjelesni. Ne bi postojali slobodni muškaraci kada bi tjelesne potrebe bile njihov vodič a njihovo udovoljenje njima cilj. Pa zar da ne spoznaju granice braka i njegova ograničenja koja ga strogo obavezuju, bilo da su ona teška ili lahka za sprovesti. Ona povezuju muža i ženu, ma u kakvom stanju bili, dok se van braka ta veza ne može ostvariti, samim tim što je jedini cilj udovoljavanje tijelu i sprovođenje i udovoljavanje strastvenih pohota.

[1] Sura *Er-Rum*, ajet 21.

Neko će reći: Ako je brak psihička i duhovna potreba čovjeka, a nikako tjelesna i strastvena, pa makar njen osnov bio tjelesni, zašto je onda potrebno višeženstvo, ako je olakšica njegova praktikovanja onome ko je u mogućnosti a krepost onome ko to želi, dok je život s jednom ženom jedini put ka duševnoj smirenosti u pravom njenom značenju?

Odgovor je, bez ikakve sumnje, da je to ispravno s obzirom na princip. Međutim, principi vrlo rijetko zažive u čovjekovom životu. Nekada, pak, bivaju lahki u određenim slučajevima koje se više dotiču dnevnog života i materijalnih činjenica.

Da bih to još bolje pojasnio, reći ću slijedeće: Gdje je primjerna žena koja popunjava sve ljudske duševne potrebe i uz koju će njegova duša smiraj osjetiti, ne umanjujući ništa u svojoj brizi, smirenosti i staloženosti koju želi i kojoj stremi? Malo je takvih, i manje od malo.

Pravedni Sulejman, ﷺ, koji je poznavao hiljadu žena svih boja i vrsta, bi upitan na jednom od svojih predavanja, o braku i svemu što on nosi, pa kaže: Kreposna je žena dragocjenija od najdragocjenijeg bisera onome ko ga nađe?! Pa čak i ti, o Sulejmane?! Pa što će reći drugi Allahovi, ﷻ, robovi kojima nije data vlast, uprava i prostrano bogatstvo?

Onaj ko nađe taj biser među ženama, neće moći zadovoljiti svoju dušu ničim drugim, osim s njom. Vezat će se za nju kao što se novorođenče veže za prsa svoje majke. Ne želi je mijenjati pa makar ni na neznatni period...

A onaj ko to ne pronađe, u njegovoj se duši ugnijezdi žudnja i sjena žeđi za njom. Neprestano se raspituje, traga uokolo i pita vjetar za nju.

To je stvarnost kojoj smo svakodnevno svjedoci. Nailazimo na osobe koje su u braku, ali u svojim dušama osjećaju simpatije prema drugim ženama. Često do toga dođe nakon raznih poznanstava i to ih stavlja na nivo životinja, što ih ponižava i razara i prijeti osjećaju plemenitosti, koji je svojstven ljudima...

Samo se traži popuna slobodnog vremena. Stari mudrac dobro kaže: Priroda osobe pribojava se dokolice i uporno je odbija. Ovdje imamo mogućnost višeženstva koje nam se nameće kao rezultat biranja između dva zla: prvo je sramno upadanje u grijeh koji unakazuje dušu, bez obzira na žudnju tjelesnih poriva; drugo je pucanje bračne veze i ostavljanje dosadašnje žene da bi se zadovoljilo s drugom. Prvi brak možda je bio samo proizvod rješavanja usamljenosti i kušanje plodova drugog spola. Prva žena je možda u poznim godinama ili ima neku mahanu, ili nije lijepa, ili nije u

stanju obavljati svoje poslove ili nema dovoljno materijalne zaostavštvine pa sve to biva uzrokom njena slaba statusa. Takva žena će sve učiniti samo da ostane pod plaštom pažnje svoga muža.

Lično sam poznavao mnoge slučajeve te vrste. Ovdje želim samo spomenuti slučaj svoga komšije u Demenhuru, što se desilo prije dvadeset godina. Sa svojom suprugom je proveo četvrtinu stoljeća i nije uz nju imao više žena. Imali su jedno dijete, koje je napunilo dvadeset godina, te je iznenada umrlo... Njihovu kuću je obavila neizmjerna tuga i žalost.. Bilo im je sasvim jasno da je žena već u poznim godinama. Počela je navaljivati na muža da za njega isprosi ženu koja će im roditi dijete i biti radost njihovih očiju u njihovom poznom i staračkom životu!

Ona to i čini i on se oženi drugom. Pobrinu se i uradi sve što je bilo neophodno da svadba bude što bolja. Prva je žena bila izuzetno pažljiva i dobro činila drugoj, kao da joj je bila kćerka. Kada je rodila muško dijete, radosti nije bilo kraja. Kao da je sve ozelenjelo nakon dugotrajne suše. To povrati u normalu i njihova skrhanog muža. Svjedok sam činjenice da je to dijete bilo privrženije prsima žene svoga oca, koja je bila u poznim godina, nego žene koja je bila izuzetno mlada. S tom porodicom proživio sam toliko lijepih trenutaka da se ne bi moglo opisati u svim knjigama Israilovih potomaka. To je možda jedinstven slučaj da žena nađe osobu koja će se udati za njena muža i roditi im potomstvo!

To uvjerenje podudara se sa stvarnošću u ograničavanju potreba življenja samo s jednom ženom, dok je višeženstvo daleko bliže našoj prirodnosti i stvarnosti.

Ako pogledamo u Poslanikov, ﷺ, život, vidjet ćemo da u periodu njegova života sa Hatidžom, رضي الله عنها, nije imao više ni jednu ženu. S njom je proveo skoro četvrt stoljeća. Period muževnosti kreće se od dvadeset i pete do pedesete godine života. Tada nije imao više žena i nije upražnjavao višeženstvo sve dok Hatidža, رضي الله عنها, nije preselila na ahiret.

Ovo nije prilika da se govori o okolnostima koje su doprinijele njegovim brakovima s više žena, već ćemo se samo zadovoljiti činjenicom da je Hatidža, رضي الله عنها, bila uzorita žena u životu Poslanika, ﷺ, Razni izljevi ljubomore njegovih supruga, sve do kraja Poslanikova, ﷺ, života, svjedoče drugo. Poslanik, ﷺ, potvrdio je Aiši, رضي الله عنها, koja je bila najmlađa, da mu nikada Allah, ﷻ, nije podario suprugu kao što je bila Hatidža, رضي الله عنها.

Uzorita supruga popuni svu duševnu prazninu i nastani se u njoj. Kada ona ode, iza sebe ostavi ogromnu prazninu koju više ništa ne može popuniti. Počeo sam osjećati kako većina nije u stanju popuniti tu veliku prazninu u potpunosti.

Višeženstvo je samo proizvod olakšica i svakako je uvjetovano ljubavlju i samilošću. Nema mjesta srdžbi, nevolji, bolu i prokletstvu.

Ovdje želim ukazati na tvrdnju mu'tezila koje zabranjuju muškarcu da se oženi drugom ženom, sve dok je prva pod njegovim skrbništvom, jer to predstavlja štetu ženi i to je nešto veoma ružno i gnusno te ga, po tom osnovu, mozak ne može prihvatiti.

Po mom uvjerenju, ovdje se radi o uzvišenom principu na koji Kur'an podstiče, a to je da se zadovoljimo jednom suprugom, bojeći se da ne činimo nepravdu koja se u višeženstvu ne može izbjeći. Ali, olakšica je veoma jasna. Njena je mudrost kategorična u činjenici da višeženstvo nije zabranjeno onima koji ne mogu ostvariti perfekciju, a to je brak s jednom ženom.

Olakšica je naša svakodnevnica onome ko je slobodan i sposoban za takvo što. A onaj ko može više, to je svakako bolje i pohvalnije. Mi vidimo da ljudi svakodnevno napreduju ka politici jednoženstva, uz napredak znanosti i pružanje prilike braku putem raznih pouka i naučnih istraživanja.

Još sam obavezan, ovdje, izložiti i objasniti što je to u osnovi brak, nakon što su kršćani u vezi s tim stvorili posebnu atmosferu, koja se ogleda u tome da je monaška neporočnost osnova, a ko to nije u stanju da izdrži neka se oženi. Brak je postao olakšica koju prihvata onaj koji ne nalazi smiraj niti alternativu.

Nema sumnje da je takvo razmišljanje povezano s teorijom o *prvom grijehu* i smatranjem da je veza među spolovima zlo, sama po sebi, i u svojoj osnovi, te da je kompletno tijelo stidni organ, sa svim svojim željama i traganjima za ovosvjetskim dobrima. Monaštvo, uz žrtvu i kršćanski post od trajnih ugodnosti dokazi su stješnjavanja tijela, njegova slabljenja i navikavanja na boli i patnje, te gledanje na njegove zahtjeve i na ovosvjetske ljepote u cjelini protivničkim i neprijateljskim očima.

Tijelo je zlo bez kojeg se ne može, kao i brak. Najbolje dobro je u stalnoj borbi s njim i ne dopušta da mu se povlađuje i udovoljava u bilo

čemu. Život u kojem nema smirenosti i postojanosti je neprestana borba i stalna neizvjesnost koja ruši svijet za kojim duše žude. Najnovija istraživanja iz oblasti psihologije ukazuju na mahane i nedostatke koji razaraju život u korijenu koje su pod utjecajem osjećaja tjelesnog grijeha i specifičnosti lagodnog života.

Gledamo čovjeka kako se bori s tugom i užitkom svakim otkucajem srca, koje mu pruža radost i budi u njemu osjećaj užitka i drhtaja za njenom prirodnošću.

Islam se ne suprotstavlja životu, već priznaje sva ljudska osjećanja u nastojanju da ih očisti od griješenja i pruži spokojstvo od gorčina koje proističu iz ovozemnog života. Ne pravi razliku između života duše i života tijela, jer među njima nema razlika u stvarnosti i njihovoj prirodnosti, koje stvori i odredi Mudri Znalac, Allah, ﷻ.

Kur'an nam neprestano ponavlja vrijednosti i nenadmašne mudrosti u stvaranju spolova, i kako je Allahov, ﷻ, red među njima isti u svim sferama njihova života. Poslanik, ﷺ, ukazuje nam na činjenicu da je brak pola vjere.

Ima li tumačenja koje bolje izražava prirodu života?! Ono otklanja s tih veza svaku sumnju prezrenosti, slabljenja i sramote, a što je spomenuto u suri *El-Bekara*, gdje se na najljepši, najprecizniji i najrazboritiji način kaže slijedeće:

﴿... هُنَّ لِبَاسٌ لَّكُمْ وَأَنتُمْ لِبَاسٌ لَّهُنَّ ...﴾

...One su odjeća vaša, a vi ste njihova odjeća...[1]

Ili kao što se navodi u suri *En-Nisa*. U dijelu koji uzdiže poslove i radnje koje dolaze s brakom i njegovom težinom, te naglašava važnost ugovora i neprikosnovenosti garancije o kojoj se mora voditi neprestana briga, kaže se:

﴿... وَقَدْ أَفْضَىٰ بَعْضُكُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ وَأَخَذْنَ مِنكُم مِّيثَاقًا غَلِيظًا﴾

...kad ste jedno s drugim živjeli i kad su one od vas čvrstu obavezu uzele.[2]

[1] Sura *El-Bekara*, ajet 187.
[2] Sura *En-Nisa*, ajet 21.

Ako i postoji nešto što nam se ne dopada, to ne smije utjecati na raskidanje najčvršće veze, kao što se to lijepo objašnjava u suri *En-Nisa*:

﴿...وَعَاشِرُوهُنَّ بِٱلْمَعْرُوفِ فَإِن كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَىٰٓ أَن تَكْرَهُوا۟ شَيْـًٔا وَيَجْعَلَ ٱللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا﴾

...S njima lijepo živite! A ako prema njima odvratnost osjetite, moguće je da je baš u onome prema čemu odvratnost osjećate Allah veliko dobro dao.[1]

Osnova ovog ugovora je da se ne smije nanositi bilo kakva šteta

﴿... فَإِمْسَاكٌۢ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٌۢ بِإِحْسَٰنٍ ...﴾

...Ili ih na lijep način zadržite ili ih velikodušno otpustite...[2]

Kako stoji u suri *El-Bekara*. Plemenit je Gospodar, Koji uzvisuje vrline lijepog vladanja i ponašanja nad prokletom nepravdom, pogrdama i ružnim izjavama. Na Oprosnom hadždžu Poslanik, ﷺ, nam upućuje savjete i, između ostalog, kaže: *Oporučujem vam da sa ženama lijepo postupate. One su kod vas poput robinja, ne vladaju sobom, uzeli ste ih s Allahovim emanetom.*

Čovjek uzima ženu i dužan je da se brine o njoj, i ona je pod njegovom milošću, pa je zbog toga i obavezan pružiti joj neophodnu milost i ne dopušta mu se da bude samovoljan i sve radi na svoju ruku.

Ona je emanet u njegovim rukama i na njegovu vratu. Nakon tog emaneta koji mu dade Allah, ﷻ, nema opravdanja za onoga ko se pokorava i ko želi svjedok da bude.

Udovoljavajući životnim potrebama i ograđujući se od činjenja grijeha, treba da se posvetimo njenu čuvanju i davanju slobode koja joj je dopuštena. Povrh toga, obavezni smo čuvati je od pomućenosti i životinjske bestidnosti. Samo tako se čovjek uzdiže i puni ljepotom povjerenja i životnim radostima.

---

[1] Sura *En-Nisa*, ajet 19.
[2] Sura *El-Bekare*, ajet 229.

Čovjek ne nalazi da je to grijeh prema njegovom Gospodaru. Njegov Gospodar stvorio ga je s tim osobenostima, a da je htio, mogao ga je stvoriti kao meleka, koji nema tijela i ne osjeća strasti.

Čovjek neprestano mora popravljati odnose između tjelesnog i duhovnog u sebi. Ti odnosi su izraz njegova vjerovanja koje usaglašava potrebe vjere i ovoga svijeta. Na tom osnovu islam je uspio. Cilj braka treba da bude udovoljavanje ljudskoj prirodi i zadacima koje je postavio Uzvišeni Stvoritelj, kako bi se sačuvao ljudski rod od opasnosti, poniženja i grešnih uvjerenja koji ga sputavaju i ne dopuštaju mu užitak u životu na ovome svijetu.

ZAPADNJACI TRAŽE NEŠTO SLIČNO VIŠEŽENSTVU

Časopis *El-Ahram*, u septembru 1953. godine spominje naučni skup *Toronto* koji je upriličen u Italiji. Organizovalo ga je Udruženje svjetskih zakonodavaca. Prije toga su slični skupovi održani u Parizu, Ženevi, Strazburu i drugim gradovima. Na skupu u Italiji učestvovali su i predstavnici nekih arapskih država. Udruženje se bavi ispitivanjem porodičnog prava i općih prava žene, imajući za cilj uspostavljanje zakona koji će štititi ženu i brinuti se o njoj.

Časopis *El-Ahram*, govori o tome kako se jedan od izlagača na ovom naučnom skupu pozabavio, između ostalog, pravima žene i vanbračnog djeteta, ili kako je već zovu *gospođicom majkom*, a to je žena koja rodi, a nije zvanično udata. Udruženja smatraju da treba ustrojiti prava svake žene koja ima spram svakog muškarca koji ima bilo kakav kontakt s njom. Predsjedavajuća skupa spomenula je kako Udruženje predlaže obavezujući zakon koji će štititi vanbračno dijete i vezu žene s muškarcem.

Jedna Engleskinja podržala je to izlaganje ističući kako je to prvi korak ka uspostavljanju međusobnog razumijevanja. Obratila se i Senatu SAD-a, tražeći da joj se osiguraju sredstva i primanja, za nju i njeno dijete. Sud je odbio njen zahtjev, dajući obrazloženje da Engleskinja treba voditi računa o svojim vezama s Amerikancima.

To je jedna od sedamdeset hiljada žena koje su imale vanbračne odnose, tražeći svoja prava u polovini slobodnog svijeta!... Imamo priliku slušati jednog od odgovornih američkih ljudi kad poziva na sporazum koji će regulisati pitanje tih jadnih osoba.

Časopis *El-Ahram*, dodaje, u kolumni *Malo, ali dovoljno*, koja je objavljena 18. 2. 1954. godine: *Između Britanije i Amerike potpisat će se sporazum, nove vrste i sadržaja, koji nije ni političkog, ni vojnog, ni finansijskog karaktera, već je to ljubavni sporazum.*

Senator Džerin, član odbora Ministarstva vanjskih poslova i Senata SAD-a, ističe slijedeće: *'Američka savjest mora proraditi u cilju sklapanja sporazuma koji će popraviti stanje.' To stanje i slučaj vezuje se za sedamdeset hiljada vanbračne djece. Došli su na svijet zbog američkih vojnika. Kada je jedna od tih žena pokušala podići parnicu i tražiti pravo skrbništva, britanski sud je dosudio protiv nje. Sudac, u presudi, kaže slijedeće: 'Ovo je pouka koja nas potiče na potrebu čuvanja djevojaka od njihova vezivanja s američkim vojnicima.' Ta presuda je poništila traženje skrbništva od sedamdeset hiljada žena i djevojaka.*[1]

Ja kažem: Pa šta je preostalo od dopuštanja višeženstva, nakon traženja skrbništva od čovjeka, nakon što je došlo do veze između njih na nedopušten način, te priznavanja djece koja su začeta na takav grešan način?!

Zar nije bolje i plemenitije za ženu da njena veza sa muškarcem bude po zakonu, priznata i poštovana od zajednice i društva u cjelini? Zar djeca, koja dođoše na svijet vanbračnim putem nemaju pravo, da njihov dolazak na svijet bude zakonski, da u društvu žive i rade ponosno i uzdignutih glava, da uživaju poštovanje. Zar nije upornost u zabranjivanju višeženstva zakonskim putem, uz traženje priznavanja rezultata nezakonitog višeženstva, poniženje za ženu, vrijeđanje djece i podsticanje na griješenje, razvrat i nemoral?

Svakako, ali su zapadnjaci licemjerni u zalaganju za uzvišene ljudske vrijednosti!

[1] Iz knjige *El-Mer'a fi-l-islam*, profesora Kemala Ahmeda Avna, str. 87.

ZABRANA VIŠEŽENSTVA NA ZAPADU I STATISTIČKI POKAZATELJI

Časopis *Hadaretu-l-islam* u drugom tomu, godine 1381. god. po Hidžri, što odgovara 1961. godini, na str. 365., navodi: *Statistika u Švedskoj pokazuje da na svakih sedam vjenčanja jedno završava raskidom, a na svakih šest brakova jedan završava razvodom.*

Nije rijedak slučaj da se djevojka u Danskoj dva ili tri puta razvede prije nego napuni trideset godina.

Što se vanbračne djece tiče, u Švedskoj, na svakih desetero djece dolazi jedno vanbračno. U Danskoj je na svakih trinaestero djece jedno vanbračno. Veliki je i broj abortusa koje izvode nestručne žene, što je dovelo do medijske kampanje i traženja od vlade da se abortus ozakoni! Ljekari nemaju pravo bilo šta da pitaju, već treba da to javno izvršavaju!

U Americi je 1959. godine rođeno 221.000 vanbračne djece. Na svakih hiljadu djece pedeset i dvoje je vanbračnih.

Doktorica Rašel Dafiz, članica udruženja slijepih za Sjevernu Karolinu, ponudila je program steriliteta za žene koje rode više od dvoje vanbračne djece!

Spomenuti časopis navodi na str. 489., drugi tom: *Engleska policija je svakodnevno privodila hiljadu žena koje se bave prostitucijom, sve dok nije donesen zakon o prestanku njegova važenja.*

Na kraju je policija izjavila da je nemoćna sama obavljati taj posao, već traži od svake žene da ih obavijesti o noćnim djevojkama koje vide da se bave prostitucijom na ulicama, kako bi istovremeno bile privedene.

Damaski časopis *El-Liva*, u broju od 19. šabana 1382. god. po Hidžri, ili 14. januara 1963. godine, navodi tekst telegrama koji je upućen iz Ujedinjenih naroda, a koji prenosi Rojters, u kojem se kaže: *Izvještaj Ujedinjenih naroda o identifikaciji vanbračne djece ukazuje na činjenicu da je oko 30 posto djece u nekim zemljama začeto van bračnih okvira!*

SEKRETARICE UMJESTO VIŠEŽENSTVA

U časopisu *Hadaretu-l-islam*, drugi tom, na strani 364, stoji slijedeće: *Gospođa Džozbi tražila je razvod braka već u medenom mjesecu. Pred sudijom je počela plakati navodeći slijedeću priču: 'Prošle sedmice veselili smo se sklopljenom braku i odlučili smo da medeni mjesec provedemo na obalama mora. Bila sam šokirana i zatečena već drugog dana, vidjevši lijepu plavokosu ženu, koja se pridružila našem veselju.' Muž mi reče: 'Ovo je moja lična sekretarica. Nisam u stanju da budem bez nje ni jednog trenutka!' Nisam mogla podnijeti da pored mene bude još jedna žena, koja je, pred mojim mužem, slobodnije obučena, kako bi on njoj diktirao službene akte. S njom je proveo pola moga medenog mjeseca...'*

Sudija je od muža zahtijevao da se odluči između svoje tek vjenčane žene i svoje lične sekretarice. Iz sudnice je izašao vodeći se pod ruku sa svojom sekretaricom...!

ZAJEDNICA MORMONA

Profesor Kurd Ali, u knjizi *E-Islam ve el-hadara el-a'rabijje* u prvom tomu na str. 2 prenosi izjavu Gustava L'pona u kojoj se kaže: *Američka sekta mormoni zagovara višeženstvo i to ih ne sprečava da napreduju. Dopuštaju, između ostalog, mogućnost ženidbe sa po deset žena. Jedan je protestant pokrenuo rat za njihovo istrebljenje i uništenje. Vođa mormonskog pokreta je pobjegao i sklonio se u drugu pokrajinu. Za pedeset godina im je osigurao blistavu civilizaciju. Posvetili su se kultivisanju neobrađene i zapuštene zemlje, izgradili fabrike i moderne gradove.*

Jedna od mormonskih žena na pitanje o višeženstvu, dala je slijedeći odgovor: Bolje je biti i deseta žena inteligentnog muškarca nego jedina žena kod muškarca srednjih kvaliteta.

Profesor Džebri priča svoje iskustvo u Americi i iznio ga je u knjizi *Erdu-s-sihr*. On kaže: *Mormoni su kršćani koji smatraju da katolici i protestanti nisu pravi kršćani i ne predstavljaju kršćanstvo na način koji je*

od njih tražio Isa, ﷺ. Bili su opkupljeni oko svog predstavnika koji mi je pričao o svojim uvjerenjima. Najznačajnije što mi je rekao, je: 'Mi vjerujemo u vašeg poslanika Muhammeda, ﷺ, na što sam ga upitao: 'Da li imam pravo, kada se vratim u svoju domovinu, da prenesem svom narodu ovu tvoju izjavu?' Tada je neko vrijeme bio u nedoumici, pa mi poče objašnjavati značenje svog vjerovanja u poslanike i narode. Ovdje moram priznati da su mi prsa postala tijesna zbog upuštanja u ove priče. Ali spreman sam da kažem, i to je jedino ostalo u mom sjećanju, od objašnjavanja mog sagovornika, da oni zastupaju višeženstvo. Njihov vođa Jang imao je dvadeset žena! Ima ih koji su, u isto vrijeme, bili vjenčani sa po tri sestre zajedno. Ima ih koji su se oženili majkom i kćerkom u isto vrijeme. Prijašnja vlada je šutjela o tome, a danas to zabranjuje. Mormoni su prisiljeni da se zadovolje brakom samo s jednom osobom. Oni, principijelno, još uvijek smatraju višeženstvo dopuštenim. Znači, kada bi im vlada dopustila višeženstvo, oni bi se vratili svojim običajima. Imao sam priliku čitati u nekim američkim časopisima o mormonu koji objašnjava svoje stanje riječima: 'Ja imam pet žena! Zašto se ljudi čude tome? Ako upitamo bilo kojeg Amerikanca za mišljenje u vezi s pitanjem broja žena, vidjet ćemo da svaki od njih želi i žudi za tim da ima više od jedne žene?!..' (str. 177-178)

Tu istinu jasno je iskazao poznati engleski pisac Tomas Mor, riječima: *Malo je ljudi na ovom svijetu koji žele da svoj život provedu samo s jednom ženom...* (*Hadaretu-l-islam*, god. I, str. 250).

Ovaj časopis nadovezuje se na tu izjavu pitanjem: *Zašto se onda zgrožavamo na dopušteno višeženstvo u islamu?*

Ja ističem da engleski pisac govori o svom moralu i moralu svoga naroda. Mi muslimani živjeli smo stoljećima a živimo i danas, u različitim krajevima, zadovoljavajući se brakom s jednom ženom, dok većina onih koji su u braku s više žena, a njih je veoma mali postotak u našim sredinama, nije to učinila radi tjelesnih nagona.

MIŠLJENJE O TUMAČENJU AJETA KOJI GOVORE O VIŠEŽENSTVU

Profesor Muhammed Medeni, predavač i šejh na Šerijatskom fakultetu Univerziteta *El-Ezher* navodi svoje razumijevanje ajeta koji govore o višeženstvu. To tumačenje u skraćenoj verziji prenosimo iz njegove teze pod naslovom: *Ra'jun džedid fi teadud i-z-zevdžat.*

Profesor smatra da ajeti koji dopuštaju višeženstvo govore o ženama sirotama i da postoji bojazan da se prema njima neće biti pravedno. Iz toga proizlazi da je dopušteno višeženstvo u islamu uvjetovano slijedećim:

1. Da osoba koja želi praktikovati višeženstvo ima za to opravdan razlog. Opravdanje spomenuto u Kur'anu može se uzeti kao nemogućnost sprovođenja pravde prema sirotama, ili nemogućnost staratelja da iskažu brigu i pažnju koja se od njih zahtijeva. Islamski principi zahtijevaju zabranu miješanja sa strankinjama. To dovodi do zabrane miješanja staratelja sa ženom kojoj je umro muž ili kćerkom kojoj je umro otac, bojeći se da ne učini zabranjeno (blud), *iako je interes žena da se ulazi kod njih i da budu pitane šta im je potrebno. Stoga se muškarcu dopušta da se oženi tim osobama čuvajući se te zabrane, te se dopušta ženidba do četiri žene.*

Ovo je jedno opravdanje koje Kur'an navodi. Imamo još opravdanja koja proizilaze iz posljedica ratova koji odnose muškarce, a ostavljaju žene;

2. Da je muž svjestan sebe i mogućnosti uspostavljanja pravde među svojim suprugama.

To su dva uvjeta koje spominje Kur'an u vezi s dopuštanjem višeženstva. Spomenuti profesor smatra da šerijat ne sprečava da se sa prilikama muškarca u vezi s ovim pitanjem upoznaju zvanični ili sudski organi, te da se muškarci u višeženstvu ograniče presudom tog organa, bilo da im on to dopusti ili zabrani.

Potom kaže: *Ovdje nije cilj zabranjivanje dopuštenog. Ovo što se nalazi među nama, ograničava se sa dva uvjeta: jedan od njih je da postoji opravdan i valjan razlog i plemenit motiv koji je prihvatljiv po šerijatu. Drugi uvjet ima za cilj da višeženstvo ne dovede do nasilja i nepravde. Ni jedan*

nosilac vlasti neće reći: 'Ja zabranjujem ono što je Allah, ﷻ, dopustio; sprečavam ono što je On dopustio,' ali će reći: 'Ja ću pratiti izvršenje ta dva uvjeta kojima Allah, ﷻ, ograničava to dopuštanje.' Cilj je da ne dođe do skrnavljenja tog dopuštenja i do poslova koje Allah, ﷻ, ne voli i koje nije dopustio. Time je on samo sluga odluci šerijata koja se ne može poreći i oskrnaviti. (str. 22)

Ovo je sažetak njegova mišljenja. On još smatra da je svaki službeni i pravni organ u prilici ocijeniti i potvrditi stepen pravičnosti među ženama. Mi ostajemo pri mišljenju o pitanju višeženstva koje smo istakli. Smatramo da je nemoguće da bilo koje udruženje, ljudi ili institucija sudi kako će se muž ponašati u budućnosti i da li će biti pravedan među svojim suprugama ili ne. To je u vezi sa svakom osobom posebno, jer su ljudi promjenljivi kao i njihova psihička narav. Naići ćemo na osobu koja je jedan dio svoga života veoma pravična i posjeduje sve kvalitete pravednosti, ali tako ne ostane u budućnosti i ona se promijeni. To posebno dolazi do izražaja kada se muškarac oženi drugom ženom ma kakvi bili razlozi i opravdanja, bit će mu zasigurno bliža, voljet će je više od prve i past će pod njen utjecaj. To su odrazi ljubavi koja, u većini slučajeva, daje prednost drugoj ženi nad prvom u pogledu brige i pažnje. To je pitanje stanja i ponašanja o čemu će suditi Allah, ﷻ, a nikako ne bilo kakvi ovozemaljski sudovi i presude.

MANJAK ŽENSKE POPULACIJE U BRITANSKOM PARLAMENTU

U knjizi *Fetatu-š-šerk fi hadareti-l-garb*, profesora Muhammeda Džemila, navodi se: *U Američkom senatu 1926. godine bilo je 108 žena. Na posljednim izborima bilo ih je već 131. Ali, suzdržljivost koja je vladala od žena Sjedinjenih Američkih Država, u vezi s tim pitanjem, učinila je da se taj broj znatno smanji, tako da u Američkom kongresu sada ima samo devet predstavnica, prema podacima koje sam pročitao!*

ŽENE I PREDIZBORNI MARKETING

Časopis *Hadaretu-l-islam*, u drugom broju, druga godina, safer 1381. god. po Hidžri, odnosno juli, 1961. godine, objavio je slijedeću vijest: *Japanska socijalistička opoziciona stranka pribjegla je novim metodama u izbornoj propagandi pa je objavila da će prodavati, po sniženim cijenama, razne vrsta ruževa za usne, raznovrsne kreme i toaletni pribor ženama biračima, sve u cilju pridobijanja njihovih glasova i pobjede na predstojećim izborima!*

ZAPADNA MIŠLJENJA O PITANJU IZJEDNAČAVANJA ŽENA S MUŠKARCIMA

Pisac *Kisatu-l-hadara*, Vil Durant, ističe slijedeće: *Supruga koja obavlja na desetine kućnih poslova, upuštajući se gordo u poslove zajedno s mužem, u radnji i kancelariji, poprimila je običaje muža, njegovo razmišljanje, način rada, počela je pušiti njegove cigare i oblačiti pantalone...*

Časopis *El-Ahram*, u broju od 30. aprila 1955. godine, navodi: *Svaka životna pojava briše jednakost koja postoji samo naizgled. Jednakost je pak jedna od osnova savršenstva, a da li savršenstvo ima utjecaja u životnim dešavanjima?*

Žena traži podjednaka prava sa muškarcem, a Džul le Mitr poziva ženu da ne imitira muškarca, ako se želi izjednačiti s njim, već treba uživati u svojoj ženstvenosti.

I još dodaje: *Žena treba, ako je u mogućnosti, stupiti u brak što je moguće ranije i treba prezirati život u kojem nema sreće i zadovoljstva. Treba roditi potomstvo i da je ne obuzima strah kako će ga podizati. Izvršavanje prirodnih zadataka dragovoljno donosi veliku sreću i zadovoljstvo. Prema djeci treba osjećati veliku ljubav. Samo tada se ženi vraća vlast i autoritet. U društvu će postići povlašteni i visoki položaj koji je daleko veći od onoga koji joj danas dodjeljuje zakon. Tada supruga neće biti u istoj ravni sa mužem, već će biti viša od njega. To je ono što muž zahtijeva*

od žene. Kada to znamo, nema razloga za čuđenje što je njoj najdraža osoba muž koji se najžešće suprotstavlja njenim zahtjevima za pravima.[1]

Gustav L'pen, u knjizi *Sirru tetavvur el-umem*, ističe: *Pod imenom 'Pokret za emancipaciju' žena je ustala tražiti jednakost sa muškarcem u pravima i odgoju. Zaboravila je razliku između ove dvije vrste u snazi razuma! Ako uspije u svojim zahtjevima, evropskog čovjeka učinit će izgubljenim, on neće znati gdje mu je dom u kojem će se skrasiti, niti porodica uz koju će postići smiraj...*

Mislim da je L'pen ovo napisao otprilike prije osam godina. Njegove riječi i tvrdnje o evropskoj kući, u velikoj mjeri, obistinile su se, čemu, svakako, svjedoče tvrdnje i statistika koje smo naveli u ovom dodatku.

Zanimljivo je spomenuti pisanje časopisa o ovoj temi, kako prenosi časopis *El-Ejjam* iz Damaska, u broju od 20. ša'bana 1382. god. po Hidžri, odnosno januara 1962. godine, pod naslovom *Sa ljudima*, u kojem se kaže: *Britanski komentator Konitpen Kru kaže slijedeće: 'Najčešće nam se prepliću i miješaju dešavanja u Britaniji tako da više ne znamo: da li je val nadolazećih motociklista ženski ili muški! Svi imaju kratke kose, svi nose prsluke, oblače kratke hlače i puše. I neka je slava onome ko preobrazi današnje muškarce u žene, a njihove žene u muškarce!!'*

REVOLT ZAPADNE ŽENE

Časopis *Hadaretu-l-islam* na strani 491. u drugom tomu, navodi: *Mnogo ljudi je anketirano o problemu porasta broja stranaca u Londonu, što je opet utjecalo na događaje u vezi sa engleskom ženom polovinom posljedenjeg stoljeća. Ispitivanje je proveo jedan londonski časopis s osobama starijim od pedeset godina. Njihovi odgovori potvrdili su da su to najupečatljivije promjene zbog činjenice da se Engleskinja posvetila postizanju slobode, a došla je do onoga što tu slobodu narušava. Ona pokušava dokazati muškarcu da nije manje vrijedna od njega po bilo kom osnovu pa izbjegava tražiti od njega pomoć u bilo čemu!*

[1] Preneseno iz knjige *El-Islam ve el-usra*.

U Engleskoj postaje uobičajeno da žena prilikom braka izbjegava tradicionalnu zakletvu: 'Zaklinjem se da ću biti pokorna svome mužu', jer ona se odbija obavezati na tu pokornost. To se ne dešava ni u jednoj drugoj evropskoj državi...

MIŠLJENJA ZAPADNIH INTELEKTUALACA O ŠTETNOSTI ZAPOŠLJAVANJA ŽENA

Istaknuti engleski učenjak Samuel Smajls, jedan od pokretača engleske renesanse, kaže: *Uistinu, sistem koji dopušta zaposlenje žene u radnim institucijama, ma koliko doprinosio razvitku jedne zemlje, njegovi rezultati razaraju i uništavaju izgradnju kućnog života.*

Razlog tome jeste taj što on napada na organizaciju doma, ruši stupove porodice i trga društvene veze. Kao da otima i udaljava ženu od njena muža, njene djece i njenih najbližih. Postala je posebna vrsta koja nema drugog rezultata do srozavanje morala žene.

Stvarni posao žene je izvršavanje kućnih obaveza kao što je na primjer: uređenje mjesta stanovanja, odgoj djece i ekonomisanje u raspolaganju sredstvima za život, uz udovoljavanje kućnim zahtjevima. Ali, radne je institucije odvajaju od svih tih dužnosti i obaveza čineći da stanovi liče na sve drugo osim na stanove.

Djeca odrastaju ostajući bez odgoja, nalazeći se u ćorsokaku napuštenosti i zapuštenosti. Nestaje bračne ljubavi. Žena izlazi iz okvira svoje ženstvenosti i ljubavne povezanosti spram muškarca. Ona postaje njegova prijateljica u poslu i poteškoćama, bivajući izložena utjecajima koji uveliko brišu misaone i moralne vrline koji su stožer očuvanja ovodunjalučkih vrednota.[1]

[1] Ferid Vedždi, *Dairetu me'arif*, 8/639.

ZAPADNJACI NISU ZADOVOLJNI REZULTATIMA RADA ŽENE IZVAN KUĆE

Kairski časopis *El-Ahbar* objavio je u broju od 8. 3. 1953. godine slijedeće: *Engleska je istražiteljka, nakon ispitivanja javnog mnijenja koje je provedeno na uzorku od oko osam stotina žena koje su u radnom odnosu, istakla slijedeće:*

'Ženi nedostaje gordost što je razlog da je muškarac nadmašuje u poslovanju', pa dodaje:

'Ženu koja je u radnom odnosu zaokupljaju samo lična pitanja, ona se brine o odjeći, friziranju... i sl.'

U spomenutom časopisu, broj od 9. 3. 1953. godine, objavljena je izjava profesora Ali Emina, u kojoj se kaže: *Uvijek sam bio zagovarač učešća žene u javnom životu. Pozivao sam na činjenicu da je udatoj ženi potrebno naći posao koji će joj donositi opskrbu kojom bi pomogla i povećala porodični dohodak i povećala životni standard tog mjesta. Ali sam danas čitao u časopisu Ivning Standard istraživanje doktorke Ejde Ejlin u kojem je objelodanila kako je uzrok porodične krize u Americi i tajna velikog broja zločina u društvu to što je supruga napustila svoju kuću radi poboljšanja porodičnog standarda. Povećao se standard, ali se srozao stepen morala...*

Spomenuti američki ekspert poziva na neophodnost hitnog povratka majke u kuću kako bi se povratila moralna svetost a djeci pažnja koja im je bila uskraćena željom njihove majke za povećanjem njihova standarda.

Doktorka Ejlin napominje da je ispitivanje potvrdilo da je povratak žene svojim najbližim jedini put ka izbavljenju novog pokoljenja od provalije u koju srlja.

Potom Ali Emin kaže: *Nema sumnje da je udaljenost majke od svoje kuće značajno utjecala i ostavila opasne i neizbrisive posljedice na novo potomstvo. Porušila je običaje na koje se naslonjala porodica. Ali, da li to treba značiti povratak žene u svoj prijašnji zatvor? Da li je moguće da se*

žena, koja je okusila užitak javnog života, vrati svojoj kuhinji, da provodi vrijeme u guljenju krompira i pranju posuđa? [1]

Pitam se, nakon priznavanja da je za porodicu i društvo opasan izlazak žene izvan svoga doma radi radnog angažovanja, koji je smisao odbijanja da se ona vrati kuhinji? To priznanje je sud razuma, dok je zapitkivanje glas osjećanja, ali, društvene zajednice se ne grade na uzbudljivim osjećanjima!

Zatim, ko kaže da se posao žene u kući svodi samo na guljenje krompira i pranje posuđa? Da je stvarno tako, dobar bi bio jedan muški ili ženski kuhar. Pa zar do tih granica i na takav način treba besmisleno govoriti o ulozi žene? Da li se opasnost po porodicu i društvo, koju priznajemo, svodi samo na povratak žene u kuću radi guljenja krompira i pranja posuđa, ili je to odbijanje povratka supruge na posao vođenja i upravljanja kuće i zadaću majke u odgoju svoje djece?

Ko je razumna osoba što je shvatila važnost uloge žene u kući koja će reći da je izvršavanje te obaveze za nju zatvor? Zašto, onda, ne kažemo da je službenik kome je zabranjeno napuštati svoje radno mjesto da bi se bavio nekim drugim poslom - zarobljenik u svojoj kancelariji?

Časopis *El-Ahram*, koji uređuje žena, objavio je članak pod naslovom *Sa ženom*, u kojem se kaže: *U Engleskoj se rugaju ženi koja je u radnom odnosu, i kritikuju njenu ženstvenost, nakon što je nisu uspjeli odvratiti od toga. Počinju istraživati među većim brojem muškaraca raznih društvenih slojeva, šta misle o pitanju najbitnijih svojstava koje karakterišu ženstvenost. Nakon tih istraživanja došli su do slijedećih rezultata:*

1. Radnički sloj ima slijedeće mišljenje: ženstvenost se pokazuje kod djevojaka kroz njihovu istovremenu razmaženost i neosvojivost. Bježi od muškarca, ako joj se previše približi, a ako se pak udaljuje od nje, vraća se u stanje koje je imala prije nego što je izgubila tu priliku;

2. Umjetnici su se složili da je smirena žena najženstvenija jer živi u jednoj vrsti slabosti, a slabost je ženstvenost;

3. Službenici i studenti, koji imaju najviše kontakata sa ženama, složili su se da ženstvenost uživa i posjeduje samo žena koja sjedi u svojoj kući,

[1] Iz knjige *El-Islam ve el-usra*, profesora Mu'avveda 'Iveda Ibrahima.

koja se posveti odgoju svoje djece i kućnim poslovima, dok je žena koja je u radnoj obavezi u potpunosti lišena ženstvenosti. To je mišljenje većine.

Potom urednica časopisa, u rubrici *Sa ženom*, u drugom broju, kaže: *Pokušaj rušenja žene koja radi prenesen je iz Engleske u Ameriku. Članovi Američkog kongresa sastali su se kako bi raspravljali o pitanju zabrane davanja radne obaveze majki koja ima djecu, ma koliko je to koštalo.*

Jedan njihov član, obrazlažući traženje te zabrane, kaže: *'Zaposlenost majki uzrokuje društvene i ekonomske probleme koji su bezbrojni.'*

Drugi član naglašava slijedeće: *'Kada je Bog odlikovao ženu mogućnošću rađanja djece, nije od nje zahtijevao njihovo odbacivanje kako bi ona radila van svoje kuće zapostavljajući svoju djecu, već je učinio da joj je glavna zadaća u tome da ostane u svojoj kući i posveti se odgoju svoje djece.'*

Treći član kaže: *'Žena može služiti svojoj zemlji sasvim realno, a to je ostajanjem u svojoj kući, što je osnova porodice.'*

Četvrti član ističe slijedeće: *'Mora se, pod hitno, donijeti zakon o zabrani ženi koja ima djecu ispod osam godina, da radi.'*

Peti član kaže: *'Majka je kao vitamin, ako djeca ne budu imala taj vitamin, razboljet će se i umrijeti...'*

Na kraju su se usaglasili da dopuste ženi da se obrazuje kako bi što bolje koristila svojoj djeci u njihovoj budućnosti, te da joj se zabrani da radi.

Spomenuta novinarka je zatim počela napadati i suprotstavljati se tim stavovima i mišljenjima, smatrajući da su ona proizvod zavidnosti muškarca jer mu žena konkuriše u poslu.

U drugom broju spomenutog časopisa objavila je svoj neuspjeh suprotstavljanju spomenutim mišljenjima da se ženi ne dozvoli da radi, pa kaže: *Prihvatila sam braniti stav koji je u startu bio izgubljen. Ustala sam u odbranu žene, njenog radnog angažmana i njene kreposti. Ali, čini mi se da ću se morati zadovoljiti izgubljenom parnicom pošto sam priznala njen gubitak zbog odgovora koji sam dobila od jedne žene. Osoba koja mi se obratila bila je upravnica jednog cijenjenog centra, a radi od dvadeset i pete godine. Rekla mi je, ukratko: 'Ili ti varaš i obmanjuješ samu sebe ili si tek početnik u svom poslu. Muškarci su u pravu kada je riječ o onome što govore i zastupaju... Uistinu, žena koja radi gubi svoju ženstvenost. Možda te začuđuje činjenica da bih ja najviše voljela, nakon iscrpljujućeg i teškog*

posla, a imam osjećaj da me mnoge žene podržavaju u ovoj mojoj izjavi i konstataciji, da ne izlazim i ne napuštam svoju kuću. Da ne ostavljam svoju djecu svako jutro da bih došla u svoj ured, ali ja radim i upropaštavam sebe. Gubim, uistinu, svoju ženstvenost radi svojih principa. Ja se zajedno s tobom bojim da muškarci ne bi rekli kako se mi povlačimo iz poslova i kako smo neuspješne. Zbog toga ja i sve žene koje rade žrtvujemo same sebe kako bismo prkosile muškarcima. Moj govor bazira se na stvarnosti: Ma koliko žena uznapredovala u svome poslu, ona ne želi postati muškarac... Ali, svaka želi uživati u svojoj ženstvenosti koliko god je to moguće. Samo u jednom slučaju žena ima potrebu za radom i to kada njena djeca odrastu. Kada svako od njih ode za svojim poslom. Samo tada ima osjećaj i žestoku potrebu za radom jer se njena ženstvenost više ne može povratiti. Vraća se poslu osjećajući se kao muškarac, a ne kao žena.'[1]

BRAK KAO PRIJETNJA OBRAZOVNOM SISTEMU

U časopisu *Hadaretu-l-islam*, drugi tom str. 101., navodi se: *Ministarstvo obrazovanja u Škotskoj uznemirilo se 'zbog talasa sklapanja braka' koji je zahvatio obrazovne institucije. Navodi se činjenica da je u toku 1960. godine pogodio 1563 obrazovne institucije u Škotskoj, tako da je u posljednoj školskoj godini 1000 uposlenika napustilo posao zbog braka. Ministarstvo je donijelo slijedeći proglas: 'Brak prijeti obrazovnom sistemu.'*

Ističem da je to ženska prirodnost s kojom ju je stvorio Uzvišeni Allah, ﷻ, i žena nema ništa vrednije od toga da bude majka i da živi kućnim životom. Sve ono što je odvodi od toga, od njena urođenoga svojstva, sukob je s prirodnošću, mučenje za ženu i rušenje društvene zajednice. Ako se ženi dopušta da obrazuje dječake i djevojčice, koje je pak opravdanje da se ona izgoni iz prirodnog stanja i da se izlaže kazni u čemu nema interesa za porodicu, niti to dopuštaju zakoni Uzvišenog Allaha, ﷻ?

[1] *Ani-l-islam ve el-usra*, str. 37-39.

BJEŽANJE OD SVOJIH ŽENA

U časopisu *Hadaretu-l-islam*, drugi tom str. 960., navodi se: *Udruženje čiji su predmet istraživanja supruge i muževi koji bježe od svojih domova, sa sjedištem u Njujorku, objavilo je slijedeći podatak: Na osnovu istraživanja, koja su sprovedena tokom 1952. godine u Sjedinjenim Američkim Državama ispostavilo se da je sedamdeset hiljada muževa pobjeglo od svojih supruga, naspram samo petnaest žena koje su pobjegle od svojih muževa.'*

UTJECAJ ZAPOSLENOSTI ŽENE NA ŠIRENJE OPĆE NEZAPOSLENOSTI

Urednica rubrike *Sa ženom*, u broju od 19. 10. 1960. godine, navodi: *Amerikanci su se počeli bojati da bi odstranjivanje žene sa svih polja rada moglo dovesti do nezaposlenosti. Posljednja istraživanja pokazala su da je dvadeset i četiri miliona žena zvanično zaposleno, dodajući na to i broj žena koje zvanično nisu zaposlene. Njihov broj kreće se do jedne trećine ukupno zaposlenih osoba. Uočeno je da se postotak radnica, svake godine, povećava zabrinjavajućom brzinom tako da istraživanja ukazuju da bi njeno odstranjivanje s posla moglo izazvati veliku pometnju u vrlo kratkom periodu.*

Zaposlena žena u Americi otvoreno prijeti radničkom sindikatu, ona traži da se ispune svi njeni zahtjevi, te je evidentno kako radnički sindikat udovoljava svim njenim zahtjevima, dajući joj potpuni komfor da može nesmetano obavljati svoj posao te, u isto vrijeme, da može obavljati i poslove koji se od nje zahtijevaju u kući, poslove supruge i majke.

KAJANJE ZAPADNE ŽENE ZBOG ZAPOSLENOSTI VAN KUĆE

U knjizi *Fetatu-š-šerk fi hadarati-l-garb*, profesora Muhammeda Džemila, navodi se: *Prikladno je spomenuti i ukazati na činjenicu da su se žene, koje su provele duži vremenski period izvan kuće, tražeći i zarađujući opskrbu, počele kajati zbog takvog usmjerenja i opredijeljenosti. Najveći dokaz za to je anketa koju je sproveo Galupov institut u Americi prije izvjesnog vremena, a to je institut koji se bavi istraživanjima javnog mnijenja. U svim dijelovima Amerike anketirane su žene koje su okupirane poslom i željom za zaradom. Ovdje ćemo navesti samo sažetak tog istraživanja:*

'Današnja je žena umorna, tako da bi 65 posto američkih žena više voljelo da se vrati u kuću. Žena se zavaravala misleći da je dostigla radnu sigurnost, ali, danas, nakon što se toliko puta spotakla u svome hodu, i nakon što su silni napori iscrpili njenu snagu, ona bi se voljela vratiti svome životu i posvetiti odgoju svojih najmilijih.'

ZAPADNA ŽENA DAJE PREDNOST BRAKU NAD RADNIM ANGAŽMANOM

Urednica kolumne *Sa ženom*, u broju od 21. 12. 1960. godine pod naslovom: *Statistika potvrđuje da žena daje prednost uspjehu u bračnom životu nad uspjehom u svome poslu*, kaže: *U Njemačkoj je sprovedeno ispitivanje širokih razmjera među ženama koje posjeduju velike trgovačke centre. Svaka od njih bila je upitana da li daje prednost uspjehu na poslu nad uspjehom u bračnom životu?*

Veoma čudno je bilo kako su odgovori bili istovjetni i bez izuzetaka! Svaka udata gospođa odgovorila je kako daje prednost uspjehu u bračnom životu nad uspjehom u onom čime se bavi. Svaka od njih bila je spremna žrtvovati svoj posao i vođenje velikih trgovačkih centara, dok nijedna nije bila spremna da se odrekne svoga doma, svoga muža i svoje djece.

Veliki broj neudatih žena odgovorio je da daju prednost braku uz mogućnost ostanka i vođenja malih trgovačkih centara. Veoma mali broj žena odlučio se za veće centre, bez sklapanja braka, jer im je jasno da im uspjeh u poslu ne daje dovoljnu stabilnost i istinsku sreću, koju svaka od njih priželjkuje za sebe! [1]

MIŠLJENJE JEDNOG ZAPADNOG PISCA: ŽENA JE VREDNIJA U KUĆI NEGO BILO KAKAV IMETAK

Časopis *El-Ejjam*, u jednom od svojih izdanja, u augustu 1962. godine, prenio je skraćenu verziju govora, koji je na arapski preveo gosp. Seid M., preuzetog iz jednog zapadnog časopisa. Ovdje navodimo jedan njegov dio.

Pisac u svom članku navodi slijedeće: *Kakvi su to poticaji i snage koje nas guraju ka braku shvatajući ga putem života? Prvo čovjekovo iskustvo u životu je njegovo uključivanje u malu zajednicu i zasebnu jedinicu unutar porodice. Ta mala zajednica koju je uspostavilo nekoliko pojedinaca, koja je rezultat braka, predstavlja prvu kolijevku prirode društvenog života. Porodični život, iz kojeg se rađa čovjek, početak je društvenog života koji on vidi i poznaje.*

Ponekad nismo u stanju spoznati trag koji u nama ostavlja porodični život, ali smo pod njegovim jakim utjecajem dugo, prije nego što naučimo, šta ga može zamijeniti. Kada dođe vrijeme da o tome razmislimo, ta misao o zasnivanju porodice javlja se kao prirodna, ispravna, pa čak i nužna. Razlog za to je što želimo postati kao naši očevi i naše majke. Skoro da i ne dostignemo godine zrelosti, a već počnemo ispoljavati naše želje u formiranju društvenih veza, koje su nam poznate... a to je svakako porodica.

Nema nikakve sumnje da je većina razloga koje nudimo kao odgovore na naše pitanje: 'Zašto da stupamo u bračnu vezu?', razlozi koji dolaze nakon razmišljanja o braku. Nema nijedne osobe koja će reći da ima osjećaj porodičnosti od svoga rođenja, a niti da ona to želi obaviti pod pritiskom običaja formirajući svoju porodicu. Umjesto da spominjemo te razloge koji su duboko usađeni u dubini naših duša, mi otkrivamo, prije nego što dođe do

[1] Preneseno iz knjige *El-Islam ve el-usra*, str. 43-44.

braka, sve odlike braka, i sve ih spomenemo, kao uzroke koji nas navode na brak. Nismo u stanju prodrijeti u činjenicu da ta otkrića nisu proizvod našeg ličnog promišljanja o ovom pitanju, nego su, zbilja, jedan od plodova naše socijalne kulture, a žene su daleko osjetljivije od muškaraca da osjete te socijalne pritiske.

Uprkos navodnoj emancipaciji kojom se žena hvali, nalazimo da je ogromna većina žena stvorena da budu domaćice. Bez obzira što je, iz dana u dan, sve više onih koje traže poslove izvan svoje kuće, žena, ipak, daje prednost mužu nad ljubavnikom, jer muž joj može, istovremeno, osigurati i ekonomsku sigurnost i ljubav, dok joj ljubavnik može pružiti samo ljubav i ništa više. Radi ekonomske izgradnje zajednice i velikog udjela koji u tome imaju muškarci, žene daju prednost braku, ne samo zbog pritiska običaja već i zbog potrebe da imaju ekonomsku sigurnost.

Žena koja se uda time zadobiva viši društveni položaj. Ovo je faktor koji ne bi smio biti zanemaren, jer ona postaje upraviteljicom kuće koja samo njoj pripada. Nakon što je bila odgovorna pred svojim roditeljima, počinje osjećati, vodeći svoj dom prema ličnim željama, da je postala aktivan član zajednice.

Brak ženi, uz osjećaj samostalnosti, poklanja skrivenu emotivnu dobit. Žena brakom počinje značajno utjecati na ponašanje svoga muža, što je veliki korak prema njenom istinskom sazrijevanju.

U današnjem nastojanju izgradnje zajednice ne želimo zahtijevati od žene ništa više od toga nego da postane zrela i sposobna za rađanje potomstva.

Podsticaji muškaraca na brak nisu ništa veći od podsticaja žena, niti oni brakom dobivaju išta manje od žena. Velika je pogreška reći da su muškarci, time što se brinu o opskrbi svoje porodice, svojom voljom, i vode brigu o kući, najbitniji segment u porodici. I žena, isto tako, obavlja bitan posao. Ako bi se vrednovali i poredili poslovi koje supruga obavlja u kući s nekom materijalnom koristi, onda bi, u velikom dijelu, bili daleko veći i vredniji od brige i izdvajanja i žrtvovanja muža za svoju porodicu!

U braku se muškarac preobražava u sasvim drugu osobu, obavljajući i izvršavajući veliki dio poslova i obaveza. Nema sumnje da se može naći veliki broj onih koji izvršavaju te obaveze, ali su rezultati daleko bolji i vrijedniji kada naiđemo na osobu koja sve to izvršava s posebnom pažnjom i zadovoljstvom. Takva osoba nudi nam i pokazuje svoj neprestani trud i

nastojanje dajući im veći značaj nego drugi. Nadahnjuje nas oduševljenjem i pravi sliku najboljih osoba, putem različitih primjera.

Muškarac je taj koji stalno gradi zajednicu tjerajući neženstvo iz kuće. Kome se obraćati i s kim počinjati praviti projekte za budućnost, kada imamo zajednicu od dva člana koja je blagodat lijepoga braka, pošto je muškarcu vrlo teško da sam krči put u život.

Neženstvo vodi ka svakom zlu u izgradnji ljudske ličnosti i to je najopasnija ljudska bolest. Njen utjecaj ogleda se u sljedećim negativnostima: sumnjičavosti, neodlučnosti, strahu i gubljenju povjerenja u samog sebe, stalnoj mrzovolji i rastrojenosti, dok zajedničko učešće muškaraca i žena u braku ukazuje na cjelovitost uživanja u životu i njegovim ljepotama.

Brak čovjeku pruža priliku da se riješi neprijatnosti i udaraca okoline i njenih loših i pogubnih nastojanja u puštanju svojoj duši na volju i uživanju u oduševljenjima i ljubavi...

Ne možemo liječiti neženstvo i bolove usamljenosti i njena mučenja ničim drugim do brakom.

POREMEĆENI ODNOSI U ZAPADNOJ PORODICI REZULTAT SU RADNOG ANGAŽOVANJA ŽENE

Časopis *El-Ejjam* iz Damaska je u augustu 1962. godine objavio prijevod slijedećeg članka, koji je u izvornoj formi objavljen u jednom od njemačkih časopisa: *U prošlosti je Njemica vodila brigu o svojoj eleganciji, tražila puteve pustolovine i avanture, žudjela za potomstvom i njegovim odgajanjem. Međutim, danas su se dogodile veoma velike promjene. Glavna preokupacija sada joj je da radi kako bi stekla imovinu i sakupljala je, ne obraćajući pažnju da li joj je uistinu potrebna. Većina njih radi samo da bi kupila folksvagenov auto! Njemački ministar za porodicu Franc Džozef Virmilng sa čuđenjem, o svemu tome, kaže: Njemačka žena danas više voli osigurati sebi kupovinu folksvagenovog auta (makar bilo i polovno) nego da rodi drugo dijete...*

U Njemačkom glavnom gradu Bonu tako možemo naići na žene koje obavljaju razne poslove: friziranje, taksiranje, rad u bilaternici, prodaju meso, rade u policiji...itd.

Postotak žena u slučaju 22 zanimanja premašio je broj muškaraca koji se tim poslovima bave, kao što je žena zastupljenija od muškaraca u svakom petom zanimanju.

Njemački časopis, koji je objavio ovaj podatak, dodaje: *Žena ne radi zbog toga što ima potrebu za poslom, jer svega 13 posto žena ima potrebu za novcem i do njega dolazi napornim radom, dok 87 posto njih ima za cilj samo prestiž nad muškarcima!*

Spomenuti časopis nastavlja dalje: *Ta želja i nastojanje žene uzrokuje rađanje porodičnih problema tako da dolazi do veoma velikog povećanja razvoda brakova. Broj djece znatno se smanjuje, što je svakako zbog želja žene i njene preokupacije da ostavi po strani odgoj djece, pažnju prema njima i obavljanje kućnih zadataka i poslova.*

U takvom okruženju žena počinje da se prisjeća davnih vremena u kojima muškarac nije posjedovao auta, ali je posjedovao ljubav, nježnost i smirenost.

OBJAVA RATA ŽENI KOJA RADI

U časopisu *Hadaretu-l-islam* objavljen je članak u kojem se kaže: *U Engleskoj je obnovljena kampanja protiv žene koja radi. Neki članovi britanskog Donjeg doma zalažu se za referendum koji bi poništio subvencije koje su dodjeljivanje udatim ženama, uz ono što su to dobijale i na primanja svojih muževa. Pored toga, dali su prijedlog da se ne prihvati ni jedan zahtjev za posao udatoj ženi, sve dok se ne popune potrebe i traženja muške populacije, jer zaposlenost žena dovodi do nezaposlenosti velikog broja muškaraca.*

UTJECAJ SLOBODE ŽENE NA MORAL

Časopis *El-Feth* u broju od 22. muharrema 1336. god. po Hidžri, odn. 21. jula 1927. godine, objavio je članak njemačkog filozofa Šopenhauera u kojem se kaže: *Ostavite ženi potpunu slobodu, bez bilo kakvih kontrola i ograničenja, te se sastanimo nakon jedne godine pa ćete vidjeti rezultat. Nemojte zaboraviti da ćete, zajedno sa mnom, žaliti za uzvišenim principima odgoja i kreposti. Ako umrem do tada, vi recite: 'Pogriješio je ili pogodio je suštinu problema.'* (str. 51)

POKUŠAJ OGRANIČAVANJA OTKRIVANJA ZAPADNE ŽENE

Isti časopis (*El-Feth*) u broju od 27. muharrema 1384. godine, odn. 4. jula 1929. godine, na strani 39., navodi: *U utorak 25. juna 1929. godine, objavljena je vijest slijedećeg sadržaja: 'U teleksu koji je pristigao iz Rima, navodi se da je komisija, kojoj je bilo povjereno praćenje moralnosti ženske nošnje, donijela slijedeću odluku: haljina mora biti dvodijelna, ne smije biti prozirna niti pripijena uz tijelo, ne smije biti prekratka. Rukavi moraju pokrivati ruke do šaka. Haljina za djevojke treba biti ispod koljena, dok za udate žene mora podobro prelaziti koljena. Zabranjuje se nošenje prozirnih čarapa ili onih koji imaju boju tijela.'*

ČEŽNJA ZAPADNE ŽENE ZA POVRATKOM PORODIČNOG ŽIVOTA

Časopis *Hadaretu-l-islam* u prvom broju, druga godina, muharrem 1381. god. po Hidžri, tj. 1961. godine, donosi slijedeći tekst: *Analizirano je hiljadu i osamsto narodnih pjesama koje su nastale u Americi u periodu od 1900. do 1950. godine da bi se vidjelo koje su od njih bile najuspješnije i koje su bile najbolje prihvaćene. Pokazalo se da su dotužile*

nemoralne pjesme i one su ostale vrlo nisko rangirane, dok je čežnja za porodičnim životom, majkom, danima iz djetinjstva, što nedostaje Amerikancima, dovela do davanja prednosti pjesmama koje izražavaju te izgubljene nade.

PROBLEMI NOVE GENERACIJE NA ZAPADU

Časopis *Hadaretu-l-islam* u drugom tomu, na strani 365., govori o slijedećem: *Počeo je žestok rat u Americi protiv obrazovnih institucija za djevojke zatvorenog tipa, nakon što su izvršena istraživanja pokazala da ženska djeca u takvim obrazovnim institucijama osjećaju psihičke probleme, odbačenost i bezbrojne poremaćaje zbog udaljavanja od porodične atmosfere. Psiholozi stoga zahtijevaju neodložno zatvaranje internata u Americi, obrazlažući svoj stav riječima: 'Majke koje su prisiljene da šalju svoju djecu u internate moraju nastojati naći bilo koji izlaz da to ne urade.'*

Psiholozi potvrđuju da je liječenje tih problema vrlo kompleksno i jedino se može sprovesti pažnjom majki spram svoje ženske djece i ličnim nadgledanjem njihova odgoja. Svaka povjerava majci sve svoje probleme, pa ako bude udaljena od svoje majke, bit će prepuštena samoj sebi, iz čega će proisteći vrlo opasna devijacija.

Istinski i pravi lijek sastoji se u tome da se majka vrati svojoj kući... svojoj muškoj i ženskoj djeci.

ŽENA U ZAPADNOJ CIVILIZACIJI

Časopis *Hadaretu-l-islam*, koji izlazi u Damasku, u svom prvom broju, druga godina, muharrema 1381. god. po Hidžri, tj. 1961. godine, navodi: *Jedna američka institucija objavila je proglas u kojem se zabranjuje službenicama da nose vrlo kratke haljine, pa se kaže: 'Zabranjeno je da koljena službenica u instituciji budu otkrivena dok sjedi u svome uredu.' Veliki se broj ženskih udruženja veoma uzrujao nakon takve izjave te su poslali svoje izaslanike u tu instituciju da saopće: 'To je tiranija...',*

ustvrđujući da će doći do smanjenja užitka u poslu ako ne budu otkrivena koljena!

U istom je broju objavljeno i slijedeće: *Krađe u velikim trgovačkim centrima u Engleskoj dostigle su, u prošloj godini (1960.), 34.194 pojedinačna slučaja. Ovdje se ne računaju slučajevi koji nisu prijavljeni policiji. Interesantan je podatak da su 60 posto ovih krađa izvršile punoljetne žene, dok su 30 posto krađa izvršili muškarci mlađi od sedamnaest godina. Istraživanja ukazuju da nijedna krađa koju su izvršile žene nije bila zbog potrebe za novcem!*

U drugom tomu, na strani 490., spomenutog časopisa navodi se: *Kada je jedna delegacija Arapkinja koje su emigrirale posjetila Siriju, došlo je do rasprave između jednog novinara iz Damaska i jedne Arapkinje emigranta o ženskom pitanju, gdje je ona, govoreći o životu na Zapadu i ulozi žene u njemu, duboko uzdišući od bola i njegove nevaljalštine, istakla: 'Kamo sreće da naše putovanje potraje, ili kamo sreće da mi je zapisano da ovdje ostanem', i pokazujući rukom u daljinu nastavila je govoriti: 'Tamo.. gdje je... daleko, daleko... jeste aktivnost i galama, materija, brzina i neljudski život. Svaki čovjek želi spoznati ovaj svijet putem zarade. Želi uživati u svemu što mu on pruža. Želi ga kontrolisati svojom efikasnošću. Ima li išta teže od takvog bučnog života, i ima li išta slađe nego da čovjek živi u okvirima svoje ljudskosti, da radi što smatra da mu je potrebno i da to izvire iz njega. Međutim, on radi ono što želi, jer društvo to želi, i revnostan je u onome što mu se ne sviđa, jer je zajednica revnosna u tome, suprotstavljajući se u tome, u većini slučajeva, svome srcu, naravi i svojim principima jer ga život brzine i aktivnosti na to obavezuje. Nije u stanju pobjeći od toga ili da se izvuče iz lanca koji ga je opasao.*

Zatim je nastavila svoje izlaganje na ne baš korektnom, ali ipak razumljivom arapskom jeziku, odgovarajući na pitanje novinara o ženi i njenoj ulozi, te da li je udata, pa je rekla: *Još se nisam udala zbog toga što nisam pronašla muža koji poštuje ženu i daje joj ono što zaslužuje, koji je stavlja ispred sebe cijeneći njeno stanje i položaj, kao što je slučaj s arapskim muževima. Tamo muž sa suprugom postupa potpuno ravnopravno kao i sa svakim komšijom ili prijateljem! Ona je nešto posebno u njegovu životu i može živjeti bez nje. U najboljim prilikama joj se dopušta da ima isti položaj kao i on. A ovdje, i udata i neudata žena, općenito gledano, poštovana je, razmažena, cijenjena, čovjek je nastoji usrećiti prije nego što usreći samog sebe.' Novinar iz Damaska postavio joj je slijedeće pitanje: 'Ovdje se žene ne*

zadovoljavaju takvim odnosom i svojim statusom, već traže jednaka prava sa muškarcima!'

Ta žena emigrant nasmija se grohotom i reče:

'Ako bismo otišle u Ameriku i istakle ovo što tražimo ovdje, sve bi se američke žene nasmijale... Američka žena je zavidna arapskoj ženi, želeći da ima bračni život koji ona ima.'

Isti časopis ističe, na strani 829., u drugom tomu, prenoseći iz časopisa *Woman's Home Companion*, slijedeće: *Trudnoća je postala najveći zdravstveni problem u američkim industrijskim centrima, gdje broj zaposlenih žena dostiže dvadeset miliona, gdje će, uskoro, sve biti u vremenu kada mogu zatrudnjeti. Više od polovine tih žena je udato. Rezultat koji se može očekivati je veoma visok stepen odsustva s posla te porast abortusa. Loše je što svoje zdravlje izlažu velikoj opasnosti. Bila sam u jednoj velikoj firmi u kojoj je šestina uposlenih udatih žena odsutna, bilo da su rodile, ili su pred porodom, ili su izvršile abortus. Ta firma ne želi obeshrabrivati žene da rađaju, ali postoje i fabrike u kojima žena ostaje bez posla kada se primijeti da je u drugom stanju. Kada bude primorana da s teškom mukom bira između svoga djeteta i posla, bira nastavak rada, odlazak ljekaru i korištenje sredstava za prekid trudnoće. Doktor Moris Fišbajn potvrđuje činjenicu da je došlo do naglog povećanja abortusa u vrijeme rata, te se procjenjuje da ih je između 20 i 40 posto.*

Časopis *Hadaretu-l-islam*, na strani 619., drugi tom, donosi slijedeću vijest: *U godišnjem izvještaju britanskog Ministarstva unutrašnjih poslova navodi se da povrede žena i silovanja dostižu zabrinjavajući broj, što dovodi u pitanje opću sigurnost.*

U toku protekle godine došlo je do pritvaranja 742.000 žena i djevojaka pod optužbom za provale i krađe. Desetine hiljada djevojaka, ispod dvadeset godina, privedeno je pod optužbom za prostituciju, skitnju i huškavanje na griješenje i neposlušnost.

U izvještaju se još navodi da je 2.680 djevojaka, ispod osamnaest godina, privedeno u zatvor pod optužbom krađe pod prisilom.

Upravnik Skotland Jarda potvrdio je da bande tinejdžerki i žena prijete sigurnosti Londona. Postotak zlodjela koje čine djevojke daleko je veći od postotka prekršaja koji čine mladići. Sve to je posljedica lične slobode koju uživaju žene, nemoralnih televizijskih programa, posjećivanja mjesta za zabave i pijenja alkohola.

Časopis *Hadaretu-l-islam*, na str. 819., drugi tom, navodi slijedeće: *Izjava sekretara glumice Brižit Bardo izazvala je veliku reakciju u francuskim krugovima, tako da je gradska vlast Pariza održala posebnu sjednicu da bi se raspravljalo o tom pitanju, jer bi povlačenje spomenute glumice dovelo do velikog manjka u ekonomskim izvorima Pariza.*

Slična toj vijesti je i izjava bivšeg francuskog ministara vanjskih poslova Bidoa, kada se usprotivio Pokretu za ozakonjenje prostitucije u Francuskoj, izjavljujući, u zvaničnom govoru, da su pariške prostitutke blagodat za Francusku jer joj svake godine donose milione američkih dolara!

Časopis *Hadaretu-l-islam*, na str. 1079., drugi tom, iznosi: *Časopis 'New Domain' pozabavio se pitanjem kojim su se mnogo bavili i drugi časopisi, ali se iznova vratio tretiranju tog pitanja oslanjajući se na istraživanja i posljedice, materijalne i društvene, do kojih je doveo rad žene izvan kuće.*

Časopis je naveo sve razloge koji idu u prilog zapošljavanju žene, dodajući i sve ono što bi se, čak, moglo reći za budućnost. Međutim, iščitavajući rezultate, dolazimo do saznanja da je posao žene, van kuće, mač s dvije oštrice. S jedne strane, prkosi ljudima i ne dopušta im bilo kakvu priliku za dokazivanjem, dok se, s druge strane, smanjuje njena briga o kući i pažnja prema djeci.

Dalje je rekla da se danas djeca tretiraju kao posebna vrsta sredstava i robe, te da im obdaništa, kao ni sva druga mjesta zabave i okupljanja koja im se nude, ne mogu zamijeniti jedan sat koji provedu sa svojim majkama.

Veoma je teško, samim tim što je majka prezauzeta poslovima van kuće, da se u djeci izgradi ličnost u kojoj će biti sadržane su osobine njihovih roditelja, te spremnost prihvatanja tradicije svojih djedova. Dijete se, od prvih dana života, gubi u zajednici koja pomaže brisanju njegove ličnosti.

Na kraju, časopis naglašava da posao žene van kuće i zanemarivanje djece dovodi i djecu i zajednicu u cjelini do katastrofalnih posljedica, te da je jedino rješenje za taj veliki društveni problem u povratku žene svojoj kući, da vodi brigu o svojoj djeci.

PROCENAT SAMOUBISTAVA MEĐU MLADIĆIMA I DJEVOJKAMA U STALNOM JE PORASTU

Unutrašnja praznina – novi podsticaj

Prenosimo sljedeći članak iz časopisa *Wochen Shaf*, koji izlazi u Beču, broj iz oktobra 1959. god., a koji je na arapskom objavljen u *Hadaretu-l-islamu*: *Nakon svađe s majkom, prošle sedmice, sa šestog sprata zgrade, u kojoj je stanovala, bacila se dvanaestogodišnja djevojčica Elizabet i tu je nađena mrtva. Djevojčica se nije isticala u učenju, ali je bila inteligentna, tako da razlog takvog njenog postupka ne možemo tražiti u lošem učenju, nego je u pitanju nešto drugo... U pitanju je njena skršena psiha. Njeni roditelji žive odvojeno nakon razvoda. Taj slučaj, a prije njega i slučaj samoubistva dječaka, iznosi na vidjelo veoma veliki problem, problem nezainteresovanosti omladine za život.*

Vrlo često smo nezadovoljni tom skupinom koja žudi za ostavljanjem društvenih normi i vrlo često je to nezadovoljstvo opravdano, ali u mnogo slučajeva tome ne pridajemo posebnu pažnju, osim uzgrednog osvrta kao kada čujemo za samoubistvo mladića ili djevojke, pa kažemo: 'Ludost! Zar nije bilo drugog načina?'

Mi, naravno, ne možemo tako lahko iznaći motive niti možemo tako lahko razumjeti da su iza tih brojnih pokušaja skriveni zajednički motivi. Isto tako, nije nam lahko ni otkriti način na koji su roditelji odgajali svoju djecu u proteklih dvadeset godina.

Zbog svega toga jedan univerzitetski profesor proveo je studiju koja je vrlo bitna i nije nikakvo čudo što smo je uzeli u razmatranje.

Ta studija nosi naslov: 'O samoubistvima mladića i djevojaka'. Proveo ju je dr. Ringel, zaposlen u Univerzitetskoj bolnici, na odjelu za nervne i duševne bolesti, u Beču. Objavljena je u međunarodnom časopisu o preventivnoj medicini i društvenom zdravlju. Studija nije važna samo za stručnjake nego i za sve ostale.

'Ako policija dobije obavijest o pokušaju samoubistva, bolesnik se vodi u psihijatrijsku bolnicu. Mnogi smatraju da je odlazak psihijatru sramota, pa nastoje to zataškati. Često porodica bolesnika nije ni svjesna da je šutnja o

nesreći pogrešna, i da će onaj koji je pokušao jedanput, pokušati to i drugi put i da će se pripremiti još bolje, nastojeći to sakriti od njih, te da taj drugi pokušaj može biti koban. Psihijatar je jedini čovjek koji može smiriti bolesnika i koji ga može ponukati na drugi pokušaj povratka u društvene okvire. On jedini može odrediti metode koje su potrebne kako bi se izbjegao novi pokušaj samoubistva.'

Dr. Ringel iznosi zastrašujuće podatke da je broj pokušaja neuspjelih samoubistva gdje su spašeni oni koji su samoubistvo pokušali izvršiti a potom su i dovedeni na Psihijatrijsko odjeljenje Bolnice porastao od 1948. god. do 1956. god. sa 560. na 1040. pokušaja. Od 1956. pa do danas (1959.) broj pokušaja samoubistava je nepromijenjen i kreće se oko 1040 pokušaja godišnje. U posljednjih jedanaest mjeseci zabilježena su 953. pokušaja samoubistva, što odgovara broju iz prethodnih godina u istom periodu.

Primjetno je da je veći broj žena koje pokušavaju samoubistva nego muškaraca, tako je 1948. god. bio 381 pokušaj samoubistva žena ili 58,61 posto, a 1956. je bilo 590 pokušaja ili 56,73 posto, dok je 1959. god. taj procent bio 55,92 posto.

Isto tako, primjetno je da je broj pokušaja samoubistva među omladinom, između 14 i 20 godina, u stalnom porastu. Tako je broj pokušaja samoubistava mladića u 1948. god. iznosio 6,5 posto, 1956. god. 6,53 posto, a 1959. god. 6,82 posto.

Među djevojkama je taj porast zastrašujući: 1948. je pedeset djevojaka pokušalo samoubistvo, ili 7,69 posto, 1956. god. pokušalo ih je 89, ili 8,55 posto, a 1959. ih je bilo 150, ili 14,20 posto.

To znači da se svakih devet dana desi šest pokušaja samoubistva, od toga četiri su djevojke, a dva su mladići. Danas je čovjek svjestan da je pokušaj samoubistva, u mnogim slučajevima, samo reakcija na određenu situaciju. Uzrok je ili neuzvraćena ljubav ili nešto drugo, kako se vrlo često može protumačiti i pojasniti. Međutim, treba znati da je pokušaj samoubistva rezultat bolesnikovog stanja još od djetinjstva. Beznađe i slična stanja uzrok su samoubistava ali, općenito, dolazi u kasnijim godinama, dok pokušaji samoubistava djece ukazuju da za to ima i drugih uzroka.

U proteklih 11 mjeseci 136 djevojaka pokušalo je izvršiti samoubistvo. Stotinu i četrnaest njih navelo je kao razlog teško i neprirodno stanje u porodici. Tri četvrtine njih nije imalo očeve u odlučujućem periodu svog razvoja, u 37 slučajeva otac se nije vratio iz rata, a u ostalim slučajevima

roditelji su razvedeni ili žive odvojeno zbog međusobnih svađa i nesuglasica. Majke su prinuđene raditi, očevi su nestabilni, porodice uništene, a dječija psiha razorena. Samo takvi porodični uvjeti mogu objasniti pokušaje samoubistava, a kada djevojku upitamo: 'Zar ovo neće rastužiti i razočarati tvoje roditelje?', ona odgovara: 'Ko će žaliti za mnom kada me ne bude?'

Kada čovjek razmotri porodični život bolesnice od njegovog početka, naći će tumačenje za sljedeće oproštajno pismo jedne djevojke koje je ona napisala svojim ukućanima dan uoči pokušaja samoubistva.

Ona piše: *'Na početku svoje poruke hoću da vam kažem da sam bez ikakve želje primila vaše pismo i žao mi je što ću vam reći da sam potpuno nezainteresovana za sve što se s vama događa. Sve što mi je potrebno od vas jeste da pošaljete moje lične stvari i da ne pokušavate da se brinete za mene. Ono što radim, vas se ne tiče, a to je zbog toga što, kada bih izložila bilo koju svoju potrebu, vi biste za to pokazali nezaiteresovanost i ravnodušnost. Zašto mi pišete da ste bolesni i nemoćni? To me ne zanima, znajte da, kada bi umirali, ni ne sanjajte da biste od mene mogli očekivati i kap vode. Osjećam da me svi mrze. Često sam vas čula kako govorite da sam vam ja kamen spoticanja i da je najbolje da me ubijete. Znam da ste priželjkivali moju smrt poslije saobraćajke koju sam imala. Učinit ću ono što će mnoge iznenaditi i osloboditi vas te vam tako pružiti priliku da izaberete neku drugu osobu. U svakom slučaju potrebno je učiniti nešto neočekivano, osvetit ću se svima vama.'*

Iz pisma smo izbacili ono što je neprimjerno, ali i pored svega, čitalac može osjetiti svu mržnju djevojke koja je rekla više nego što je mislila na početku pisma. Vidimo kako je ona razapeta između napada na porodicu i napada na samu sebe, pa jednom hoće osvetu, a drugi put želi da se sveti svojim samoubistvom.

Vrlo lahko možemo osuditi tu djevojku koja svojim roditeljima piše takvo pismo, ali to je beskorisno i neprihvatljivo s odgojne strane.

Dr. Ringel pojašnjava porast pokušaja samoubistva time što su mladići i djevojke svoje djetinjstvo proveli u nepodesnim vremenima (od 1938-1945) i to treba da bude lekcija duševnog zdravlja. Tokom tog perioda roditelji su počinili velike greške u odgajanju djece, što je kasnije imalo velikog utjecaja na njihovo ponašanje.

Dr. Ringel smatra da će pokušaji samoubistva biti još brojniji sve dok ne stasa nova generacija mladih koja je imala zdrav psihički razvoj u okruženju zdravih vršnjaka.

Vrlo je teško preduprijediti tu bolest, jer onaj koji nije pokušao samoubistvo, njega ni ne možemo podvrgnuti ispitivanju, a ko je taj koji će se dobrovoljno javiti psihijatru?

Stotinu tridrset i šest djevojaka koje su pokušale izvršiti samoubistvo možemo podijeliti u četiri skupine: tri njih su poznate još od davne prošlosti, dok je četvrta bila nepoznata do prije desetak godina, osim iznimno, ali je poslije toga broj njenih članova u stalnom porastu, tako da je sada na drugom mjestu po brojnosti, u odnosu na druge skupine, a na prvoj poziciji po opasnosti koju predstavlja.

Prva skupina su oni s mentalnom zaostalošću koji brzo donose odluke i odmah ih sprovode u djelo. U tu skupinu spadaju i oni koji su pokušali izvršiti samoubistvo zbog zubobolje. Broj onih koji su zbog toga pokušali izvršiti samoubistvu je 14 od 136.

Druga skupina su oni koji su imali pogrešan odgoj, ili koji kasne u razvoju, te ne podnose neuspjeh, kao kada im se uskrati ulaznica za kino ili kad se od njih zatraži da žive u specijaliziranim domovima u kojima žive njima slične osobe; oni u ovakvim i sličnim situacijama pribjegavaju samoubistvu. Ova je skupina porasla u zadnje vrijeme i njihov je broj dostigao 34.

Treća skupina sastoji se od djevojaka koje, u biti, ne žele samoubistvo, ali se na to odlučuju nesvjesno. One nesvjesno teže nečemu pa je moguće njihovo stanje popraviti dajući im nadu u uspjeh. Broj takvih je 49, a opasnost od ponovnog pokušaja samoubistva je vrlo mala.

Četvrta skupina su djevojke, njih 39 koje su pristale na psihijatrijski pregled, nakon pokušaja samoubistva, ali nakon prvog razgovora s njima nije se mogao dokučiti razlog takvog njihovog postupka. U većini slučajeva one su bile lijepe, imale odgovarajući posao, a njihovo postojeće stanje bilo je zadovoljavajuće. Štaviše, davalo je nadu u svijetlu budućnost. Pokazivale su visok stepen inteligencije i njihovo opće stanje bilo je iznad prosjeka za njihove godine. Tako su izgledale spolja, ali njihova nutrina je bila drugačija. Jedna od njih je rekla: 'Nema nikakve razlike da budem u šezdesetim godinama života ili da imam šesnaest godina.'

Ova je skupina izuzetna. Ona ima mnoge kontakte, ali ti kontakti ne ispunjavaju njima odgovarajuće uvjete, također, ni zanimanje im se ne dopada. Ako to nije prava osoba, ona traži drugu, a ako to nije pravi posao, onda jeste drugi... Duše ovih djevojaka su prazne. One, u većini slučajeva, to ni ne znaju, a kada bi zavirile u svoju dušu, odmah bi došlo do opasnosti da počine samoubistvo.

Djetinjstvo ove skupine pokazuje nam da je ljubav bila uskraćena takvim djevojkama, ili da im je škrto davana, a da su njihove porodice karakteristične po tome što su bez skladnog ili sređenog života.

Tako, ako sprovedemo svoju ulogu roditelja na najbolji način i cijenimo svoju djecu i volimo ih, onda možemo očekivati da će njihov život imati smisla, i obrnuto, ako im uskratimo našu ljubav, njihova osjećanja neće biti ispunjena, a to će uzrokovati gubljenje samopouzdanja i oslabit će mu vrijednost u njihovim očima. Djevojke koje nemaju nekoga kome će vjerovati nisu sposobne za samostalan život i to će ih nekad dovesti do odluke da se odreknu života.

Pisac smatra da je ponovni pokušaj samoubistva u slučaju ove skupine vrlo moguć. Dalje, primjećuje i da je procenat pokušaja izvršenja samoubistava, iz ove skupine, u slučaju mladića zanemariv, mada žive u identičnim uvjetima. Uzrok tome treba tražiti u činjenici da se mladići jače povezuju i na taj način nadoknađuju nedostatak samopouzdanja. Oni svoj bijes iskaljuju na okolicu, a ne na same sebe kao što je slučaj s djevojkama.

Časopis *Hadaretu-l-islam* na str. 829., druga godina, objavio je: *Skupina 'Moralna policija' iz Montreala kaže da postoji jedan krug izopćenika u gradu koji udarcima i mučenjima prisiljavaju ljude na prostituisanje i perverziju. Dot Šarm, jedan od odgovornih u policiji, kaže: 'Prije nego dođemo do djevojke ili prije nego što one smognu snage da nam dođu, one već budu više puta izlagane udarcima, mučenjima i vrlo grubim nasrtajima.'*

ISTOČNJAČKE VOĐE SE SLAŽU DA SE ŽENI ZABRANI RAD VAN KUĆE

Muhammed Džemil u svojoj knjizi *Fetatu-š-šerk fi hadareti-l-garb* kaže: *Reformatori Istoka, poput: Gandija, Fejsala I, Muhammeda Alija Dženaha, Sa'da Zaglula, Abdurrahmana Šahbendera složni su, mada nisu konzervativci, da nije dobro za Istok da otvara prostor ženi time što će ona izaći iz svojih odaja na radno polje.*

Čovjek koji je najveći pobornik ženskog pitanja na arapskom istoku Muhammed Džemil istakao je: Očigledna je činjenica da žena koja radi van svoje kuće gubi i muža i djecu i kućni mir, u onolikoj mjeri koliko zarađuje, pa i više. To je zbog toga što brak određuje ženi neke poslove koje ne može obaviti služavka, bez obzira na to koliko bila sposobna. To sve pod pretpostavkom da će služavke postojati i ubuduće.

Zapadnjački svijet Evrope i Amerike ne prednjači u tome, nego praktično sprovodi ideju zadržavanja žene u kući. Tako je procenat žena koje su ograničene na kućne poslove u Americi, koja je najnaprednija u vezi s pitanjem ženskih sloboda, još uvijek veoma velik.

Shodno tome, nema mnogo poslova kojima bi se opteretile njihove djevojke. Jučer sam se zapitao zbog čega je veliki broj dama iz visokog društva došao u hotel 'My Flower', gdje sam bio odsjeo. Među njima nije bilo nijedne djevojke, ali ni sredovječne žene. Rečeno mi je da su došle na konferenciju, a kada sam pitao za djevojke, rečeno mi je da se poslovima u Americi bave one koje su zašle u godine jer, zbog svojih godina, one nemaju toliko obaveza u kući i oko kuće.

MIŠLJENJE NAŠIH MLADIĆA O SAVREMENOJ DJEVOJCI OPČINJENOJ ZAPADNJAČKOM KULTUROM

Novine *El-Ejjam*, dnevni list iz Damaska. 9. 11. 1962. god. u rubrici *Urednikov gost*, objavio je razgovor s jednim domaćim mladim umjetnikom. Između ostalog, urednik je pitao: *Kažu da iza svakog velikog čovjeka stoji žena, pa šta kažete na to?*

Kažu tako, ali žena ne rađa čovjeka nego dijete.

Znači, u tvom životu nema žena?

Naravno, jer to ne zaslužuju. One uzorne žene iz prošlih stoljeća su nestale. Današnja žena traži brak, imetak, skupocjena kola i raskošan stan.

REZULTATI ZAPOŠLJAVANJA ŽENA U NAS

Očito je svakome onome koji prati sudske procese da postoje mnogi moralni problemi u vezi s uposlenim muškarcima i ženama. Zadovoljit ćemo se da navedemo tužbu žene kojoj je muža preuzela jedna od njegovih uposlenica, i tužbu muškaraca kojem je ženu preoteo jedan od njenih kolega. I jednu i drugu tužbu objavile su novine *El-Ejjam* u mjesecu septembru 1962. god.

Žena se žali

Novine pišu: *Bili smo obustavili pisanje o ženi i poslu, ali ovo pismo i časna gospođa koja nam piše o nevolji u koju je zapala zbog toga što njen muž radi u istoj kancelariji sa ženama, ponukali su nas da ponovno pokrenemo pisanje o zapošljavanju žene i da spomenuti slučaj predamo odgovornima za zapošljavanje žena. Pismo objavljujemo u cijelosti, kako bi na njega obratili pažnju oni kojima je i upućeno:*

'Čitala sam tvoj članak u jednom od brojeva El-Ejjama koji se bavio problemom zapošljavanja djevojaka u državnim ustanovama, dok su mladići, na drugoj strani, nezaposleni.

Gospodine, ova tema je vrlo bitna. Upravo važnost teme nagnala me da Ti pišem i izložim svoj problem. U tebi vidim jedinog novinara koji se hrabro i iskreno bavi ovakvim i sličnim socijalnim problemima. Vidim da Ti je stalo da braniš istinu i čast i da pomogneš slabog, stoga se nadam da ćeš uvažiti moje pismo a eventualne greške zanemariti.

Gospodine, ja sam žena koja je zašla u treću deceniju života i potječem iz ugledne porodice. Udala sam se prije petnaest godina za muškarca koji se jedino mogao pohvaliti neporočnim životom, a koji je bio zaposlen u jednoj državnoj službi. Njegova je plata bila vrlo mala i jedva dostatna za neophodne životne potrebe. Sve sam to s radošću podnosila i bila sam zadovoljna. Zadovoljstvo onim što imam bilo je izvor moje sreće, mada sam kod svojih roditelja živjela luksuznim životom. Izbjegavala sam da često idem svojima kako bih zanemarila razliku između mog i života moje porodice.

Smatram potrebnim navesti da su moji roditelji bili za to da se udam za svog muža, mada sam se ja žestoko tome protivila. Uprkos svemu tome, zadovoljila sam se Allahovom, ﷻ, odredbom. Tako sam rodila četvero djece, a plata mog muža se, hvala Allahu, ﷻ, povećavala s porastom broja djece. Djecu smo upisali u najbolje škole i žrtvovali smo sve, i ja i muž, kako bismo im osigurali kvalitetno obrazovanje. Moj muž se radi toga odrekao i svoje uštedevine.

Ali, gospodine, desilo se nešto što niko nije očekivao. Uposlenice su počele navaljivati na državne ustanove u tolikoj mjeri da je svaka kancelarija imala po nekoliko djevojaka i žena, dok je s njima bio samo jedan muškarac. Moj muž je bio jedan od onih koje je Allah, ﷻ, stavio na kušnju da svaki dan provodi u kancelariji, s dvije ili više uposlenica, od osam sati ujutro do dva poslije podne, dakle šest sati. Naravno, u početku je bilo vrlo teško jer je on bio čestit čovjek i čuvao je svoje dostojanstvo, ali je postao nervozan, jer je njegov posao trpio, a mir koji je on toliko cijenio nestao je. Svaka od zaposlenica imala je svoj krug prijatelja s fakulteta i oni su joj dolazili u posjet. Počinjale bi šale i dobacivanja i tako je proticalo šest sati radnog vremena, a da niko ništa ne uradi. Muž je svoje poslove počeo donositi kući kako bi ih završio, a zapostavio je i dodatni posao kojim smo mogli da namirimo mnoge troškove. Zapostavio je i mene i djecu i postao smrknut i bezvoljan. Postao je osoran i

nijedno od njegove djece mu se nije moglo obratiti, a da ga on ne udari. Kada bih ga upitala šta je razlog njegovom ponašanju, on bi mi odgovorio: 'Pitaj državu! Neka zabrani takvo nešto jer i ja sam muškarac!', a onda bi mi pričao šta se događa na poslu, šta sve vidi i čuje, a to ne može promijeniti niti može nekome reći.

Gospodine, znate li šta se dešava? Vrtlog strasti ga je uzeo tako da je plata koju je primao i prije je trošio na djecu, njihovo obrazovanje, odijevanje i hranu, postala nedovoljna samo za održavanje njegovog nivoa. Naši su dugovi rasli iz dana u dan, ustvari oni su pritiskali samo mene jer je on postao nezainteresovan i za kuću i za sve što se tiče kuće. Kuća mu je služila samo da bi u njoj jeo i prespavao. Ponašao se kao da to nije njegova kuća. Svađe su učestale, djeca su se osjetila zapostavljena pa više nisu nikome pridavala pažnju niti se koga bojala, čak ni kćerke. Njihov moral i ponašanje počeli su slabiti, a toga sam se najviše bojala. Tako je moja sreća, gospodine, otišla bestraga i moj dom, pun moga zadovoljstva, strpljenja i samoodricanja srušio se.

Gospodine, ovo je moj problem, i problem svake žene čiji muž radi sa ženama. Zar to ne zaslužuje pažnju? Zar to nije problem naroda i budućnosti? Ja ne kudim ni svog ni bilo kojeg drugog muškarca. Šta da se očekuje od muškarca koji je izložen stalnom zavođenju, zar da zatvori oči? Naročito, ako često ostane s nekom od njih nasamo?'

Muškarac se žali

Nakon nekoliko dana list *El-Ejjam* je objavio: *Prije nekoliko dana objavili smo pismo gospođe M. N. koja je skoro izgubila muža jer su žene sa kojima je radio obuzele njegovo srce i skoro ga otele iz naručja njegove žene i djece. Danas objavljujemo nevolju prosvjetnog radnika H. N., koji radi u jednoj školi u Damasku. Puno ime izostavili smo na njegovo traženje. Ponovo se pitamo o razlozima onih koji promovišu zapošljavanje žena, kvare oba spola i koji mladiće kojima treba posao izbacuju na ulicu.*

'S velikom pažnjom čitao sam u kolumni Otvoreni minber žalopojke gospođe M. N. na loše ponašanje njenog muža prema njoj i djeci i njegovom zdravom moralu, prije nego što je počeo raditi s kolegicama na poslu.

Vjerovatno me je taj problem i podsjetio na žalosne događaje od prije nešto više od godine. Glavni uzrok tragedije bio je zapošljavanje žene u državnu službu.

Rezultat je bio rušenje porodice koja se sastojala od dva roditelja i djeteta, koje je puzalo među njima.

Bio sam, a i sada sam, učitelj u jednoj školi u Damasku. Shodno svom skromnom položaju, trudio sam se svim silama osigurati sreću svojoj porodici. Dopustite mi, i vi i Vaši čitaoci, da vam ispričam, ukratko, svu priču kako bi poslužila kao pouka.

Dvije godine po ženidbi supruga je navalila da se zaposli kako bismo imali udobniji život. U početku sam se protivio tome. Radila je kao odgajateljica u jednom zavodu u Damasku, ali godinu iza toga je u njoj proradio ponos i tražila je da radi u nekom ministarstvu ili državnoj ustanovi jer joj je plata odgajateljice bila suviše mala.

Složio sam se s tim jer sam bio čvrsto uvjeren u njen moral i njenu brigu o ugledu i časti, a i zbog toga što je bila majka jednog djeteta.

Već nakon nekoliko mjeseci na novom radnom mjestu u jednoj ustanovi desio se nemio događaj na koji nisam računao.

Šta se dogodilo? Desilo se da je ona otišla s posla s jednim kolegom pošto ju je opčarao idejom da pobjegnu. Ona je nasjela na njegovu priču, tako da je on s njom zadovoljio svoju potrebu.

S njim je provodila dane i noći ostavljajući svog muža koji joj je neizmjerno vjerovao, zabezeknutog i usred katastrofe koja je zadesila malu porodicu. Ona nije ni mislila na svoje čedo kojem je do tada pridavala svu pažnju niti na crnu sudbinu koja ga čeka kao posljedica njenog takvog čina.

Žena je napustila svoj dom kako bi se prepustila zagrljajima nemoralnog mladića koji ju je zaveo. Za jeftino podmirenje strasti izgubila je dunjalučka uživanja sa svojim mužem, svoj dom i dijete.

Nije shvatala da je žena koja pobjegne od svog časnog bračnog života žena sa sviješću prostitutke, grešnog rezonovanja i grešnih uvjerenja.

Da li žena, dragi čitaoci, koja se tako ponaša može biti humana i moralna. Ona je svom mužu nanijela tešku sramotu i zaslužuje da se i sama krije od očiju ljudi jer je svojim postupkom uklonila i zadnji trag čednosti i poštenja.

Dragi moji, to je samo kratak osvrt na ono što mi se desilo i što se završilo razvodom.

U našoj zajednici je mnoštvo takvih slučajeva, ali je čudno da se pouka ne izvlači.

Stoga se bojim za porodicu M. N. da se ne raspadne, zato što njen muž zanemaruje porodične obaveze. Savjetujem mu da se vrati prijašnjem načinu života i da izbjegava dodir sa svojim kolegicama, koliko god je to moguće, osim u iznimnim situacijama, kada to od njega zahtijeva posao.

Podržavam ženu u svemu što iznosi, kritikujem vjerske vođe i pozivam i njih i učene ljude i novinare da se više angažuju u borbi protiv nemorala. Pozivam i žene da mladićima omoguće rad i zaposlenje i da čuvaju svoje domove i povedu računa o odgoju našeg potomstva kako bismo ostvarili sreću za našu zajednicu.

Ako je neophodno zaposliti ženu, neka to bude u procesu obrazovanja.

S poštovanjem: H. N. iz Damaska.

MIJEŠANJE MUŠKARACA I ŽENA NA POSLU I RAZODIJEVANJE UZROKUJU PORAST RAZVODA BRAKOVA

Profesor Sejjid Kutb, u knjizi *Es-Selamu-l-alemijju ve-l-islamu* na str. 56., kaže: *I muž i supruga imaju pravo da se smire uz svog sudruga i da se žena ne izlaže zavođenju koje bi moglo oduzeti osjećanja koja ima prema svom supružniku, ili da moralno posrne, što bi bila prijetnja toj svetoj vezi i što bi moglo uništiti povjerenje i smirenost.*

To zapostavljanje osjećanja i posrtanje u nešto dublje svakodnevno je prisutno u sredinama gdje je miješanje spolova na poslu prisutno i gdje žena izlazi našminkana i razgolićena. Uz nju su i šejtani smutnje i zavođenja. Puste su besmislice, i to potvrđuje i stvarnost, onih koji tvrde da zajednički posao muškaraca i žena i njihovo miješanje samo kristališu osjećanja, oslobađaju zatomljenu energiju, podučavaju spolove načinu vođenja dijaloga sa suprotnim spolom i načinu ophođenja, daju im iskustvo koje će im biti dragocjeno u očuvanju od nemorala, te da je izbor bračnog druga koji je zasnovan na potpunom iskustvu, koje podrazumijeva i ono što je grijeh,

dovoljan garant vezanosti jednog supružnika za drugog jer je ta vezanost došla nakon slobodnog izbora partnera i nakon iskustva.

Kažem da je sve to besmislica koju i stvarnost negira, stvarnost u kojoj je stalno zastranjivanje i gdje su osjećaji u stalnoj promjeni, gdje se uništavaju domovi i porodice čestim razvodima i gdje dolazi do prevara bračnog druga i u slučaju supruge i u slučaju muža.

Što se tiče bajke o odgoju i čednom ponašanju, kroz susret i priču, neka o tome pitaju tvrde srednjoškolke u Americi, a kojih je 48 posto, samo u jednoj školi.

Kada su u pitanju sretni domovi, nakon braka koji je posljedica miješanja i potpunog izbora, neka o tome pogledaju procenat razvodom razorenih domova u Americi. Taj procenat raste srazmjerno porastu izmiješanosti spolova i srazmjerno slobodi izbora.

Evo kako to izgleda u godinama:

1890. godine 6%	1900. godine 10%
1910. godine 10%	1920. godine 14%
1930. godine 14%	1940. godine 20%
1946. godine 30%	1948. godine 40%

Časopis *Hadaretul-islami,* u drugom svesku na str. 489. objavio je slijedeću vijest: *Američki kongres je izglasao da se u što skorijem roku donese propis kojim bi sudija imao pravo da kazni majke koje imaju vanbračnu djecu, dvoje ili više, kaznom od jedne do dvije godine zatvora.*

Kažem: *'Jadna je zapadnjačka žena. Istjerali su je iz kuće i zaposlili je u tvornicu ili na neko drugo mjesto, pa kada je takva filozofija dovela do prirodnog rezultata, onda je kažnjavaju zatvorom od godinu ili dvije dana.' Kada bismo se zapitali: 'Ko je odgovoran za dovođenje žene do takvog lošeg djela?', morali bismo odgovoriti: 'Mi, muškarci.'*

POSAO MAJKE IZVAN KUĆE PROBLEM JE ZAPADNE CIVILIZACIJE

Magazin *Hadaretu-l-islami,* u drugom svesku na str. 455., objavio je sljedeći članak pod naslovom *Posao majki* dr. Hainca Kirhofa, u prijevodu Tevfika Tajjiba: *Vrlo nam je teško mijenjati način razmišljanja, ali moramo promijeniti naslijeđenu situaciju u vezi sa ženom u dva slučaja, u slučaju njene sposobnosti za rad i njenih predispozicija za to.*

Broj zaposlenih žena, izražen u procentima, je 34 posto ukupnog broja zaposlenih, a vrijeme kada će biti ravnopravno zaposlene s muškarcima nije daleko. Točak napretka ne može se vratiti unazad, ali, nasuprot tome, treba gledati u osnovnu zadaću žene u svjetlu majčinstva.

Glasovi koji se žale svaki dan sve su brojniji i jači, a odnose se na troje: teret posla, uređenje doma i porodicu, s obzirom da je to za ženu postao teret koji ona teško podnosi. Kako god je zapošljavanje djece prije stotinu godina bila mrlja na našoj zajednici, to danas važi za zapošljavanje žena-majki. Vrlo je bolno podvoditi ostavljanje žene u kući pod pitanje jednakosti spolova.

Nove promjene u društvu, ujedinjenje političara, ujedinjenje firmi, sve to treba ujediniti u istraživanju problema zapošljavanja žene i ići ka rješenju tog problema korak po korak.

Doktor ukazuje na opasnost po zdravlje žene i insistira na sprovođenju svojih preporuka, a one se danas smatraju fantastičnim i neostvarivim. On traži da nijedna žena, koja ima djecu mlađu od petnaest godina, ni u kom slučaju ne može obavljati bilo kakav posao izvan svoje kuće. Njena jedina obaveza je da vodi računa o svojoj kući, o njenom napretku i brine o svojoj djeci i njihovom odgajanju.

Korištenje do sada neiskorištenih potencijala pada na vrat te velike skupine žena čija je životna dob iznad četrdeset godina i koje bi željele da se ponovno vrate poslu. Plan zapošljavanja žena, koji je izložio dr. Kirhof, direktor ženske bolnice na univerzitetu u Getingenu, na izuzetan način pokazuje nam koliki je teret zaposlene žene i traži da se poduzmu potrebne mjere kako bi se bilo pravedno prema njoj i kako bi joj se olakšao teret.

Ko hoće više da sazna o tome neka pročita njegova predavanja koja je održao na Dan ljekara '64. godine pod naslovom Ljekarske preporuke.

Prvi dio

Dozvolite mi, na početku, da navedem vrlo važne momente koji od teme: *Teret zaposlene žene* čine vrlo delikatan i kompleksan problem:

1.Trenutna ekonomija i savremeno društvo ne mogu izbjeći zapošljavanje žene jer žele iskoristiti sva raspoloživa sredstva. Rut Bergholc nam nudi studiju *Ekonomija iziskuje zapošljavanje žene,* gdje se može naći dovoljno pojedinosti o ovome.

Nije nam potrebno, a nismo ni u stanju, pobjeći od stvarnosti i vratiti točak napretka unazad u ta stara sretna vremena, ako uistinu hoćemo da svoje društveno postojanje zaštitimo od teškoća.

Arnold Geln kaže: *Suvremeni je oblik zapadne civilizacije mnogo komplikovaniji od bilo koje poznate stare civilizacije, ali da li je u tome sreća ili ne, još uvijek je sumnjivo!?*

2. Zbog nedostatka radne snage nije nam samo potreban veći broj zaposlenih žena, nego tražimo od njih da povećaju svoju normu;

3. Ako nismo u stanju promijeniti naš društveni sistem i vratiti se u prošlost, onda iz toga nastaje vrlo važna obaveza. Obaveza za sve odgovorne strane da iznađu odgovarajuće poslove za ženu, da je zaštite i povrate joj njenu ženstvenost. Izgrađivanje porodice osnovna je obaveza žene kako bi ona mogla ispuniti svoju ulogu u odgajanju djece, kako bi im mogla ukazati potpunu pažnju;

4. Sociološko-fiziološka ispitivanja žene, uz iskustva iz dva svjetska rata, ukazuju na nužnost ispravljanja i popravljanja iz temelja trenutnog položaja žene na osnovu njenih predispozicija i sposobnosti za posao. Više nemamo pravo govoriti o slabijem spolu, kada govorimo o ženi, ali treba govoriti da je njen posao neznatan i slabo cijenjen u odnosu na posao muškarca. Nećemo se složiti s američkim profesorom Ešlijem Montegjuom, koji tvrdi da je žena po prirodi vrednija o muškarca. Takva mišljenja su neprihvatljiva. Kada govorimo o muškarcu i ženi, ne govorimo o višem i nižem sloju, nego govorimo o drugačijoj prirodi.;

5. Ako nismo u stanju postaviti granicu na zapošljavanje žene, a u isto vrijeme smatramo da je nužno da ona provodi svoju osnovnu

zadaću majčinstva, onda bi trebalo pomiriti ta dva stava i uložiti maksimalan trud u izbjegavanju zdravstvenih i socijalnih problema. Najbitnije u svemu je da ne zapostavimo porodicu a time i potomstvo;

6. Eksperimenti humane i društvene medicine, u vezi sa štetnošću po zdravlje žene koja radi, otkrili su samo neke bolesti ili deformacije koje se kod nje javljaju zbog posla, a koje su uzrokovane dugim stajanjem, neudobnim sjedenjem, pogrbljenim položajem, podizanjem teških stvari i tereta, ili posljedice posla gdje je jedan organ izložen mnogo većem naporu nego ostali. Posljedicama koje nisu uočljive na prvi pogled i koje imaju indirektnu vezu s prirodom posla niko nije pridavao pažnju jer ih je teško otkriti, a i, uzimajući u obzir psihu žene, teško bi joj bilo naći odgovarajući posao.

Iz svega spomenutog rađa se još jedan problem o kojem se sve više piše, i na zadovoljavajući način, koji odgovara i fizički i psihički ženi, a to je uporedni posao: posao-kuća-porodica;

7. Postoje i drugi uzroci koji ukazuju na zamršenost problema a koji su nastali iz ljudske dugovječnosti. Prosjek starosti žene sada iznosi 72 godine. Tako ona ima veći radni vijek, a i to je onda problem, naročito u poznijim godinama. Ona postavlja ljekara pred novi problem, naročito ako se uzme u obzir mali broj djece, što mnogim ženama omogućava da se vrate na posao relativno mlade.

Drugi dio

Uz opću zaposlenost u ovom stoljeću, u kojem je standard vrlo visok, mogu se pridodati i lični razlozi koji imaju vrlo važnu ulogu na porast zapošljavanja žena. Sve to trebalo bi biti poznato sociolozima, političarima i ljekarima, ako hoće da na ispravan način odrede negativne reakcije, te psihičke i duhovne smetnje do kojih dolazi. Tek poslije mogu se očekivati pravi rezultate. To je bitno ako se želi doći do pozitivnih ili negativnih rezultata, naročito za produktivnost u poslu. Ovdje mislim na situaciju da žena ide na posao vesela i odmorna, ili iz potrebe za poslom, a ne da osjeća unutrašnju želju ili poticaj koji je tjera na posao.

Ili, ona koja na posao odlazi rasterećena tereta drugih obaveza, podsticana ambicijom i željom za kreativnošću; ili, pak, nevoljko,

zaokupljena mišlju o domu, ostavljenoj djeci bez nadzora ili o bolesnom mužu kome nema ko pomoći.

Uobičajeno je reći da je povećanje broja zaposlenih žena uzrokovano željom žene da izađe iz stiješnjene kuće u društvo, uprkos povećanju životnog standarda, nabavci odgovarajućeg zamrzivača, televizije i sl. To je tačno, ali samo za vrlo mali broj žena. Međutim, osnovni uzrok, a to potvrđuju i najnovija istraživanja, je teška nevolja. Žena ne radi samo za sebe i radi sebe, nego, skoro bez izuzetka, zarad svoje porodice.

Muževa plata ili penzija su nedovoljne tako da supruga treba raditi zajedno s njim. Anketa provedena među zaposlenim ženama, pokazala je da su se dvije trećine žena zaposlile kako bi ostvarile dodatna primanja, iznad muževe plate, za 30-50 posto, kako bi porodica mogla egzistirati. Tako su stan, namještaj i porez morali da se podmiruju od dvije plate. Dodatni troškovi traže da žena radi puno radno vrijeme uz sve njene obaveze u kući. Razmislimo o tužnoj sudbini žena na selu, a razmislimo i o velikom broju ratnih hudovica i raspuštenica koje moraju same zaraditi zalogaj i sebi i svojoj djeci bez ičije pomoći sa strane.

U Njemačkoj živi 1.150.000 ratnih hudovica i 2.800.000 članova porodica bez roditelja, što je četvrtina njemačkih porodica. Tu je i 1.700.000 ratnih invalida čija su primanja upola manja nego primanja ostalih. Većina ratnih invalida je oženjena. Svemu tome treba dodati i činjenicu da je broj žena u Njemačkoj za tri miliona veći nego broj muškaraca.

Ovi ukratko navedeni uzroci pomažu nam da sagledamo posljedice takvog stanja po ženu. Tako vidimo da je procenat žena čiji je posao popunjavanje slobobodnog vremena zanemariv, dok u slučaju većine žena posao izaziva i fizičke i psihičke bolove.

Možda će priča biti upečatljivija ako se navedu procenti zaposlenih žena. Dopustite mi, i pridružite mi se u stavu kad navedem neke statističke podatke koji nisu nimalo ohrabrujući. Tridesetog jula 1960. god. broj zaposlenih žena u Njemačkoj iznosio je 6.900.000, što znači 2.800.000 više nego što ih je bilo zaposleno 1950. godine. To je, otprilike, 34 posto ukupno zaposlenih. Vrijeme kada će broj uposlenih žena biti jednak broju muškaraca ne čini se dalekim. Trideset šest

posto zaposlenih žena je udato, a sljedeći podaci bi trebalo da okupiraju našu pažnju:

Milion i sedamsto hiljada ili 14 posto udatih žena radi poslove koji nemaju veze s kućanskim tako da te žene, pored osmosatnog radnog vremena, odlaze na posao koji, u većini slučajeva, nije blizu kuće i vraćaju se s posla, a onda obavljaju sve kućne poslove. Prema podacima iz 1957. godine, milion i dvjesto hiljada zaposlenih žena vodilo je brigu o djeci mlađoj od šest godina.

Ovdje možemo dodati i jedan primjer koji je indirektno u vezi s ovim problem, a koji bi trebalo da nas zanima. To je pitanje: Šta je s djecom zaposlenih majki, ili kako ih nazivaju *industrijskom siročadi?*

Godine 1950. broj djece čije su majke i očevi bili zaposleni bio je dva miliona. Već sada se procjenjuje da ih ima tri miliona. Nema potrebe da navodimo sve nevolje koje imaju ta djeca. Ona ostaju bez roditelja, bez obzira na rješenja koja nudi zajednica u vidu dnevnih obdaništa i igrališta.

Tome treba dodati i tjelesni i duševni bol koji trpe majke koje rade zbog ostavljanja svoje djece.

To su još dvije skupine brojeva koje ćemo spomenuti kako bismo mogli razumjeti teškoće koje nisu baš tako jasne, a za koje se tvrdi da su direktna posljedica rada žene. One su, uistinu, posljedica toga da majke nisu najsretnije na radnom mjestu i u vezi su s kreativnosti i društvenim položajem.

Samo je 9 posto žena koje rade neovisno, a i taj procent različit je od države do države. U Americi je npr. veći. U drugim zemljama povećava se broj žena koje žele učešće u samostalnim poslovima. Više od 60 posto žena su radnice, služavke ili službenice, a 22 posto njih radi, pored kućnih poslova, u trgovinama ili na seoskim imanjima. Tako 92 posto žena radi poslove. Tu je i vrlo bitna činjenica koja nudi neka pojašnjenja u vezi s njom. To je da je 9 posto žena zaposleno i da obavlja stručne poslove, dok je taj procent u slučaju muškaraca 50 posto. Četrdeset i pet posto žena smatra se obrazovanim, a 46 posto neobrazovanim, dok je, u slučaju muškaraca, 70 posto obrazovanih za posao koji obavljaju i 30 posto neobrazovanih.

Dok se učešće žene u industriji povećava iz godine u godinu, treba imati u vidu da se njeno učešće u porodici i očuvanju kuće

smanjuje. Ta činjenica daje nam za pravo da tvrdimo da se bježi iz kuće kao što se bježalo sa sela.

Smatram obaveznim izvijestiti svoje zemljake o tome šta se dešava *iza gvozdene zavjese*. Broj zaposlenih žena u Demokratskoj Republici Njemačkoj mnogo je veći od svjetskog standarda. 1950. godine procenat zaposlenih žena bio je 38,4 posto od ukupnog broja zaposlenih, a 1956. god. iznosio je 43,6 posto. Na kraju je svaka druga žena između 15 i 60 godina bila zaposlena, od čega je 41 posto bilo udatih.

Treba istaći da je to nepravedno učešće žena među zaposlenim u Istočnoj Njemačkoj propraćeno i povećanom brigom zajednice za sve njih, naročito one koje će postati majke. Stoga nije došlo do problema, barem prema podacima koje imam, i loših posljedica po zdravstveno stanje žene, kao ni u periodu trudnoće i dojenja.

Treći dio

Povećani udio žena u muškim poslovima natjerao je statističare i ljekare da se pozabave, vrlo rano, ženinom spremnošću na posao i njenom izdržljivošću i da to uporede s muškarcima. U početku se govorilo da je posao žene manje vrijedan od posla muškarca. Žena posjeduje tek 20-30 posto fizičke snage muškarca, a fiziološke i anatomske razlike između muškarca i žene tjeraju na to da se podijele poslovi i da se osigura odgovarajuće mjesto, čak i kada je riječ o položaju mašine.

Fizički oblik žene koji se odlikuje većom težinom gornjeg dijela tijela i šireg dijela bedara i položaja karlice, koji je poseban i određen za trudnoću, te njena mjesečnica i promjene koje dolaze u trudnoći i poslije poroda, sve to traži veliku pažnju u odabiru mašine za kojom će žena raditi i načina da se ona zaštiti. Radni potencijal nije u skladu s biološkim ritmom i, nesumnjivo, u određenim periodima, uzrokuje pomanjkanje sposobnosti. Isto tako, ni tijelo žene, u svojoj osnovi, nije stvoreno za stalni rad, ali je zato žena sposobnija za poslove koji traže preciznost.

Tako, ako bi posao žene, s obzirom na promjene do kojih dolazi u njenom životu, zahtijevao podudarnost s njenom fiziologijom i psihom, onda bi potpuno nestalo psihičkih smetnji na njenom poslu, naročito u

industriji, gdje se, čak i danas, pridaje veća pažnja fizičkoj nego duševnoj spremnosti. Graf, koji se specijalizovao u toj oblasti, to vrlo upečatljivo objašnjava riječima: *Radnik je sve više automat za oruđe, stoga pitanje sposobnosti žene za industrijske poslove nije na mjestu.*

Slažemo se s njim i u tvrdnji: Ako hoćemo da donesemo presudu o radnom potencijalu, treba najprije izučiti duševne i psihičke probleme i tome dati ulogu i mjesto koji nam do danas nisu bili poznati.

BRITANKE I SAMOUBISTVO

Časopis *Hadaretu-l-islam*, drugi svezak, broj 10., str. 1204., kaže: *Medicinski časopis koje izdaje britansko udruženje ljekara kaže: 'Broj žena koje pokušavaju izvršiti samoubistvo u Britaniji veći je nego broj muškaraca, ali je broj muškaraca koji uspiju u pokušaju samoubistva veći nego broj žena.' Doktor F. Rokason kaže: 'Broj muškaraca koji pokušavaju izvršiti samoubistvo je u opadanju u odnosu na period prije pedeset godina, dok je broj žena koje pokušavaju izvršiti samoubistvo u stalnom porastu.'*

On smatra da razlog tome treba tražiti u činjenici da žene preuzimaju sve veću odgovornost u ekonomiji, kao i u činjenici da su se oslobodile načina života iz vremena kraljice Viktorije. Više od 5.000 pokušaja samoubistava desio se u Engleskoj tokom jedne od posljednjih nekoliko godina. U ovaj broj je uračunato 2.116 muškaraca i 2.091 žena, tako da dolazi pet samoubistava na šestero mrtvih u nesrećama na putevima.

MUŠKARAC ŽENU TREBA ZADRŽATI U KUĆI KAKO BI SE POSVETILA BRIZI O PORODICI

U istom broju i na istoj stranici navedenog časopisa piše: *Jedan američki muž pokušao je izgladiti nesporazum sa svojom suprugom jer je ona insistirala da se zaposli, mada je on bio protiv toga. On nije imao drugi izbor nego da ili ostane u kući i napusti posao, ili da se iseli iz kuće.*

Kada je njegovo odsustvovanje s posla postalo neprihvatljivo i kada je uvidio da njegova metoda nimalo ne mijenja stav njegove supruge, uložio je

žalbu lokalnoj policiji, navodeći kako žena ne ispunjava svoje obaveze prema njemu jer je nemoguće uskladiti njen posao s bračnim obavezama.

U sudnici je muž rekao: 'Neprihvatljivo je kuću ostaviti bez ikakvog nadzora', a on je bio prisiljen da ostaje u kući jer je žena insistirala na svakodnevnom odlasku na posao.

Na kraju je sudija presudio da muž ima zakonsko pravo zabraniti supruzi odlazak na posao, sve dokle god želi, ali nema pravo sam ostajati kod kuće i ne odlaziti na posao svaki put kada ga žena odbije poslušati, ili svaki put kada ona napusti kuću radi nekih privatnih poslova.

ARAPSKI STUDENT NA JEDNOM OD ZAPADNIH UNIVERZITETA GOVORI O PORODICI NA ZAPADU

U časopisu *Hadaretu-l-islam*, br. 1., III godina, prenesen je članak iz jednih novina koje izlaze u Damasku: *Jedan povratnik sa studija u Njemačkoj, po dolasku u Damask rekao je da je prije svog povratka, a nakon završenog školovanja, proputovao evropskim zemljama. Zadnja zemlja koju je posjetio bila je Švicarska. Kada je upitan o utiscima sa svojih putovanja po Evropi, on je rekao: 'Ima vrlo čudnih pojava koje možemo vidjeti.*

Evropska porodica je jako slaba i atmosfera samostalnosti jako je prisutna u porodici i usmjerava je. I otac i mati su zaposleni i sretnu se samo za večerom. Posao počinje u osam ujutro i traje do dvanaest, i od dvanaest pa do sedam poslije podne. Majka nema dovoljno vremena da bude sa svojom djecom. Ona ih upisuje u škole s internatom i viđa se s njima samo za vrijeme školskog odmora ili praznika. Veliki broj Evropljanki izbjegava trudnoću, ne samo zbog nedostatka vremena nego i kako bi sačuvale fizičku ljepotu, a i kako bi sačuvale svoje pravo na razvod. Na svaka tri sklopljena braka u Švicarskoj dolazi po jedan razvod.

Kada sin ili kćerka završe osnovno obrazovanje, upisuju se u neku zanatsku školu kako bi izučili zanat. Školovanje traje tri ili četiri godine. Poslije toga se zapošljava. To znači da djevojka ili mladić vrlo rano počinju raditi, s navršenih, jedva, osamnaest godina. Vrlo rijetko švicarski mladić upiše i završi fakultet prije nego što se zaposli, jer njegov otac, ma koliko bio

bogat, štedljiv je i neće mu platiti skupi fakultet. Većina švicarskih studenata plaća školovanje od svoje plate, a ne novcem svog oca.

Evropska je djevojka slobodna da se ponaša kako joj je volja. Ona plaća svojoj porodici stanarinu za svoju sobu, plaća hranu i plaća pranje odjeće. Poznajem djevojku koja plaća dvadeset santima za svaki telefonski razgovor vođen iz kuće njenih roditelja, a posjeduje ključ od kuće?!?'

BEZOBZIRNO ISKORIŠTAVANJE ŽENE NA ZAPADU

Na str. 109. prvog broja, III svezak, isti časopis kaže: *Istražni tim Američkog kongresa saslušao je svjedočenja o tome kako se naivne djevojke iz unutrašnjosti iskorištavaju u noćnim klubovima i prisiljavaju na prostituciju.*

Istragom je taj tim, kojim predsjedava senator Džon Meklejn, imao uvid u rad jednog sindikata koji tvrdi da ima veliki broj striptizeta u svom članstvu.

Tim je, protekle sedmice, saslušao veliki broj svjedoka koji su spominjali ugovore koje su imali sa sindikatom, Američkim udruženjem umjetnika, a koji su sadržavali zaštitu svojih članova od iskorištavanja na radu. Gospodin Vilijam Skot, bivši specijalni savjetnik države Ilinoja, kaže da neke noćne klubove u Čikagu drže gangsteri i uposlenice u tim klubovima bivaju prisiljene raditi i nezakonite poslove, kao što su prostitucija i džeparenje.

Dodaje i činjenicu da ti kriminalni sindikati imaju izuzetnu organizaciju i da ne upražnjavaju samo kocku i prostituciju nego i sve druge zabranjene poslove i kriminal.

Kaže i da su neke djevojke zaposlene u tim klubovima bile izložene nasilju vlasnika klubova, u tolikoj mjeri da se boje svjedočiti pred sudom.

Skot opisuje te djevojke, ističući kako one dolaze iz malih sredina, da su u ranoj mladosti bile izložene mnogim problemima i da su rađale vanbračnu djecu.

Plavokosa glumica i plesačica Džoan Ginsli je pred Kongresom izjavila kako ju je jedan vlasnik noćnih klubova u Čikagu pokušao prisiliti

na prostituisanje. Savjetnik ju je upitao da li taj klub upražnjava prostituciju? Ona je potvrdno odgovorila kao i na pitanje o tome da li postoje posebne prostorije za prostituisanje.

Ona je rekla da nikada nije čula da su odgovorni zaprijetili tim klubovima i dodala da neke djevojke u tim klubovima nisu prostitutke svojom voljom.

Gospođica Kori Stajn, druga plesačica, pred istim vijećem ustvrdila je da su u jednom od noćnih klubova u Majamiju djevojke prisiljene prodavati svoje tijelo, a onda novac koji zarade vrate vlasnicima klubova. Rekla je i to da je većina mušterija nemoralna i da zna zbog čega dolaze u te klubove i za šta oni služe. Smatraju da se sa djevojkama mogu ponašati kako ih je volja. Većinom uspijevaju i imati onu koju žele. Prije nekoliko godina tražila sam zaštitu sindikata, ali su me odbili riječima da sam ja jako tvrdoglava striptizeta. Uspjela sam jer sam filmska zvijezda i odbacila sam takav život.

POSLJEDICE SEKSUALNOG ODGOJA NA ZAPADU

Na 488. stranici istog časopisa stoji: *Britansko udruženje izdalo je naredbu o povlačenju s tržišta knjige Jetezevvedžun mine-s-suk. U toj knjizi se govori o tome da je nevinost u slučaju britanskih djevojka nešto što je zastarjelo i nazadno. Dvojica autora te knjige objavili su svoje povlačenje iz Udruženja revoltirani odlukom o povlačenju knjige.*

Na istoj stranici još piše: *Erotske priče doživljavaju svoj procvat na Zapadu u posljednjih nekoliko godina. Jedan engleski izdavač tvrdi da sarađuje sa četrdeset spisateljica i da im objavljuje 250 romana godišnje, te da proda oko 1.000.000 primjeraka tih knjiga. Javne knjižare i biblioteke kupuju četvrtinu tih knjiga.*

Statistika pokazuje da su najveće mušterije žene u srednjim godinama koje se nisu udavale i tinejdžeri.

DOKTOR OBZNANJUJE OPĆE ODBIJANJE LJEKARA DA SPAŠAVAJU RADNICE

Časopis *Dextil Bekleidung* iz Dizeldorfa, iz augusta 1962. god., objavio je sljedeći članak dr. Klina, načelnika Državne ženske bolnice u Ludviksbuvenu, koji je on pročitao na simpoziju ljekara održanom u tom gradu: *Trideset od stotinu žena, u našem društvu, nije sretno i zadovoljno svojim životom, a uzrok tome su povećane tjelesne i duhovne potrebe. Na temelju spomenutog, objavljujem ljekarsku izjavu da je obaveza Bundestaga da ozbiljno razmotri tu situaciju u koju je zapalo mnogo naših zaposlenih žena. Ta opasnost prijeti mnogima od nas jer to znači propast i duplu štetu milionima ljudi.*

'Molim te, doktore, pomozi! Više nisam u stanju podnositi ovaj stalni bol!' – Ovo ponavlja hiljadu žena dnevno u ordinacijama, ali, muškarci u bijelim mantilima stoje skrštenih ruku pred problemima tih žena. Koja je to medicina koja može riješiti ove udvostručene, čak utrostručene probleme, probleme na poslu i probleme održavanja porodice. To je trajni teret koji nije uobičajen i psihološki pritisak koji je nastao od tjelesnog i psihičkog opterećenja.

'Nismo u stanju pomoći tim ženama.', kaže jedan ljekar u Minhenu. 'Moja je ordinacija jedini dokaz i živi svjedok da su žene u opasnosti. Uzmimo primjer jedne žene koja mi je jučer došla u ordinaciju, a koja radi u velikoj fabrici tekstila. Ona do sada nije bila bolesna, a sada dolazi u totalnom psihičkom rastrojstvu. Iznenada, na poslu se ubola iglom, drugi put se srušila bez svijesti na mašinu za šivenje. Odgovorni na poslu nazivaju to povredom na radu, ali je istina posve drugačija: Ta žena ne zna šta radi.'

Takve situacije ne treba da izazivaju čuđenje, jer ta žena godinama ustaje u pet sati ujutro kako bi pospremila kuću i pripremila djecu za školu, a onda otišla na svoje radno mjesto i sjedila za mašinom osam i po sati. Sat i po joj je potrebno da bi otišla i vratila se s radnog mjesta do kuće. Odmah po dolasku kući, onako umornu, čeka je kućni posao koji ne uspijeva, niti može uspješno obaviti. Uzrok su - živci.

U Demokratskoj Republici Njemačkoj je oko sedam miliona zaposlenih žena, što je više od trećine ukupnog broja zaposlenih. Više od

trećine njih je udato, a većina njih ima jedno ili više djece mlađe od sedam godina. Sva ta djeca su u posebnoj potrebi za majčinskom pažnjom. Taj trostruki teret dovodi do zdravstvenih problema majki, time i do uništavanja djetinjstva, a na kraju i do propasti društva.

Poznato je da je fizička i psihička građa žene u mnogome različita od postojane i čvrste građe muškaraca.

Nimalo ne čudi da, po ljekarskoj statistici sprovedenoj u Njemačkoj, svaka osma žena boluje od srčane bolesti ili bolesti krvotoka.

Ljekarski izvještaji to objašnjavaju neprirodnim teretom. Stalna glavobolja je sedam puta veća u slučaju zaposlenih žena nego u slučaju onih koje su u kući i koje su domaćice. Do sada se smatralo da su mrtvorođena prijevremeno rođena djeca posljedica stajanja na poslu, ili sjedenja za radnom mašinom, ili posljedica nošenja tereta, ali tu je prisutan i psihički momenat, koji je i najbitniji u svemu tome. Poznato je da su poremećaji u žena izraženi u nateklim nogama ili trbuhu posljedica psihičkog stanja koje se odražava na kičmenu moždinu pa uzrokuje ili paralizu ili neku drugu fizičku mahanu.

Zbog čega žene rade?

Sada se dižu zavjese s pitanja: 'Zašto žene rade?' – ako je krajnji rezultat tako bolan, zar nije zdravlje ispred svega?'

Odgovor je da je glavni uzrok tome luksuz: auto, skupocjeni kućni namještaj i sl. Čak i statistika pokazuje da pohlepa čovjeka vodi takvom gorkom načinu života. Mnogim našim ženama nije potrebno da rade jer imaju sve što im je potrebno za život, ali uporno, svaki dan, odlaze na posao.

Pored svega toga, fizičko i psihičko opterećenje nisu jedini razlozi da naše žene ne budu seksualno poželjne. One se kao žene, osjećaju, seksualno nezadovoljne, osjećaju da su zašle u godine te da se ne mogu porediti s mlađim članicama društva. Te mlade žene potiskuju ih u stranu i to je najveći razlog velikog broja razvoda.

Zbog svega toga, vidi se da su milioni žena zatvoreni u šejtanskom krugu i da se same ne mogu osloboditi. Stoga je pomoć tim ženama obaveza svih onih koji im mogu pomoći, a samo povećanje plate ne daje rezultat u takvim situacijama, jer je u ženi zdravlje i sreća miliona porodica.

O KRALJICAMA LJEPOTE

Časopis *Hadaretu-l-islam*, treći broj, drugi tom, strana 351., objavio je članak *Kraljice ljepote: U ovom dobu je mnogo kraljica ljepote. Ima ih više nego svilenbuba u ljeto. Mnoge od njih su i nalik tim bubama, po svojoj nježnosti, spletenosti, razgolićenosti i bestidnosti. Znamo da se bolesti, poslije rata, šire poput kuge. Postoji tabela koja nam pokazuje širenje bolesti, ali svima njima treba dodati i ovu novu bolest, a to je groznica kraljice ljepote. Ta bolest bila je prisutna i prije rata, ali je bila slabo izražena. Danas je to bolest širokih razmjera, kao španska groznica, koja je bila uzela maha i stigla na sve kontinente poslije Prvog svjetskog rata, ili azijska groznica, koja se proširila na sve kontinente, deset godina poslije Drugog svjetskog rata.*

Ime te bolesti upućuje nas, na prvi pogled, da su njom pogođene žene, pa bi to trebalo da bude predmet zanimanja specijalista za ženske bolesti, mada dublje proučavanje bolesti otkriva da su virusom pogođeni i muškarci, iako se ona najviše primjećuje na ženama. Stoga, učenjaci smatraju da je glavni nosilac virusa muškarac, mada je žrtva, u većini slučajeva, žena.

Nije bilo neophodno, nakon što su se takmičenja za miss toliko umnožila, da se još biraju i različite vrste, tako imamo miss sela, miss grada, miss kontinenta, miss pojedinih dijelova tijela: nosa, uha, vrata, kao i miss pojedinih trgovinskih roba, kao miss pšenice, riže i sl. Nesumnjivo je ostalo još polja na kojima bi se moglo takmičiti za miss.

Na kraju, poštovani čitaoče! Mislim da si svjestan da su ovi izumi Zapada samo način kako bi se uzdigao kult tijela, u vrijeme kada njegovi poklonici nisu svjesni kako da slave duh. Neophodno je da prođe puno vremena i da prođu mnoge generacije pa da čujemo da postoji takmičenje za miss povjerenja, iskrenosti i čednosti.

Dr. Muhammed 'Ived Muhammed

Predsjednik izvršnog odbora UNESCO-a.

KRIZA ZAPADNE CIVILIZACIJE UGLAVNOM JE REZULTAT RAZBIJANJA PORODICE I ŠIRENJA SEKSUALNOG ODGOJA

Hadaretu-l-islam u drugom broju, str. 100., treći tom, objavio je članak sociologa Dž. S. Julaka, u kojem on govori o moralu omladine na Zapadu, njihovoj buntovnosti i devijacijama, pokušavajući da nađe uzroke takvog stanja. Između ostalog, on kaže: *Godinama primjećujemo da naše doba postupno gubi životni žar i da nestaju toplina i smirenost iz ljudskih srca. Današnji čovjek ne poznaje društvene veze i obaveze koje su važile u prošlosti. Ne osjeća ono što je osjećao njegov predak prema komšiluku, kao što ni porodične veze nisu kao što su bile. Mnogo od svoje čvrstine i vezanosti porodica je izgubila. U suštini, mi smo sredstva za proizvodnju koja su promijenila sve društvene postavke, čak i porodične veze. Nažalost, plaćamo cijenu za tehnološki napredak i patimo od duševnog gubitka čega nismo ni svjesni.*

Nakon priče o prirodi zapadne omladine, on kaže: *Tako se naši mladići, nakon dvanaeste godine pretvaraju u razbojnike; mladići i djevojke se, kroz rokenrol, pretvaraju u neobuzdane i divlje. Materijalna šteta koja je nastala kao posljedica rokenrola i divljanja u jednom berlinskom kafiću, prošlog mjeseca, bila je procijenjena na 300.000 šilinga, a u Hamburgu, 120.000 šilinga.*

Potom pisac govori o utjecaju erotske literature i filmova na takvo ponašanje omladine, pa kaže: *Šezdeset i dva posto omladinaca su redovni posjetitelji kina, pa vidimo da je film taj koji usmjerava dvije trećine naše mladeži. Film koji govori o razbojnicima, o prevarantima i slično.*

Pitam se: *Znaju li odgovorni koliko film i kino imaju utjecaja na odgajanje novih kriminalaca? Pored kina, tu su i jeftina štiva koja se prodaju u milionskom tiražu, a koje omladina strastveno čita, mada su tu samo priče o prevarama, kriminalu i prostituciji. Statistika ukazuje da 40 posto učenika čita ta štiva i da svaki od njih posjeduje između deset i 200 primjeraka. Jedan učenik priznao je da sedmično pročita 11 takvih romana.*

Pisac nastavlja pa kaže:

Izvori koji kvare djecu

Smatram da nema nijednog čovjeka koji ima bilo kakve veze s lošim romanima, a da ne zna koliko je loš utjecaj tih romana na djecu. Velike izdavačke kuće i robovi profita, bez obzira koji mu izvor bio, proizvode i distribuiraju te pogane knjige koristeći se radoznalošću omladine i njihovim nutarnjim stanjem i problemima kroz koje prolaze.

Ti bezvrijedni romani brišu svaki trag stidljivosti, poštovanja i ruše sve prirodne barijere koje čuvaju moral u čovjeku.

Mislim da niko nije u stanju procijeniti stvarni utjecaj koji ima štampana riječ na onoga koji još nije sazrio, i na one koji su na pola puta do sazrijevanja, a naročito te odabrane riječi: seks, silovanje, seksualna nastranost... takve i slične riječi imaju nevjerovatan utjecaj na psihu omladine. Naprimjer: situacija je kulminirala, u jednom od ovih romana koji sam uzeo od jednog dvanaestogodišnjaka, gdje je djetetu prikazan čovjek koji gori, i tu piše: Vidiš li svijeću od čovjeka kako gori, naročito njeno skakutanje i drhturenje? Nimalo se ne razlikuje od pijevca kojem je presječen vrat. Zapalili smo jednog čovjeka-baklju prije nekoliko sedmica i on je poskočio kao raketa, a onda pobjegao u svoju kuću. Tamo je nastao požar u kojem je sve izgorjelo, i njegova žena i djeca.

Prirodno je da djeca koja još nisu došla u fazu pravednog donošenja suda, slike zamišljenog svijeta iz svijeta štampane riječi i pokretnih slika s bijelog platna prenesu u stvarni život i praktično isprobaju. Pod poplavom nasilja i kriminala gasi se svaka odgovornost u djetetu i svako poštovanje čovjeka. Na taj način mijenja se ponašanje čovjeka i sklonost nasilju postaje njegova prirodna odlika. Vrlo je malo roditelja koji su svjesni toga i kamo sreće da ih ima onoliko koliko takvih ima među odgajateljima, svećenicima i psihijatrima.

Zašto ne osmislimo plan za rješenje problema? Zar su u ministarstvima uspavane glave koje pojma nemaju o opasnosti koju sa sobom nose filmovi i romani?

Tijelo sazrijeva brže nego psiha

Roditelji više nisu u stanju da svojoj djeci ponude nešto čime bi ona popunila prazninu u sazrijevanju, a prije nego što oni dostignu tridesete

godine. To je zbog svega što im nude televizija, filmovi, stripovi, scene nasilja i scene koje nisu prošle nikakvu cenzuru. Na taj način djeca se guraju u psihičke probleme.

Tome treba dodati i činjenicu da djeca, fizički, sazrijevaju brže nego prije, a to je rezultat tehnološkog napretka. To je dokazao profesor A. Hun s Minhenskog univerziteta. Njegova su istraživanja pokazala da 95 posto današnje omladine brže sazrijeva fizički nego psihički. Svijest dječaka koji ima četrnaest godina, a zbilja izgleda kao da mu je osamnaest, nije na većem nivou od svijesti dvanaestogodišnjaka.

Današnja omladina želi da sama planira svoj život a činjenica da nema nikakvih duševnih kvalifikacija za to.

Konačno, porodica je u prošlosti mnogo duže zadržavala svoje članove na okupu i imala mnogo veći utjecaj na njih. Danas situacija nije takva. Roditeljski utjecaj na njega je vrlo slab. Otac je sporedna ličnost u porodici, dok je prije otac bio prva osoba, osoba koja je vodila porodicu i čija se riječ slušala i poštovala.

Mnogo imetka a malo odgoja

Ženino zapošljavanje oduzima joj puno vremena i iz toga nastaje jedna opasnost, a to je - paralizovanje majčinskih osjećaja. Tako majka nema slobodnog vremena koje bi posvetila svojoj djeci, nego im daje novca koliko žele kako bi nadoknadila ljubav i majčinsku pažnju. Takvim postupkom u djeci se gubi osjećaj ljubavi, požrtvovanosti i sužívota. Promjenom svijeta mijenja se i čovjek pa se majke nadmeću u ostvarivanju prohtjeva svoje djece. Razmaženost djece prešla je svaku granicu. Majke im ostvaruju svaku želju: auto, kino, motocikl, automatske igračke, mogućnost igre i plesa kada požele, tako da im je sve to postalo uobičajeno. Međutim, mora se reći:

Suvremeni mladić ima mnogo novca, mnogo slobodnog vremena i mnogo slobode. Međutim, ne nalazimo nikoga ko bi vodio računa o njegovom odgajanju. Rijetko će se naći onaj koji, uz lijepu vanjštinu i prividnu sreću, nema bezgraničnu pustinju u svome srcu.

Sve što smo naveli u ovom kratkom obraćanju nije ništa drugo nego skroman pokušaj da se spoznaju neki od glavnih uzroka problema koje ima omladina.

SAVJET NAJPOZNATIJE ZAVODNICE TINEJDŽERKAMA NAKON NJENOG SAMOUBISTVA

Hadaretu-l-islam u trećem broju, treći svezak na strani 331. objavio je: *Detektiv koji se bavio istraživanjem samoubistva Merlin Monro, otkrio je pismo koje je ona pohranila u pretinac u banci na Menhetnu. To je pismo bacilo malo svjetlosti na samoubistvo dive jer je na omotu pisalo da se pismo ne otvara prije njene smrti.*

Detektiv je otvorio pismo koje je bilo napisano njenom rukom, a bilo je upućeno djevojci koja je tražila njen savjet kako da stigne u svijet glume.

Merlin njoj i svakoj djevojci koja to želi, kaže: *Čuvaj se slave, pazi se svih onih koji te varaju blještavilom. Ja sam najnesretnija žena na kugli zemaljskoj, nisam mogla biti majka. Ja sam žena koja je voljela kuću i časni porodični život više od svega. Prava sreća žene je čista porodična atmosfera. Porodični život je znak ženine sreće, sreće čitavog čovječanstva.*

Na kraju kaže: *Svi su mi nanijeli nepravdu. Posao u glumi od žene napravi samo jeftinu robu, bez obzira na slavu koju ona ostvari. Savjetujem svim djevojkama da se ne bave glumom. Njihov kraj će, ako shvate, biti kao i moj...*

Kako žive holivudske glumice?

U istim novinama, i istom broju, piše: *Ovo je pitanje bilo upućeno poznatom glumcu kaubojskih filmova Hju O'Brajanu, pa je odgovorio: 'One su kao opčinjene. One čeznu o tome da svojoj plavoj kosi dodaju neki novi ton, da upotrijebe zadnji izum maks faktora. Zaboravljaju da ljepota nije trajna i da javnost nema milosti, da brzo zaboravlja, a Holivud zna kako da uništi te glumice koje nikada nisu znale za sreću. Tako vidiš da neke od njih, prije starosti, izvrše samoubistvo.'*

Kad su ga pitali o samoubistvu Merlin Monro, on je rekao: *'Bio sam u Londonu, kada sam čuo vijest i to me je uistinu pogodilo. Holivud je direktni uzrok njene smrti. Holivud kontroliše sve glumce i uzdiže ih kada hoće, da bi ih u sljedećem trenutku uništio. Holivud se, nakon što ju je*

iskoristio, prema Merlin ponašao bezočno. Takav način postupanja s glumcima ima i svoje stručnjake u Holivudu koji u određeno vrijeme znaju kako presuditi umjetniku koji je cvijet svoje mladosti proveo pod studijskim reflektorima, a okrutan je i sistem koji tamo vlada. Ne želim više o tome govoriti jer sam u okolnostima koje mi to ne dopuštaju.'

Kaže: *'Znao sam da će umrijeti prije vremena. Očekivao sam ovakav njen kraj.' Tome dodaje da su holivudske ljepotice i zavodnice najnesretnije žene na svijetu. One su lutke u rukama holivudskih mešetara. Ona koja hoće da postane slavna nema drugog izbora nego da se poda i proda, i svoje želje i svoje dostojanstvo. Ne prođe puno vremena prije nego što je stigne presudan udarac nakon što ona odradi svoju ulogu i nakon što se iskoristi njen talent.*

PROPAST OMLADINE NA ZAPADU ODRAZ JE SEKSUALNOG ODGOJA

Isti časopis u 4. broju na str. 444. kazuje: *Na kongresu održanom u Americi jedan učesnik iznio je svoj sud da je seksualna histerija, koja je zadesila svijet u zadnjih nekoliko godina, uzrok povećanom broju vanbračne djece u većem dijelu svijeta. Tome treba tražiti uzrok u rasulu porodice i lošem primjeru koji daju otac i majka svojoj djeci, kao i dilerima alkohola i seksualnih pomagala u kinima, novinama i časopisima.*

Isti je časopis, u trećem broju, objavio članak koji je preveden *Ne smijete ih proklinjati.* Prijevod prenosimo u cijelosti zbog pouke koju sadrži i koja bi trebalo da otvori oči i svijest prije nego što sve izmakne kontroli i zapadnemo u problem u koji je zapao i Zapad.

Problem zapadanja omladine u kriminal je, odskora, ponovo na tapetu. U predavanju Omladina i policija dr. Oto Kornde, jedan od visokih policijskih službenika, potvrdio je uzrok kriminaliteta u slučaju omladine prvenstveno zbog njihovog ubrzanog tjelesnog razvoja koji ne prati i psihičko sazrijevanje. Tu su i drugi razlozi: mnoštvo razvoda brakova, psihička otuđenost očeva i sinova, film koji ima utjecaj na mladog čovjeka i koji ga uči grubosti i doprinosi sklonosti ka kriminalu.

Profesor Dinelt kaže da je odgajanje omladine danas mnogo teže nego što je bilo u prošlosti jer je jedina utvrda pravilnog odgoja zdrava porodica, dok su vanjski faktori odgoja izloženi mnogim problemima koje je vrlo teško

riješiti. Profesor nabraja neke koji imaju loš utjecaj: opasna seksualna nastranost, jer mladi vide ono što još nisu spremni vidjeti, nepotčinjavanje stvarnoj vlasti, prevlast materijalističke svijesti, iako se ne zna značenje imovine. Svijest podrazumijeva razumijevanje odgovornosti, dok površnost vodi iskvarenom ukusu. Osjećaji su ispunjeni površnošću i nerazumijevanjem.

Raspravlja se i o tome da se spriječi susretanje mladića koji su kažnjavani s ostalim mladićima. Zbog toga je formirano i tijelo čiji zadatak je da svakodnevno obavještava o maloljetničkim prijestupima.

Nasuprot tome, čitaoci mogu pročitati pismo ratnog invalida kojeg žena prati ulicama i koja kaže: 'Suze su mu ispunjavale oči kada je vidio neke mladiće kojima je učinjena nepravda, koji su optuženi za nasilje, kako pomažu njegovoj ženi, smatrajući to prirodnim i ne tražeći od njega nikakvu zahvalnost zbog toga.

Ustanova *Popravni dom*

Ništa ne može bolje pojasniti razliku između mladih kriminalaca i drugih koji pružaju pomoć bolesnim i nemoćnim, kao što je posjeta Popravnom domu (Kaiser-Ebersdorf), gdje čovjek može razumjeti stvarni položaj tih mladića.

Aktivnosti ustanove i njen cilj

Prije sedam godina Ministarstvo pravde dopustilo mi je da posjetim tu ustanovu i to nakon nereda, kada su mladići tražili podršku javnog mnijenja.

Tada nisam imao dovoljno odlučnosti da pišem o svojim utiscima o toj ustanovi jer je ona još bila u fazi formiranja, ali kad su se prošle godine proširile lažne vijesti o toj ustanovi, naročito kada su neki poželjeli da od toga, što interesuje i mene i svakog čovjeka u Austriji, načine predmet slave i trgovine, odlučio sam da nešto od onoga što znam i objavim.

Zadaća ove ustanove je teška i višestruka. Ona nastoji upoznati svoje štićenike u potpunosti, makar to zahtijevalo i odgovarajuća sredstva identifikacije, kako bi mogla pružiti najbolje moguće rješenje i kako bi mogla razviti određeni talent kod štićenika - kako bi ga učinila sposobnim i valjanim članom zajednice. Nastoji kod svojih štićenika pobuditi kreativnost, uz njihovo fizičko odgajanje, te ih naviknuti i naučiti kako da pravilno

iskoriste svoje slobodno vrijeme, te pripremiti ih za uvjete društva u kojem bi živjeli, nakon što budu pušteni na slobodu.

Teškoće i prepreke

Svako može uočiti da uprava te ustanove, bez obzira koliko bila organizovana i jaka, ne može podmiriti sve potrebe, jer delikvent ne želi sarađivati. Čak i kada bi on pristao na saradnju, opet to nije dovoljno, jer se grupa nije uključila u program da zajednički izvrši ono što se traži od nje. Sve to je zbog toga što je u pitanju bitna veza s porezom i finansijama. S druge strane, onaj koji pomaže u liječenju, on nije takav u potpunom značenju i kod štićenika se ne smije stvoriti odbojnost prema okruženju u kojem je, a koja bi se mogla javiti ako bi se bilo pretjerano uporno u ophođenju s njim.

Napisat ću šta su rekla dvojica štićenika doma, u dvadeset i petom broju časopisa Der Weg, koji sami uređuju i izdaju.

Fric iznosi svoj stav u današnjim novinama pa kaže da je vrlo ružno ono što pišu dnevne novine, a što će dovesti do jednog, a to je da će ova ustanova (Kaiser-Ebersdorf) steći, s vremenom, loš glas u javnosti, pa kada jedan od štićenika doma, nakon što ozdravi, htjedne zaposlenje, bit će mu vrlo teško uspjeti u tome.

Hainc kaže: *'Moramo se pozabaviti osnovnim problemom, a to je da bilo koji poslovođa ili direktor firme prihvati da nas zaposli. Koji je od njih spreman da nam da i trun povjerenja? I koji od njih se ne plaši da ćemo ga pokrasti?'*

Ko su bolesnici i ko ih dovodi u ustanovu

Oni koji ih upućuju u ustanovu jesu sudije, i niko drugi. Tu ni policija ni skrbnici nemaju nikakve uloge. Sve sudije treba da se drže drugog člana J.G.G., koji podrazumijeva pravo slanja mladića u ovu ustanovu, ako su počinili neko krivično djelo, ali ako se istragom utvrdi da su oni zlodjelo počinili zbog nepravilnog odgoja.

Mladić je obavezan provesti tri mjeseca sa novopridošlim i pod prismotrom ljekara i psihijatara, a tek onda može izaći iz ustanove, i to u pratnji odgajatelja grupe. Nakon šest mjeseci dopušta mu se samostalan izlazak uz propusnicu.

Nakon što budu primljeni u ustanovu, ponašaju se kao mladi ždrijepci koji su stjerani u obor. Vidiš ih kako riju kopitima zemlju i hoće glavom kroz zid. Počinju proklinjati policiju i roditelje. Nakon malo vremena smiruju se, pošto većina uvidi da su tu dovedeni za svoje dobro.

Rezultat

Ova ustanova K.E.D. nije tamnica za mlade, niti je to ustanova za prinudni rad, nego slijedi određeni program odgajanja. Na prozorima nema željeznih šipki i mladići koji su počinili stvarni zločin nemaju dodira s onima koji su imali slab odgoj, ali još nisu počinili nikakav zločin.

Međutim, među njima ima i nesposobnih da nauče bilo šta što bi im bilo korisno u budućem životu. To nije nimalo čudno jer njima slični su u porodicama, vojsci ili fabrikama. Odnos onih koji su pogodni za popravljanje i ozdravljenje naspram onih koji to nisu je - osamdeset prema dvadeset.

Zločin društvenog sistema

Ovdje mi na um padaju Geteove riječi:

'Vi ste nas poveli u podzemlje života.'

'Vi ste naveli sirotinju da čini zločine.'

Toga se sjetim kada god saznam za te prijestupnike, koje ustanova nije uspjela preodgojiti, kako se uklapaju u sredinu koja je ispunjena prijestupima i prljavštinom. Jedan otac mi je doslovce rekao: 'Najljepši dan u životu bio bi da moj sin, kradljivac, stane pred sudiju.' Taj je otac bio pijanica, kockar i propalica. Kada je njegov sin izašao iz ustanove, imao je dvadeset godina i ispunio je želju svome ocu. Izveden je pred sudiju zbog krađe i osuđen na zatvor. Možemo li proklinjati sina takvog oca?! 'Plemeniti Bog dao je današnjim potomcima očeve i majke, ali im nije dao roditelje.' Ovakav bih naslov mogao dati temi koja bi govorila o važnosti roditelja u odgajanju djeteta. Dokaz tome je i u samoj ustanovi. U njoj, od stotinu mladića, sedamdeset i pet nije raslo pod pažnjom roditelja, nego su imali samo površni odgoj, a od preostalih dvadeset i pet, dvadeset i dva su od roditelja koji su oboje zaposleni, dok su samo tri rasla u krilu oba roditelja.

Ustanova i formiranje zdravog društva

Možemo zatvoriti ovu ustanovu, ali tek pošto roditelji provedu svoju ulogu odgajatelja i djeci daju zdrav odgoj. Međutim, jedan mi je učitelj rekao: 'Najprije moramo odgojiti očeve.' Vjerovatno je ta kritika ispravna, naročito ako od roditelja čujemo sljedeće: 'Ako ne radimo oboje i ne skupimo više novca, onda nećemo moći kupiti to i to.' Ovdje moramo odgovarati: 'Američka kuhinja, perzijski ćilim, porculan i sl., ništa to nije potrebno u odgajanju djece.'

Pravilan odgoj u kući roditelja, gdje majka nije zaposlena van kuće, daje djetetu sposobnost da završi školovanje na lahak način i priprema ga da se uhvati u koštac s društvenim problemima na ispravan način. Zar to nije jasno iz podatka o svega 30 posto maloljetnih delikvenata koji su živjeli pod površnim nadzorom roditelja.

Da li djecu odgaja onaj ko ih opskrbljuje

Na putu izgradnje svjetlije budućnosti raspadaju se brakovi i ruše porodice, a žrtve svega toga su djeca koja ne mogu naći ko će se o njima brinuti i odgajati ih. Iz sastava štićenika ove ustanove možemo vidjeti koliki je procent onih koje je razvod njihovih roditelja gurnuo u kriminal. Slijedi kraća statistika koja će nam to pojasniti:

25,4 posto su iz porodica gdje oba roditelja žive zajedno, ali je u porodici nesloga;

21,2 posto su djeca rastavljenih roditelja;

27,3 posto su iz porodica bez oca;

10,1 posto su iz porodica bez majke;

6 posto su bez roditelja.

Primjetno je da u situacijama gdje roditelji žive zajedno, u dva slučaja, otac radi izvan mjesta stanovanja, tako da uopće ne učestvuje u odgajanju djece. U sljedeća tri slučaja otac ima mnogo djece i između njih jedno posebno razmazi. U sljedeća tri slučaja očevi su bili prijestupnici. U deset slučajeva djedovi su negativno utjecali na odgoj. U devet slučajeva očevi su bili ratni invalidi ili invalidi rada, ili su zašli u godine tako da nisu mogli ponijeti teret odgoja. Sve to, ako se zanemare slučajevi u kojima su jedan ili

oba roditelja bili notorni alkoholičari, ili gdje su otac ili majka oboljeli od neizlječive bolesti, ili gdje su roditeljske svađe prešle svaku granicu, ili su roditelji razmazili svog jedinca, ili su, na kraju, djeca imala bolest: potres mozga, upalu srednjeg uha i sl.

Osjećaj ljubavi

Ono što smatram čudom u ovoj ustanovi je to što je uspjela da preodgoji mnoge odbačene slučajeve u pristojne mladiće koji žive na zadovoljavajući način. Neki su oslobođeni i prije vremena, a direktor Ustanove je odbio da mi kaže zbog čega.

Međutim, vidio sam da u ustanovi K.E.D. ima jedan mladić koji je prvi put u životu osjetio šta znači biti voljen. Da, odgajatelji i savjetnici vole te dječake kao što čovjek voli svoga brata. Oni imaju i strpljenja i razumijevanja za njihovo stanje. Vidio sam jednog mladića kojeg je policajac nasilu nastojao dovesti i uvesti u ustanovu, po drugi put, nakon što je bio uhvaćen na djelu. Bio je napustio Ustanovu opirao se policajcu, sve dok nije došao njegov bivši odgajatelj, pa je mladić pao na koljena i molio da mu se oprosti.

I na kraju

Zgrada ove ustanove je velika. Zidovi su joj podignuti prije tristo godina i nije pogodna za preodgoj. Jedan posjetilac, prilikom posjete, rekao je da u tim mračnim i hladnim prostorijama nije moguće da se čovjek preodgoji.

OPORUKA SEKRETARICI, I LIŠAVANJE SUPRUGE NASLJEDSTVA

Časopis *Hadaretu-l-islam,* na str. 619., drugi svezak, kaže: *Jedan bogataš u pokrajini Torbayu u Engleskoj je umro. Kada su otvorili njegovu oporuku, našli su da je cjelokupni svoj imetak: seosko imanje vrijedno 10.000 funti, nekretnine, ličnu biblioteku, auto i 50.000 funti gotovine ostavio svojoj lijepoj sekretarici Mari Veri, a svojoj supruzi nije ostavio ni funte. U oporuci je pisalo: 'Nisam ostavio svojoj supruzi ništa jer je ona bila uzrok moje nesreće i trajnog bola i ona ne zaslužuje ništa drugo do siromaštvo i smrt. Sve što imam ostavljam svojoj sekretarici, koju sam volio i*

prema kojoj sam bio iskren i ona je jedino zaslužna za utjehu koju sam imao zbog ženinog nepoštivanja.'

Kažem: *'Ovo pružamo na uvid onima koji negiraju prirodne instinkte i stvarni život, neka uzmu ono što je Allah, ﷻ, odredio i neka ne prigovaraju Allahu, ﷻ, zbog toga što je dopustio višeženstvo.'*

STRAH OD GLADI ZBOG POVEĆANOG BROJA STANOVNIKA

Časopis *Hadaretu-l-islam* u prvom svesku, na str. 249., donosi članak koji je napisao Kristofer Holis, preuzet iz londonskog *Spektatora*, u kojem stoji: *Prošireno je uvjerenje da je svakodnevno povećanje broja stanovnika zemlje velika opasnost za čitavo čovječanstvo. Dokaz zagovornika tog mišljenja je da se broj stanovnika pojedinih oblasti strahovito brzo povećava, dok se proizvodnja ne povećava tako brzo.*

Oni smatraju da će, ako se ne otkrije jeftin način sprečavanja začeća, i ako se vlade ne odluče na ograničenje potomstva, u budućnosti nastati problem koji neće biti moguće riješiti. Takav stav zauzimaju ugledni naučnici kao što je prof. Tvinbi.

Smatram da je to pogrešno razmišljanje, što potvrđuje i stvarno stanje. Prema statistici Sekretarijata UN-a kaže se da je proizvodnja na Dalekom istoku povećana, u zadnjih deset godina, za 3 posto, dok se broj stanovnika, u istom periodu, povećao za 1,4 posto.

Tome treba dodati da će se i kvalitetnijom tehnikom poboljšati proizvodnja. Proizvodnja riže na Javi, bez obzira na pogodnost uvjeta za njeno uzgajanje, čini tek trećinu proizvodnje riže u Japanu. Zemljište u Japanu nije nimalo pogodnije za uzgajanje riže od zemljišta na Javi.

Izvještaji govore da je oko 50 posto zemljišta pogodno za poljoprivredu, a da se sada koristi tek 10 posto. Kada bismo koristili zemlju na valjan način i kada bismo iskoristili sve obradive površine, proizvodnja bi bila dovoljna da podmiri potrebe 28 milijardi ljudi. Deset puta više stanovnika nego što ih zemlja sada ima. I to onako kako sada žive Holanđani, a ako bi ljudi imali standard koji imaju Azijci, onda bi to bilo dovoljno za 90 milijardi ljudi. Naučni napredak ima najvažniju ulogu u

poboljšanju uvjeta za proizvodnju, pogonsko gorivo dobiveno je iz uglja i hidrogena, a neće proći puno vremena i imat ćemo atomsku energiju koje će umnogome olakšati život čovjeka.

NEKI OD PRIMJERA MORALNOG PADA ZAPADNJAKA

Hadaretu-l-islam u četvrtom broju, treći svezak, na str. 443., piše: *Na jednoj dobrotvornoj proslavi, u jednoj od zapadnih zemalja, organizovano je primanje poljupca poznatih filmskih zvijezda. Jedan bogataš je, u Engleskoj, za vrijeme Prvog svjetskog rata, platio na dobrotvornoj zabavi 12.000 funti za poljubac jedne tada poznate filmske dive. Drugi je, prije nekoliko mjeseci, platio 1.500 funti za slično zadovoljstvo. Bogataš u Mančesteru oporučio je 25.000 funti djevojci u znak zahvalnosti za poljubac koji mu je podarila na jednoj proslavi Božića (rođendana Isaa, koji je bio poslanik čestitosti, neporočnosti i stida!!!).*

ŽAL ZA PROŠLOŠĆU

Libanski časopis *Usbu'u-l-areb* u broju 153. od 14. marta objavio je sljedeći članak Nazika Basilana: *Harem je u prošlosti značio nešto sveto i zabranjeno, ili svetište u koje je zabranjen ulaz. To ime je imao i poseban dio kuće u kojem su bile smještene žene i djeca i koji je bio zabranjen strancima, dok im je ulazak u ostale prostorije bio dopušten. Ovaj je običaj bio poznat i prije nego što je islam došao i donio običaj pokrivanja. Tako da islam nije donio ništa novo jer je to bilo prošireno u većini istočnih zemalja mnogo prije islama.*

Taj običaj uživali su samo bogataši jer nijedan običan smrtnik nije mogao sebi dopustiti da izgradi posebne prostorije za žene uz svoju kuću. S druge strane, žene iz nižeg sloja društva mnogo su izlazile van kuća kako bi mogle obavljati svoje poslove.

Arhitektura harema odlikovala se otmjenošću i luksuzom. Bile su to prostrane bašče ukrašene prelijepim cvijećem kroz čiju unutrašnjost su tekle vode. Tadašnji svijet žene bio je ispunjen srećom i uživanjem na način koji je

nepoznat danas. Današnja žena žuri na posao zajedno s muškarcima, a vrlo često dijeli muku i trud koji je muškarac nekada podnosio sam.

Prijašnje žene su često primale astrologe, doktore i trgovce i od njih kupovale skupocjeno platno i drago kamenje. Tada su žurile da se sakriju velom, kao što su se krile i kada bi izlazile u čaršiju.

Harem je služio samo da bi se tu primale prijateljice ili da bi se obilježile neke porodične svečanosti ili vjerski praznici, ili, kada bi žene htjele otići u kupatilo. Tako su žene imale svoj zaseban svijet. Bilo im je zabranjeno primati muškarce ili govoriti s njima. Međutim to je potpuno suprotno onome što nam se čini na prvi pogled, a to je da je njihov svijet bio monoton. One su provodile vrijeme u stalnom veselju. Šetale su perivojima i smijale se uživajući u vodoskocima. Večeri su provodile na balkonima s kojih su gledali na potočić i mjesečinu, dočekujući svoje prijateljice, sterući put ružama i drugim cvijećem kada bi one dolazile, dok se oko njih širio opojni miris zapaljenih biljaka i rijetkih parfema. Često su ih posjećivale plesačice i pjevačice u pratnji muzičara.[1]

Međutim, nije se uvijek, tadašnja žena, zadovoljavala tom bezbrižnošću i smirenošću, nego su u XI i XII stoljeću počele da se ističu i kao slobodne umjetnice, pa je među njima bilo pravnica, pjesnikinja, doktorica, dok su se obične žene bavile nekim poslovima kako bi popravile svoj skromni budžet, kao što su: krojenje, šivenje ili tkanje.

Kupatilo

Kupatilo je bilo ono što je danas salon za ljepotu. Posjećivale su ga svakih petnaest dana i u njemu provodile čitav dan koristeći različite metode uljepšavanja i dotjerivanja.

U kupatilo je žena dolazila rano ujutro, u pratnji eunuha koji je nosio njen pribor za uljepšavanje, češalj, ogledalo i raznovrsne mirise. Uživala bi u kupki uz pomoć neke od žena agažovanih u kupatilu. Poslije toga bi ručala, a onda bi pristupila knivenju, običaju koji su upražnjavale mnoge žene tog

[1] Ovo se dešavalo u bogatim porodicama, prije islama, i u periodu, nakon prvih generacija – *selefa*. Žena je živjela rasipnim, lagodnim životom, dešavale su se u haremu i neke zabranjene stvari, poput primanja vračara, muzike, pjesama i plesa. Nema sumnje da su takva ponašanja zabranjena. Pisac ih je spomenuo prenoseći i opisujući stanje iz prošlosti stim da je žena čuvala svoju čast i čednost daleko od muškaraca i smutnje. (primj. izdavača)

doba. Kosu bi bojila u željenu boju. Svaka gospođa prepuštala se rukama profesionalki.

U predvečerje dolazilo bi na red uređivanje lica: od dotjerivanja obrva preko korištenja isfahanske surme i svega drugog što se u to doba koristilo da bi se istakla ljepota ženskog lica.

Kada bi sunce nagnulo zapadu, žena bi se pogledala u ogledalo i spokojno krenula kući zadovoljna svojom ženstvenošću i ljepotom. Tako je živjela ta žena i osjećala se lijepom, zaštićenom i poštovanom.

Zaista su bili lijepi dani kada je žena bila poštovana, odmorna i radosna, daleko od oblačenja pantalona, lude muzike i trbušnog plesa na mračnim mjestima ispunjenim požudnim uzdasima.

PAD ZAPADNJAČKE CIVILIZACIJE

U knjizi i dodatku naveli smo izjave mnogih zapadnih naučnika, gdje se može osjetiti njihova bojazan za propast civilizacije.

Skrećemo pažnju čitaocu na knjigu *Sukutu-l-hadara* engleskog pisca Kolina Vilsona, autora knjige *Ellamentemi.*

Preporučujemo i knjigu *Es-Sa'tu el-hamise ve el-'išrun* Konstantina Džordža, gdje on proglašava kraj zapadnjačke civilizacije i izražava želju za uzdizanjem duhovne civilizacije koja bi potekla s Istoka.

Časopis *Hadaretu-l-islam,* u drugom broju, treća godina, objavio je osvrt na knjigu koji je napisao Muhammed Se'id Ramadan Buti, gdje pojašnjava osnovne odlike ovog djela, pa bi ga bilo poželjno prostudirati.

NAŠA ZAPOSLENA ŽENA PRIŽELJKUJE POVRATAK U KUĆU

El-Ejjam u broju od 12. novembra 1962. god. u kolumni *Urednikov gost* objavilo je mnoga pitanja upućena gospođi Afifi Šemas Šemme, koja trenutno radi u Ministarstvu za očuvanje kulture, a koja je prije toga dvadeset godina radila u školama usmjerenog obrazovanja

u Bejrutu, Hamati i Bagdadu. Među pitanjima i odgovorima su i sljedeća: *Da li odobravate posao za ženu? Koji su problemi i teškoće s kojima se sreće udata žena?*

Da li ima išta ljepše od tvoje kuće, poštovana sestro, tog tvog malog kraljevstva, tog izvora koji trajno daje ljubav i pažnju?

Kamo sreće da mi okolnosti dopuštaju da ostavim posao kojim se bavim. Radim jer sam jedina odgovorna za ovo. Ako žena treba da radi, najčasniji posao koji može raditi izvan svoje kuće jeste podučavanje.

Teškoće s kojima se sreće udata žena su mnogobrojne: zapostavljanje muža i djece, i zapostavljanje tog svetog kutka koji se ne može platiti, - kuće.

Koja svojstva treba imati savršena žena?

Da stalno bude izvor inspiracije svome mužu i njegov život učini duhovno ispunjenim, bez obzira na njene materijalističke poglede. Da svoju djecu odgaja na ispravan način i da se pridržava naših arapskih običaja. Na prvom mjestu, da čuva svoju čast i dostojanstvo i da ostane u kući kojom ju je Allah, ﷻ, počastio i sačuva svoju prirodu da bi zadržala majčinstvo. Majčinstvo koju jedino što žena može očuvati i učvrstiti i time svojoj domovini pružiti najbolju uslugu. Ja mislim da je to savršena žena.

Podržavaš li da se žena bavi politikom?

Smatram da žene nisu stvorene da bi se bavile politikom nego da bi formirale muškarce koji će se baviti politikom.

Koji su tvoji planovi za budućnost?

Da se vratim u prosvjetu i svojoj zemlji služim na tom polju djelovanja. Tu je i produktivnost i kreativan rad.

Kažem: *Ovako priča žena koja je obrazovana i mudra, koja javno govori o ženskim pitanjima, bez obzira na činjenicu da radi u državnoj ustanovi. To sve iznosi na hrabar način i ukazuje ženama na pravi put koji bi trebalo da slijedi. Kada bi svaka pametna žena kazala ono što ona kaže, naša bi zemlja imala ženski pokret koji bi služio našem narodu na najbolji način. Uz Allahovu, ﷻ, pomoć, možda se to i ostvari. Došlo je vrijeme da ženska udruženja povedu računa o ženskim problemima, na način koji je lišen subjektivnosti, koristeći se iskustvom Zapada, i za poboljšanje, koristeći se našom vjerom i njenim rješenjima. One će to uraditi, uz Allahovu, ﷻ, pomoć.*

Neka je salavat na sve poslanike i neka je hvala Gospodaru svjetova.

Opaska: Smatrali smo nepotrebnim navoditi korištene izvore i literaturu na kraju djela, jer smo ih navodili u knjizi. Izvore kojima smo se koristili u vezi s pitanjem porodičnih odnosa naveli smo na kraju trećeg poglavlja Komentara zakona o porodičnim odnosima pa ih preporučujemo onima koji su zainteresovani.

SADRŽAJ

PREDGOVOR 8
Autorov predgovor 14
UVOD U PREDAVANJE 16

HISTORIJSKI UVOD

Razvoj prava žene tokom historije 20
Odnos prema ženi u grčkoj civilizaciji 20
Odnos prema ženi u Rimu 21
Žena u Hamurabijevom zakonodavstvu 24
Žena u Indijaca 24
Poslovice prijašnjih naroda 24
Žena u židova 25
Odnos kršćana prema ženi 25
Predislamski Arapi i žena 27

STAV ISLAMA

Islamska načela o ženi 30
Zaključak 36
Neke razlike 37
U svjedočenju 37
U nasljedstvu 39
Krvarina za ženu 42
Žene i vođenje države 43
Rezime 46
Činjenice koje je lijepo spomenuti 46
POLOŽAJ MUSLIMANKE KROZ HISTORIJU 49
U vrijeme prosperiteta muslimana 49
U vrijeme dekadence muslimana 49

POTREBA ZA REFORMOM

Dva puta do reforme 52
Polja reformskog djelovanja 52

PERSONALNI STATUS

O BRAKU 56
Zabrana maloljetnim osobama da zasnivaju brak prije punoljetstva 56
Ograničavanje starosne dobi za brak 57
Rano sklapanje braka 59
Sprečavanje prevelike razlike u godinama među supružnicima 61
Zabrana staratelju da određuje s kim će djevojka stupiti u brak 62
Uvjeti prilikom bračnog ugovora 64
VIŠEŽENSTVO 68
Ideja višeženstva 68
Višeženstvo kao nužnost 75
Društvena potreba za višeženstvom 75
Lične potrebe za više žena 78
Čudno pitanje 81
Loše strane višeženstva 82
Višeženstvo je moralni poredak 85
Zapadnjačko višeženstvo nije ni moralno ni humano 85
Negodovanja Evropljana 86
Propisivanje višeženstva u Kur'anu 88
Ishitreno i pogrešno razumijevanje 89
Posljedica islamske reforme višeženstva 92
Današnji muslimani i višeženstvo 94
Pokušaji sprečavanja višeženstva ili njegova ograničavanja 97
U Egiptu 97
U Tunisu 98
U Pakistanu 98
U Siriji 99
Razmatranje zabrane 99
Razmatranje uvjetovanja višeženstva 102
O RAZVODU 109
Opći principi u vezi s razvodom 110
Zbog čega je razvod pravo muškarca 113
Prigovor i odgovor prigovoru 115
Još jedan prigovor i odgovor na njega 116
ŠERIJATSKE ODREDNICE O RAZVODU 118
Činjenica da je razvod opoziv 118
Razvod braka riječima izgovorenim tri puta zaredom tkz. trostruki razvod 118
O razvodu pijanog, prisiljenog ili izbezumljenog 121
O zakletvi razvodom 122
O uvjetovanju supruge da joj se da pravo na razvod 122
O razvodu one čiji je muž odsutan 122
Razvod zbog neizdržavanja 123

Razvod zbog mahane ... 124
Razvod zbog nesloge u braku ... 128
Nehumani razvod ... 128
Rezime ... 131

POLITIČKA PRAVA

Žena u politici danas ... 137
PRAVO GLASA ... 138
PRAVO UČEŠĆA U VLASTI – ZASTUPNIŠTVO – ... 139
Iskrena riječ ... 143

DRUŠTVENI STATUS

PRAVO NA OBRAZOVANJE ... 146
PRAVO NA ZAPOSLENJE ... 148
ŽENA IZVAN KUĆE ... 151
Rastakanje porodice kao rezultat zaposlenosti žene ... 155
Žalbe i negodovanja zapadnjaka ... 155
MIJEŠANJE ŽENA S MUŠKARCIMA ... 162
Argumenti zagovornika zapošljavanja žena ... 167
Opasnost koja vreba ... 170
Opasnost nemoralne književnosti ... 171
Zabludivanje pod plaštom emancipacije žene ... 172

ZAKLJUČAK

SAŽETAK STAVA O PITANJU ŽENE ... 176
Završna riječ ... 177

PRILOZI

Predgovor ... 180
Žena prije islama ... 181
Kupoprodaja žena u evropi ... 182
Prodaja supruge, i ubistvo kupca ... 183
Islamska pravednost i poštovanje prema ženi ... 183
Ženski pokret na istoku i pitanje udjela žene u nasljedstvu ... 188
Pitanje višeženstva ... 191
Podsticaj na višeženstvo ... 194
Višeženstvo na zapadu ... 194
Odbrana višeženstva od slobodoumnih zapadnjaka ... 195
Višeženstvo i mišljenje objektivnih kršćana ... 196
Zapadnjaci traže nešto slično višeženstvu ... 205

Zabrana višeženstva na zapadu i statistički pokazatelji 207
Sekretarice umjesto višeženstva 208
Zajednica mormona 208
Mišljenje o tumačenju ajeta koji govore o višeženstvu 210
Manjak ženske populacije u britanskom parlamentu 211
Žene i predizborni marketing 212
Zapadna mišljenja o pitanju izjednačavanja žena s muškarcima 212
Revolt zapadne žene 213
Mišljenja zapadnih intelektualaca o štetnosti zapošljavanja žene 214
Zapadnjaci nisu zadovoljni rezultatima rada žene izvan kuće 215
Brak kao prijetnja obrazovnom sistemu 218
Bježanje od svojih žena 219
Utjecaj zaposlenosti žene na širenje opće nezaposlenosti 219
Kajanje zapadne žene zbog zaposlenosti van kuće 220
Zapadna žena daje prednost braku nad radnim angažmanom 220
Mišljenje jednog zapadnog pisca: žena je vrednija u kući nego bilo kakav imetak 221
Poremećeni odnosi u zapadnoj porodici rezultat su radnog angažovanja žene 223
Objava rata ženi koja radi 224
Utjecaj slobode žene na moral 225
Pokušaj ograničavanja otkrivanja zapadne žene 225
Čežnja zapadne žene za povratkom porodičnog života 225
Problemi nove generacije na zapadu 226
Žena u zapadnoj civilizaciji 226
Procenat samoubistava među mladićima i djevojkama u stalnom je porastu 230
Istočnjačke vođe se slažu da se ženi zabrani rad van kuće 235
Mišljenje naših mladića o savremenoj djevojci općinjenoj zapadnjačkom kulturom 236
Rezultati zapošljavanja žena u nas 236
Žena se žali 236
Muškarac se žali 238
Miješanje muškaraca i žena na poslu i razodijevanje uzrokuju porast razvoda brakova 240
Posao majke izvan kuće problem je zapadne civilizacije 242
Prvi dio 243
Drugi dio 244
Treći dio 247
Britanke i samoubistvo 248
Muškarac ženu treba zadržati u kući kako bi se posvetila brizi o porodici 248
Arapski student na jednom od zapadnih univerziteta govori o porodici na zapadu 249
Bezobzirno iskorištavanje žene na zapadu 250
Posljedice seksualnog odgoja na zapadu 251

Doktor obznanjuje opće odbijanje ... 252
O kraljicama ljepote ... 254
Kriza zapadne civilizacije uglavnom je rezultat razbijanja porodice i širenja seksualnog odgoja ... 255
Izvori koji kvare djecu ... 256
Tijelo sazrijeva brže nego psiha ... 256
Mnogo imetka a malo odgoja ... 257
Savjet najpoznatije zavodnice tinejdžerkama nakon njenog samoubistva ... 258
Kako žive holivudske glumice? ... 258
Propast omladine na zapadu ... 259
Ustanova Popravni dom ... 260
Aktivnosti ustanove i njen cilj ... 260
Teškoće i prepreke ... 261
Ko su bolesnici i ko ih dovodi u ustanovu ... 261
Rezultat ... 262
Zločin društvenog sistema ... 262
Ustanova i formiranje zdravog društva ... 263
Da li djecu odgaja onaj ko ih opskrbljuje ... 263
Osjećaj ljubavi ... 264
I na kraju ... 264
Oporuka sekretarici, i lišavanje supruge nasljedstva ... 264
Strah od gladi zbog povećanog broja stanovnika ... 265
Neki od primjera moralnog pada zapadnjaka ... 266
Žal za prošlošću ... 266
Kupatilo ... 267
Pad zapadnjačke civilizacije ... 268
Naša zaposlena žena priželjkuje povratak u kuću ... 268
SADRŽAJ ... 271

ISBN 9958-9244-1-2
9 789958 924415